HASİRİZÂDE MEHMET ELİF EFENDİ,
EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVAN'I

Elif ERASLAN

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

2009

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Elif ERASLAN

HASİRÎZÂDE MEHMET ELİF EFENDİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVAN'I

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

ERZURUM-2009

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU
Danışman / Jüri Üyesi

PROF. DR.Turgut KARABEY

Jüri Üyesi

PROF. DR. M. Sâdi ÇÖĞENLİ

Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 01/07 / 2009

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASİRİZÂDE MEHMET ELİF EFENDİ EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİVAN'I
Elif ERASLAN

Danışman: Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU

2009 – SAYFA: VII + 280
Jüri:
Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU
Prof. Dr. Turgut KARABEY
Prof. Dr. M. Sâdi ÇÖGENLİ

Bu çalışmada XIX. yüzyıl sonu ile XX. başlarında yaşamış Hasirizâde Mehmet Elif Efendi'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtılmış, Divan'ının çeviri yazılı metni hazırlanmış, metnin dil ve ifade, biçim ve muhteva incelemesi yapılmıştır.

Elif Efendi, Türk Edebiyatı'nın batılılaşma döneminde yaşamasına ve eser vermiş olmasına rağmen klasik Türk edebiyatı geleneği çizgisinde şiirler yazmıştır.

Sufî bir şair olarak tasavvufî konularını işlemiş, açık ve sanat endişesinden uzak bir üslübu tercih etmiştir.

Elif Efendi, gençlik yıllarından beri yazdığı şiirleri Divan'ında toplamış, onun için herhangi bir tarih belirtilmemiştir. Eser, müellif nüshası olup Süleymaniye Kütüphanesi Sütlüce Dergahı Elif Efendi Bölümü'nde 444 numarada kayıtlıdır.

Bu çalışma ile Türk edebiyatında adı yeterince duyulmamış bir şair olarak Elif Efendi'nin tanıtılması ve eserinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hasirizâde Mehmet Elif Efendi, Elif Efendi Divanı, 19-20. Yüzyıl, Klasik Türk Edebiyatı, Tasavvuf , 19. yüzyılda Sa'diyye

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE LITERARY PERSONALITY AND DIVAN OF HASIRIZADE MEHMET ELIF EFENDI

ELİF ERASLAN

Consultant: Assoc. Prof. Dr. Orhan Kemal Tavukçu

2009 - page: VII + 280

Jury: Assoc. Prof. Dr. Orhan Kemal Tavukçu

Prof. Dr. Turgut KARABEY

Prof. Dr. M. Sâdi ÇÖGENLİ

The life, the literary personality and works of Hasirizade Mehmet Elif Efendi who lived between at the end of XIX. century and at the beginning of XX. century have been presented, the document translation text of Divan has been provided and the study of the language, expression and the content of the text has been done in this work.

Although Elif Efendi has lived in the westernization period and produced works, he has written poems which are appropriate for Turkish Literature Traditions.

He has discussed the sufi subjects as a sufi poet and he has prefered a clear and simple expression.

Elif Efendi brought together the poems that he has written since his youth in Divan and he hasn't represented any date. The piece is the copy of the author's own handwriting and it is registered to Süleymaniye Library Sütlüce Dervish lodge Elif Efendi departmant in 444 number.

This work proposed to introduce Elif Efendi whose name hasn't been heard sufficiently in Turkish Literature and examine his work.

Key Words: Hasirizâde Mehmet Elif Efendi, Elif Efendi's Divan, 19-20. century, Turkish Literature, Classical Turkish Literature, sufizm, 19. century Sa'diyye

ÖN SÖZ

Hasirizâde Mehmet Elif Efendi'ye ait Divan, şair tarafından kesin tarihi bilinmemekle birlikte 19. yy. sonu ile 20. yüzyılın başında yazılmış klasik Türk edebiyatı örneklerindendir. Eser üzerinde bugüne kadar herhangi bir çalışma ve inceleme yapılmamıştır.

Yaptığımız katalog taramalarında eserin sadece müellif nüshası bulunmuş, inceleme bu nüsha üzerinde yapılmıştır.

Divan'ının dil ve ifâde özellikleri, içeriği, şairin ilmî ve edebî kişiliği, bu çalışmanın temellerini oluşturmuştur. Konu üç bölümde ele alınmıştır.

Birinci bölümde Elif Efendi'nin hayatı, tarikatı, eserleri ve edebi kişiliği üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Elif Efendi'nin Divan'ı tanıtılmış; Divan'ın dil, biçim ve muhteva özellikleri üzerinde çalışılmıştır. Kelime varlığı, ses olayları, tamlama ve cümle yapısı, edebî sanatlar ele alınmıştır. Nazım şekilleri, vezin, kafiye ve redifler incelenmiştir. Divan'daki din ve tasavvuf yansımaları şiirlerden ve şairin hayatından yola çıkılarak değerlendirilmiş, Divan'da geçen kişi ve yer adları hakkında bir dizin hazırlanmıştır.

Üçüncü bölümde Elif Efendi'nin Divan'ının tenkitli metni verilmiştir. İncelemede kullanılan yöntem hakkında açıklama yapılmıştır.

Sonuç bölümünde çalışmada elde edilen bilgilere dayanarak Elif Efendi'nin edebi kişiliği ve eseri değerlendirilmiştir.

Bilgisini ve yardımını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇU'ya, çalışmamıza destek veren Prof. Dr. Turgut KARABEY'e, bu konu üzerinde çalışmamıza vesile olan Prof. Dr. M. Sadi ÇÖGENLİ'ye, bilgilerini paylaşan Sn. Prof. Dr. M. Baha TANMAN ve Elif Efendi'nin torunu Sn. Ecz. Hüseyin Elif HASIRCIOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum, 2009 **Elif ERASLAN**

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
Ank	: Ankara
bk.	: bakınız
bs.	: basım
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Fak.	: fakülte
H.	: hicri
haz.	: hazırlayan
İst.	: İstanbul
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
M.	: Milâdi
mad.	: madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSBE	: Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü
S.	: sayı
s.	: sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Ünv.	: üniversitesi
Yay.	: yayın
vs.	: ve saire
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

XIX. YÜZYIL TÜRK EDEBİYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Hasirizâde Mehmet Elif Efendi[1], Osmanlının son dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına şahitlik yapmış, devletin üst kademelerinde görev yapmış mutasavvıf, mütefekkir bir yazardır. Bu nedenle onun düşünce ve sanat dünyasını incelemeye geçmeden önce yaşadığı devrin genel çerçevesini çizmek yararlı olacaktır.

a. **Siyasi ve sosyal hayat:** XIX. yüzyıl başında III. Selim, sonunda ise II. Abdülhamit padişahtır. Bu yüzyılda hüküm süren padişahlar ve saltanatta oldukları tarihler şöyledir.[2] III. Selim (1879-1807), IV. Mustafa (1807-1808), II. Mahmut (1808-1839), Abdülmecit (1839-1861), Abdülaziz (1861-1876), V. Murat (1876), II. Abdülhamit (1876-1909) Döneme damgasını vuran başıca olaylar ise; Nizam-ı Cedit'in kurulması (1189-1807), Mısır'ın işgali (1789-18009, Kabakçı İsyanı (1807), Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması(1826), Tanzimat Fermanı'nın ilanı (1839), Kırım Harbi 81853-1856), Islahat Fermanı'nın ilanı (1856), gibi olayların yanında Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk, Sanayi-i Nefise, gibi okulların açılması şeklinde sıralanabilir. [3]

XIX ve XX. yüzyılda Anadolu önemli olaylara sahne olmuştur. I. Dünya Savaşı (1914-1918), Mondros Ateşkes Antlaşması (1918), Anadolu'nun işgali ve işgallere direniş, Kurtuluş Savaşı (1919-1922), Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922), Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923), Türkiye Cumhuriyeti Develti'nin kuruluşu (1923) gibi olaylar bunların başındadır.

XIX. Asır dünyada teknik, coğrafî, en önemlisi de fikrî bakımdan hızlı değişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Avrupa ülkeleri ve milletleri için yükselme, ilerleme anlamı taşıyan bu değişmeler Osmanlının dağılma habercisi olmuştur. III. Selim dönemi geride kalmış, şümullü ve cezrî kültür değişikliklerinin bir mecburiyet haline getirildiği II. Mahmut dönemi başlamıştı. Avrupalı yaşayış tarzı ve şekil olarak benzeme anlamına gelen temâyül, garp medeniyetinin üstünlüğünü tasdik etmekten, ona teslim olmaktan başka çare kalmadığını göstermetedir.

---

[1] İlerleyen bölümlerde "Elif Efendi" şeklinde kullanılacaktır.

[2] İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Edebiyatı", *Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken Yay. İst. 1988, C.VIII, s. 99-105

[3] Hür Mahmut Yücer; *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. yy.),* İnsan Yay. İst., 2004, s. 53-59

Sefâhat ve israf oranında üretimin artmaması, sanayinin kurulamaması, fabrikalaşmada kolektif şuurun geliştirilememesi halkın halkın moralinin ve devletin ekonomisinin çökeceğinin belirtisi olmuştur.

Sosyal alandaki düzenlemeler geniş halk katmanlarını etkilediği için asrın ikinci yarısından itibaren sonuçları görülmeye başlamış ve toplum tepki vermeye başlmıştır. Bunların içerisinde çeşitli etnik ve ideolojik yapılanmaları, cemaat hareketlerini (Mesela Fedâiler Hareketi), hürriyetçi grupları (Yeni Osmanlılar, İttihat-Terakki Cemiyeti, Jön Türkler), sayabiliriz.[4]

b. Tasavvufî hayat: "Sufi" ve ondan türetilen "tasavvuf" sözcüğünün kökeni ve anlamı konuusunda birden fazla görüş vardır. Bugün anladığımız manada ise; İslam dünyasında ortaya çıkan mistik-derunî ahlâkî hayata, ruhanî fikir ve hareketlere tasavvuf adı verilmektedir. Tasavvuf İslamî kaynaklardan hareketle dinî prensiplerin konu ile ilgili yönlerini inceleyen, derinleştiren, başkalarına da aktarma yollarını gösteren bir faaliyettir. [5]

Tasavvuf düşüncesinin 14. yy'a kadar hamle yaptığı diğer bir ifade ile Mevlânâ (ö.627/1273) ve İbn Arabî (ö.638/1230) ile bu düşüncenin zirveye çıktığı söylenebilir. Osmanlı döneminde yaşayan sûfîler tasavvuf düşüncesine yeni bir şey katmamışlar, yeni bir boyut getirmemişlerdir. Yaptıkları en önemli iş, daha önceki sûfîlerin tespit ettikleri esasları tarikat ve tekke müesseseleri aracılığıyla çok güzel bir şekilde topluma yaymalarıdır. Fikrî planda tasvvufî düşünceye yeni bir şey katmamışlarsa da güzel sanatların çeşitli dallarında (özellikle şiir, musiki ve hat) gerçekten yeni sentezlere gidebilmişlerdir.

Tekkeler 17. yy. sonlarına kadar bozulma yaşamışlarsa da özerk yapılarını sebebiyle müdahale edilememiş, ancak II. Mahmut'un 1277/1811 ve 1252/1836 tarihli fermanlarıyla baş gösteren sorunlara müdahale edilmek istenmiştir. [6]

Bu dönemde tasavvuf konularında ve tarikatlardaki bozulmalar hakkında dergicilik faaliyetlerini görmekteyiz. Bu dergilerin başlıcaları Ceride-i Sûfiye, Tasavvuf, Muhibban, Hikmet, Mihrab. Bunlardan başka, Cemiyyet-i Sufiye-i İttihadiye

---

[4] Yücer, *age*. s.59-67
[5] Kara, *age*. s. 16
[6] Fermanların hükümleri için bk. Mustafa Kara, "Tanzimattan Cumhuriyete Tasavvuf ve Tarikatlar" *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları*:, İst. 2005 s. 217-218

adlı bir cemiyetin kurulma hazırlığı yapıldığı ancak kurulamadığı, Cemiyet-i Sufiye adlı bir cemiyetin ise kurulduğu ve faaliyet yaptığı bilinmektedir.[7]

Tanzimat arefesinin en önemli olayı Bektaşiliğin[8] yasaklanması, sonrasında ise Meclis-i Meşâyih müessesinin kurulmasıdır. [9]

Şeyhülislamlığın bir alt dairesi olan Meclis-i meşâyıh, tekke ve tarikatları kontrol altına alma faaliyetlerinin kemâl noktası olmuştur. Aldığı kararları Şeyhülislâm'ın onayına sunmuş, mali konuları Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti'ne havâle etmiş, böylece tekke ve tarikatlarda asırlardır süren gelenek ve özerklik bir oranda bozulmuştur. [10]

Meclis-i Meşayıh reisliğine getirilen kişiler ve görev tarihleri şu şekildedir[11]:Osman Selahaddin Efendi (1285/1886), Ruşen Efendi (1297/1880), Ahmet Muhyiddin Efendi (1315/1897), Şeyh Elif Efendi (1327/1911), Muhammed Gülşen Efendi (1333-34/ 1914-15), Muhammed Es'ad -Erbilî- Efendi (1334/1916)

d. Edebî hayat: Sosyal ve siyasi hayattaki değişme, batılılaşma çabaları edebiyatta da kendini göstermiştir. Edebi türlerde ve muhtevada eski edebiyattan değişik bir edebiyat anlayış gelişmeye başlamıştır. Ancak yedi yüz yıllık bir geçmişi olan divan edebiyatı bu şartlara teslim olmayacak, yaşama ve dirilme imkânı aramıştır. Yeni edebiyat da bütünüyle eskiden kopmuş değildi. Devlet idaresinden toplum hayatına kadar her alanda görülen eski-yeni ikiliği edebiyatta da ortaya çıkmıştır.

XIII. yüzyılda Nedim'de ifadesini bulan "mahallileşme" akımını sürdürme eğilimi, bir kısım XIX. yüzyıl şairlerinde görülen en belirgin özelliktir.

Divan edebiyatının her döneminde olduğu gibi XIX. yüzyılda da dini ve tasavvufî şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Bu dönem şairleri arasında herhangi bir tarikata mensup olmayan şair yok gibidir. Ancak bu yüzyıl bir Şeyh Galip yetiştirmemiştir.

---

[7] Mustafa Kara, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler,* Dergah Yay. İst., 1999, s. 226-244

[8] Bektaşilik hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, "*Türk Sûfîliğine Bakışlar*", İletişim Yay. 8. bs. İst. 2005

[9]Kara, *age*. s. 217-221 Meclis-i Meşayıh hakkında bk. Bilgin Aydın, "Osmanlı Devletinde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşâyih'in Şeyhü'l-islamlık'a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi*", İstanbul Araştırmaları*, S. 7, 1998 s. 93-109

[10] Osman Sâcid Arı, "Meclis-i Meşâyıh Arşiv'ine Göre Hicrî 1296-1307 (Miladî 1879-1890) Yılları Arasında Osmanlı Tekkelerinde Ortaya Çıkan Problemler", *Düzeltilmiş Yüksek Lisans Tezi, İÜSBE,* İst., 2005 s. 35

[11] Kara, *age*., s. 250-255

Şiirde eskiye dönüş, özellikle XVII. yüzyılın büyük şairlerini örnek alarak şiire yeniden can verme çabaları, bu yüzyılın eski şiir alanındaki en başarılı hareketidir. 1861 senesinde kurulup, çalışmalarını bir yıl kadar aksamadan sürdüren Encümen-i Şu'arâ, her hafta Salı günü Hersekli Ârif Hikmet'in Lâleli, Çukurçeşme'deki evinde toplanıyordu. Elif Efendi'nin çağdaşı olup divanı basılmış şairler şunlardır: [12] Acz î (1805-1866/67), Türâbî Baba (?-1868), Nihad Bey (1799-1869-70), Abdülhalim Gâlip Paşa (?-1876), Rahmî (1802-1884), Nigârî (1805-1886), İrfan Paşa (?-1888), Mahmut Celâlettin Paşa (1839-1899), Andelîb (1873-1902), Damad Mahmud Celaleddin Paşa (1853-1903) Ayrıca adını duyuran Refi-i Kalâyî (1744?-1821), Fahim (1788-1845), Âlî (1816/17-1856), Şeyh Nazif (1794-1861), Lebib Efendi (1875-1867), Nâilî-i Cedit (1823-1876) Hâlet Bey (1837-1878), Celal Bey (1838-1882), Abdî (?-1884/85), Osman Şems (1813-1893), Eşref Paşa (1820-1894), Üsküdarlı Hakkı (1822/23-1895), Âdile Sultan (1826-1899), Âgâh Paşa (1831/32-1906), Ziya Paşa (1825-1880), Nâmık Kemâl (1840-1888), Muallim Nâci (1849/50-1893) başlıca şairlerdir.

Farklı edebî anlayışa sahip olsalar da Şinâsi (1824?-1871), Recâizâde Mahmut Ekrem (1847-1914), Abdülhak Hamit Tarhan (1852-19379, Ahmet Mithat Efendi(1844-1913), Nigar Hanım (1862-1918), Fatma Aliye Hanım (1864-1924), Tevfik Fikret (1867-1915), Cenap Şahâbettin (1870-1934), Süleyman Nazif (1869-1927), Ömer Seyfettin (1884-1920), Ziya Gökalp (1876-1924), Mehmet Âkif (1873-1936) Elif Efendi'nin çağdaşı şair ve yazarlardır. [13]

[12] Ünver, *agm.* s.100 Topluluğun şairleri Leskofçalı Gâlip, Hersekli Ârif hikmet Bey, Osman Şems Efendi, Koniçeli Kâzım Paşa, Manastırlı Hoca Nâilî Efendi, Hâlet Bey, Recâizâde Celâl Bey, Yenişehirli Avni Bey, Üsküdarlı Hakkı, Eşref Paşa, Nâmık Kemal, Ziya Bey'dir.
[13] Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,* C.II, MEB. Yay. İst. 1998

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HASIRÎZÂDE MEHMET ELİF EFENDİ'NİN HAYATI, TARİKATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Elif Efendi hakkında bilgi veren kaynaklarda Hüseyin Vassaf[14], Ahmet Sâfî[15] ve İbnülemin Mahmut Kemal'in[16] verdiği bilgiler tekrar edildiği için biz de bilgilerimizi bu kaynaklara dayandırarak sunmayı yeterli bulduk.

1.1. Hayatı

Asıl adı Mehmet'tir.[17] 1266/1850 tarihinde Sütlüce Hasirizâde Dergâh'ında[18] doğmuştur.[19]

Annesi Tiryakioğlu Hasan Paşa'nın kızı Fatıma Bâise Hanım'dır.[20] Babası Hasirizade Tekkesi şeyhi Ahmet Muhtar Efendi'dir.[21]

Elif Efendi'nin hayatı hakkında edindiğimiz bilgiler en büyük atası Halil Efendi'nin ölüm tarihi olarak 1793 alındığında yüz yıla yakın bir zamanı kapsamaktadır. Soyunun Mısır'a dayandığı bilinmektedir. Tespit edilen ataları

---

[14] (1872-1929) babası Osman Efendi, annesi Fatma Emsal Hanım'dır. Ömrünü ilim tahsili, devlet görevi ve seyahatlarla geçirmiştir. 30 eseri, 45 şiir ve makalesi bulunmaktadır. Bk. Hüseyin Vassaf; *"Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, haz. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, Kitabevi Yay. I-V, İst., 2006

[15] Ahmed Sâfi Bey (1861-1926): Son dönem mutasavvıf şairlerdendir. Mutasarrıflık göreviyle anadoluda gezmiş, 93 harbinde hastanede baştabiplik, daha sonra katiplik yapmış, 1911'de emekli olmuştur. Eseri, Sefinetü's-safi, on sekiz ciltten müteşekkildir. Cerrahpaşa Tıp Tabipliği Ensititüsü no: 2096'da kayıtlıdır. Mustafa Aşkar, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ank. 2001 s. 24

[16] İbnülemin Mahmut Kemal: (1871-1957): Son devir Osmanlı devlet adamları, şairleri, musikişinasları ve hataları üzerine biyografileri ve trih bilgisiyle tanınmış âlim. Ayrıntılı bilgi için bk. *DİA* C. XXI, s. 249-262

[17] Hüseyin Vassaf'ın "Şeyh Muhammed Elif Efendi" şeklinde kullandığını, diğer kaynaklarda ise Mehmed Elif Efendi ifadesinin kullanıldığı tespit edilmiş, bu çalışmada Osmanlı son döneminde Mehmet isminin yaygınlık kazandığı dikkate alınarak Mehmet ismi kullanılmıştır. Sn. Hüseyin Elif Hasırcıoğlu, ailede erkeklerin Elif, kızların Elife adını almaya devam ettiklerini belirtmiştir.

[18] Dergah, İstanbul'da, Haliç'in Kuzey kıyısında yer alan Sütlüce mahallesinde, Elif Efendi Sokağı'ndadır. 1925'te diğer benzerleri gibi kapatılmış ve mülkiyeti kısmen Vakıflar İdâresi'ne geçmiştir. Yaptığımız araştırmada 2009 yılı içinde Hasirizâde ailesinin yaşadığı evin yeniden yapım, dergahın restore çalışmalarının başladığı tespit edilmiştir. M. Baha Tanman, Yapının mimari özellikleri ve tarihi hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. bk. Hasirizade Tekkesi" *İstanbul Ünv. Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Yıllığı,* VII. 1976-1977 s. 107-141; "Hasirizâde Tekkesi", *DİA.* C. XVI, İst.1997 s. 384-387; "Hasirizâde Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,. C.IV,* İst., 2003

[19] Hüseyin Vassaf, "*Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, haz. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, Kitabevi Yay., İst., 2006, C.I s. 445, Ahmed Sâfî, Ahmed Sâfî; *Sefîne-i Sâfî*, Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm ve Fotokopi Servisi, Arşiv No: 2096. C. XII s.1381, Mahmud Kemâl İnal , "Elif Efendi" mad. *"Son Asır Türk Şâirleri"*, Dergah Yay. İst., 1988 C. I, s. 290 Elif Efendi'nin resmi terceme-i hâl evrakı Şer'iyye Sicilleri Arşivi 326 numaradadır. Yücer, *age*., s. 561

[20] Ahmet Sâfî'nin verdiği bilgiye göre Fatma Bâise Hanım 1312/1894 yılında ölmüş ve Hasırîzâde Tekkesi'nin yanında bulunan türbenin önüne defnedilmiştir. Ahmed Sâfî, *age*., s.1385

[21] Hüseyin Vassaf, *age*., s. 445, İnal, *age*., s. 290, Ahmet Sâfî *age*., s. 1381

şunlardır: Şeyh Halil Efendi: (ö. 1208/1793), Şeyh Mustafa İzzi (?1239/1824), Şeyh Süleyman Sıtkı Efendi (1796-1837), Şeyh Ahmet Muhtar Efendi (1236/1821-1319/1901), Şeyh Hasan Rıza Efendi (1229/1813-1303/1886), Şeyh İsmail Necâ Paşa (1234/1818-1314/1896)[22]

Elif Efendi, tasavvufi anlayışla yoğrulmuş bir muhitin içinde doğmuş, eğitim hayatı babasının arzusuyla Nakşibendî şeyhi Mesnevihan-ı şehir Hoca Hüsameddin Efendi'den *Besmele-i şerife*, *Elifbâ* ve dua öğrenerek başlamıştır.[23] İlk tahsilini Eyüp Defterdar'da oturmakta iken Şah Sultan Mektebi'nde yapmış, Hâfız İbrahim Efendi'den Kur'an-ı Kerim öğrenmiştir.[24]Daha sonra ise hususi derslere devam etmiştir. Zeki Dede'den ve Dâire-i Meşîhat Muhasebe Müdürlüğü'nden mütekâid Râkım Efendi'den ta'lik meşk etmiş,[25] Hadîmizâde merhum Ahmet Hulûsi Efendi[26] ile Evkâf-ı Hümâyun müfettişi Bayezit dersiâmlarından merhum İstanbullu Ahmet Zihni Efendi'den dinî ve Arabî ilimleri tahsil ederek icâzet almıştır.[27]

Elif Efendi, Mevlevî Tarikatı'ndan ilk dersini ise Yenikapı Mevlevîhânesi postnişini Osman Selâhaddin Dede'den (ö.1304/1886) almıştır. *Mesnevî* derslerine devam ederek Cemâziyel-âhir 1303/1886 tarihinde mesnevihanlık[28] icâzeti almaya muvaffak olmuştur[29] 9 Cemâziyel-ûlâ 1316/1898 tarihinde Konya Mevlânâ Dergâhı'nda postnişin olan Abdülvâhid Çelebi (ö.1325/1907), Elif Efendi'nin *Mesnevî* dersi okutmasına ve Mevlevî şeyhleri gibi destar giymesine müsaade etmiş ve icâzet göndermiştir[30] Elif Efendi, bunun üzerine bir teşekkür manzumesi kaleme almıştır.[31]

---

[22] Elif Efendi'nin ailesinden bu kişiler dergah ve tarikatlarıyla ilgili olduğu için Tarikatı bölümünde tanıtılacaktır.
[23] Hüseyin Vassaf *age*., s. 445, İnal, age., s.290, Ahmet Sâfî *age*., s. 1382
[24] Hüseyin Vassaf, *age*., s.446, Ahmet Safi, *age*., s. 1294
[25] İnal, "*Son Hattatlar",* MEB., İst., 1970, s.816
26 Hocasının vefatı sebebiyle Şehri Ahmet Nüzhet Efendi ile derslerini tamamlamış ve icazet almıştır. Hüseyin Vassaf, *age*., s. 446, Ahmet Safi, *age*., s. 1294
[27] Sadık Albayrak, "Mehmet Elif Efendi", *Son Devir Osmanlı Uleması*, C. III, Büyükşehir Belediyesi Yay. İst., 2000 s. 72
[28] "Farsça mesnevi okuyan demektir. Kürsüde Mevlânâ'nın Mesnevi'sini açıp, onu okuyup şerhederek vaaz veren kimseye mesnevihan denir. İlk Mesnevihan ve bu işle ilk uğraşan Hisameddin Çelebi, bazı kişilere, aynı görevi yapmak için icâzet verdi." Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay. İst. 2005, s. 429
[29] Hüseyin Vassâf, *age*., s.364; Ahmed Sâfî, *age*., s.1396.
[30] Hüseyin Vassâf, *age*., s.365.
[31] Bk. III. 34

1284/1868 tarihinde Kısmet-i Askeriye Mahkemesi kâtipliğine tayin olunmuş, daha sonra 1289/1873 tarihine kadar Divan-ı Ahkâm-ı Adliye Mazbata odasında istihdam edilmiş, bir müddet sonra bu görevinden istifa etmiştir. [32]

İkinci olarak 1291/1874 tarihinde Bursa Müderrisliği başkanlığı yapmış[33], babasının isteği üzerine 1293/1876 senesinde dergâhta Mesnevi-i şerif dersine başlamış, çarşamba günleri verilen dersler 1325/1907 tarihinde hatimle sona ermiş, akabinde tekrar başlamıştır. Aynı yıl Fatma Halide (ö.1948) hanımla evlenmiş, bu evlilikten biri kız, üçü erkek dört çocuğu olmuştur. [34]En büyük çocuğu Yusuf Zahir Efendi, İstanbul Koska'daki Abdusselam Dergâhı'nın son postnişînidir. [35]

1303/Şubat 1886'da ise Şemail-i Şerif dersine başlamış ve 1306/1889'da hatimle bitirmiştir. Âbid Çelebi Zâviyesi şeyhi Şeyh Salahaddin ve Sütlüce İmamı Hâfız Gaybî Efendilere de teknik ve medrese dersleri okutarak icâzet vermiştir.[36]

Elif Efendi, 1315/1897'de ise Mûsıla-i Süleymâniye'ye terfi etmiştir.[37] 1325/1907 tarihinde Meclis-i Meşâyih başkanlığına getirilmiş, üçüncü rütbeden Mecidiye nişanı ile ödüllendirilmiştir. 1330/1914 tarihinde bu görevinden emekliye ayrılmıştır.[38]

Elif Efendi, otuz bir yıl umumî ve husûsi dersler vermiştir. Mesnevî dersi verdiği talebeler arasında, 1908'de Yenikapı Mevlevîhanesi'ne postnişin olan ve 1909'da da Meclis-i Meşâyih üyeliğine atanan Şeyh Abdülbaki (Baykara) Efendi (ö.1935) de vardır. Elif Efendi'den Mesnevî dersi okuyarak icâzet alan Şeyh Muhammed Bahâuddîn

---

[32]Albayrak, *age.*, s. 72

[33] Bursa'da en fazla iki yıl kalmış olmalıdır. 1876'da babasının isteğil ile Hasirizâde dergahında Mesnevi derslerine başlamıştır. Şairin Bursa'daki hayatı ve dönüşü hakkında bir bilgi yoktur.

[34] Divan'da kızı Fatıma'nın vefatı için yazdığı bir şiir vardır. Şiire göre kızı on bir yaşında, 1302/1884/85 yılında vefat etmiştir. Bk. III.24

[35] bk. Hüseyin Vassaf, "Ebu'l-Mefâhir Şeyh Yusuf Zahir Efendi", *age.*, s. 459., Elif Efendi'nin torunu, -Muhtar Bey'in oğlu- Sn. Hüseyin Elif Hasırcıoğlu'nun verdiği bilgiye göre Elif Efendi'nin çocuklarının isimleri sırasıyla Yusuf Zâhir, Sâdi, Kerime, Elife, Muhtar'dır. Ayrıca Elif Efendi'nin Fatma Halide Hanım'dan önce Talat Hanım'la evlendiğini, bu evliliğinden Zâhire, Beşire, Talat ve Fâhire adlı çocuklarının olduğunu belirtmiştir.

Yusuf Zahir Efendi'nin eserleri şunlardır: *el-Muktetâf mine'l-âsâr fî ilm-i usûli'l-âsâr*, *Fethu'l-habîr fî tercemeti cezbi'l-kebîr, el-Kavlü'l-heşîş fî tercemeti salâtı İbn Meşîş, et-Teşevvüf alâ menşei't-tasavvuf, et-Teşerrüf ala't-ta'arruf, Tercüme-i risâle-i Reslâniyye, el-Basâis fî şerhi'l-hasâis*, *İfâde* Hüseyin Vassâf, *age.*, s. 459

[36] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 446

[37] Albayrak, *age.*, 72

[38] Albayrak, *age.*, 73

Çelebi, yine ondan Mevleviyye Tarikatı hilâfeti alarak daha sonra Konya Dergâhına postnişin olmuştur.[39]

Elif Efendi'nin aldığı eğitim ve yazdığı eserler yukarıda belirtilmiştir. Bundan başka Elif Efendi'nin çevresinde dönemin aydınlarının ve devlet adamlarının bulunduğunu gerek Divan'ınında isimlerini zikretmesinden, gerek yazılı ve sözlü kaynaklardan öğrenmekteyiz. Felsefe müderrisi Mehmet Ali Ayni Bey, Bahriyeli Op. Dr. Rasih Bey, Veled Çelebi (İzbudak), Prens Sabahattin Bey, Tophane Müşiri Mehmed Seyyid Paşa tekkenin bazı müdavimleridir. V. Murat'ın kızları Fatma Sultan ile eşi Refik Bey de Elif Efendi'nin dervişlerindendir. Öte yandan Halıcıoğlu'ndaki mühendishâne-i Berrî-i hümâyun ile Hasirizâde Tekkesi arasındaki başından beri kurulmuş olan yakınlık Elif Efendi'nin meşihatında da canlılığını korumuş, bu okuldan mezun birçok genç subay tekkenin dervişleri ve muhipleri arasına katılmıştır.[40] Elif Mehmet Elif Efendi'nin 1907'de Meclis-i Meşâyih Reisliği'ne atanmasında liyakatının yanı sıra toplumun üst katmanları arasındaki nüfuzunun da payı olsa gerektir.[41]

Hüseyin Vassaf yakından tanıdığı Elif Efendi'yi şu şekilde tasvir etmektedir: Orta boylu, beyaz sakallı, şahâ bakışlı, hakîkat görüşlü, beşûş, mültefit, mehâsin-i ahlak ile mütehalli, kerâmet-i irfâniyye sâhibi bir zât-ı mükerremdir.[42]

Aynı zamanda hattat olan Elif Efendi'nin hat eserleri de vardır.[43] Sütlüce Kapıağası Mahmut Ağa Cami kapısı üzerindeki babasının tamir tarihçesinin hattı, Hasîrizâde Tekkesi semâhânesi kapısının üzerindeki babasına ait tarih manzumesinin hattı, yine semâhânede on bir tahta levha üzerine birer beyit, babasının Sadettin Cibâvî Hazretleri hakkındaki methiyesi, bu methiyenin mukavva üzerine sureti, "*Yâ Hazret-i Ebu'l-Hasanü'l-Şâzîlî*" levhası, *"Yarına salma fakîrin kârın / Ne bilirsin nice olur yârın"* levhası, "*Yâ hazret-i Şems-i Tebrizî*" levhası, *"Meded Yâ Aliyye'l-mürtezâ"* levhası[44] Bu şekilde bir baba-oğul, müellif-hattat ilişkisi dikkat çekicidir. Daha sonraki

---

[39] Ahmet Safi, *age*., s. 1397

[40] Sn. M. Baha Tanman'ın Elife Orbeyi'nden naklederek verdiği şifâhi bilgi o dönemin panoramasını çizmektedir. "Tekkeye gelen genç subaylar ve mühendishane öğrencileri Çanakkale cephesine gidince tekkenin semahanesinde iki üç ihtiyar kalakalmıştı."

[41] Tanman, "Mehmed Elif Efendi", *Yapıtları ve Yaşamlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* Yapı Kredi Yayınları, C. II, İst., 1999, s. 132

[42] Hüseyin Vassaf, *age*., s. 447

[43] Bk. Ekler bölümü

[44] İnal, "*Son Hattatlar",* s. 817

yıllarda da Elif Efendi'nin te'lif ettiği eserleri oğlu istinsah edecek ve baba-oğul, müellif-müstensih olarak karşımıza çıkacaktır.

Elif Efendi, mimari ile de ilgilenmiştir. Hasirîzâde Tekkesi'nin bugün gördüğümüz binası Elif Efendi'nin şeyhliği süresinde 1887 yılında inşa edilmiştir.[45] Devrin hükümdarı II. Abdülhamit (ö. 1918) tekkenin yeniden yapılmasını irâde etmiş, inşaatın giderlerini ise tekkenin dervişlerinden Tophane müşiri Mehmet Seyyid Paşa (ö.1893) karşılamıştır. [46] Tekkenin mimarı ise Elif Efendi'dir. Proje çizimleri ise 1976'da tekkeden çalınmıştır.[47]

Elif Efendi, 1925 yılına kadar şeyhlik görevini sürdürmüş, tekkeler kapatılmadan önce oğlu Yusuf Zahir Efendi'ye hilafet vermiştir.[48] Son zamanlarında hastalanmış, 28 Cemâziye'l-âhir 1345 / 6 Ocak 1927 Pazartesi günü vefât etmiş, 1 Recep 1345 / 15 Ocak 1927 Çarşamba günü öğle namazından sonra Mahmut Ağa Camii'nden kaldırılarak tekke ile cami arasındaki hazireye defnedilmiştir.[49]

Elif Efendi'nin vefatı Osmanlı son devir ilim, sanat ve siyaset çevrelerinde büyük yankı bulmuş, sevenleri vefatı üzerine tarih düşmüştür.[50]

1.2. Tarikatı

Elif Efendi, Hasirizâde Tekkesi'nin beşinci şeyhidir. Burada Elif Efendi'nin atalarını ve onların tarikatlarını belirtmek yerinde olacaktır.

Şeyh Halil Efendi: Hakkında bilgimiz sınırlıdır. XVIII. yy. başlarında Mısır'ın Demenhur şehrinden ticaret yoluyla İstanbul'a gelip Kasımpaşa'ya yerleşmiştir. Şeyh Halil Efendi'nin oğullarından Emin Ağa hasır ticareti ile uğraşmış, saraya "hasırcıbaşı"

---

[45] Tekkenin mimari çizimleri için bk. Ekler bölümü

[46] Mehmet Seyyid Paşa'nın kabri, Hasirizâde ailesinin fertlerinin kabirleri yanındadır.

[47]Tanman, bu bilgiyi Elif Efendi'nin kızı Elife Hanım'dan edindiğini belirtmektedir.bk. "Hasirizade Tekkesi", *İstanbul Ünv. Edb.Fak. Sanat Tarihi Yıllığı*, VII. 1976-1977, s. 115

[48] Hüseyin Vassaf, *age*., s. 459. Yusuf Zâhir Efendi'nin Sadiyye'ye intisabı büyük pederi Ahmed Muhtar Efendi'dendir. Onun irtihalinden sonra dört tarikatten de icazeti pederi Elif Efendi'dendir.

[49] Hüseyin Vassaf, *age*., 452, Sertoğlu, *agm*., S.3, s. 13-17. Tanman, *agm*., s. 116

[50] Tahir Olgun'un tarihi:

Mısra-ı menkût ile târihini Tâhir oku
Gitdi şeyhü'l-ekber-i devrin Cemâlu'llah'a dek (1345)

Üsküdar Mevlevi şeyhi Ahmed Remzî Efendi'nin tarihi

Geldi bir Gaybî mübeşşir yazdı târih-i güher
Kurb-ı Hak'da pür-safâdır Şeyh Elîf-i mânevî (1345) Bk. İsmail Yakıt, *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yay., İst., 1992s. 261

Hüseyin Vassaf'ın tarihi:

"Bâ füyûz-ı tâmme" tam târihdir ol hazrete
Öyle bir hazret ki bi'llahi ulü'l-ebsâr idi" Hüseyin Vassaf , age. s.457;

olmuştur. Şeyh Halil Efendi ise vaktinin çoğunu onun dükkânında geçirdiği için "Hasırcı Şeyh Halil" namıyla tanınmıştır. Bu sebeple Hasirizade Tekkesi'nin kurucusu Mustafa İzzi de "Hasirizâde" nispetiyle meşhur olmuştur.[51]

Şeyh Mustafa İzzi (?-1239/1824): Babası Halil ed-Demenhûrî'dir. Agabeyi Hasırcıbaşı Emin Ağa'dır. Tarikatı ticarete tercih etmiştir.[52] Taşlıburun (Lâgerî) Tekkesi şeyhi Süleyman Sıtkı Efendi'nin damadı ve halifesidir. Eskiden Cağferâbâd Tekkesi'nin bulunduğu yere –Sütlüce'de- 1787 yılında II. Mahmut tarafından Sâdî Dergâhı yapılmış, [53] Mustafa İzzî Efendi de burada şeyh olmuştur. 1795 yılında III. Selim'in teşebbüsü ile Halıcıoğlu'nda kurulan "Mühendishâne-i Berr-i Hümâyun"un açılış töreninde duada bulunmuş, okulun her tamir ve yeniden inşasında Sütlüce şeyhlerinin dua etmeleri âdet olmuştur. Yerine oğlu Süleyman Sıtkı Efendi'yi bırakmıştır. Şiirle ilgilendiği bilinmektedir. [54] Sa'diyye, Şaziliyye ve Mevleviyye'ye nispeti vardır. [55]

Şeyh Süleyman Sıtkı Efendi (1796-1837): Şeyh Mustafa İzzi Efendi'nin oğludur. "Şeyh Sülün" lahabıyla meşhur olmuştur. Babasının vefâtından altı sene sonra 1259/1843 yirmi dokuz yaşında şeyh olmuştur. Kürsü şeyhliğinde bulunmuş, II. Mahmut'un teveccühünü kazanmıştır.[56] II. Mahmut'un bir fermanıyla Rufâiyye, Bedeviyye, Sa'diyye tarikatlarına münhasır olmak üzere "Şeyhü'l-meşâyıh" tayin edilmiştir.[57] Sa'diyye'ye, Nakşibendiyye'ye, Gâlip Dede vasıtasıyla Mevleviyye'ye nispeti vardır.[58] Kendisi bizzat Mevlevi sikkesi giyerek, dervişlerine de giydirmeye mezun olmuştur. Çeşitli konularda makaleleri ve bir divançesi vardır. Tekkenin son günlerine kadar âyinlerde okunan ilâhilerin başında, sözlerinin Süleyman Sıtkı Efendi'ye ait olan cumhur ilâhisi gelirdi. Türbede babasını yanında gömülüdür. [59]

Şeyh Ahmet Muhtar Efendi (1236/1821-1319/1901): Şeyh Süleyman Sıtkı Efendi'nin küçük oğludur. Sa'diyye hilâfeti babasından, hırkası halasının oğlu Şeyh

[51] Elif Efendi, "Tenşitü'l-Muhibbîn bi-Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin", s. 45; Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 434;İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, "Muhtar" mad. C. II, s. 984
[52] Hüseyin Vassaf *age.*, s. 434
[53] Mithat Sertoğlu, "Sütlüce'de Üç Hattat Mezarı", *Hayat-Tarih Mecmuası,* İst., 1977 S. 4, s. 14
[54] Tanman, *agm.*, s. 112
[55] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 437
[56] II. Mahmut, 1252/1836 senesinde dergahı yeniden yaptırmıştır. Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 437
[57] İnal, *age.*, C.III, s. 1705, II. Mahmut'un Bâbıâli'deki resminin açılışında duayı Süleyman Sıtkı Efendi yapmıştır. Enver Günay-A. Vehbi Ecer, "*Toplumsal Değişme, Tasavvuf, Tarikatlar ve Türkiye*" Erciyes Ünv. Yay. No:112, Kayseri 1999, s. 205
[58] Ailenin Mevleviliğe intisabı Süleyman Sıtkı Efendi ile başlamaktadır.
[59] Tanman, *agm.*, s. 113; İnal, Süleyman Sıtkî'ye ait üç şiir vermektedir. "Sıtkî" mad. *age.*, C. III, s. 1705

Ataullah Efendi'dendir.[60] Hâce Hüsameddin Efendi'den (ö.1281/1864) *Mesnevî* dersi görmüştür. Daha sonra Hemdem Çelebi (ö.1275/1859) zamanında, Mehmed Dede (ö.1274/1858)'den Mevleviyye Tarikatı hilâfeti almıştır.[61]İbrahim Berâde'den Şâzilî hilâfeti almıştır. Sa'diyye tarikatının piri Sa'dettin-i Cibâvî'nin soyundan gelen Şeyh Yunus Şeybânî İstanbul ziyaretinde Hasîrîzâde Tekkesi'nde misafir kalmış, yalnız Şeybânî soyundan gelenler arasında âdet olan beyaz sikke giymek ve beyaz destar sarmak için Şeyh'e müsaade vermiştir. Babası Rıza Efendi ile beraber 1837'de şeyhliğe başlamıştır. 1297/1880 senesinde hacca gitmiş, yerine oğlu Elif Efendi'yi bırakmış, döndükten sonra inziva içinde yaşamıştır. Kabri, türbede ailesinin yanındadır. Şiirle ilgilenmiş, ilim ve irfan sahibi bir kimse olarak anılmıştır. [62]

Şeyh Hasan Rıza Efendi (1229/1813-1303/1886): Şeyh Süleyman Sıtkı Efendi'nin oğludur. Kardeşi ile birlikte şeyhlik görevini üstlenmiştir. Çok cezbeli bir yaratılışta olan Hasan Rıza Efendi, 1864'te şeyhliği bırakarak Üsküdar'da bir evde inzivaya çekilmiş, 1884'te vefat etmiş ve tekkedeki türbeye gömülmüştür. Şiirleri olduğu bilinmektedir. [63] Mevleviye ve Şaziliyeye de intisabı vardır.[64]

Şeyh İsmail Necâ Paşa (1234/1818-1314/1896) Süleyman Sıtkî'nin oğludur. Hüseyin Vassaf'ın ifadesi ile "sahibü's-sey ve'l-kalem" bir zattır. Babasından hilâfet almış fakat meşihata geçmemiştir. Kabri, Yusuf Sîneçâk'ın yakınındadır. Türkçe ve Farsça şiirleri vardır.[65]

Anlaşıldığı üzere Hasirizâde Tekkesi, Sâdiyye tarikatının tekkesi olsa da buradaki şeyhler başka tarikatlardan da icâzet almış kişilerdir. Tekkenin "âyin günü" çarşambadır.[66]

Dergâhın son şeyhi Elif Efendi dört tarikatten icazet almış bir şeyhtir. Bunların ilki Şabaniyye'dendir.

---

[60] Hüseyin Vassaf,age., s. 444; İnal *age.*, "Muhtar" mad. C. II, s. 984

[61] Ahmed Sâfi, *age.*, C.12, s.1390; Elif Efendi, babası Ahmed Muhtar Efendi'nin Mevlevi Tarikatı'na nisbetlerini, Yenikapı Mevlevi Şeyhi Osman Selahaddin Efendi vasıtasıyla olduğunu belirtmektedir. Elif Efendi, *age.*, s.50.

[62] İnal, Ahmet Muhtar'a ait üç şiir vermektedir., *age.,* C.II, s.982; Tanman *agm.*, s. 114

[63] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 443; Tanman *agm.*, s. 114

[64] "Farsça ve Türkçe sufiyâne eşarı vardır. Fakat ma'atteessüf çoğu zayi olmuş." Diyen Hüseyin Vassaf Hasan Rıza Efendi'ye ait " yâ Rasulallah" redifli bir na'tını vermektedir.Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 444

[65] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 442

[66] Mecmu'a-i Cevâmi s. 217, Hankahnâme s.239, Rehber-i Tekâya'da âyin günü salı olarak belirtilmektedir s. 252; Ahmet Nezih Galitekin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre İst. Cami, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphane, Matbaa,* Mahale ve Selâtin İmâretleri, İşaret Yay, İst. 2003

1287'de Şam'dan İstanbul'a gelen Şeyh Yunûs b. Ömer es-Sa'lebi eş-Şeybânî Hasirîzâde tekkesinde misâfir olmuş, kendisine hizmet eden Elif Efendi'ye Şabânîyye'den[67] hilafet vermiş, Şeybânî soyundan gelenlera has olan beyaz sikke[68] ve beyaz destarı[69] hediye etmiştir.[70]

Şazeliyye'nin[71] Medeniyye kolundan Şeyh Muhammed Zâfir el-Medenî'nin[72] (ö.1321/1903) halifelerinden Şeyh İbrahim Berâdetü'l-Medenî'nin[73] İstanbul'a gelişlerinde Hasirizâde Tekkesi'nde misafir bulunmuş ve Elif Efendi'ye tarikat hilâfeti vermiştir.[74]

1297'de babası Ahmet Muhtar Efendi, hacca gidince oğlu Elif Efendi'ye Sa'diyye'den hilafet vererek onu yerine şeyh olarak bırakmıştır.[75]

Elif Efendi'nin Divan'ında görülen ehl-i beyt sevgisini de bu yolla açıklayabiliriz. "Sâdi tarikatı mensupları, tarikatın esas merkezi olan Şam'da Emeviye Camii'nde Cuma namazından sonra ayin yaparlardı. Merkezdeki bu usulün yansıması olarak İstanbul'da Ayasofya Camii'nde – özellikle Kadir geceleri- Sâdî ayini yapılırdı.

---

[67] "Şabaniyye: Halvetiliğin Cemaliyye şubesindendir. Kurucusu Kastamonulu Şeyh Şâban Efendi'dir. (Ö. 18 Zilkade 976/ 5Mayıs 1569)zamanla birçok alt şubeye ayrılan bu kol, Cemaliyye'nin Anadolu'da günümüze kadar ulaşmasında etkili olmuştur." Bk. Reşat Öngören, *Osmanlılarda Tasavvuf, Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulemâ (16. yy.)*, İz Yay. İst., 2000, s. 79

[68] Sikke : Mevlevi külahı. Sarıklı külahlara destarlı külah, sarıksız olanlara da sikke denir. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İst., 2002 s. 315

[69] Destar: Tarikat ehlinin, şeyhlerin ve halifelerin sardıkları çeşitli renk ve şekillerdeki sarık, Süleyman Uludağ, *age*. s. 104

[70] Ancak bunları başkalarına giydirmeme şartı koşulmuştur. Hüseyin Vassaf, *age*., s. 446

[71] Şaziliyye: "Mısır başta olmak üzere Kuzey Afrika'nın hâkim tarikatlarındandır. Ebu'l-Hasan Şâzili tarafından kurulmuştur. (d. 593/1196 ö. 657/1258) Tunus'un Cebel-i Zafran mevkiinde Şâzile denilen yerde doğdu. Şâzilî nispetini buradan almıştır." Yılmaz, *age*., s. 280, Kâmil Büyüker "*II.Abdülhamit Han'ın Şeyhi Şeyh Muhammed Zâfir Efendi ve Ertığrul Tekkesi*", İst. 2004, s. 13, Mustafa Kara, *age*., s. 234

[72] Muhammed Zâfir el-Medenî (1244/1828-1321/1903): Şâzilî tarikata bağlı Medenî kolu şeyhlerindendir. Trablusgarp'ın Mısrata beldesinde dünyaya gelmiştir. 1287/1870 yılında İstanbul'a gelmiş, II. Abdülhamit'in ilgisine mazhar olmuştur. Şeyh için Osmanlı topraklarında ilk olarak Şazili tarikatına ait Ertuğrul Tekkesi açılmıştır. bk. Büyüker, *age*., s. 13

[73] Hakkında başka bir bilgi bulunamadı.

[74] Hüseyin Vassaf, *age*., 446, ayrıca şair bir manzumesinde Şazeliye'ye nispetinin önce babasından, sonra Şeyh İbrahim Berâde'den olduğunu söylemektedir. Bk. I.23/14

[75] Hüseyin Vassaf, *age*., s.446; Sadiyye : "Kudüs civarında doğup Urfa'ya bağlı Birecik Kasabası'nda vefat eden Sadeddin Cibâvî tarafından kurulmuştur. Şabaniyye'nin bir koludur. (Yücer 551) (ö. Cebba-Suriye 700/ 1300) Sadiyye, Selamiyye kolunun kurucusu Abdusselam ile Anadolu'ya girmiş, İstanbul ve Rumeli'de yayılmıştır. Tarikat, Cibaviyye olarak da isimlendirilir. Şubeleri: Tağlebiyye, Vefâiyye, Aciziyye, Selamiyye. Tarikatın âdap ve erkânı Haririzâde'nin "Abiku's-saadeti'l-ebediyye" adlı eserinde anlatılmıştır." Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi,* Dergah Yay., İst. 2006, s. 233. Ayrıca Sa'diyye tarikatının ayin ve gelenekleri hakkında bk. Ö. Tuğrul İnaçer, "Osmanlı Tarihinde Sufilik Âyin ve Erkânları", *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufîler, Kaynaklar-Doktrin- Ayin ve Erkan- Tarikatlar-Edebiyat- Mimari- İkonografi- Modernizm,* TTK, Ank. 2005

Ayasofya Camii'ndeki büyük levhalardan Hz. Ali'nin adının yazılı olduğu levhanın altı Sâdî Tekkesi olarak kabul edilirdi."[76]

1303'te Şeyh Osman Salahaddin Dede Efendi'den Mevleviyye[77] hilâfeti ve Mesnevi icâzeti almıştır.[78] Elif Efendi'nin kaynaklardaki fotoğrafının Mevlevî sikkesi ile çekilmiştir.

1.3. Eserleri

1.3.1. Matbu Olanlar

1.3.1.1. el-Kelimetü'l-Mücmele fi Şerhi't-Tuhfeti'l-Mürsele

Elif Efendi'nin tasavvufi görüşlerini ihtiva eden bir eserdir. Şeyh Muhammed bin Burhanpuri'nin (ö.1029/1620) vahdet-i vücûd konulu eserine yapılmış bir şerhtir. 13339/1920'de yazılmıştır.[79] 1342/1923 yılında Bahriye Matbaası'nda basılmıştır.[80] Eser, Türkçe olarak kaleme alınmıştır. Mukavva ciltli ve 114 sayfadır.[81]

1.3.1.2. Tenşitü'l-Muhibbîn bi-Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin

Elif Efendi'nin kendisinden Mesnevihanlık icâzeti ve Mevelevilik hilâfeti aldığı hocası Mesnevihan Hoca hüsameddin Efendi (ö. 1281/1864) ile Yenikapı Mevlevihânesi Şeyhi Osman Salahaddin Dede (ö.1304/1886)'nin hayatını yazmıştır. Eser 1342/1923'de İstanbul'da yazılmış ve basılmıştır. Eseri ikinci defa bastıran oğlu Yusuf Zahir Efendi, esere ilaveten Ahmet Muhtar Efendi (ö. 1319/1901)'nin de biyografisini eklemiştir. Eser, Türkçe kaleme alınmıştır. 55 sayfadan ibarettir.[82] Elif Efendi'nin eserin üzerindeki el yazısı notuna göre eser kendisi tarafından Yenikapı Mevlevihanesi'ne hediye edilmiştir.

---

[76] İnaçer, *agm.*, s. 133

[77] Mevleviyye: "Mevlevilik, 13. asır sonlarında Konya'da Mevlana Celaleddin Rumî adına, oğlu sultan Veled tarafından kurulan tarikatın adıdır. Bu tarikat "efendimiz" anlamına gelen "Mevlânâ" adıyla anılan Belhli Celâleddin Mehmed'e nispet edilmiş ve vefatından sonra Konya'da gelişip, Anadolu Beylikler dönemi ve altı asırlık Osmanlı İmparatorluğu boyunca ,Türk toplumunu belki de en yakından etkileyen tarikatlardan biri olmuştur." Sezai Küçük, *Mevleviliğin Son Yüzyılı,* Simurg Yay., İst., 2003 s. 21.

[78] Hüseyin Vassaf, *age.*, s.446, İnal, *age.*, s. 291

[79] İnal, *age.* s.291

[80] Albayrak, *age.*, s.729

[81] Eserin Süleymaniye Kütüphanesi İzmirli İ. Hakkı (1275), Nâfiz Paşa (700) ve Tahir Ağa (483) bölümlerinde ve Ankara, Marmara, Selçuk, Erciyes ve Harran Üniversitelerinin İlahiyat Fakülteleri kütüphanelerinde de nüshası bulunmaktadır. Eser hakkında bk. Hüseyin Kurt "Mehmed Elif Efendi'nin 'el-Kelimetü'l-mücmele fi şerhi't-tuhfeti'l-mürsele' Adlı Eserine Göre Vahdet-i Vücud Anlayışı", *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi,* S. XI, 2003, s. 323-350

[82] Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Nafiz Paşa (1217) ve Şazeli (120-121) bölümlerinde kayıtlıdır.

1.3.2. Matbu Olmayan Eserler

1.3.2.1. Semeratü'l-Hads fî Marifeti'n-Nefs

Eser, "Nefsin bilinmesi konusundaki sezgi ürünleri" anlamına gelmektedir. Kumeyl b. Ziyad'ın "nefsin bilinmesi" hususundaki sorularına Hz. Ali'nin verdiği cevapların şerhi olamak üzere Arapça kaleme alınmıştır.[83]

Eser 1311/1893'te tamamlanmış, yazarın oğlu Yusuf Zahir Efendi tarafından 1347/1928'de istinsah edilmiştir. Nesih hatla yazılan eser bez ciltlidir. 174x122, 125x66 mm. ebatında olup 23 yaprak ve 47 sayfadan müteşekkildir.[84]

1.3.2.2. ed-Dürr'l-Mensûr min Hızâneti Esrâri'n-Nûr

"Nur ayetinin sırlarının hazinesinden saçılan inciler" anlamına gelen eser Nur ayetinin (Allah, göklerin ve yerin nurudur. Kur'an-ı Kerim, Nûr 25/34) tefsiridir. Arapça kaleme alınmıştır.[85] Eserin iç kapak kısmında, Ömer Hayyâm'ın Allah'ın nûrundan bahseden iki beyitlik Farsça bir şiiri yer almaktadır. Bu şiirin hemen altında da, Elif Efendi'nin Arapça bir dörtlüğü bulunmaktadır

1317/1899 tarihinde te'lif edilen bu eser, oğlu Yusuf Zâhir Efendi tarafından 1347/1928'da istinsah edilmiştir. Nesih hatlı, bez ciltli, 174x 122, 121x 65 mm. ebadında olup 55 sayfadan müteşekkildir.[86]

1.3.2.3. el-Barîkât

Elif Efendi'nin, Arapça olarak yazdığı önemli eserlerinden biri de, *el-Bârikât* adlı kitabıdır. Elif Efendi'nin iman, ahlâk ve tasavvuf konularındaki özlü sözlerinden oluşan bu kitap, 15 Şevval 1322/1904 tarihinde tamamlanmıştır. Eser, Yusuf Zâhir Efendi tarafından, 1347/1928'de istinsah edilerek, üç ayrı kitap, bir cilt halinde toplanmıştır. Bunlar, *el-Bârikât*, *et-Tenbîh* ve *en-Nehcü'l-kavim lî men erâde en yestekîm* adlı risâlelerdir.

Eser, bez ciltli olup, 174 x 121, 120 x 70mm. ebadındadır. Üç kitaptan meydana gelen bu eser, *el-Bârikât* kısmı 35, *et-Tenbîh* kısmı 14 ve *en-Nehcü'l-Kavim* kısmı da 32 sayfa olmak üzere, toplam 81 sayfadan oluşmuştur.[87]

---

[83] İnal, *age.,* s. 291
[84] Eserin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde Yazma Bağışlar bölümü 2036 numarada kayıtlıdır.
[85] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 447
[86] Eserin tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 2038 numarada kayıtlıdır.
[87] Eser, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma bağışlar 2035-1 numarda kayıtlıdır.

1.3.2.4. et-Tenbih

Elif Efendi'nin, Arapça olarak yazdığı eserlerin hacim bakımından en küçüğü *et-Tenbîh* adındaki risâlesidir. Toplam on dört sayfadan ibaret olan bu risâle, önceleri müstakil durumdayken, daha sonra Yusuf Zâhir Efendi tarafından *el-Bârikât* adlı esere eklenerek bir ciltte toplanmıştır. Tasavvufî konulardan, özellikle zikirden bahseden bu risâle, 1342/1923 yılında te'lif edilmiştir. Yusuf Zâhir Efendi bu risâleyi 1347/1928 yılında istinsah etmiştir.

et-Tenbîh' adlı eserin Elif Efendi tarafından yazılan müstakil nüshası bugün elimizde bulunmamaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 2035-2 numarada kayıtlı bulunan nüsha, Yusuf Zâhir Efendi'nin istinsah ettiği ve *el-Bârikât* adlı esere eklenen nüshadır.

1.3.2.5. en-Nehcü'l-Kavîm Limen Erâde En Yestekîm

Elif Efendi'nin, "*Dosdoğru Olmak İsteyene Sağlam Yol*" anlamına gelen, Arapça ve manzum olarak kaleme aldığı eseridir. İman, tevhid, vahdet-i vücûd gibi tasavvuf ve bazı kelâm konularının ele alındığı bu kitap, Elif Efendi'nin tamamen manzum ve Arapça olarak yazdığı tek eseridir. Elif Efendi tarafından te'lif edilen ilk nüshası müstakil olan eser, Yusuf Zâhir Efendi tarafından, 1348/1929'da istinsah edilerek, *el-Bârikât* adlı eserin son kısmına eklenmiştir. Eser, nesih hatla yazılmış olup, 32 sayfadan oluşmaktadır.

Eserin müstakil nüshası bulunmamaktadır. Bugün, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 2035-3 numarada kayıtlı bulunan nüsha, Yusuf Zâhir Efendi'nin istinsah ettiği ve *el-Bârikât* adlı esere eklenen nüshadır.

1.3.2.6. Defu'l-Vecel Bi Cünneti'l-Ecel

"Ecel kalkanı ile korkunun giderilmesi" anlamına gelen eser Türkçe olarak 1324/1906 yılında te'lif edilmiştir. Tasavvuf ve kelam konularını ihtiva etmektedir. Rik'a yazıyla kaleme alınan eser mukavva ciltli, 200x140, 155x155 mm. ebadında ve 52 sayfadan oluşmaktadır. Elif Efendi'nin 29 Zilhicce 1324/1906 tarihinde tamamladığı bu eser, Ahmed Sabri tarafından 20 Safer 1325/1907 tarihinde istinsah edilmiştir. [88]

[88] Eserin tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa 477 numarada kayıtlı bulunan nüshadır.

1.3.2.7. en-Nûru'l-Furkân fi Şerhi Lugati'l-Kur'an

Elif Efendi'nin Türkçe olarak te'lif ettiği en hacimli ve önemli bir eseridir. Kur'an-ı Kerim Lügati tarzındaki bu eser, iki ciltten ve toplam 1112 sayfadan oluşmaktadır. Eserin birinci cildi 600, ikinci cildi ise 512 sayfadır.

Elif Efendi, bu önemli eserini düzgün ta'lik hattıyla, sâde bir dille ve anlaşılır bir üslûpla kaleme almıştır. Bugün elimizde bulunan iki ciltlik eser, Elif Efendi'nin kendi hattıyla yazdığı orijinal nüshadır. Eserde şu metodu kullanmıştır: Önce kelimenin Kur'an'da hangi âyette ve nasıl geçtiği yazılarak, buradaki anlamı verilmiştir. Bundan sonra, kelimenin nereden geldiği belirtilerek, lügat mânâları üzerinde durulmuştur.

Eser, meşin kaplı, 280x200, 200x150mm. ebadındadır. [89]

1.3.2.8. Dîvân

Elif Efendi'ye ait bir müretteb divan bulunmaktadır. Divan, müellif nüshası olup meşin ciltli, 280x200, 200x150mm. ebadında, toplam 59 yaprak ve 117 sayfadır. Eserin üzerinde hangi tarihte yazıldığına dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Elif Efendi'nin oğlu Yusuf Zâhir Efendi tarafından, diğer kitaplarla birlikte önce Râgıb Paşa Kütüphanesi'ne bağışlanmış, daha sonra buradan Süleymaniye Kütüphanesi'ne aktarılmıştır.[90]

Müellif, eseri rik'a hattıyla kaleme almıştır. Kendisi eserini nazım şekillerine göre sınıflandırmış ve her bölümü isimlendirmiştir.

Elif Efendi'nin diğer eserlerinde de Divan'ında da yer almayan bir şiiri bulunmaktadır. Bu şiir, Sultan V. Mehmet Reşat'ın Çanakkale Savaşı üzerine kaleme alınmış bir naziredir.[91]

Manzûme-i Garrâ-i Hazret-i Hilâfet-penâhî

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

Savlet etmişdi Çanakkal'aya bahr ü berden

---

[89] Elif Efendi'nin, iki ciltlik eserin tek ve orijinal nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Henüz kataloglara işlenmeyen bu eser, kütüphanenin Sütlüce Dergâhı özel bölümünde, birinci cildi 445, ikinci cildi 446 numara ile kayıtlıdır. Eserin yazıldığı tarih bilinmemektedir.

[90] Süleymaniye Kütüphanesi Sütlüce Hasirizade Dergâhı özel bölümünde 444 numara ile kayıtlıdır.

[91] İlgili makalede Elif Efendi'nin şiirinin nereden alındığı belirtilmemiştir. Enfel Doğan, Fatih Tığlı; "Sultan V. Mehmed Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler", *İÜ. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* C. XXXIII, İstanbul 2005, s. 41-96

Ehl-i İslāmın iki hasm-ı kavīsi birden
Lākin imdād-ı ilāhī yetişip ordumuza
Oldu her bir neferi kal‘a-i pūlād-beden
Asker evlādlarımın pīşgeh-i azminde
Aczini eyledi idrāk nihāyet düşmen
Kadr ü haysiyyeti pāmāl olarak etdi firār
Kalb-i İslāma nüfūz etmeğe gelmiş-iken
Kapanıp secde-i şükrāna Reşād eyle duā
Mülk-i İslāmı Hudā eyleye dāim me’men

Elif Efendi’nin naziresi:

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün
Savlet etdiyse ne kaygu bize şāhā düşmen
İkisi olsa degil gelse [de] hepsi birden
Pek gedāyāne belāsına çanak tuttu gelip
Lāyıkın buldı Çanakkal‘ada bahr ü berden
Tīg-i elmās-ı hilāfetle metīn ordumuza
Erdi imdād-ı Hudā oldu çü hısn-ı āhen
Asker evlādların zīr-i cenāhında yürür
Gülle-i şīr-i jiyān-veş dayanır mı düşmen
Kadr ü haysiyyeti olsaydı eder miydi firār
Pür-gurūr āteş-i hışm ile koşup gelmiş-iken
Secde-i şükrde bizler de imāma uyalım
Mescid-i tā’atin olsun bize dāim me’men
Dedi āmīn duāna bütün ehl-i İslām
Çünkü şāmildir umūma bu duā her yüzden

Tezyīl-i bi’t-tevşīh

Sus Elīfā ne cesāretle bu nazmı yazdın

Tarz-ı tanzīrde güftār-ı şehinşāhı sen

Duymadın mı selefin söylediği hikmeti ki

Pādişāhın sühanı pādişeh-i cins-i sühan

Lafz u ma‘nāda letāfetle selāsetle revān

Şöyle ki āb-ı hayāt ermez aña pīşinden

Kilk-i zerrīn-i celāletle yazıp incü gibi

Dest-i beyzā-yı kemālāt anı hakkā bi’l-fen

Gevherīye ıkd-ı manzam ki arūs-ı ma‘nā

İftihār eyler anın ile edip bir gerden

Böyle bir nazm-ı muallāyı ne mümkün tanzīr

Maksadım vasf-ı sühandānī-i sultān-ı zemen

Şevket ü şānı ile devlet ü iclāli ile

Ehl-i İslāma ola sāyesi yā Rab me’men

1.3.3. Bulunamayan Eserler

Kaynaklarda Elif Efendi’ye ait olup ne yazık ki bugün elimizde olmayan dört eseri daha vardır. Bunlar; “*Muhtāru’l-enbā fi’l-hurūfī ve’z-zurūfi ve ba’di’l-esmā*’, “*el-Mebde*’”,”*Tasrīhu’l-ümme bi tavzīhi hükmi’s-salāt bi’t-terceme*” *ve* “*İrşādu’l-ğavin bi reddi nazariyeti Darwin*” adlı eserlerdir.

Muhtâru’l-enbâ fi’l-hurûfî ve’z-zurûfi ve ba’di’l-esmâ[92]: Yaklaşık iki yüz sayfadan oluşan bu eser 1309/1892-93’te Türkçe kaleme alınmıştır. Arapça harf, zarf ve isimler hakkındadır.

---

92 Hüseyin Vassaf, *age*., s.447 Hüseyin Vasaf eserin adını “Muhtaru’l- enbiya” şeklinde vermektedir. Aslı haber sözcüğünün çoğulu olan “enbâ” olmalıdır. Sadık Albayrak eserin harf tabirlerinden bahsettiği belirtilmektedir. *age*., s.72

el-Mebde'[93]*: İsagoci*[94] adlı mantık kitabının Arapça şerhidir. 1310/1892-93'te kaleme alınmıştır.

Tasrîhu'l-ümme bi tavzîhi hükmi's-salât bi't-terceme[95]*:* Elif Efendi, vefatından beş altı ay önce kaleme almıştır. (1344/1926/27) Türkçedir.

"***İrşādu'l-ğavin bi reddi nazariyeti Darwin'***[96]*:* Darwin'in nazariyesine reddiyedir. Vefatından birkaç ay önce kaleme almıştır.

Bu eserler Elif Efendi'nin biyografi, sözlük, makale, şiir türlerinde, dinî ve ilmî konularda eser verdiğini, vefât ettiği zamana kadar ilim ve fikir hayatından kopmayıp çalıştığını ve ürettiğini göstermektedir.

Elif Efendi'nin tespit edilen eserleri onun dini ilimlere, Fars ve Arap dillerine, şiir bilgisine hem bir ilim adamı hem de bir sanatkâr olarak ne kadar vâkıf olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca dönemin gündemindeki konular hakkında yazdığı eserlerin yanarak ve çalınarak elden gitmiş olması büyük bir kayıptır.

1.4. Edebî Kişiliği ve Şiirinin Özellikleri

1.4.1. Elif Efendi'nin Şiirinde Dil ve Üslup

Divan Edebiyatında tasavvuf, iki farklı şair grubunda değişik özellikler gösterir. Nesimi, yunus Emre gibi tasavvufî hayatı yaşayanlar şairler ile tasavvufun zengin terim, mecaz ve alegıri dünyasından yararlananlar.[97] Elif Efendi, şiiri düşüncelerini ifade etmekte araç olarak kullanan birinci grup mutasavvıf şairlerdendir.

Şairin bazı manzumelerde tasavvufî terminolojinin ağır dilini, bazılarında ise yalın halk söyleyişini kullandığı görülmektedir.

Ṣafḥa-i na-mütenāhi-i vücūd-ı imkān
Levḥa-i ṣanʿat-ı naḳḳāş-i ezeldir ey cān

93 Hüseyin Vassaf, *age*., s. 447, İnal, *age.,* s.292, Albayrak, *age*., s. 72
94 "Furfuriyus tarafından Aristo'nun *Kategoriler*'ine giriş olarak yazılan eser. İslam dünyasında aynı adla yazılmış eserlerin ortak adıdır. "Giriş" anlamına gelir." Abdülkuddus Bingöl, "İsaguci" mad. *DİA*, C.XXII, İst.,2000 s. 488
95 İnal, *age.,* s. 292
96 İnal, *age*., s. 292
97 Mustafa İsen, "Tezkireler Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Taikat İlişkileri", "*Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler",* Yapı Kredi Yayınları, İst., 1999, s. 306

Ḫāme-i ḳudreti naḳş itdi tamāmen bunda
Görünür hep ṣuver-ı ᶜilm-i ḳadīm-i Yezdān (II. 61/ 1, 2)

Ẓulm ü sitem hep sözlerim
Dünyāyı gözler gözlerim
Hep fāniyātı özlerim
Estaġfirullah el-azīm (I. 31 / 14)

Elif Efendi, mahlas olarak başka bir isim seçmemiştir. İsmini bazen ülfet olunan, alışmış, alışık; bazen de harfin şekli itibariyle birlik, doğruluk, lider, baş olmak anlamlarına gelecek biçimde kullanmıştır.

ᶜAfv eyle ṣuçum ḥürmetine āl-i ᶜabānıñ
Ṣıdḳile Elif it beni yārānıña yā Rāb (I. 5 / 7)

Elifā aġla kim fānī cihāna sen Elīf olduñ
Uyub vehme bu nefs-i bed-gümāna sen Elīf olduñ (II. 45 /1)

Elif Efendi'nin Arapça beş mensur eseri vardır. Bunlardan biri manzumdur.[98] Divan'da ise Arapça şiirleri 7 tanedir. 2 Türkçe – Arapça ve 1 Arapça-Farsça mülemmâ şiiri vardır. Yazdığı nazirelerden de anlaşılacağı üzere, şair, Arap ve Fars edebiyatlarına vâkıftır ve şiir zevki bu doğrultudadır.

Elif Efendi'nin Divan'ının ilk manzumesinde Divan'daki şiirlerin belâgat örneği sanılmamasını, şiirlerinin vahdet aşkını yaydığını söylemektedir. Harf, lafız ve kafiyeyi marifet yolunun dikeni olarak görmektedir.

Dīvān-ı eşᶜar-ı belāġat ṣanmasın iḫvānımız
Sulṭān-ı ᶜaşḳ-ı vaḥdetiñ menşūrıdır divānımız (I.1/1)

[98] Bk. Eserleri bölümü, en-Nehcü'l-kavîm Limen Erâde en-Yestekîm

ᶜḤār-ı ṭarīḳ-i maᶜrifetdir ḥarf u lafẓ u ḳāfiye
Şehrāh-ı maᶜnāda yürür peyk-i dil-i revānımız (I.1 / 2)

Sanat kaygısının olmadığını, şiirlerini nefsini meşgul etmenk için yazdığını, başkasının beğenmemesinden şikayetçi olmadığını şu şekilde dile getirmiştir.

Şaᶜir degilim belāğatim yoḳ
Daᶜvā-yı şiᶜrde liyāḳatim yoḳ

Yoḳdur kelāmımda selāset
Nuṭḳ u beyānda ṭalāḳātim yoḳ

ᶜİlm-i ᶜarużu ezberlemedim
Fenn-i edebde ḫadāḳatım yoḳ

Nefsimi işġal içün ᶜazīzim
Yazdım ziyādeye ṭāḳatim yoḳ

ᶜĀlem begenmez ise şāyed
O yüzden hiç şikāyetim yoḳ (II/42)

Elif Efendi aşağıdaki şiirde de şairliğe meyli olmadığını, şairliğin insanın tabiatinda bulunan bir hüner olduğunu söylemektedir. Eserindeki hüneri ise fazilet olarak değerlendirmemektedir.

Şāᶜirlige māʾil degilem müfteḫar olmam
Şiᶜr öyle ki mevcūddur o ṭabᶜ-ı beşerde
Bi-ṭ-ṭabᶜ olan şeyʾe fażīlet diyemem ben
Bir ḫayli hüner var ise de gerçi eṡerde (III.12)

Aynı zamanda Mesnevi-han olan Elif Efendi Farsçaya hâkim bir şairdir. Divan'ında 43 Farsça şiiri bulunmaktadır.

1.4.1.1 Etkilendiği şairler

Elif Efendi, hem mutasavvıf hem şair olarak İslam dünyasında geçmişten bugüne derin izler bırakan sûfi ve şairlerden etkilenmiştir.

Ünlü mutasavvıf İbn Arâbî'nin görüşlerinden etkilenen şairin şiirlerinde vahdet-i vücut kavramı geniş yer tutmaktadır. Kevn, kenz, tevhit, vücut… sözcüklerini sıkça kullanmaktadır. [99] Divan'da İbn Arabî için bir methiye vardır. Şair, İbn Arabi'nin " Fusûs, Futûhat adlı eserlerini zikreder.

فصوص **ile** فتوحاتı ḥayāt-ı جاودان -baḫşā
Ḥaḳīḳat burcunun māh biri ḫurşīd-i raḫşānī (I. 28 / 12)

Elif Efendi'nin Mesnevihân sıfatıyla otuz bir sene ders vermiş bir şair-şeyh olarak şiirlerinde, Mevlânâ'ya ve onun eserlerine yer vermesi tabi olacaktır. Divan'daki Mevlâna'ya methiye, sema' ve çerağ redifli gazeller, Mesnevi'ye övgü, Mesnevi'den iktibaslar bu durumun somut örnekleridir.

Divan'daki mesnevisi de "*bişnev / dinle*" sözcüğü ile başlamaktadır.

بشنو این دستان از این بندهء نحیف
کم بضاعه عاجز و مسکین الیف (I .30/1)

Ayrıca Mevlâna'nın eseri "Fih-i mâ fih" i öven bir dörtlüğü bulunmaktadır. (III.9)

Aşağıdaki beytinde de Mevlânâ'nın dergâhında bende olduğunu söylemektedir.

Ḳādīmī bendesiyiz dergehinde Monlā Ḫünkārıñ
Bugün nevbet-zeniyiz ᶜaskerinde Monlā Ḫünkārıñ (I. 24/1)

[99] Tahir Olgun, Elif Efendi'nin vefatına düştüğü tarihte Elif Efendi'den "Devrin Şeyhülekber"i olarak bahsetmektedir. bk. Elif Efendi'nin vefatı bölümü.

Elif Efendi'nin Divan'ında Molla Cami'nin na'tına yazılmış Farsça bir nazire vardır. Ancak söz konusu manzumenin mülhem olduğu zemin şiir Câmi'ye ait divanlarda tespit edilememiştir. (I. 16)

Elif Efendi, Hâfız'ın Divan'ının ilk manzumesinin ilk beytinden iktibas yapmıştır. (II. 4 / 1)

Elif Efendi, Yanbolulu Türabî Baba'ya ait didiler redifli şiire nazire kaleme almıştır.[100] Elif Efendi, Türabî Baba'nın şiirine muhteva ve kafiyede bağlı kalmış, ancak Türabi Baba "*Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün"* veznini kullanırken*,* Elif Efendi manzumeyi "*müfteᶜilün müfteᶜilün müfteᶜilün müfteᶜilün"* kalıbını kullanarak satranç nazım şeklinde yazmıştır.[101]

Türabi Baba: Ne diyem nutka āgāz eylesem ebsem didiler
Men aref sırrını fehmetmedi sersem didiler [102]

Elif Efendi: ᶜİbret ile gel naẓar it ᶜāleme bir dem didiler
Ṣoñra ḳamudan güẕer it çekme ṣaḳın ġam didiler (I. 30 / 1)

Fuzulî'nin eserlerinde gördüğümüz şair-Mecnun mukayesesini Elif Efendi de işlemektedir. Ancak Fuzûlî, kendini överken, Elif Efendi Mecnûn'a aşkı öğretmek istemektedir.

Fuzûlî: Mende Mecnun'dan füzūn āşıklık isti'dadı var
Āşık-ı sādık menem Mecnun'un ancak adı var[103]

Elif Efendi: Mecnūn'a ḫaber vir de Elīfā baña gelsün
Taᶜlīm ideyim ᶜaşḳı aña ben ziberimden (II.54/7)

---

[100] Nazire, edebiyatta bir şiirin (genellikle gazel) başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiye ile yazılmış benzerlerine denir. Konu hakkında geniş bilgi için bk. Fatih Köksal, "*Sana Benzer Güzel Olmaz/ Divan Şiirinde Nazire*" Akçağ yay. Ank. 2006

[101] bk. Nazım şekilleri: Satranç

[102] *Türâbî Baba*, Library Research Centre of İslamic History, Art and Culture İst. Reg. No: 16456

[103]Kenan akyüz ve diğerleri, "*Fuzûlî Tükçe Divanı*", Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1958*, s. 199*

Elif Efendi Hayâlî Bey'de gördüğümüz imgeyi şu şekilde kullanmıştır:

Hayâlî Bey: Cihan-ārā cihān içredir ārāyı bilmezler
O māhīler ki deryā içredir deryāyı bilmezler [104]

Elif Efendi: Ben dür-ı deryā-yı şīrem māhīyān bilmez beni
Gevher-i kān-ı ḫafīyem Dāstān bilmez beni (II. 80 / 1)

Elif Efendi de Bâkî gibi kişinin kadrinin musalla taşında bilineceğini düşünmektedir.

Bâkî: Kadrüni seng-i musallada bilüp ey Bākī
Turup el baglayalar karşuna yārān saf saf[105]

Elif Efendi: Şimdi bilemezlerse de ḳadriñ bilecekler
Gördükde seni seng-i muṣallāda yatursuñ (I.31/28)

Nefî'nin "Esdi yine nesîm-i nev-bahâr" ifâdesini Elif Efendi'nin Mesnevi icâzetnâmesi alması üzerine teşekkür için yazdığı şiire başlarken kullandığını görmekteyiz.

Nef'î: Esdi yine nesīm-i nev-bahar açıldı güller subh dem
Açsın bizim de gönlümüz ey saki meded sun cām-ı cem[106]

Elif Efendi: Yine esdi nesīm-i feyż-baḫşā-yı ḥayāt-efzā
İrişdi gülistān-ı maᶜnevīden bū-yı Mevlānā (III.34/1)

4.1.2. Etkilediği Şairler

Alvarlı Efe Hazretleri olarak bilinen Hâce Muhammed Lutfî'nin Divançe'sinde, Elif Efendi'nin "–an ağlar" redifli şiirine benzeyen, ehl-i beyt sevgisini ve Hz.

---

[104] A. Nihat Tarlan, *Hayâlî Divanı,* Akçağ Yay., Ank., 1992 s.107
[105] Sabahattin Küçük, *Bâki Divanı Tenkitli Basım*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ank. 1994, s. 242
[106] Metin Akkuş, *Nef'i Divan'ı*, Akçağ Yay, Ank. 1993, s. 94

Hüseyin'in şehâdetini konu edinen iki manzumesi bulunmaktadır[107] Lutfî, Elif Efendi'den bahsetmemektedir. Bununla birlikte bu manzumelerin nazire olduğu düşünülmektedir.

Elif Efendi: Belā-yı Kerbelā-yı pür-belādan tende cān aġlar
Cefā-yı teşne-gān-ı ehl-i beyte āsumān aġlar (II.19/1)

Lutfî: Göründü hilal-i māh-ı muharrem
Ādem ağlar Havva ağlar Şīt ağlar
N'oldu Kerbelā'da zāt-ı mükerrem
İdrīs ağlar sālih ağlar Nūh ağlar[108]

Lutfî: Bugün māh-ı muharremdir muhibb-i hānedān ağlar
Bugün eyyam-ı mātemdir bugün āb-ı revān ağlar [109]

Elif Efendi'nin bir şiiri Muallim Kâzım Bey tarafından Hüseynî makamında bestelenmiştir.[110]

Şah-ı iklīm-i ḥüsn-i muṭlaḳıñ dīvānesiyim ben
Şarāb-ı bezm-i ins-i aḳdemıñ mestānesiyim ben (II. 53 /1)

4.2. Elif Efendi'nin Şiirinin Başlıca Özellikleri

1. Elif Efendi, ilmî, tasavvufî ve edebî eserler vermiş bir şahsiyettir. Ancak kendisi ve eserleri yeterince bilinmemektedir.
2. Elif Efendi, sufi bir şairdir. Şiirlerinde tasavvufî geleneğin izleri vardır. Allah'ın varlığı ve birliği, Hz. Peygambere, ehl-i beyte, tarikat büyüklerine saygı ve sevgi ön plandadır.
3. Tevhit üzerinde çokça duran şairde İbn Arabi'nin görüşlerinden etkilenmiş, bunları şiirlerine yansıtmış, diğer eserlerinde de ele almıştır.

---

[107] bk. Hâce Muhammed Lutfî, *Hulâsatu'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfî*, İstanbul 2006
[108] Lutfî, *age.*, s. 159
[109] Lutfî, *age.*, s.180
[110] Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikisi Antolojisi*, İstanbul 1942, s. 708

4. Pek çok şairde olduğu gibi Elif Efendi de bir Mesnevihan olarak, Mevlâna'ya ve eserlerine geniş yer vermiştir. Molla Câmi ve Hâfız'dan başka Fuzûli, Bâkî, Hayali Bey, Nef'i gibi şairlerin de etkisi görülmektedir.

5. Elif Efendi, şiiri tasavvufî görüşlerini ifade etmek için kullanmış, sanat endişesinden uzak kalmıştır. Ancak; şairin üslubu, mazmunları kullanışı, şiirlerinin biçim ve muhtevası onun klasik Türk edebiyatı geleneği çizgisinde olduğunu göstermektedir. Satranç nazım şeklindeki şiiri ise halk edebiyatı geleneğinin etkisi olarak değerlendirilebilir.

6. Elif Efendi, şeyhliğinin yanı sıra devlet görevinde bulunmuş, divanında devlet büyüklerini de zikretmiştir. Ancak diğer mutasavıf şairlere yazdığı gibi bu kişilere yazılmış bir methiye bulunmamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HASIRÎZÂDE MEHMET ELİF EFENDİ DÎVANI'NIN DİL, BİÇİM VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. Dil ve İfâde Özellikleri

Elif Efendi, mutasavvıf bir şair olarak şiirinde anlaşılır bir dil kullanmış, samimi bir üslubu tercih etmiştir. Türkçe şiirlerinde süsten ve sanat yapma amacından uzaktır.

Divan'da sözcükler arasında virgül ve parantez işaretlerinin kullanılması dikkat çeken bir durumdur.

Muḳtedā-yı evliyādur evvel, āḫir bī-mirā
Muḥyi-i dilhā-yı ebrār oldı güftār-ı Üveys (II. 30 / 4)

Sırr-ı lāhūtı bize keşf içün itmiş īcād
Ḥikmet ü ḳudret ile ḥażret-i Mevlā(nāyı) (II. 76/3)

2.1.1. Kelime Varlığı

Elif Efendi, aydın bir muhit içinde yetişmiş, iyi bir eğitim almış, kendisi de uzun yıllar umumî ve hususî dersler vermiştir. Arapçaya hâkimiyetini bu dille başka eserler vermesiyle de görmekteyiz. Divan'da Arapça ve Farsça kelimeler, tamlamalar sıkça kullanılmaktadır.

Divan'da Farsça şiirler sayıca çok olmakla birlikte, Arapça kökenli sözcükler daha çok kullanılmıştır: *bürr, cisr, eşheb, lebîb, mattar, râyis, sakkâr, sehm, sicn, vekr* gibi.

Şairin aynı anlama gelen biri Arapça biri Farsça iki ismi birlikte kullandığı görülmektedir.

Ne var ***laʿn*** ü ***nefrīn*** ile yād eylerseñ aᶜdāyı
Mübāḥ itdi sañā çünki cefāyı yā Rasūlallah (II./4)

Divan'da kalıp sözlere rastlanmaktadır. *bu'l- acep, el-gıyās* gibi.

Teselli-baḫş olan yalñız ḫayāl-i vaṣl-ı cānāndır
Ḫayāle ***ṭaġ devirmek*** ġālibā Ferhād'dan ḳalmış (II.33/3)

Ḫāk-i şūre ver ki nādāna ***dökme āb-ı rū***
Eylemez inbāt mesʾūliñ anı irvāʿ ʿabeṡ (II.9/7)

Türkçe *döş*, *yarlığ* sözcükleri dikkat çekmektedir.

Ḥürr ü āzādıñ da ***döşü*** bārdan ḫālī degil
Sūsen-i āzāde şebnemden şikāyet nā-revā (II.5/6)

Divanda geçiş sıklığı en fazla olan kelimeler şunlardır: *kenz, hafi, mahfi, aşk, nûr, tevhit,vahdet, bende, ibret, göz, nûş, derd, dil,cân, felek, hak, hüda, çeşm, çerağ.* Fiil olarak *eyle-, et-, gel-, gör-, ol-,san- çek-,yan-, aldan-* fiileri görülmektedir. Bu durum Elif Efendi'nin şiirindeki imge dünyasını ortaya çıkarmaktadır.

2.1.2. Ses Olayları

Elif Efendi'nin Divan'ında yüzyılın imlâsına yakınlık görülmekle birlikte şairin bazı sözcükleri Eski Anadolu Türkçesi'nin ses özelliklerine göre harekelediği, imlâda gelenekleşmiş şekilleri tercih ettiği görülmektedir. *Sohbet**dür** (I.22/8), ruh**ımız** (I.24/3), sevin**ürsün** (I.29/36), elv**irir**(II.9/4), var**ub** (II.9/6)*

Elif Efendi'nin Divan'ında bazı sözcüklerde *–im* ekinin *–am, -em* şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

*Pür-suhtey**em**, āmuhte**yem**, duhtey**em**, müflis**em**, mu'nis**em,** mütedennis**em*** (I.31)

2.1.3. Tamlama ve Cümle Yapısı

Elif Efendi, methiyelerde diğer manzumelere göre daha ağır bir dil kullanmış, tamlamalara yer vermiştir.

Şāh-ı iḳlīm-i beḳā maẓhar-ı nūr-ı eḥadī
Mebde-i feyż-i ezel raḥmet-i maḥẓ-ı ebedī (I.9/1)

Ḥabbeẕā şahenşeh-i ᶜarş-ı risālet ḥabbeẕā
Niᶜmeẕā sulṭān-ı maᶜnī-i ᶜale'l-*ᶜarş istivā* (I.13/1)

Be-sırr-ı himmet-i ḳudsiyye-i merdān-ı vālā-cāh
Cenāb-ı pīriyā ḳuṭb-ı hümāyūn-baḫt Mevlānā (III.34/13)

Nāmdāş duḫter-i faḫr-i rüsūl ḫayru'l-beşer
Necl-i pāk-i şeh Murād-ı nām-dār-ı müşteher (III.35/1)

Elif Efendi, Türkçenin kurallı cümle yapısına çoğunlukla uymuştur. Ancak, vezin ve vurgu gibi unsurlar sebebiyle zaman zaman devrik cümleler kurmuştur.

Gel şarāb-ı nāb-ı Saᶜdeddīn ile mest ol Elīf
Sāḳi-i meyḫāne-ārā-yı göñüldür pīrimiz (II.27/5)

2.14. Edebî Sanatlar

Elif Efendi'nin Divan'ında bir çok edebi sanatın örneğini görmekteyiz. Aşağıdaki beyitte şair *Mevlânâyı* sözcüğünde *–nâyı* kısmını parantezle ayırmış ve Mevlâ, Mevlânâ ve ney sözcüklerini tek sözcük üzerinde düşündürecek sanatlı bir şekilde kullanmıştır.

Sırr-ı lā-hūtiyi bize keşf içün itmiş īcād
Ḥikmet ü ḳudret ile ḥażret-i *Mevlā(nāyı)* (II.76/3)

Divan’da görülen edebî sanatlardan başlıcalarına şu örnekler verilebilir.

Mecaz: Olsa bir *gūş* Elīfā diyecek şeyler çoḳ

Vaḳt teng ise de telḳīn idecek dem bulunur (II. 20 / 7)

Telmih: Ḥaḳdır *Ṭūra* iden āteş-i ʿaşḳı īḳād

ʿAşḳdır *Mūsāya āteş* görinen ġayrı degil (II. 47 / 7)

İktibas: Elīfā قل اعوز[111] ol cadū-yı mekkāreden çünki

Bu ḫaṣlet ṭıynetinde mebde-i īcāddan ḳalmış (II. 33 / 6)

İştikak: İtme ʿaşḳ u ʿāşıḳ u ʿuşşāḳı farḳ teṡlīṡ olur

İştiḳāḳa baḳ ki birdir *ʿāşıḳ* u *maʿşūḳ* u *ʿaşḳ* (III. 14)

Tenāsüb: *Urulur ṭabl* u *kösi* daʾimā *gülbang*-ı iclāli

Çekilür ʿilm ü ʿirfān kişverinde Monlā Ḫünkārıñ (I. 24 / 7)

Teşhis: İʿtirāf itmez Elīfā kimse noḳṣānın bugün

Dest-i nā-bīnāda *derd ile yanub aġlar çerāġ* (II. 41 / 9)

Tezat: Benim-çün bāb-ı meftūḥ ḫüdāver *ẓāhir* ü *bāṭın*

Vesīle-i ʿizz ü rifʿatdür Cenāb-ı Şeyḫ Saʿdeddin (I. 22 / 20)

Leff ü neşr: *Ḥürr ü āzādıñ da döşü bārdan* ḫālī degil

Sūsen-i āzāde şebnemden şikāyet nā-revā(II.5/6)

Rücu: Ḥaḳḳā, bāṭıldan seçildi intiẓāmın buldı *dīn*

Dīn degil yalñız *bütün ʿālem* daḫi ser tā be-pā (I. 13 / 19)

[111] “sığınırım de” Kur’an-ı Kerim, Felak 113/1, Nâs 114/1 bk. Ekler

Aks *Ẓuhūr-ı ʿayn-ı butūn* u *butūn-ı ʿayn-ı ẓuhūr*
Lisān-ı ḥal ile şerḫ eyliyor bunı āfitāb (II. 6 / 2)

Tekrir: ***Meṡnevīdir meṡnevīdir meṡnevī***
Ḳut-i ervāḥ-ı heme ehl-i fuhūm (II. 52 / 4)

Divan'da özellikle mersiye konulu manzumelerde üzüntüyü vurgulamak için kullanılan ünlemler ve ifadeler dikkat çekmektedir.[112]

2.2. Biçim Özellikleri

Elif Efendi, Divan'ını üç bölüme ayırmıştır: Sifr-i evvel, sifr-i sânî der-gazeliyyât, sifr-i sâlis der müteferrikât.

I. Bölümde kaside, muhammes, murabba, mesnevi, satranç türünde manzumeler bulunmaktadır.

II. Bölüm, kafiyesi "elif" ten "ye"ye kadar alfabetik olarak düzenlenmiş gazellerden oluşmaktadır.

III. Bölüm, rubai ve kıt'a ile başlayıp, müfret, beyit, tarih ve çeşitli konulardaki manzumeleri içermektedir.

2.2.1. Nazım Şekilleri

Elif Efendi'nin Divan'ında gazel, kaside, mesnevi, muhammes, murabba, müstezat, beyit, rubai, kıta, beyit, tarih manzumesi, satranç nazım şekilleri kullanılmıştır.

Kaside: Kaside, 9 beyitten 100 beyte kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve gazel gibi a aba ca da… şeklinde kafiyelenen bir nazım şeklidir. Konuyu işleyiş bakımından dört kısma ayrılır. Nesib veya teşbib ile başlayan kaside Medhiyye ile sürer ve Fahriye'den sonra dua kısmı ile sona erer. Kasidelerin dört bölüm halinde yazılması bir usul olmakla birlikte hiç nasib yapmadan doğrudan doğruya medhiyye kısmına

[112] Mersiye konusunda geniş bilgi için bk. Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek*, Akçağ Yay., Ank. 1994

girdikleri de olmuştur.[113] Elif Efendi'nin de kasideleri kısımlara ayırmadığını görmekteyiz. Kasidelerin beyit sayısı 6-39 arasındadır.

Divan'daki kasideler; tevhit, münâcât, na't, methiye, konularında yazılmıştır. Divan'ın ilk şiiri, dibâce niteliğinde bir gazeldir. II. Bölümde kafiye sırası geldiğinde tekrar edilmiştir. (II. 29)

Divan'ın I. bölümünde Sa'dettin el-Cibâvî'ye, (I.22), Hasan Ali eş-Şazilî'ye (I.23), Mevlânâ Celâleddin Rumî'ye (I.24), Abdülkâdir el-Geylânî'ye (I.27), İbn Arabî'ye (I.28) methiye bulunmaktadır. Elif Efendi, devlet adamları için kaside yazmamış fakat çeşitli vesilelerle isimlerini anarak teşekkür manzumeleri kaleme almıştır. [114]

Kasidelerden biri "Kaside-i nûriyye" adını taşımaktadır. (I. 14) Bununla birlikte Divan'da Hz. Peygamber için na't adını taşıyan 6 kaside bulunmaktadır. Bunlardan biri Molla Camî'nin na'tına naziredir. Divan'da ayrıca dört halifeyi öven bir na't vardır.(I.13)

Gazel: Gazel, divan edebiyatında en çok kullanılan türlerin başında gelir. Elif Efendi'nin Divan'ında gazeliyât bölümünde 84 manzume bulunmaktadır. Ayrıca III. Bölümde de tezyil, takriz, tebrik, teşekkür konulu 4 gazel vardır. 59 Türkçe, 18 Farsça, 3 Arapça ve 1 Arapça-Farsça gazel tespit edildi. Gazellerin beyit sayısı 5-15 arasında değişmektedir.

Gazellerde şairin sufi yönü ağır basmaktadır. İşlediği konulardan bazıları şunlardır: Allah'a sığınma (II.59), Ashab-ı kehf (II.32) dünyadan şikâyet (II.63), Kerbelâ olayı (II.19 ve II.73)[115] ilâhi aşk (II.44)

Divan'daki gazellerde bunlardan bazılarının methiye olduğu görülmektedir. (Örnek:II.27 Sa'dettin Cibâvi, II.30 Veysel Karani, II.51 Mevlâna)

Divan tertibinde "he" redifli ilk şiirin tevhit, münâcat, na't gibi bir konuyu işleyen şiirin bulunması geleneği. Elif Efendi de bu geleneğe uymuştur. Divan'ın II. Bölümünde "he" harfindeki şiirlerin ilki münâcat konulu bir gazeldir. (II. 69)

Son gazel ise muammadır. Şair gazelin sonunda, sayfanın kenarında cevabı vermiştir. (II.80)

---

[113] Haluk İpekten, *age.*, s. 38-39
[114] Bk. III.35
[115] Na'tlarda çok kullanılan "–yâ Rasulallah" redifi, Divan'da Kerbelâ hadisesi konulu gazelde kullanılmıştır.

Satranç: Divan'da aruz vezniyle yazılan halk şiir nazım şekillerinden bir tane satranç örneği bulunmaktadır.[116] Şiir Türabi Baba'nın şiirine nazire olarak söylenmiştir. (I.30)

Mesnevi: Elif Efendi'nin Divan'ında Farsça bir mesnevi bulunmaktadır. 71 beyitten oluşan şiir Mevlana'nın *Mesnevi-i ma'nevi* eserinden bahsetmekte olup "bişnev" sözü ile başlamaktadır. (I. 28)

Kıt'a: Elif Efendi'nin Divan'ında 11 kıt'a bulunmaktadır. Bunların altısı Türkçe, üçü Farsça ve ikisi Arapçadır.

Rubai: Divan'da 4 rubai örneği vardır. Hepsi Farsçadır. (III.1,3,4,5)

Murabba: Elif Efendi'nin Divan'ında 6 murabba bulunmaktadır. Bunlardan üçü tevşih[117] olup divanlarda çok sık görmediğimiz Hz. Fatma için yazılmıştır.[118] (I.18,19,20) biri hasbihâl-i murabba adını taşımaktadır. (I.27) biri ise istiğfar konulu tesbih sayısınca bentten oluşan bir murabbadır. (I.31) 1 tane de münacât konulu murabba vardır. (I. 15)

Muhammes: Divan'da 2 muhammes vardır. Yedi bentten oluşmaktadır. Biri Farsça olup Hz. Ali hakkında yazılmıştır. (I.12) Diğeri ise münâcât konulu ve Türkçedir. Başlığında bazı âriferin kelamına tahmis olduğu söylenmektedir. (I. 21)

Müstezat: Divan'da 1 müstezat manzumesi vardır. Münâcât konusunu işlemektedir. (II.59)

Beyit: Elif Efendi'nin Divan'ının III. Bölümünde biri *ebyât-ı müfrede* başlığı taşıyan 7 beyit bulunmaktadır. Bunlardan ikisi Farsça, beşi Türkçedir.

Tarih manzumesi: Divan'da 11 tarih manzumesi vardır. Bunların yedisi yakınlarının ve tarikat büyüklerinin vefatı, biri Şeyh İshak Karamani'nin türbesinin tamiri, biri Silahdar Abdulla Ağa Tekkesi'nin yeniden inşası, biri Mahmut Ağa Camii

---

[116] Elif Efendi'nin, Türabi Baba'nın manzumesine nazireyi klasik ve halk edebiyatı geleneğinin müşterek ürünü olan satranç nazım şekliyle yazması dikkat çekici bir durumdur. Ayrıca konu hakkında bk. Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler*, TDK Yay. Ank. 1969 s. 137-140

[117] "Tevşih, Arapça "vişah" sözcüğünden türemiş bir isimdir. Süsleme, süslendirme, süslü elbise giydirme, edebiyatta ise mukayyed kafiye ile şiir yazma, çifte kafiye anlamına gelmektedir." Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lugat*, Ank. 1998. Tevşih ayrıca "Türk dini musikisinde bir şekildir. Aslında Na'ttır. Yalnız Na't tekkelerde ve başka yerlerde okunduğu halde Tevşih Mevlid ve Miraciyye arasında tegannî edilir". Yılmaz Öztuna; "Tevşih" *Türk Musikisi Ansiklopedisi,* MEB Yay., C.II, İst., 1976 s. 318

[118] Hz. Fatıma için Esad Erbilî'nin de bir mevlidi vardır. *"Mevlid-i şerif hazret-i fatımatü'a-zehra r.a."* adını taşımaktadır. 74 beyitlik bir mesnevidir. Esad Erbilî (1847-1931): Son devir Nakşî-Halidî şeyhlerindendir. Meclis-i meşâyıh azalığı ve reisliği yapmıştır. (1915) bk. *Divan-ı Es'ad* Farsça- Türkçe, Erkam Yay., İst., 1991 s. 250

yakınındaki mektebin yeniden inşası, biri Muhammed Said Hemdem Efendi'nin tayini üzerine söylenmiştir. Bu tarihlerin onu ma'nen, biri ma'nen ve lafzen düşürülmüş tarihlerdir. [119]

2.2.2. Vezin

Elif Efendi, her ne kadar aruz ilmini ezberlemediğini söylese de şiirlerini aruz vezniyle yazmıştır.

ᶜİlm-i ᶜarużu ezberlemedim
Fenn-i edebde ḫadāḳatım yoḳ (II. 42 / 3)

Türkçe manzumelerinde kullandığı vezinler halinde sunulmuştur.[120] Buna göre şâir, en çok *fâilâtün fâlilâtün fâilâtün fâilün , mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün* kalıplarını tercih etmiştir.

Divan'da aruz kalıpları arasında az sayıda kullanılmış, kısa ve kıvrak olması yüzünden bir çok uzun mesnevide tercih edilen sekt-i melih şeklinde adlandırılan *mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün* kalıbıyla yazılmış bir gazel bulunmaktadır. (II.42)

Türkçe sözcüklerde med yapılmamasına rağmen şair aşağıdaki dizeyi vezne uydurmak için "üç" sözcüğünde med yapmıştır.

Āḫirinden üç cüzᵓ ḳurᵓanı tefsīr eylemiş
Ḫāşiye yazmışdı Beyżāvī'ye şeyḫü'l-ezkiyā (III.21/ 11)

2.2.3. Kafiye ve Redifler

Elif Efendi'nin Divan'nda görülen redif ve kafiye kullanımı klasik şiir geleneği ile örtüşmektedir. Şair, kafiyeleri göze göre kafiye oluşturacak şekilde seçmiştir. *ġufrānıña/ iḥsānıña/ rıḍvānıña/ dīvānıña/ fermānıña/ dermānıña* (II.69)

Şair kafiye yaparken kelime türleri ve diller arasında uyum aramamıştır. *ben / naẓar-efgen / terinden / rehzen / revzen / rūşen / ten / elden* (II.55)

Şiir içinde aynı sözcüğün kafiye için iki defa kullanıldığı görülmüştür.

---

[119] Divan'ının dışında Elif Efendi'ye ait çeşitli yerlerde 5 tarih tespit edilmiştir. Bk. Yakıt, *age*. Ayrıca Tarih düşürme konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Turgut Karabey; *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*, Doktora Tezi, Erzurum 1983

[120] Bk. Tablolar

İşte bu şevḳ ile ᶜazīm itdi o merd-i muttaḳī
Geçdi cennāt u nehrden tā irişdi maḳṣada (III.31,8)

Beyt ü dū sal irşād-ı mürīdīn eyledi
Ḥāṣılı merd-i mücāhidi bu kāfi maḳṣada(III.31,13)

Divan'da Hz. Peygamber için yazılan na'tda dize sonlarındaki redifin seçiminde salavat şeklinde okumaya uygunluk görülmektedir.

Mebde-i feyż-i ezel ṣalli ilāhi ᶜaleyh
Evvel-i cümle ol ṣalli ilāhi ᶜaleyh

Yaᶜni o bedrü'd-dücā tāc-ı ser-i enbiyā
Nūr-ı hüdā Musṭafā ṣalli ilāhi ᶜaleyh (I.10/1,2)

Divan'ın gazeliyât bölümünde 18 Türkçe, 12 Arapça ve Farsça sözcüğü redif olarak kullanılmıştır.

2.3. Muhtevâ Özellikleri

Elif Efendi'nin Divan'ı klasik şiir geleneği çizgisinde ve tasavvufu ön plana çıkaran sûfî bir şairdir. Onun diğer eserleri ve dini ilimlere vakıf olduğunu göstermektedir. Elif Efendi, *"el-Kelimetü'l-Mücmele fi Şerhi't-Tuhfeti'l-Mürsele*" adlı eserinin giriş bölümünde öncelikli ve en önemli kulluk vazifelerini tevhit ilmi, ilahi tekniği bilme, Allah'ın varlığını ve birliğini her şeyde müşahede etmek şeklinde ifade eder. Bu görüşlerini Divan'ında da dile getirmiştir.

Ḥikmet-i ᶜaḳlīyi terk it mekteb-i ᶜirfāna gel
Güft ü gūy-ı maḥżı terk it ḥikmet-i ḳurᵓana gel (II.48/1)

Elif Efendi, aşkı Allah aşkı olarak ele alır.

Ḥaḳdır māhiyet-i ᶜaşḳı bilen ġayrı degil
ᶜAşḳdır ġaybı şuhūda getiren ġayrı degil

Ḥaḳdır kevni iden ᶜaşḳla mest ü ḥayrān
ᶜAşḳdır ġulġule-efzā-yı cihān ġayrı degil (II.47/1-2)

Divan'da ayet ve hadislerden lafzen ve ma'nen iktibaslar yapıldığı görülmektedir.[121]

لن تراني nüktesinden düştü ġaşy oldu kelīm
Heybet-i nażra Ḫüdā'ya kuhde ḳudret mi var (II. 21 / 6)

Dört halife için yazılan na'tta halifelerin her birinin ön plana çıkan özelliğini vurgulamaktadır. Burada öğretici üslup kullanmayı tercih etmiştir.

Rifᶜat-i şānına burhān çār sāḳıdir ānuñ
Yaᶜnī Bu Bekr ü ᶜÖmer ᶜOs̱mān ᶜAliyyü'l-Murtażā

Biri ṣıddīḳ-ı muᶜaẓẓam heykel-i maᶜnā-yı ṣıdḳ
Ḳuvvet-i ḳalb ü metānetle müşeyyed bī-riyā

Birisi tims̱āl-i ᶜadl ü rāst-gūy-ı merd-i ḥaḳ
Maḳdem ü taḳvā-şiᶜār-i seyf celālet intimā

Biri hem ḥilm ü ḥayā ṣabr u s̱ebātıñ menbaᶜı
Ẕāt-ı zinnureyn-i ṣıhriyyet ḳarīn-i Muṣṭafā

121 Kullanılan iktibaslar Ekler bölümünde verilmiştir.

Birisi de ᶜilm ü ᶜirfān ü şecāᶜat maᶜdeni
Bab-ı meftūḥ-ı Medīne ᶜilm-i ḥaḳdır bī-riyā

Sıdḳ u ᶜadl ile ḥayā vü ᶜilmdir çār ᶜunṣuru
Cism-i islamıñ bu daᶜvāya kitābullah güvā (I.13/5-10)

Elif Efendi, Hz. Peygamberden bahsederken samimi ve coşkulu bir üslup kullanmıştır. Divadaki na'tlarda Hz. Peygamberin üstünlüğü sıkça dile getirilir ve ondan mede umulur.

ᶜAşḳı anun ṭālibā çeşm-i dile tūtiyā
Renc-i ḳulūba şifā ṣalli ilāhi ᶜaleyh (I. 10 / 14)

Şairin, dinî kişilere, tarikat büyüklerine özel bir önem verdiği görülmektedir. Ehl-i beyt sevgisi ağır basmaktadır.

Belā-yı Kerbelā-yı pür-belādan tende cān aġlar
Cefā-yı teşne-gān-ı ehl-i beyte āsumān aġlar (II. 19 /1)

Şair, Divan'ında tarikat büyüklerine özel bir önem vermiş, methiyeler yazmıştır. Aşağıdaki kıt'ada üç tarikat büyüğünün Şeyh Sa'deddin, Ali eş-Şâzilî ve Mevlânâ'nın isimlerini överek zikreder ve onlar sayesinde Elif olduğunu söylemektedir.

Cenāb-ı Şeyẖ Ṣaᶜādeddin rūḥum mebde-i feyżim
Şeb-i tārīk-i ᶜużletde baña necm-i hidāyetdür

ᶜAliyyü'ş-Şāẕelī sulṭān Celāleddin Mevlānā
Dū-çeşm-i ẖoş ü dildir işte bu ᶜayn-ı ᶜināyetdür

Elīf oldum cemiᶜ-i evliyānıñ ḥubb-ı ṣāfiyle
Heme bir nūrdur ḥāḳḳa ki ol nūr-ı vilāyetdür (III. 33)

Sûfi bir şair olan Elif Efendi devlet büyüklerine yakın olsa da onları metheden bir şiir yazmamış, fakat -III. bölümdeki şiirlerde görüleceği üzere- isimlerini saygıyla zikretmiştir.

Ḥāḳān-ı ᶜālem şāh-ı dīn ᶜAbdu'l-ḥamīdiñ ser-te-ser
ᶜAṣrında maᶜmūr oldı ᶜālem şevket-i mezdād ola (III. 29 / 1)

Elif Efendi, sosyal ve siyasî çalkantıların yaşandığı bir dönemin insanıdır. Ancak şiirlerinde bunlara az da olsa yer vermiştir. Bir gazelinde İttihat ve Terakkinin adını zikredip bunlara güvenmemeyi söylemesi ilginçtir.

Ne ittiḥād u teraḳḳi ne mülk ü cāha güven
Ne ītilāfa temāyül ne irticāᶜa özen (II.63 / 1)

Derkenarda yılılmış bir gazelinde de medrese ve mekteplerin kapatılmasına değinir.

İcāzet virilür tedrīse ammā vaḳt-i ᶜaṣr oldu
Boşandı medrese mekteb ḳapandı şimdi bu ilde (II. 71 / 6)

Elif Efendi, V. Murat'ın Çanakkale Gazeli'ne bir nazire yazmış, ancak bu şiiri Divan'ına almamıştır.[122] Ayrıca Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarını yaşamış, Çanakkale Savaşı için şiir yazmış olmasına rağmen şiirlerinde bu konuları ele almaması dikkat çekicidir. Yalnız bu durum, mutasavvıf bir şair olarak Elif Efendi'nin sanat anlayışında klasik şiirin şekil ve muhtevada baskın geleneği ile izah edilebir.

Şair, manzumelerinde klasik Türk şiirinde görülen peygamber kıssaları, Mecnun, sâki, mey, meyhâne, dünyanın geçiciliği, zamandan şikâyet vs. mazmunları kullanmıştır.

Divan'da adı geçen hayvanlar şunlardır: bat, gurab, hamâm, şütür , mâr, bülbül , murg, tavus, âhu, rubâh

[122] Bk. Eserleri bölümü

Elif Efendi, Bursa'daki memuriyeti hariç bütün ömrünü İstanbul'da geçirmiştir. Divan'da geçen yer isimleri şunlardır: Sütlüce, Dicle, Fırat, Nil.

Şiirlerine sadelik ve samimiyet hâkimdir. Bazen kendi iç muhasebesini yapmakta, bazen de bir şeyh kimliği ile karşısındakine nasihat eder bir tavır takınmaktadır.

Elifā aġla kim fānī cihāna sen Elīf olduñ
Uyub vehme bu nefs-i bed-gümāna sen Elīf olduñ (II.45/1)

Ḥikmet-i ᶜaḳlīyi terk it mekteb-i ᶜirfāna gel
Güft ü gūy-ı maḥżı terk it ḥikmet-i ḳurᵓana gel (II. 48 /1)

2.3.1. Din ve Tasavvuf

Elif Efendi'nin hayatında üç önemli saha görülmektedir. Tasavvuf, ilim ve sanat. İncelediğimiz eserde bu üç sahanın bir araya toplandığı görülmektedir .

Elif Efendi, her şeyden önce bir tarikat şeyhidir. Hayatına hâkim olan yön budur. Devlet görevinde dahi bu sıfatı taşımıştır. Yukarıdaki bölümde kısaca tanıttığımız eserlerinde de görüldüğü üzere hayatı boyunca dinî ilmler üzerinde çalışmıştır.

Camiu't-turuk bir şeyh olan Elif Efendi'nin şiirlerinde ehl-i beyt sevgisi dikkat çekmektedir. Bu durum mensup olduğu tarikatla açıklanabilir. [123]

Elif Efendi'nin şiirlerine hâkim diğer unsur da Mevleviliktir. Ailesindeki ilk Mesnevi eğitimi dedesi Süleyman Sıtkı Efendi ile başlamış, akabinde devam etmiştir. Elif Efendi'nin de uzun yıllar Mesnevî dersi verdiği belirtilmişti.

ᶜĀşıḳ-ı bezm-i viṣāle rehber-i cāndır semāᶜ
Teşne-i cām-ı ṣafāya keᵓs-i nālāndır semāᶜ (II. 39 /1)

Żulmet-i leyl-i ṭabīᶜatde göñül ister çerāġ
Şāhid-i dīdār-ı yār olmaḳ içün bekler çerāġ (II. 40 /1)

[123] Bk. Tarikatı bölümü

Elif Efendi, manzumelerinde de diğer eserlerinde olduğu gibi vahdet-i vücut üzerinde durmuştur. Aşağıdaki beyitlerde de Allah'ın her yerde olduğu anlatılmaktadır.

Ḥikmet-i bāliġa-i mübdeiᶜ-i cümle mevcūd
İḳtiżā itdi ẓuhūrın yaradıldı ekvān

Cümlesi muḳteżiyāt-ı ḥażarāt-i esmā
Her biri āyīne-i ṣāf-ı ṣıfāt-ı raḥmān

Ṣūret-i muḥdes̱-i mirᵓatden ey dil güzār it
Baḳ gözin var ise gör vech-i ḳadīmi her ān (II.61/3,4,5)

Bir şeyh olan Elif Efendi'de tasavvuf ahlakının yansıması görülmektedir. Şair, tevekkül içindedir ve tam bir teslimiyete sahiptir.

Çekme ġam dünyā içün Allah bes
Loḳma-i ferdā içün Allah bes (II.31/1)

Biz ancaḳ dergeh-i luṭf-ı ḫüdāda fāriġü'l-bālız
Elīfā ḳıl tevekkül ṣabrımız ᶜayn-ı ẓafer olsun (II. 60/5)

Şair, çoğu şiirinde kendisini günahkâr görüp af dilemektedir.

ᶜAfv eyle ṣuçum ḥürmetine āl-i ᶜabānıñ
Ṣıdḳile Elif it beni yārānıña yā Rāb (I.5/7)

2.3.2. Tipler ve Kişilikler

Elif Efendi'nin Divan'ında tarihi, dini, siyasi şahsiyetlere; ailesinden ve yaşadığı çevreden insanlara manzumelerinde yer vermiştir. Bu duruma bakarak Elif Efendi'nin hayatı, muhiti hakkında çıkarımlara ulaşılabilir. Ayrıca, şu kişilerde Divan'da zikredilmekle birlikte haklarında bilgi bulunamamıştır: İzzet Paşa'nın kızı Hatîce

Hanım, Elif Efendi'nin kızı Fatma, Hariciye Nezareti Evrak Müdiri Muavini Raşit Efendi'nin kerimesi Suat Hanım, Elif Efendi'nin dayızâdesi Hasan Hâlet Bey, Elif Efendi'nin Eniştesi Ali Refik Paşa

2.3.2.1. Dinî kişilikler

Âdem: Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber. İslamî kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle *ebu'l-beşer*, Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan *safiyullah* unvanlarıyla da anılmaktadır. [124]

Aşağıdaki beyitte şair, Âdem'in cenneten koğuluşuna telmih yapmaktadır.

Ḥaḳdır bāde-i ᶜaşḳ ile iden Ādemi mest
ᶜAşḳdır cenneti buğdaya ṣatan ġayrı degil (II.47/5)

Âl-i aba: İslam peygamberinin Fatıma'ya, eşi Ali'ye ve torunlarına basledіği şefkat ve sevgisinin sonucu onları abasının altına alışı nedeniyle ehl-i beyt, âl-i aba terimleri ile birlikte alınmıştır. Kur'an'da geçen Ehl-i beyt ifadesinin[125] İslam peygamberinin ailesini karşıladığı düşüncesinden hareketle Fatıma; Şii kültüründe rivayetlere konu olan şahsiyetlerdendir.[126]

Dest-i ḳudret ḫāme-i taḳdīr ile naḳş eylemiş
Levḥ-i dilde bir muḫammes vefḳdir bu ḥırz-ı cān
Māye-i كن dür Muḥammed gevher-i kāndır ᶜAlī
Ḥażret-i Zehrā Ḥüseyn ile Ḥasan kehfü'l-emān (III.2)

Ali (ö. 40/661): Künyesi Ebu'l-Hasen Ali ibn-i Ebi Talib el- Kureyşi el- Haşimi. Dördüncü halife. İlk Müslümanlardan ve İslam peygamberinin cennetle müjdelediği on sahabedendir. Hz. Peygamberin kızı Fatıma ile evlenmiştir. Hasan, Hüseyn, Zeynep ve Ümmü kulsüm'ün babasıdır. Müslümanlar arasında ilmi ve faziletiyle tanınmış, mürüvvet ve fütüvvetle şöhret kazanmıştır.[127]

---

[124] Süleyman Hayri Bolay, " Âdem`` mad. *DİA*, C. I, İst., 1988, s. 358-365
[125] Kur'an-ı Kerim, Ahzab, 33/33
[126] Akkuş, *Divan Şiirinde İnsan, I. Dinî Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Yay. Erzurum, 2000 s.53
[127] Akkuş, age., s. 10

Divan'da Ali ve Murtazâ isimleri ile anılmıştır. Hem dört halife, hem de âl-i âbâ ile zikredilmiştir. Hakkında yazılmış Farsça bir muhammes bulunmaktadır. İlim ve irfân sahibi oluşu ile anılır.

Birisi de ᶜilm ü ᶜirfān ü şecāᶜat maᶜdeni

Bāb-ı meftūḥ-ı Medīne ᶜilm-i ḥaḳdır bī-riyā (I.13/9)

Ashab-ı Kehf: Ashab-ı Kehf, mağara arkadaşalrı manasına gelmektedir. Kur'an'da bu kişilerin hikâyesi özet bir şekilde anlatılmıştır. Ashab-ı Kehf'in sayısı konusunda kaynakalrda muhtelif rakamalr telaffuz edilir. İsimleri ise, Meksemlina, Mahsemlina, Yemliha, Martus, Kusutans, Biruns, Resmuns, Betuns ve Falus'tur. Daha başka isimler yakıştıranlar da mevcuttur. Mağaraya girerken peşlerine takılan bir köpekten bahsedilir. Köpeğin adı Kıtmir, Rakim, Vasit, Hurman, Kutmur, Müşir, Besit, Rayyan veya Kıtfir'dir. Ashab-ı kehf'in başından geçen hadisenin hangi zamanda olduğu, uyudukları mağaranın yeri konusunda çok farklı bilgiler mevcuttur.[128]

Şair, bir gazelde Ashab-ı Kehfi konu etmiş, her birinin adını bir beyitte zikretmiştir.

Sırr-ı ehl-i kehfi fehm itdinse ey dil ol ḫamūş

Sen de Yemliḥā gibi it bāde-i tevḥīdi nūş (II.32/1)

Asiye: İslam'a göre Firavun'un Hz. Musa'ya iman etmiş olan eşi. Kur'an-ı Kerim'de ondan isim verilmeksizin "Firavun'un karısı" diye söz edilmektedir. Hadislerde Asiye'den övgüyle söz edilmiştir. Hz. Meyem'le birlikte o da en yüksek kemale ermiş kadın olarak gösterilmiştir.[129]

Divan'da da hz. Fatma'nın övüldüğü manzumede adı zikredilmiştir.

Ger Āsiye vü Meryem ise ẕātıña hem-pā

Min vechin ider böyle müsāvāt iden ibnā

Sen fāżılasıñ çünki Muḥammed saña baba

Dillerde seniñ ḥubbuñ olur Ḥaḳḳa ᶜibādet (I.20/4)

---

[128] Dursun Ali Tökel, "*Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi",* Akçağ Yay. Ank., 2000 , s. 330- 334

[129] Ömer Faruk Harman, "Asiye" mad. *DİA*. C. III, İst., 1991, s. 486

Belkıs: Kur'an'da tevhit dinini kabul ettiği bildirilen Sebe Melikesi. Hz. Süleyman'ın ziyaret etmesi sebebiyle Ahd-i Atik'te ve Kur'an-ı Kerim'de adı zikredilmeksizin bahsi geçer. Ziyareti sırasında Hz. Süleyman'a sorduğu, karşılığı yalnızca kendince bilinen her sorunun cevabını almış, sonunda onun peygamberliğine ve Allah'ın birliğin iman etmiştir.[130]

Divan'da Kur'an-ı Kerîm'deki kıssaya telmih yapılmış ve ilgili ayet iktibas edilmiştir.

Gördi billūrīn ṣarḫ-ı cāhı

Didi Belḳıs-ı ᶜaḳl اسلمت لك (II.44/4)

Cebrail: İlahi emirleri meleklere ve peygamberlere ulaştıran vahiy meleği. Yahudilik ve Hristiyanlıkta büyük meleklerden biri olup Kitab-ı Mukaddes'te ismi geçen üç melekten birisidir. İslam dininde Cebrail, Hz. Peygambere ilahi emirleri bildiren vahiy meleğidir ve dört büyük melekten birisidir. [131]

Divan'da vahiy meleği olarak adı geçmektedir.

Ufḳ-ı ālā-yı meᶜānīde miṡāl-i Cebraᵓil

Gūş-i cāna mu□yi-i esrār-ı ḳurᵓandır semāᶜ (II.39/6)

Hz. Ebûbekir: (ö. 13/634) Künyesi Abdullah b. Ebi Kuhafe b. Amir. Hulefâ-i Raşidi'den, İslam peygamberinin ölümünden sonra ilk halife. Cennetle müjdelenen on kişidendir. Tasavvuf hareketi içinde Nakşî ve Mevlevî tarikatlar Ebûbekir'e bağlanmakla faaliyetlerine bir kutsallık kazandırmak istemişlerdir. *Atîk* lakabı ve İslam peygamberini ilk tasdik eden kişi olarak *Sıddîk* sıfatıyla tanındı. Hicrette İslam peygamberine refâkat etmekle *Dost* (yâr-i gâr) sıfatını kazandı.[132]

Biri ṣıddīḳ-ı muᶜaẓẓam heykel-i maᶜnā-yı ṣıdḳ

Ḳuvvet-i ḳalb ü metānetle müşeyyed bī-riyā (I.13/6)

Hz. Eyyûp: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir. Kur'an'da vahiy gönderildiği, onun hidâyete erdirildiği, bilfirilmekte, ayrıca hastalığı ile ilgili

---

[130] Orhan Seyfi Yücetürk, "Belkıs" mad. *DİA* C. V, İst., 1992, s. 420-421
[131] Yavuz- Ünal, "Cebrail" mad. *DİA*, C. VII, İst., 1993, s. 202-204
[132] Akkuş, *age*., s. 39

olarak iki yerde ayrıntıya girilmeksizin özellikle olayın taşıdığı dini ve ahlâki mesajı kapsayan bilgiler verilmektedir. [133]

Elif Efendi de Mehmet Celâleddin Dede'nin hastalığında Eyyûp peygamber gibi sabırlı davrandığını ifade etmektedir.

Mübtelā idi nice emrāż ile ḫayli zaman
Meşher-i Eyyūbde sābir idi ālāma da (III.31/9)

Hz. Fatıma: (ö. 11/632) İslam Peygamberinin kızı. Fatımatü'l-kübra ve Binti Ebihâ künyeleri ile anılır. Beyaz ve parlak tenli oluşu nedeniyle Fatımatü'a-zehra; namuslu, faziletli kadın anlamıyla Betül lakaplarıyla anılmıştır. Hicretten on üç yıl önce Mekke'de doğmuştur. Annesi Hatice'dir. [134]

Divan'da adına üç müstakil manzume bulunmaktadır. Adı ehl-i beytle zikredilmiştir.

Ṭırāz-ı ḥulle-i beyżā-yı ᶜiṣmet mefḫar-i ümmet
Nihāl-i gülşen-i beyt-i nübüvvet şāfiᶜ-i millet
ᶜArūs-ı ḥacle-gāh-ı Murteżā gencine-i ḥikmet
Cenāb-ı Fāṭımā ḫayrü'n-nisā sulṭān-ı ᶜāli-cāh (I.19/1)

Hz. Hasan: (ö.49/ 669) Ebu Mammed el-Hasen b. Ali b. Ebi Talib el-Kureyşi el- Haşimi. Hz. Peygamberin torunu, Ali ve Fatıma'nın büyük oğlu. Babasının ölümü üzerine kendisine biat edilmiştir. Muaviye b. Ebu Süfyan, Hasan'a biat edilemesi üzerine onunla mücadeleye başlamıştır. Altı ay halifelik yapmış, 46 yaşında ölmüştür. Soyundan gelenler *şerif* unvanını almıştır.[135]

Divan'da adı ehl-i beytle birlikte ve Kerbelâ hadisesinde zikredilmiştir.

Ḥasan ol dāder-i mihter cenāb-ı Fāṭıma Ḥaydar
Rasūlullah ile Cibrīl ü hep peyġamberān aġlar (II.19/6)

---

[133] Harman, "Eyyûb" mad. *DİA* C. XII, İst., 1995, s. 16
[134] Akkuş *age*., s. 53
[135] Akkuş, *age*., s. 65

Hz. Hüseyin: (626-680) Hz. Peygamberin torunudur. Ali ve Fatıma'nın küçük oğludur. Babasının vsiyeti üzerine ağabeyine biat etti. Kufe'ye giderken Nineva bölgesinde Kerbelâ'da şehit edildi. Soyundan gelenlere seyyid denilmiştir.[136]

Divan'da adı ehl-i beytle birlikte ve Kerbelâ hadisesinde zikredilmiştir.

Ḥüseyn-i müctebānıñ āl u evlādıyla birlikde

Giriftār olduğı ḥüzne zemīn ağlar zaman ağlar (II.19/3)

Hz. İbrahim: Arapların ve İsrailoğullarının; kendinden sonraki nebilerin ve İslam Peygamberinin atası kabul edilen büyük peygamberlerden. Halil, Halilullah, Halilurrahman olarak da anılır. Mal varlığını başlarıyla paylaşması nedeniyle bol ikram, cömertlik ve bereketin sembolü olmuştur. Putları kırması, Firavun ve Nemrut'la mücadelesi, cömertlik ve bereket ilgisiyle tavsif edilmiştir.[137]

Şair, İbrahim peygamberin ateşe atılması kıssasına telmih yapmıştır.

Nār-ı Nemrūd-ı hevā-yı nefs olur berd u selām

Cān-ı İbrāhīm-i ᶜaşḳa rūḥ-ı reyḥāndır semāᶜ (II.39/4)

Hz. İsa: Dört büyük ilâhi kitap indirilen peygamberlerden biri. Doğum tarihi miladi takvimin başlangıcıdır. Tevrat'ta ve Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir. Mucizeleriyle divan şiirine konu olmuştur.[138]

Mübri-i çeşm-i dil-i ekmeh ḥayāt-ı mürdegān

Nefḫā-i rūḥu'l-ḳudüs Īsī-yi pinhāndır semāᶜ (II.39/5)

Meryem: Hz. İsa'nın annesi. İslam'da üstün nitelikleri sebebiyle yüceltilen, iffet ve itaat simgesi bir şahsiyet olarak gösterilen Meryem, Hristiyanlıkta , hristiyanların ibadet hayatında önemli bir yer tutmakta, onun da hz. İsa gibi aslî günahtan uzak olduğuna ve öldükten sonra semaya yükseldiğine inanılmaktadır. [139]

Divan'da adı Asiye ile birlikte zikredilmiştir.

---

[136] Akkuş, *age*., s. 79-80
[137] Akkuş, *age*., , s. 83
[138] Akkuş, *age*., s. 94
[139] Harman, "Meryem"mad. *DİA*. C. XXIX, İst., 2004, s. 236

Hz. Muhammed (571-632): İslam peygamberi. Künyesi, Ebu'l-Kasım Muhammed el-muhtar b. Abdullah b. Abdulmuttalip b. Haşim b. Abd-i Menaf… Mekke'de dğdu. Babası Abdullah (ö.570?), annesi Âmine'dir. (ö.577) Yirmi beş yaşında Hatice (ö. 619) ile evlendi. Dört oğlu, üç kızı oldu. Soyu kızı Fatıma'dan devam etmiştir. Kırk yaşında nübüvvet görevi ile davete başladı. Medine'ye geçiş tarihi (hicret) yeni yıl başlangııc olarak kabul edildi. 63 yaşında iken eşi Aişe'nin evinde vefat etti ve orada defnedildi. [140]

Tasavvuf şiirinde ön planda görülen Hz. Peygambere methiye, dua etme, şefaat isteme, sevgi, saygı ve özlemle yad etme Elif Efendi'nin manzumelerinde de görülmektedir. Muhammed, Mustafa, Ahmed isimleri; Rasulallah, nebi sıfatları sıklıkla kullanılmıştır.

Aḥmed ü Ḥāmid ü Maḥmūd u muᶜalla el-ḳāb
Mefḫar-i ᶜālemiyān ümmetin muᶜtemedi (I.9/2)

Hz. Musa: İsrailoğullarının peygamberi, büyük peygamberlerdendir. Künyesi, İmran b. Kahis b. Lavi b. Yakup b. İshak b. İbrahim *kelim*, *Kelimullah* da Musa'nın ünvanlarıdır.[141]

Divan'da âsası ile ilgili mucizeye telmih yapılmıştır.

Baḥr-i maᶜnīde sefīne Nūḫ-ı meşḫūn-ı necāt
Tih-i ᶜaḳlīde ᶜaṣā-yı Mūsī-yi cāndır semāᶜ (II.39/3)

Hz. Nuh: Vahiy gönderilmiş peygamberlerden, insan soyunun ikinci atasıdır. İslam kaynaklarında ve Kur'an'da adına genişçe yer verilen peygamberlerdendir.[142]

Şair, Nuh peygamberle ilgili olarak tufan olayına telmih yapmıştır.

Ḥaḳdır bādbān eyleyen ᶜaşḳı fülke
ᶜAşḳdır Nuḥı bu ṭūfāna ṣalan ġayrı degil (II.47/6)

[140] Akkuş, *age*., s. 122-123
[141] Akkuş, age., s. 131
[142] Akkuş, *age*., s. 143

Hz. Osman: (ö. 36/656) Üçüncü halife. Künyesi, Osman b. Affan b. Ebi'l-as b. Ümeyye b. Abd-i Şems b. Abd-i Menaf el Kureşi el-Emevî'dir. Ebu Abdullah, Ebu Ömer, Osman-ı Affan, *Zinnureyn*, *Şahne-i mülk-i hayâ* da lakap ve vasıflarındadır.[143]

Divan'da dört halifenin methiyesinde hilm, haya, sabır sahibi oluşu ve zinnureyn ismi ile anılır.

Biri hem ḥilm ü ḥayā ṣabr u s̱ebātıñ menbaᶜı

Ẕāt-ı zinnureyn-i ṣıhriyyet ḳarīn-i Muṣṭafā (I.13/8)

Hz. Ömer: (ö. 23/643) Tam adı Ebu Hafs Ömer b. El-Hattab. İkinci halife. Lakabı *Fâruk*, ünvânı *Emirü'l-mü'minîn*. Şahne-i adl ü dad vasıflarındandır. Şiirde adaleti ile tanınır. Adı, peygamber, halifeler, ashab ve büyük devlet adamları ile geçer.[144]

Divan'da dört halifenin methiyesinde âdil ve cesur oluşu anlatılır.

Birisi tims̱āl-i ᶜadl ü rāst-gūy-ı merd-i ḥaḳ

Maḳdem ü taḳvā-şiᶜār-i seyf celālet intimā (I.13/7)

Selman-ı Fârisî (?-656?): Sahabeden ve İslam menkıbelerinin en tanınmış şahsiyetlerinden biridir. Medine'nin Mekkeliler tarafından kuşatılmasında Müslümanların düşamana karşı savunmaları için hendek kazmaları tavsiyesinde bulunmuştur.[145]

Divan'da sahabelerden biri olarak adı geçmektedir.

Taḫlīs buyur şirk-i ḫafīden beni şāhım

Maᶜbūdum İlāhım

Rūşen ola sīnem evi bā-şuᶜle-i īmān

Çün sīne-i Selmān (II.59/12)

Hz. Süleyman: Büyük peygamber ve sultan kişiliklerden. İsrailoğullarının peygamberi ve üçüncü hükümdarı. Davut'un oğludur. M.Ö. 10. yy'da yaşamıştır.

[143] Akkuş, *age*., s. 147
[144] Akkuş, *age*., s.151
[145] İ G. Levi Della Vida, "Selman-ı Farisi" mad. *İslâm Ansiklopedisi*, C. X., MEB. Yay., İst. 1980, s. 457

İnsanlara, cin, şeytan, peri, vahşi hayvanlar, kuşlar, yılan, karınca ve rüzgara hükmettiğine inanılır.[146]

Aşağıdaki beyitte hükümdarlığına telmih yapılmaktadır.

Merdāne, ḥaḳīrāne otur genc-i ḫafāda
Bā-feyż-i ḫüdā taḫt-ı Süleymānı bulursuñ (I.29/33)

Veysel Karânî: Yemen'in Koru köyünde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. H. 37/M. 657 tarihinde Hz. Ali ve Hz. Muaviye cenginde Hz. Ali tarafında yer almış ve şehit edilmiştir. [147]

Divan'da Veysel Karânî'yi metheden bir gazel bulunmakta, onun haline nebilerin bile hayret ettiği söylenmektedir.

Ber-tırāz idrāk-i ins ü cāndur esrār-ı Üveys
Ḥıyre-sāz-ı şems-i nūr-efşāndur esrār-ı Üveys (II.30/1)

Enbiyā ḥayrān olurdı görseler aḥvālini
Ders-i ᶜibretdür Elīf aḥrāra reftār-ı Üveys (II.30/9)

Hz. Yusuf: İsrailoğullarına gönderilen bir peygamber. Yakup ve Rahil'in oğludur. İbrahim ve İshak'ın torunu. Mısır'da Hiksoslar döneminde M.Ö. 1700-1600 yıllarında yaşamıştır. İslami kaynaklarda M.Ö. 1740'ta Harran'da doğmuş, babasıyla Kenan'a geçmiştir. Yusuf hakkında oluşan hikâyenin temeli ahsenü'l-kıssâs olarak bilinen kur'an kıssalarından biridir. Kendi adıyla anılan Yusuf suresinde kayıtlıdır. Sure kuyuya atılma olayı ile başlar, Mısır'da mali işler sorumlusu görevine getirilmesi ile biter. Aynı olay değişik şekillerde Tevrat'ta da yer almıştır. Yusuf kıssası saraylı bir kadınla olan macerasını işleyen zengin bir hikâyeye dönüşmüştür. [148]

Elif Efendi de aşağıdaki beyitte Yusuf peygamberin hapis olmasına telmih yapmıştır.

Yūsuf-ı maᶜnāya bu sicn-i ṭabāyiᶜ tār gelir
Çāh-ı ᶜunṣurda o mehpāre içün rāḥat mı var (II.21/2)

---

[146] Akkuş, *age*., s. 156
[147] Feridüddin Attar, Çev. Süleyman Uludağ, *Evliya Tezkireleri,* İst. 2007, s. 57-64.
[148] Akkuş, age., s. 173

2.3.2.2. Tasavvufî kişilikler

Abdulkadir-i Geylânî: (ö. 561/1165-66) Muhyiddin Ebu Muhammed Abdülkadir b. Ebi salih Musa Zengidost el- Geylânî Kadiriyye tarikatının kurucusu. Hazar denizinin güneybatısındaki Gilan eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğdu. Arapça "el-Cîlî, el-Cilânî", Farsça "Gîlî, Gîlânî", Türkçede ise "Geylânî" şeklinde telaffuz edilen nispetiyle şöhret buldu. Kaynaklarda soy şerecesi Hz. Ali'ye dayandırılmaktadır. [149]

Divan'da hakkında Farsça bir methiye bulunmaktadır.

Abdulvahid Çelebi: (ö.1325/1907) Mehmed Said Hemdem Çelebi'nin oğullarının sonuncusudur. Konya Mevlânâ Dergahı'nın yirmi dokuzuncu şeyhidir.[150]

Elif Efendi, Konya'dan kendisine gönderilen destar-ı şerif ve *Mesnevihanlık* icazeti için bir teşekkür manzumesi kaleme almıştır.

İlāhī Şeyḫ ᶜAbdu'l-vāḥid-i ᶜāli-himem dāʾim

Ola seccādesinde maẓhar-ı esrār-ı Mevlānā (III.34/15)

Ayrıca Abdülvâhid Çelebi'nin Konya Mevlânâ âsitanesine şeyh tayin edilmesi üzerine bir tarih manzumesi yazmıştır.

Düşdi bir neşʾe dile tāriḫini yazdım Elīf

Şeyḫ ᶜAbdu'l-Vāḥid oldı ceddine nāʾib-menāb (III.26/9)

Ahmet Muhtar Efendi (1236/1821-1319/1901): 1236/1821 senesinde Sütlüce'de doğmuştur. Babası Şeyh Süleyman Sıdkî Efendi'dir. Hilâfeti babasından, hırkası halazâdesi Şeyh Ataullah Efendi'dendir. 1280/1864'de büyük kardeşi Hasan Efendi'nin yerine meşihat makamına geçti. 1319/1901'de vefat etti. Kabri Sütlüce'de dergahın haziresindedir. Kaynaklarda şiirlerinden örnekler vardır.[151]

Divan'da adı babası Süleyman Sıtkı Efendi ile zikredilmiştir. Ayrıca Elif Efendi Sa'diyyeye intisabı konusunda da babasından icâzet aldığını ifade eder. (I.23/14)

Hasan Ali eş-Şazilî (593/1196-657/1258): Ebu'l-Hasan Şâzilî Afrika'da Cebel-i Zafran denilen mevkide Şâzilîyye denilen yerde doğdu. Şâzilî nispetini buradan

---

149 Süleyman Uludağ, "Abdülkadir Geylânî" mad. *DİA*, C.I, İst., 1988, s. 234
150 Küçük, *age*, s. 71-72
151 Hüseyin Vassaf, *age*., s. 443, İnal, *age.*, CII,. s. 983

almıştır. Seyyid-nesep ve ilme meraklı biri olarak tanınır. 657/1258'de hacca giderken Mısır'ın Hümeysıra mevkiinde vefat ederek oraya defnedildi.[152]

Hasan Ali eş-Şazilî hakkında Divan'da bir methiye bulunmaktadır. Ondan şeyhlerin şeyhi olarak bahsedilir. Şair, şeyhe nispetinin babası ve Şeyh İbrahim Berâde vasıtasıyla olduğunu söyleyerek buna şükreder.

Tariḳatde ᶜAliyü'ş-Şāẕili ḥaḳḳa ᶜaliyyüş-şān
Telāmiziyle aḫlāḳı yeter daᶜvāmıza bürhān (I.23/1)

İbrahim Berâde: Şâziliye'nin Medeniyye şubesinden Şeyh Muhammed Zâfir el-Medenî'nin hulefasındandır. İstanbul'a gelip Hasirizâde Tekkesi'nde misafir olmuştur. [153]

Hakkında bundan başka bir bilgi edinilemeyen İbrahim Berâde'nin adı Divan'da Elif Efendi'nin Hasan Ali eş-Şazilî'ye nispetini anlattığı beyitte geçmektedir.

Şükür biz ced-be-ced āndan naṣībe-dār-ı feyżüz-hem
İki isnād iledir nisbetim Rabbim idüb iḥsān

Telaḳḳī itdim evvel vālidimden ṣoñra birlikde
Cenāb-ı Şeyḫ İbrāhīm Berᶜāde ᶜacībü'ş-şān (I.23/13,14)

İshak Cemaleddin Karamanî (ö.923/1517): Zâhirî ve bâtınî ilimlere vâkıf bir şeyhtir. Karamanlı Pirî Mehmet Paşa'nın Yüksekkaldırım'da yaptırdığı dergahta irşad ve ders vermiştir. Hz. Halid'in karşısında Sütlüce mahallesindeki hususî türbesinde yatmaktadır. Hâşiye ala Tefsîr-i Beyzâvî, risâle fi etvârü's-sülûl Şerh-i Hadis-i Erbaîn, Nevâbığ, Cemâlî adlı eserleri vardır. [154]

Hasirîzâde Dergahı'nın yanında bulunan İshak Karamânî'nin türbesinin tamiri üzerine Elif Efendi bir tarih manzumesi kaleme almış, onun ilmî ve tasavufî yönünü methetmiştir.

---

[152] Yılmaz, *age.*, s. 280 ayrıca Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şaziliyye hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Salim Güven, *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şaziliyye*, *Basılmamış Doktora Tezi, MÜSBE*, İst.1999

[153] Hüseyin Vassaf, *age.*, s. 446

[154] Bursalı Mehmet Tahir Efendi; "Cemâleddin İshak Karamâni", *Osmanlı Müellifleri*, 1299-1915 İstanbul, C. I s. 80

Şeyḫ-i ekmel ḳutb-ı efḫam ser-firāz-ı evliyā

Pīr-i ṣāḥib vecd ü ḥāl ü ins ü cinne muḳteżā (III.21/1)

Muhammed Sa'id Hemdem Çelebi: (ö. 1275/1859) Mevlânâ soyundan Konya Mevlânâ Dergâhı postnişinlik makamına oturmuş otuz bir zattan, ilim ve kemâliyle tanınmış olan yirmi beşinci postnişindir. Kırkbeş yıl postnişinlik yapmıştır. Dört oğlundan Celâlettin Çelebi hariç diğerleri sırayla postnişinlik makamına geçmiştir. Mesnevî'ye vukûfiyeti ve tasavvufî şerhleriyle dikkat çekmiş, tefsir ve hadis ilimleriyle uğraşmış, ehl-i ilm ve ve kalem, şair, hattat ve mesnevîhandır.[155]

Divan'da adı oğlu Abdülvâhid Çelebi ile zikredilmiştir.

Muhyiddin Arabî el-Hatem-i Tâî (560/1165-638/1230): İspanya'da Mürsiye şehrinde doğdu. Şeyh-i ekber, Sultanu'l-ârifîn, Hâtemü'l-evliyâ gibi sıfatlarla anılmıştır. Vahdet-i vücut fikrinin öncülerinden sayılır. Görüşlerinin lehinde ve aleyhinde pek çok eser yazılmıştır. 28 yaşına kadar Endülüs'te yaşamış, 29-34 yaşlarında kuzey Afrika ülkelerinde, 35-40 yaşlarında Mekke ve çevresinde, 40-75 arasında Anadolu ve Ortadoğu'da bulunmuştur. Füsusu'l-hikem, Divanü'l-Ma'rif, Tercümânü'l-Eşvâk, Futûhat-ı Mekkiyye meşhur eserleridir.[156]

Divan'da hakkında methiye bulunmaktadır. Eserleri de zikredilen İbn Arabî'nin âlemi aydnlattığı, eserleri ile Kur'an-ı Kerim'in sırrını açığa çıkardığı ifade edilmiştir.

فصوص **ile** فتوحاتı ḥayāt-ı جاودان -baḫşā [157]

Ḥaḳīḳat burcunun māh biri ḫurşīd-i raḫşānī

Biri baḥr-i ḥaḳīḳat biri deryā-yı şerīᶜatdir

İrenler [158] مجمع البهرين **de** içdi āb-ı ḥayvānı

Birisi çeşme-i ḥayvān biri kevs̱er-i ᶜācil

---

[155] Küçük, *age.*, s. 59-68

[156] Selçuk Eraydın, "*Tasavvuf ve Tarikatlar",* Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yay., İst. 2004,s.261-288.; *"İbn Arabi Anısına Makaleler*", İnsan Yay. İst. 2003. M. Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabî" mad. *DİA* C. XX, İst., 1999, s. 493-522.

[157]" Fusûs, Futûhat, Câvidân" İbn Arabi'nin eserleridir.

[158] Mecmâu'l-bahreyn: İki denizin birleştiği yer. Bk. Ekler, Kehf 18/60 Ayrıca "Hızır ile Musa'nın birleştiği yerdir." Süleyman Uludağ, *age.*, s. 137

İkisinden olan dil-sīr gördü vech-i raḥmānī (I. 26/ 12,13,14)

Mehmet Celâleddin Dede (1265/1849-1326/1908): Osman Salahaddin Dede'nin oğludur. Babası hayatta iken vekâleten yerine geçmiştir. Babasının vefâtından sonra da görevine devam etmiş, yirmi iki yıllık şeyhlik yapmıştır. Vefatında cenaze namazını Elif Efendi kıldırmıştır. [159]

Divan'da vefatı için bir tarih manzumesi bulunmaktadır. İlim sahibi olduğu, hastalığında uzun sürdüğü, buna sabrettiği söylenmekte, vefatının yarattığı teessürü dile getirmektedir.

Çıḳdı bir yarlıġ-ı ḳudsī [vü] melīk-i muḳtedir

Serdi postu maḳṣad-ı ṣıdḳa Celāleddin Dede (III.31/14)

Sa'dettin el-Cibâvî (ö.700/1300): Sadiyye tarikatının kurucusu. Havran'da doğmuştur. Babası Şeyh Mezid eş-Şeybânî, büyük babası Şeyh Yunus Şeybânî'dir. [160]

Elif efendi, Sa'dettin el-Cibâvî'den sıkça bahsetmiş, ona övgüde bulunmuştur.

Cenāb-ı Şeyḫ S̱aᶜādeddin rūḥum mebde-i feyżim

Şeb-i tārīk-i ᶜużletde baña necm-i hidāyetdür (III.33/1)

Süleyman Sıtkı Efendi (1210/1795-1239/1824): Mustafa İzzi Efendi'nin oğludur. (Süleyman Sıtkı Efendi, Elif Efendi'nin dedesidir.) Sâ'diyyeye mensubiyeti babası, Mevlânâ'ya nispeti Galata Mevlevihanesi şeyhi Galip Dede vasıtasıyladır. Ayrıca babasından Mesnevi icâzeti vardır. 1239/1824 senesinde seccade-nişin olmuştur. "Şeyh Sülün" lakabıyla meşhur olmuştur. Kaynaklarda şiirlerinden örnekler vardır. [161]

Elif Efendi, dedesi Süleyman Sıtkı Efendi'nin vefatı için Farsça bir tarih manzumesi kaleme almıştır.

Osman Salâhaddin Dede (ö. 1304/1887): Yenikapı Mevlevîhânesi'nin en önemli şeyhlerindendir. Dergâhın on sekizinci postnişinidir. Babası bu dergâhın postnişinlerinden Seyyid Abdülbâki Nâsır Dede'dir. Meclis-i Meşâyih'in ilk reisidir.

---

[159] Küçük *age.*, s. 131-136

[160] Hüseyin Vassaf, *age.*, s.422

[161] Hüseyin Vassaf, *age.*, s.434-439

Bunda Osman Salâhaddin Dede'nin salâhiyetinin yanında devrin padişahı Abdülaziz'in Mevlevi muhibbi ve neyzen oluşu da etkili olmutur. [162]

Elif Efendi "Tenşitü'l-Muhibbîn bi-Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin" adlı eserinde Osman Salahaddin Dede için de bir bölüm ayırmış ve vefâtı için bir tarih nazmı kaleme almıştır.[163]

Şair, Mevlânâ'ya nispetinin Osman Salahaddin Dede eliyle olduğunu belirtmektedir.

Cenāb-ı bu'l-Kemāleyn Şeyḫ Ṣalāḥaddīn ᶜOs̱mānıñ
Yedinden kām-yābım nisbetinde Monlā Ḫünkārıñ (I.24/17)

2.3.2.3. Tarihi- efsanevi kişiler

I. Abdülhamit (1774-1789): Osmanlı padişahı, III. Ahmet'in III. Mustafa'dan sonra hükümdar olan ikinci oğludur. 49 yaşında tahta çıktı. Felç sonucu 1789'da vefat etti.[164]

Elif Efendi, oğlu Yusuf Zâhir'in gözündeki hastalık için I. Abdülhamit'in türbesinde Hz. Peygambere dua ettiğini ve oğlunun şifa bulduğunu belirtmektedir. Bunun üzerine bir teşekkür manzumesi yazmıştır.

II. Abdülhamid: (1842-1918) Osmanlı padişahı. Babası Abdülmecid, annesi Tirimüjgan Kadın Efendi'dir.1876-1909 yılları arasında tahta oturmuştur. [165]

Eyüp civarındaki Silahtar Abdullah Ağa Camii'nin yeniden inşası hakkındaki manzumede II. Abdülhamit'ten âlemin hakanı, mü'minlerin emiri olarak övgüyle bahsedilmiştir.

Şāh-ı cihān ᶜAbdülḥamīd-i dād-ger-i vālā-himem
Bārān-ı luṭfı eyledi gülzār-ı ẕikri nev-bahār (III.22/11)

Diyojen: Milattan 414 yıl önce sinop'ta doğdu. Doksan yaşında Yunanistan'ın Korent şehrinde öldü. Küp içinde yaşadığı ve İskender'e "Gölge etme, başka ihsan istemem." dediği meşhurdur. Kelbiye tarikatının pirlerinden sayılır. [166]

---

[162] Küçük, *age.*, s. 122-131
[163] Küçük, *age.*, s. 122-131
[164]Münir Aktepe, "I. Abdülhamit" *DİA* C.I İst., 1988, s. 216-217
[165] Cevdet Küçük, "II. Abdülhamit", *DİA*, C.I, İst., 1988, s.216
[166] A. Talat Onay, *"Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar",* İst. 1996, s. 190

Şair, Diyojen'in bir fıçı içine girmesi kıssasına telmih yapmıştır.

Diyojen ᶜuzlet ider miydi ḫumm-ı tenge girüb
Bilse ᶜālemde eger ṣoḥbete ādem bulunur (II.20/6)

Ebu Süfyan: (ö. 31/651-52) Kureyş kabilesi reislerinden, sahabi. Hicretten 57 yıl önce (M. 565) Mekke'de doğdu. Bedir Gazvesinde öldürülen oğlu Hanzale'den dolayı Ebu Hanzele künyesi ile anılır. Annesi Hz. Peygamberin hanımı Meymune'nin halası olan Safiyye binti Hazn el-Hilâliyye, babası Kureyş kabilesi ileri gelenlerinden Harf b. Ümeyye'dir. Karısı Hint binti Hutbe,'dir. Yezit ve Muaviye oğullarıdır. Mekke'nin fethine kadar müşriklerin başında bulunmuş, fetih günü müslüman olmuştur.[167]

Elif Efendi, divan'da âl-i âbâya olan muhabbetini sıklıkla dile getirmiştir. Kerbelâ hâdisesineden duyduğu üzüntüyü dile getirirken Ebu Süfyân'ın ailesinin de adını zikreder.

Hemān āl-i Ebū Sufyān bīgāne bu mātemde
Ḳalan nevᶜ-i beşer cümle milel ḫalḳ-ı cihān aġlar (II.19/7)

Fatma Sultan: (1879-1932) V. Murat'ın Resan Hanım'dan kızı 28 yaşında Refik Bey'le evlendirilmiştir. Cumhuriyetten sonra Bulgaristan'a gidip yerleşmiştir.[168]

Divan'da adına sebebi söylenmemiş bir teşekkür manzumesi bulunmaktadır.

Zīver-i iklīl-i ᶜiṣmet fass-ı ḫatm-ı salṭanat
Fāṭıma Sulṭan ᶜalī-şān nīgū nām u fer (III.35/2)

Ferhat: Hüsrev ile Şirin hikâyesinin baş kahramanlarından biri. Bu hikâye İran ve Türk şairlerince defalarca işlenmiş ve birçok şairin mesnevisine konu olmuştur. Türk halk şairleri de bu hikâyeyi işlemişler ve konusunun Anadolu'da, Amasya'da geçtiği uzun halk hikâyeleri yazmışlardır. Divan şiirinde Ferhat, muradına erişemeyen, aşk

---

[167] İrfan Aycan, "Ebu Süfyan" mad. *DİA* C.X., İst., 1994, s. 230-232

[168] M. Çağatay Uluçay, "*Padişahların Kadınları ve Kızları*", TTK Yay. Ank. 1980, s.170. Yazar, Fatma Sultan'ın ölüm tarihini vermemiştir. Münir Atalar, "Osmanlı Padişahları", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/769/9766.pdf

yolunda pek çok çile ve ızdırapları göze almış, bu uğurda her müşkile göğüs germiş, nihayetinde aşkı yüzünden canından olan çilekeş âşık tipinin timsalidir.[169]

Şair, Ferhad'ın dağı delmesine telmih yapmıştır.

Teselli-baḫş olan yalñız ḫayāl-i vaṣl-ı cānāndır
Ḫayāle ṭaġ devirmek ġālibā Ferhād'dan ḳalmış (II.33/3)

Firavun: Firavun kelimesi, eski Mısır hükümdarlarının umumi adlarındandır. Tarihimizde ve şiirimizde geçen en meşhur firavun Hz. Musa devrinde yaşamış, bütün uyarıları ve ilahi mucizeleri hiçe saymış, zalim ve tanrılık iddiasında bulunmuş Firavun'dur. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa ile olan mücadelesi, İsrailoğullarına yapmış olduğu zulüm, inkarcılığı ve tanrılık iddiası ile pek çok yerde adı geçer. Hz. Musa ve kavmini takip ederken Kızıldeniz'de boğularak ölmüştür. Divan şiirinde bir kötülük ve şer sembolüdür.[170]

Şair, Musa peygamberle Firavun arasında geçen sihir hakkındaki kıssaya telmih yapmıştır.

Bu bir vīrāne ki bāġ-ı iremdür cāhile ḳarşı
Ser-ā-ser siḥrdir Firʿavn-ı zü'l-evtāddan ḳalmış (II.33/7)

Hüseyin Hüsnü Bey: (ö.1909) Ünyeli Tiryâki Hasan Paşa'nın[171] oğludur. 13 yaşında babasını kaybetmesi üzerine Heybeliada Bahriye Mektebine alınmış, 1861 yılında teğmen olmuştur. Havuzlar müdürlüğü, Camialtı Tersane Komutanlığı, Bakırköy Reştehane-i Âmire, halat fabrikası müdürlüklerinde bulunmuştur. 1907 yılında emekli olmuş, iki yıl sonra Göztepe'de yaptırdığı köşkte ölmüştür. Mezarı Sahra-yı cedit'te aile kabristanındadır. [172]

Divan'da, vefatı için bir tarih manzumesi bulunmaktadır. Yaptığı işler anlatılıp, vefatına duyulan üzüntü dile getirilmektedir.

İtdi bir nūr eyledi tenvīr tāriḫin Elīf

---

[169] Tökel, *age*., s. 433
[170] Tökel, *age*., s. 343
[171] Tarihte Kanije kahramanı olarak bilinen Tiryaki Hasan Paşa ile mevzubahs olan Hasan Paşa farklı kişilerdir.
[172] Hüseyin Hüsnü Bey'in mezar taşındaki ifade, Elif Efendi'nin tarih manzumesinin ilk dizesi ile aynıdır. http://www.unyeses.net/tiryakison.htm

ᶜĀlem-i lāhūta ḳıldı Ḥüsni Beg Ḥaḳḳ'a sefer (III.32/7)

Mecnun: Kelime anlamı "deli" demekse de daha çok Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. El-Mülevvâhü'l-Âmir'in lakabıdır. Bir başka rivâyete göre emeviler devrinde yaşamış bir beyzâdenin lakabıdır.[173]

Elif Efendi, klasik şiirde ismi aşkla birlikte anılan Mecnun'u bir beytinde ona aşk dersi vermekle, bir beytinde ise aşkından dolayı aciz oluşu ile ele almıştır.

Meclis-i mestān-ı cām-ı ᶜaşḳa düşdü ġulġule

Ṣordular Mecnūndan o ᶜaczīn itdi iᶜtirāf (II.41/2)

V. Murat (1840-1904): Osmanlı padişahı. Asıl adı Mehmet olup babası Abdülmecit, annesi Şevkefzâ Kadınefendi'dir. İyi bir eğitim görmüştür. Abdülazizz'in Mısır ve Avrupa seyahatlerine veliaht sıfatıyla katılmış, onun hal edilemsiyle tahta geçmiştir. Sürekli geçirdiği cinnetlerden sonra tahttan indirilmiş (1876), yerine II. Abdülhamit padişah olmuştur. [174]

Divan'da adı, kızı Fatma Sultan'la birlikte zikredilmiştir.

Nāmdāş duḫter-i faḫr-i rüsūl ḫayru'l-beşer

Necl-i pāk-i şeh Murād-ı nām-dār-ı müşteher (III.35/1)

Nemrut: İbrahim peygamber döneminin tanrılık iddia eden Babil kralı. İbrahim'i ateşe attırması, tanrıyı görmek amacıyla göklere çıklmak için bir kule yaptırması ve âciz, topal bir sivrisinek tarafından beyni kemirilerek öldürülmesi cihetleriyle meşhurdur. Nemrut'un bir kişi olduğundan çok, dönemin Babil krallarına verilen umumi bir san olduğu kanaati hâkimdir. Nemrut'un asıl ismi kaynaklarda muhtelif şekillerde verilmiştir. Yaşadığı dönem takriben M.Ö. 2600 yıllarına rastlamaktadır.[175]

Şair, İbrahim peygamberin ateşe atılması kıssasına işaret ederken Nemrut'u da zikretmiştir.

---

[173] İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İst. 1999, s. 265
[174] Cevdet Küçük, "V. Murat", *DİA*. C. XXXI, İst., s. 183-185
[175] Tökel, *age*., s. 387

Nār-ı Nemrūd-ı hevā-yı nefs olur berd u selām

Cān-ı İbrāhīm-i ᶜaşḳa rūḥ-ı reyḥāndır semāᶜ (II.39/4)

Şeddat: Yemen'in efsanevi hükümdarlarındandır. Ad kavmi hükümdarlarından olduğu bilinen Şeddad, Ad b. İrem'in oğullarından biridir. Şam, İran, Mısır ve Hindistan'ı hâkimiyeti altına almıştır. Ülkesinde imar faaliyetlerini ön plana çıkarmış, yaptırdığı su bentleri,binalar, köşk ve bahçelerle ün kazanmıştır. İrem bağlarını tanrılık iddiasını ispat için cennete benzeterek yaptırmıştır. Hut peygamberle mücadele edip onun doğru yola davetini kabul etmediği için, Cebrail'in haykırışı ile kavmiyle birlikte yok olmuıştur. Rivayette Şeddad, ordusuyla birlikte bağı görmek için giderken yolda yok edilmiştir.[176]

Divan'da Şeddat'ın bağlarının yok olmasına telmih yapılmıştır.

Dime kāşāne-i ᶜālem neden cuğdāne vekr olmuş

Tevārüs̱ eylemişler cedleri Şeddāddan ḳalmış (II.33/6)

2.3.2.4. Edebî kişilikler

Hasan Tevfik Efendi: (1834-1908) Batum'dan Kadızâde Mehmet'in oğludur. 1865'te Bahriye mektubî kalemine memur edildi. 1882'de Bahriye Nezâreti Mektupçuluğuna tayin ve terfi edildi. 1888'de azledildi. 1889'da Musul, 1893'te İşkodra'da görevlendirildi. 1895'te emekli oldu. 1908'te Kasımpaşa'daki evinde vefat etti. Eyüp kabristanına defenedildi. *Hayâlât-ı Dil*, "*Ravzâ-i âl-i âbâ*", "Ravza-i muhavere" adlı eserleri basılmış, mürettep divanı basılmamaıştır. [177]

Divan'da şairin "*Menâkıbü'l-ahyâr*" ve *"Mevâhibü'l-ebrâr*" adlı eserlerine Arapça takriz ve tezyil yazılmıştır.

Molla Câmî (ö.898/1492): Nuriddin Abdurrahman b. Nizamiddin Ahmed b. Muhammed el-Câmi. Nakşibend tarikatına mensup İranlı âlim ve şair. Fars şiirinin en büyük ustalarının sonuncusu sayılır. Sebk-i Hindi'nin ilk ustalarından olduğu ileri sürülmektedir. Vahdet-i vücutçu mutasavvıflara adeta hayran olarak onların eserlerini şerh ve telhis etmiştir. Divanları*, Nefhatü'l-üns*, *Baharistan en* meşhur eserleridir.[178]

Divan'da bir na'tına nazire olarak Farsça bir gazel bulunmaktadır.

---

[176] Akkuş, *age*., s. 165
[177] İnal, *age*., C. IV. S. 1917-1918
[178] Ömer Okumuş, Molla Cami" mad. *DİA* C. VII, İst., 1993, s. 94-99.

Mevlânâ: (604/1207-627/1273) Asıl adı Mehmet Celâlettin'dir. Belh'te doğmuştur. Babası Bahâeddin Veled'le birlikte Anadolu'ya gelmiştir. İyi bir eğitim almıştır. 1241-1245 arasında müderrislik yapmıştır. Şems-i Tebrizî ile tanışmasıyla hayatının ikinci safhası başlar. Coşkun ve cezbeli hali sebebiyle medreseyi, vaazları ve talebelerini terk eder. Şems'in ortadan kaybolması üzerine hayatının üçüncü safhasına geçer. "İrşad, eğitim ve terbiye" esasları üzerinde durur. 17 Aralık 1273'te vefat etmiş, babasının yanına defnedilmiştir. *Mesnevi-i Ma'nevi*, *Divan-ı Kebir*, *Mektûbât, Mecâlis-i Seb'a, Fihî Mâ Fih* meşhur eserleridir.[179]

Divan'da adına bir kaside bulunmaktadır. Ayrıca pek çok beyitte övgü ile söz edilmektedir.

Ḳādīmī bendesiyiz dergehinde Monlā Ḫünkārıñ
Bugün nevbet-zeniyiz ᶜaskerinde Monlā Ḫünkārıñ (I.24/1)

Eserleri de zikredilmiş, "*Fihi Mâ Fih*" adlı eser için Arapça bir kıt'a bulunmaktadır.

Necib Bey (1823-1902): Kıbrıslı Hasan Tahsin Bey'in oğludur. Adliyede görev yapmıştır. Rodos'ta vefat etmiştir. Orada medfundur. Bazı manzumeleri kızının oğlu Dr. Ali Fuat Bey'dedir.[180]

Elif Efendi, Necip Bey'in mecmuasına takriz yazmış, onun şiirlerini ilim ve hüner hazinesinin incilerine benzetip övmüştür.

Mecmūᶜā-i fażl u kemāl-i mir İbrāhim Necīb
Taḥsīn ü şā-pāşa sezā reşk-āveri her biri edīb (III.37/1)

Türabî Baba (1786-1868): Türabî Baba H. 1201/M. 1786 yılında Yanbolu'da dünyaya gelmiştir. H. 1285/M. 1868 yılında postnişîn iken vefât etmiştir. Kırklar Meydanı medhaline gömülmüştür.[181]

Divan'da şairin bir manzumesine nazire bulunmaktadır.

---

179 Küçük, age., s. 21-26
180 İnal, *age.,*, C.II, s. 1265-1266
181 Ayrıntılı bilgi için bk. Bk. Baki Yaşa Altınok, "*Türâbî Divânı ve Yanbolulu Ali Türâbî Baba",* Horasan Yay., İst., 2006

2.3.2.5 Bilimsel kişilikler

Beyzavî (ö.685/1286): Nâsıruddin Ebû Saîd abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî. Müfessir, Eş'ari kelamcısı ve Şafiî fakihi. Şiraz kadılkudatlığı yaptığı için "Kadı" ve "Kadılkudat" diye de tanınır. Tefsir, kelam, fıkıh ve usul-i fıkıh sahasında meşhur olmuştur.[182]

Divan'da İshak Karamânî'nin Beyzâvî'ye haşiye yazdığı belirtilmektedir.

Āḫirinden üç cüzᵓ Ḳurᵓanı tefsīr eylemiş

Ḥāşiye yazmışdı Beyżāvīye şeyḫü'l-ezkiyā (III.21/11)

Eflâtun: (M.Ö.427-347): İslam felsefesi üzerinde önmeli etkileri olan ilkçağ Yunan filozofu. Atian'da doğdu. Kendisine dedesi Aristo'nun adı verildiyse de daha sonra omzunun veya alnının genişliğinden dolayı Platon denmiş ve tarih boyunca hep bu adla anılmıştır. Eflâtun'a nispet edilen kırktan fazla esere rastlanmaktadır. [183]

Dil yarasına Eflâtun'un bile çâre olamayacağını söylemektedir.

Ḫançer-i tīz-i zebān ile açılmış yāreye

Ger Felāṭun olsa derd-i zāra kār itmez ilāc (II.11/2)

Hoca Hüsameddin Efendi: (1184/1770-1280/1864) Meşhur mesnevihan. Babası Bâbıâli'de Dâhiliye kısmı Ser-halifesi es-Seyyid Muhammed Fehim Efendi'dir. *Mesnev*i, *Buhari-i şerif*, *Delâilü'l-Hayrât*, *Şir'atü'l-İslâm*, *Kadi Beydâvî Tefisiri* okutmuştur. [184] Elif Efendi, çok değer verdiği hocası için *"Tenşitü'l-Muhibbîn bi-Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin*" adlı eseri kaleme almıştır. [185]

Divan'da, bahsedilen eserin sonunda yer alan Arapça manzumeye yer verilmiştir.

İbn-i Sina: (ö.428/1037) Ebu Ali el-Hüseyin b. Abdillah b. Ali b. Sina. İslam Meşşâî okulunun en büyük sistemci filozofu, Ortaçağ tıbbının önde gelen temsilcisi. Batıda genellikle "Avicenna" olarak bilinmektedir. *Kanun* ve *Şifâ* adlı eserleri meşhurdur.[186]

---

[182] Yusuf Şevki Yavuz, "Beydazavi" *DİA*, C. VI, İst., 1992, s. 100-102
[183] Fahrettin Olguner, "Eflâtun" mad. *DİA*, C. X, İst., 1994, s. 469
[184] Hüseyin Vassaf, *age*., s. 205-208
[185] Bk. Matbu Eserleri Bölümü
[186] A. Talat Onay, *age*., s. 278, Ö. Mahir Alper, "İbn Sina" mad. *DİA* C. XX, İst., 1999, s. 319-330

Divan'da Hz. Peygambere yazılan na'tta, ilmiyle meşhur olan İbn-i Sinâ'nın da Hz. Peygamberin vasıflarını akılla idrak edemeyip akıldan vazgeçtiği söylenmektedir.

Ben degil ᶜaḳl ile evṣāfını ibn-i Sina
Derkden ᶜācīz olub işte ḳopardı vetedi (I.9/21)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TENKİT METODU VE DÎVAN'IN TENKİTLİ METNİ

3.1. Hasırîzâde Mehmet Elif Efendi Dîvanı'nın Tenkitli Metni

3.1.1. Kullanılan Nüshanın Tavsifi

3.1.1.1. Süleymaniye Ktp., Sütlüce Hasirizâde Dergâhı Bölümü, Manzum, nu. 444

İncelediğimiz eser, müellif hattıdır. Başka bir nüshası bulunamamıştır. Meşin ciltli, 280x200, 200x150mm. ebadında, toplam 59 yaprak ve 117 sayfadır. Rik'a hattıyla yazılmıştır.

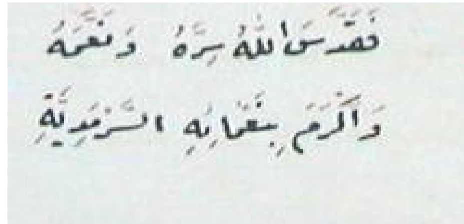
Divan'ın yazıldığı tarih bilinmemektedir. Ancak konularına, tarih manzumelerine -son tarih manzumesi 1330/1912 yılına aittir.- noktalama işaretlerini kullanmasına bakarak şairin, hayatı boyunca yazdığı şiirleri ömrünün sonuna yakın bir dönemde tasnif ettiği ve bir araya getirdiği söylenebilir.

Başlıklar, bazı iktibaslar ve derkenardaki notlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Arapça manzumeler kırmızı mürekkeple harekelenmiştir. Türkçe ve Farsça manzumelerde kısmen hareke kullanılmıştır. Bunlar siyah mürekkeple olup harflerin noktalarından daha açık renktedir.

Divan'ın sonunda çizgili iki sayfada Divan'da bulunan şiirilerin bazıları bulunmaktadır.

Baş: Dīvān-ı eşʿar-ı belāġat ṣanmasın iḫvānımız
Sulṭān-ı ʿaşḳ-ı vaḥdetiñ menşūrıdır divānımız

Son:

قدس الله سره ونفعه
وأكرم بعنايته السرمدية

3.1.2. Transkripsiyon Sistemi ve Metin Tespitinde Gözetilen Esaslar

3.1.21. Transkripsiyon sistemi

آ	Ā,	Ā,
ا	A, E, İ, U, Ü	a, e, i, u, ü
ث	S̱	s̱
ح	Ḥ	ḥ
خ	Ḫ	ḫ
ص	Ṣ	ṣ
ض	Ḍ, Ż	ḍ, ż
ط	Ṭ	ṭ
ظ	Ẓ	ẓ
غ	Ġ	ġ
ق	Ḳ	ḳ
ك	Ñ	Ñ
و	V, Ū	v, ū
ي	Y, Ī	y, ī
ء		ᵓ
ع		ᶜ

3.1.2.2. Metin tespitinde gözetilen esaslar

1. Metnin Transkripsiyon çalışmasında müstensihin (müellif) imla ve harekeleri esas alınmıştır.
2. Her bir manzume numaralandırılmış ve koyu harflerle yazılmıştır. Murabba ve muhammes için Romen rakamları kullanılmıştır. Örneğin II^4 ikinci bendin dördüncü mısraını ifade etmektedir. İnceleme yapılırken kullanılan beyitlerin künyesi şu sırayla verilmiştir.: Bölüm numarası, şiir numarası ve beyit numarası. Örneğin, I.12/3
3. Her sayfa değiştiğinde sol tarafta koyu rakam ve harflerle belirtilmiştir.
4. Değerlendirme Türkçe manzumeler üzerinde yapılacaktır. Bu nedenle Farsça ve Arapça manzumeler yazmadan olduğu gibi aktarılmıştır.

5. Metindeki, söz konusu iktibasın tamamı için Ekler bölümüne
6. Metinde olmayan ve ilave edilen ifadeler [ ] işareti içinde gösterilmiştir.
7. Doğruluğundan şüphe edilen ifadeler için (?) işareti kullanılmıştır.
8. Metinle ilgili açıklamalar dipnotlarda verilmiştir.
9. Metinde geçen ayet, hadis ve diğer alıntılar dipnotta kısaca verilmiş, bu ibareler için ekler bölümü hazırlanmıştır. Söz konusu ibarelerin tamamı için bu bölüme gönderme yapılmıştır.
10. Metnin bugünkü alfabeye aktarımında yukarıdaki verilen transkripsiyon sisteminden yararlanılmıştır.

3.2. Divân'ın Tenkitli Metni

[3.2.1.] Sifr-i Evvel

1a **Sifr-i evvel ez divān-ı müfteḳir ilallah Meḥmed Elif der ẕikr-i münācāt be-dergāh-ı ḳaḍı'l-ḥācāt ve nuṣret-i nebeviyye ve tevsilāt be-ᶜatebe-i seniyye-i Muṣṭafāviyye ve medāʾiḥ-i āl u evlād u ḫulefā-yı ān server-i ṣallallahi ᶜaleyh ve sellem ve medāʾiḥ-i evliyāʾullah rıḍvānullahi ᶜaleyhim ecmaᶜīn**

-1-

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

1 Dīvān-ı eşᶜar-ı belāġat ṣanmasın iḫvānımız
Sulṭān-ı ᶜaşḳ-ı vaḥdetiñ menşūrıdır divānımız

ᶜḤār-ı ṭarīḳ-i maᶜrifetdir ḥarf u lafẓ u ḳāfiye
Şehrāh-ı maᶜnāda yürür peyk-i dil-i revānımız

Geçdi şeb-i tārīk-i kes̱ret ẓulmet-i ṣūrın yanub
Hep rūz-ı rūşen şems-i vaḥdetle bizim evānımız

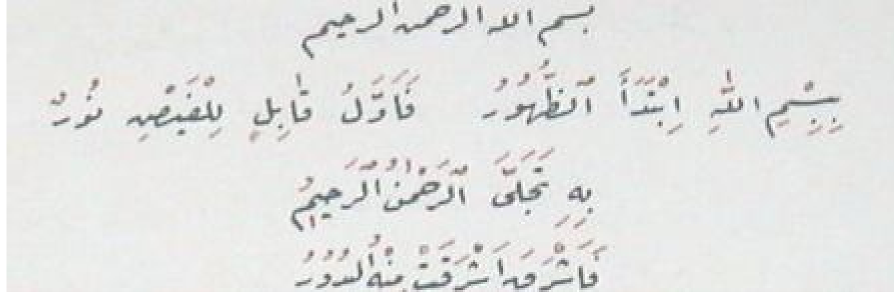
Bir ᶜāleme irdi göñül ki saᶜd u naḥsıñ ḥükmü yoḳ
Şimdi müsāvī müşterī ile bizim keyvānımız

Esrār-ı vaḥdetdir bütün ᶜayn-ı haḳīḳatden gelir
Cūy-ı zülāl-i maᶜrifetdir çeşme-i ḥayvānımız

Yenbu-ı ᶜilm-i ledün cārī Elīfā sū-be-sū
من تحتهاالانهارdır baḳ saḥa-i eyvānumu[187]

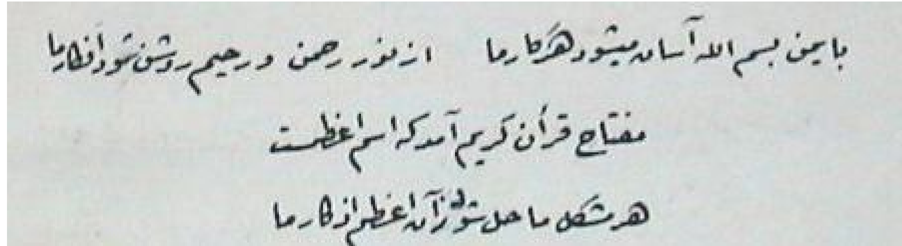
1b

-2-

بسم الله الرحمن الرحيم
بسم الله ابتدأ الظهور فاول قابل للفيض نور
به تجلى الرحمن الرحيم
فاشرق ما اشرقت منه البدور

-3-

Ḳıtᶜa

بايمن بسم الله آسان شود هر كار ما از نور رحمن و رحيم روشن شود انظار ما
مفتاح قرآن كريم آمد كه اسم اعظمست
هر مشكل ما حل شود ز آيه اعظم از كار ما

187 "İşte onların mükafatı Rab'leri tarafından bağışlanma ve ***altlarında ırmaklar akan*** içinde ebedi kalacaklar cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!" Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmran 136 bk. Ekler

-4-

Münācāt

شدم از کار بد جرم و گنه بیزار یا الله　　تجلی کن به توابی نگاهم دار یا الله

هدایت کن به راه خود میسر کن ره توبه　　ز لطف خود بکن روزی تو استغفار یا الله

بگیر از دست من بردار زرحمت که خداوندا　　خلاصم ده ز دام نفس بدکردار یا الله

ز نادانی هوای نفس را کردم پرستشها　　بچاه شهوت افتادم ذلیل و زار یا الله

خداوندا هر آنچه کرده ام از جهل خود کردم　　بر آن بود اعتمادم که تویی ستار یا الله

گنهکاری که ما کردیم الهی آن سزای ماست　　سزای ذات تو عفوست یا غفار یا الله

2a

شدم گمراه در وادی تاریک هوا خیرایه　　در این تیه ضلالت حیره و سرگذار یا الله

کریما تو مکن ما را جفا که مستحق گشتیم　　کرم فرما ز جرم مجرمانه بگذار یا الله

مکن تغییر نعمتها که آن از بی عوض دادی　　فقیر و بیکسم از لطفت امیدوار یا الله

مرا از در گرهت شاها بد کاری ما منگر　　مرا مگذار محتاج در اغیار یا الله

ترا میدانم و بینم که یکتایی و بیهمتا　　که جز تو نیست در هستی یکی دیار یا الله

بجرم رفته راهت و تکیه لنک و بی تلیم　　شکسته پای مسکینم تویی جبار یا الله

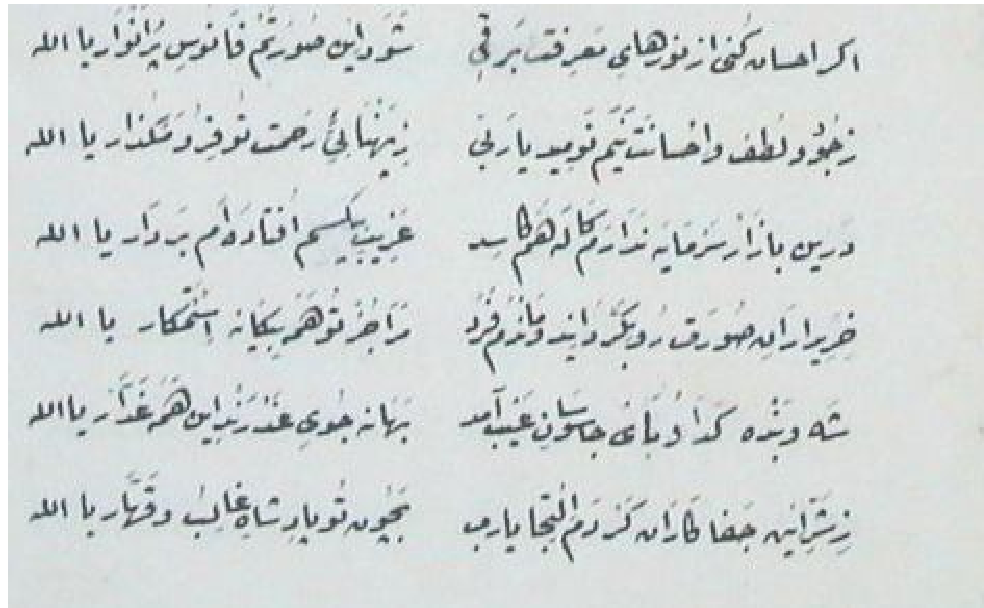
تو جبری کن دو دستی ساز و هم توفیق راهبر　　تنک و بیوی کنم از در رهت هربار یا الله

میسر کن تو هر دشوار را در بندگی یا رب　　در این ره نفس و شیطان را بجه بگذار یا الله

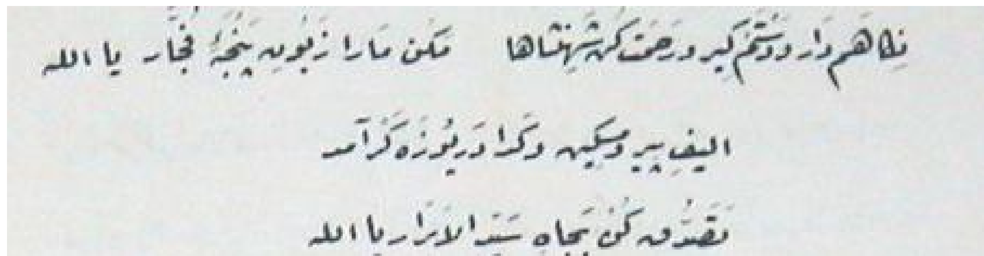
هوای ما تو بر کن ز دل بر کن هوای خود　　بده ما را ز جام عشق خود سرشار یا الله

بذکر و فکر تو دلها شود معمور و آباد ده　　بجوی فیضه تو این شوره ها گلزار یا الله

دل ما را صفایی ده بجان ما غذایی ده　　ازین وحشتهایی ده عطا بزار یا الله

2b

-5-

Münācāt

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü faʿūlün

1 Yüz ṭutdı teẕellül ile dīvānıña yā Rāb
Muḥtāc kuluñ ʿāfvına ġufrānıña yā Rāb

Ver yüze kerem dergeh-i luṭfuñda el açdım
Ben muntaẓırım nev-be-nev iḥsānıña yā Rāb

Cāni ise de bende-i yek-rihde muʿafdır
İtdikde deḫālet der-i sulṭānına yā Rāb

Bu ẓulmet-i ᶜunṣurda helāk itme kerem ḳıl
Envār-ı hidāyetle bu ḥayrānıña yā Rāb

5 Ümmīdimi kesmem ne ḳadar olsa da cürmüm
Nisbetle nedir raḥmetiñ ᶜummānına yā Rāb[188]

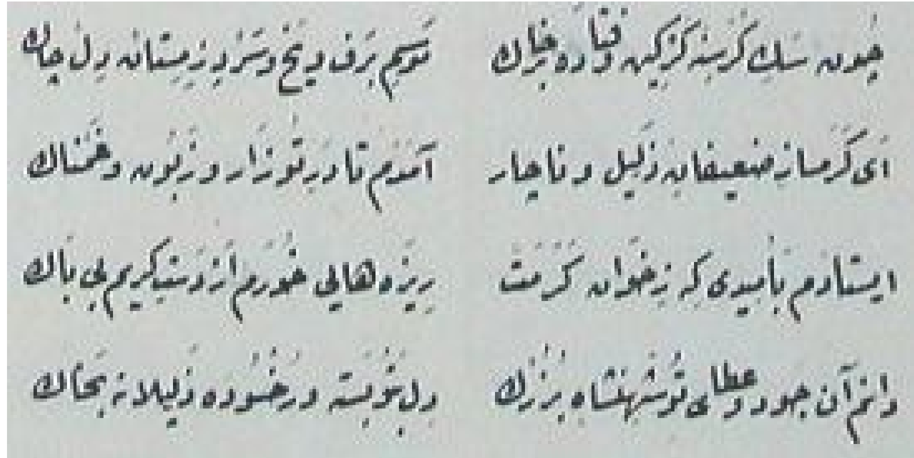
Luṭf eyle beni eyleme hiç kimseye muḥtāc
Aç ḳapuñı bu bende-i fermānıña Yā Rāb

ᶜAfv eyle ṣuçum ḥürmetine āl-i ᶜabānıñ
Ṣıdḳile Elif it beni yārānıña yā Rāb

-6-

Münācāt

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

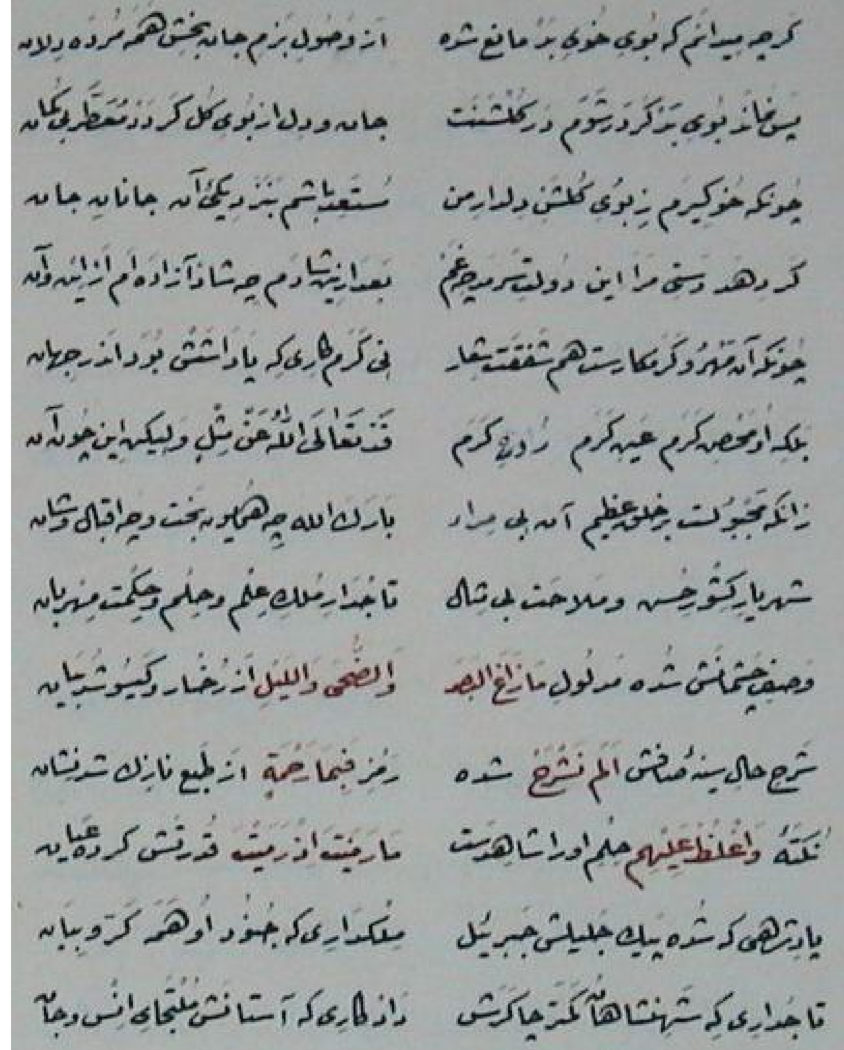
[188] Kafiye yapan harf değişmiştir.

3a

-7-

Der naᶜt seyyide'l-mürselīn ve tevessül be-bārgāh-ı ān server-i ṣalli ilāhi ᶜaleyh ve ālihi ve sellem

3b [189] [190] [191]

[189] *"(Muhammed'in) göz(ü) kaymadı ve sınırı aşmadı."*, Kur'ân-ı Kerim, Necm, 53/17.

*"Kuşluk vaktine **and olsun**.",* Kur'ân-ı Kerim, Duhâ, 93/1.

*"(Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman **geceye**, açılıp ağardığı vakit gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki işleriniz başka başkadır"* , Kur'ân-ı Kerim, Duhâ, 92/1, bk. Ekler

[190] *"Biz senin göğsünü açıp **genişletmedik mi**"* Kur'ân-ı Kerim, İnşirâh 94/1

فَبِمَا رَحْمَةٍ: *"**Allah'ın rahmeti** sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever."* Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmran 3/159 b. Ekler

[191] *"Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür."* Kur'ân-ı Kerim, Tahrim 66/9 bk. Ekler

وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ *"Sonra onları siz öldürmediniz, fakat onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, lâkin Allah attı. Bu da mü'minlerre güzel bir imtihan geçirtmek içindi. Gerçekten allah işitendir, bilendir."* Kur'ân-ı Kerim, Enfâl 8/ 17 bk. Ekler

4a

-8-

Der naᶜt seyyide'l-mürselīn ve ḥabīb-i Rabbü'l-ᶜālemīn ve der tevessül ve ilticā-yı bār-gāh-ı ān server-i ṣalli ᶜaleyh ve ālihi ve sellem

شدم شیدای روی دلربایی   حبیبی نازنینی مه لقایی
نهال روضهٔ غیب هویت   ظریفی نازکی نازک ادایی
مثال قامتش در سدره طوبی   بطوبی لیک ایه حیرت فزایی
بگوید دم بدم یاقوت حمرا   در اوصاف لب او نغمتایی
ز شیرینی نطقش جوی کوثر   مثل شد در کتاب کبریایی
ز انگشتش اشارت دید در دم   قمر شد سینه چاکش از صفایی
خلاصه مردم چشم وجودست   وجودش جمله را هم منتهایی

4b

هر پروانهٔ شمع جمالش   خدا هم عاشقه او بی وفایی
کمالات خدا را اوست جامع   رخش هم بد مظهر نور خدایی
ملک مثلش نبیند عقل کل هم   چو او آیینهٔ مولی نمایی
خموشی ای نطق لا احصی ثناءً   بجو از خدایه احسانش نوایی
کریما رحمتا بر جمله عالم   حبیبا محسنا تو ملتجایی
عطا بخشی و ولی نعمت کل   تو محبوب خدایی مصطفایی
گدایم بی نوا افتاده بر رو   همی دانم که تو حاجت روایی
خجیلم شرمسار از جرم و عصیان   شدم مستغرق لهو و هوایی
ندارم لیک نومیدی ز لطفت   چو میدانم که تو بحر عطایی
زبانه افتاده بیروبه تشنه لبها   سگ لاغر علیل و بی نوایی
بنالم بر در جودت بجرمم   ز فضل خود به جودت کن رهایی
حبیب الله انک ظل ربی   اتیت الباب انت ملتجائی
رسول الله اذ کنت بلطف   بلائی بالهوی مثل ابتلائی

5a

-9-

Naᶜt-ı ḥażret-i risālet-penāh ṣallallahi teᶜālā ᶜaleyhi ve ālihi ve sellem berā-yı teşekkür be-ᶜatebe-i seniyye-i Muḥammediyye ez- rū-yı şifā-yaften çeşmān-ı ferzend īn faḳīr Yusuf Zāhir ez-istişfāᵓ bāb-ı es̱er ḳadem-i pāk ān server-i ᶜālem ki der türbe-i Sulṭan Ḥamīd-i evvel maḥfūẓ est ademallah berekātihā ᶜale'l- ümmetihi

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

Şāh-ı iḳlīm-i beḳā maẓhar-ı nūr-ı eḥadī
Mebde-i feyż-i ezel raḥmet-i maḥẓ-ı ebedī

Aḥmed ü Ḥāmid ü Maḥmūd u muᶜalla el-ḳāb
Mefḫar-i ᶜālemiyān ümmetin muᶜtemedi

Olmasa olmaz idi ᶜālem ü ādem īcād
Ḥayme-i kevniñ odur çünki yegāne ᶜamedi

Nāme-i emr-i nübüvvetde odur بسم الله[192]
Hem de dīvān-ı risālātıñ odur ḫatm-zedi

Bilemez ḥadd-i kemālātını Ḥaḳdan ġayrı
Muᶜcizātın ṣayamaz çünki bilinmez ᶜadedi

Her nebīnin görülür muᶜcizesi ᶜaṣrında
Bu şehiñ tā be-ḫaş[ı]r muᶜcizesiyle mededi [193]

5b Şimdi biñ üç yüz olur sāl teşrīf ideli
Yaᶜni ᶜūḳbāya o mahbūb-ı laṭif-i aḥadi

Pāy-ı pāki es̱erinden alınan ḳaṭre-i mā
Giderir bendesiniñ dīdelerinden remedi

Bārekallah zihī salṭanat ü istiᶜlā
Levḥaşellah zihī devlet-i ḳurb-i ṣamedi

---

192 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ : *"Rahman ve Rahim olan **Allah'ın adıyla".*** Ku'rân-ı Kerim Fatiha 1/1, Neml/27/30 bk. Ekler

193 vezin gereği "haşır" olmalıdır.

Ḫabbeẕā padişāhī ki ermiye mevtle zevāl
Niᶜmezā mülk-i celīli ki nüfūẕu ebedī

Ḫaşre dek dönse felek kendini eyler ifnā
İdemez ḫükmüni fesḫ itmeye teᵓsir-i bedi

Ḥālbu kim mülk ü melek cümle felek müştāḳı
Şevḳ-i didarı ile cümle anun çarḫ-zedi

Ḳapladı şaᶜşaᶜa-i devlet ü ṣayt-ı ᶜadli
Gün gibi rūşen idüb ᶜālemi ẓulmet ḳomadı

Rū-yı arż üzre ider düşmeni şānın taḳdīr
Oḳunur ᶜarşda gülbā[n]g-ı bülend resedi [194]

Bir zaman ḥüsnini āyīne-i ādemde görüb
Āteş-i ᶜaşḳına yaḳmışdı melāᵓik-i ḫaledi

Evvel itmişdi sücūd āñā iderler ḥālā
Çünki ḫalvetiñe insüñ odur ol nāmzedi

Maẓhar-i ekmeli Allah-ı ᶜazīmü'ş-şānıñ
Evvel āḫir ᶜukalā bunda güm itmiş ḫıredi

Ḳadd-i vālāsına ölçile biçilmiş giymiş
Ḫilᶜat-i cāh-ı ḫilāfet anıñ olmuş sezedi

[194] Sözcük "gülbâng" şeklinde olmalıdır

Gerçi olmuşdı ẖilafetle mübeccel Ādem
Līk gelmişdi niyābetle geçirdi amedi

ᶜAkl anuñ mekteb-i vaṣfında degil ebced-ẖan
Terk idüb mebḥas̱-ı ᶜakliyi değişdir ẖıredi

Ben degil ᶜaḳl ile evṣāfını ibn-i Sina
Derkden ᶜācīz olub işte ḳopardı vetedi

Maḳṣadım bir iki beyt ile teşekkür itmek
Çünki luṭf eyledi ol bī-meded [195] mededi

Pāy-ı pākim es̱eriniñ berekātıyla anuñ
Zāde-i çākeriniñ gitdi gözinden remedi

6a Dergehinden ne zamān eyler isem istimdād
Baḳmayub cürmüme ᶜiṣyānıma redd eylemedi

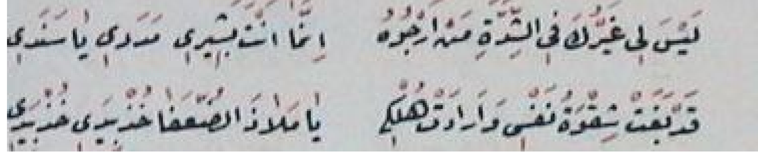
Ey keremkār u āṭā-pāş u ᶜināyet-güster
İşledim gerçi uyub nefse nice kār-ı bedi

Bir nefes itmedi ḥaḳ göñlümü ḥubbuñdan dūr
Ḥamdülillah şerer-i ᶜaşḳıña yaḳdım kebedi

Çeşm-i sūzen gibi żıyḳ olsa da dil penceresi
Dāʾimā vāride-i luṭfuña eyler raṣadı

[195] Sözcük okunamadı.

Ey heme derdlileriñ luṭf ile dermān-sāzı
Çākeriñ olmada rencīde-i evṣāf-zedi

ليس لي غيرك في الشدة منه أرجوه   إنما أنت بشيري سندي يا سندي
قد بغت شقوة نفسي وأرادت هلكي   يا ملاذ الضعفا خذ بيدي خذ بيدي

Renc-i aḥkām-ı ṭabīʿatle göñül ḥaste iken
Bir de bu bār-ı güneh şimdi dū tā itdi ḳadi

Ey ṭabīb-i dil ü cān bir naẓarıñ kāfīdir
Bende-i muḫliṣīniñ işte budur muʿteḳadı

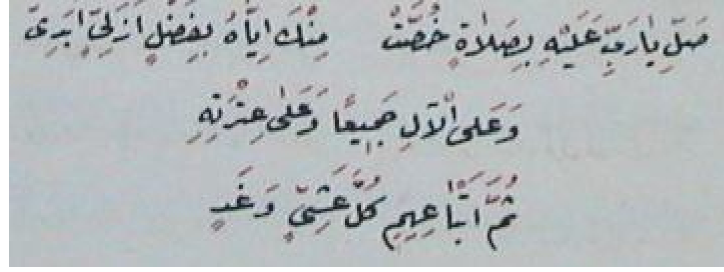
Melce-i dergeh-i luṭfuñdur Elīfiñ ancaḳ
Başḳa bir yerde anuñ ḳalmadı dād ü senedi

Dest ber-sine durur bāb-ı ʿināyātıñda
Kendi deryüze gerek olmaḳ içün bu nemedī

Āl ü evladıñ içün baḳma yüzüm ḳarasına
İki ʿālemde dirīğ itme ḳuluñdan mededi

Sen nigāh itmez iseñ rūz-ı cezāda şāhā
Ḳorḳarım boynuma hāzin ṭaḳa ḥabl-i mesedi

El-meded el-meded ey raḥmet-i raḥmān meded
Ẕāt-ı pākiñdir o dem cümlemizin mütteḥadi

صل يا ربنا عليه بصلاة خصصت منك اياه بفضل ازلي ابدي
وعلى الآل جميعا وعلى عترته
ثم اتباعهم كل عشي وغد

6b

-10-

Tevessül ilā ʿatebe-i seyyide'l-rasūl ṣallalahi ʿaleyhi ve ālihi ve sellem bitteṣliye

müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

Mebde-i feyż-i ezel ṣalli ilāhi ʿaleyh
Evvel-i cümle ol ṣalli ilāhi ʿaleyh

Yaʿni o bedrü'd-dücā tāc-ı ser-i enbiyā
Nūr-ı hüdā Musṭafā ṣalli ilāhi ʿaleyh

Pād-şeh-i muḥterem nūr-ı uyūn-ı ümem
Seyyid-i āli himem ṣalli ilāhi ʿaleyh

Bāʿiṡ-i icād-ı kül pīş-namāz-ı rusul
Hādi-i aḳve'l-subūl ṣalli ilāhi ʿaleyh

Nūr-ı ṣabbāḥ-ı vücūd merdūmek-i çeşm-i cūd
Ekmel-i men fi'ş-şuhūd ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ẕātına oldu seh[i]l refʿ-i hicāb-ı ceh[i]l [196]
Menbaʿ-i ʿilm ü ʿad[i]l ṣalli ilāhi ʿaleyh

[196] Vezin gereği "sehl, cehl ve adl" sözcüklerin bu kalıbı yazıldı

Aʿlem-i ümmi laḳāb ecmel-i ʿāli neseb
Evvel-i ehl-i ḥaseb ṣalli ilāhi ʿaleyh

Almadı deste ḳalem ḳılmadı sūri rakam
Kendisi levḥ ü ḳalem ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ümm-i ḳurādan ẓuhūr itdiği içün o nūr
Nāmı ümmi-i vaḳūr ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ṣaḥib-i faṣl'il-ḫaṭāb muḥrem-i ümmü'l-kitab
Muẓhir-i sırr-ı ʿucāb ṣalli ilāhi ʿaleyh

Eyledi bir ḫoş nigāh oldı iki pāre māh
Ḳıldı ḥużūruñ penāh ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ḥākim-i necm ü felek dāver-i ins ü melek
Ṣārim-i erbāb-ı şek ṣalli ilāhi ʿaleyh

Bir dile itse es̱er ḥubb o ḫayrü'l-beşer
Defʿ olur andan keder ṣalli ilāhi ʿaleyh

ʿAşḳı anun ṭālibā çeşm-i dile tūtiyā
Renc-i ḳulūba şifā ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ẕikr ü ḥadīs̱i dile nūr u cilādır hele
Dāmenini āl ele ṣalli ilāhi ʿaleyh

Ḳande bir el kim medīd devlet ü baḫtı saʿīd
Olsun o dinle resīd ṣalli ilāhi ʿaleyh

7a Buᶜd u firāḳ āh āh eyledi ᶜömrüm tebāh
El-meded ey seyyid āh ṣalli ilāhi ᶜaleyh

Eyle ilāhī aṭā ola göñül pür ṣafā
Bā-naẓar-ı Musṭafā ṣalli ilāhi ᶜaleyh

ᶜAşḳı ile yanayım ḫidmetine varayım
Luṭfunu yalvarayım ṣalli ilāhi ᶜaleyh

Eyle ṣalāt u selām durma Elīfā müdām
Ṣıdḳile her ṣubḥ u şām ṣalli ilāhi ᶜaleyh

-11-[197] [198] [199]

Naẓire-i naᶜt-ı Mevlānā ᶜAbdurraḥmān Cāmi ḳuddise sirruh

---

[197] I.11 /4:
مَا زَاغَ الْبَصَرُ *"(Muhammed'in)* ***göz(ü) kaymadı*** *ve sınırı aşmadı."*, Kur'ân-ı Kerim, Necm, 53/17. Bk. Ekler
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى "(Karanlığı ile etrafı) **bürüyüp örttüğü zaman geceye**, açılıp ağardığı vakit gündüze, erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki işleriniz başka başkadır" , Kur'ân-ı Kerim, Duhâ, 92/1, 2, 3, 4 bk. Ekler

[198] I/11 (5) : الْجُودِيِّ: "…Gemi de Cûdî'nin üzerine yerleşti…"Kur'ân-ı Kerîm, Hud 11/44 bk. Ekler
نَجَّيْنَا "…kurtardık…" Kur'an-ı Kerim, Hud 11/ 58 bk. Ekler

[199] I.11/7:
أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ: "…genişletmedik mi?" Kur'ân-ı Kerim, İnşirâh 94/1 bk. Ekler
سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى: "Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." Kur'an-ı Kerim, İsra 17/1

-12-

Muḫammes der vaṣf-ı emirü'l-müʾminīn ve yaʿsūb'el-muvaḥḥidīn ʿAli kerremallāhu vechin ve raḍiyallahu ʿanh

7b

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

در حقیقت مصطفی و مرتضی یک نور بود   چونکه در ناسوت آمد این دو صورت رو نمود

هر دو نامی داشتند از اسماء خلاق ودود   زین سبب فرمود آن محمود آن روح الوجود

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

مصطفی فرمود در وقت شداید یاد علی   اتفاقا عا فیه آمد بریه نص جلی

هیچ کس واصل نشد حمه را تا نباشد هر دو لی   جز بیاد این دعا نبود حقیقت منجلی

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

این دعا بی انکه حرز جان جمله اولیاست   زانکه مفتاح در شهر علوم کبریاست

آنکه میگویم درین دعوی حقیقت بی ریاست   ایجنیه میدانم این در چشم دل نور و ضیاست

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

مصطفی را یاد داری مرتضی در ضمیر اوست   مرتضی را یاد داری مصطفی هم عین اوست

ذکر هر دو بنده را ز این میبرد تا کوی دوست   این دعا بر خواند اگر داند که این معنای هوست

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

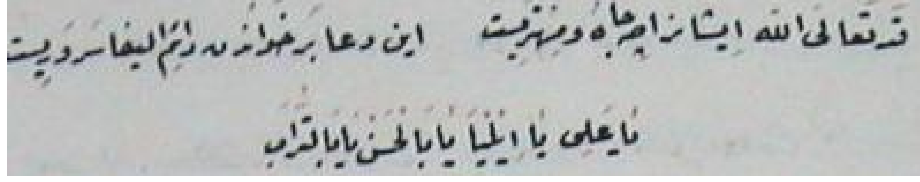
زین دعا اعراض کفرست و شقاقست و نفاقه   هر که از اهل سعادت نیست در روی این شقاقه

جمله دانایان درین فتوی شده در اتفاقه   این دعا برخوان اگر خواهی که باشی در رفاقه

یا علی یا ایلیا یا ابا الحسن یا ابا التراب

این دعا برخوانده شد از انزا فرمان بریست   حب قربی چون بعد از اجرت پیغمبریست

8a

-13-

Der naᶜt-ı evṣāf-ı çeharyār-ı güzīn rasul-i kibriyā Muḥammed Muṣṭafā ṣalavatullahi ᶜaleyh ve ᶜaleyhim ecmaᶜīn

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1. Ḥabbeẕā şahenşeh-i ᶜarş-ı risālet ḥabbeẕā
Niᶜmeẕā sulṭān-ı maᶜnī-i ᶜale'l-ᶜ*arş istivā*[200]

ᶜArş-ı ḫatmiyyet nübüvvetde anunla buldı fer
Tā ebed ẕāt-ı keremiyle olur şevket-fezā

ᶜArş ammā o ne ᶜarş ᶜālemde bī-miṡl ü naẓīr
Yalıñız fevḳindedir ᶜarş-ı ḫüda heybet-nümā

Öyle bir ᶜarş-ı muᶜaẓẓam görmemiş çeşm-i vücūd
Ki bülendī-i celālī ḥayret-efzā-yı semā

5. Rifᶜat-i şānına burhān çār sāḳıdir ānuñ
Yaᶜnī Bu Bekr ü ᶜÖmer ᶜOsmān ᶜAliyyü'l-Murtażā

---

[200] اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ **اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ** مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ :
"Allah, gökleri ve yeri, ikisi arasındakileri altı gün içinde (altı evrede) yaratan sonra da ***Arş'a kurulandır***. Sizin için ondan başka hiçbir dost, hiçbir şefaatçi yoktur. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?" Kur'an-ı Kerim, Secde 32/4

Biri ṣıddīḳ-ı muᶜaẓẓam heykel-i maᶜnā-yı ṣıdḳ
Ḳuvvet-i ḳalb ü metānetle müşeyyed bī-riyā

Birisi tims̱āl-i ᶜadl ü rāst-gūy-ı merd-i ḥaḳ
Maḳdem ü taḳvā-şiᶜār-i seyf celālet intimā [201]

Biri hem ḥilm ü ḥayā ṣabr u s̱ebātıñ menbaᶜı
Ẕāt-ı zinnureyn-i ṣıhriyyet ḳarīn-i Muṣṭafā

Birisi de ᶜilm ü ᶜirfān ü şecāᶜat maᶜdeni
Bāb-ı meftūḥ-ı Medīne ᶜilm-i ḥaḳdır bī-riyā [202]

10. Sıdḳ u ᶜadl ile ḥayā vü ᶜilmdir çār ᶜunṣuru
Cism-i islamıñ bu daᶜvāya kitābullah güvā

Çār-ı yār ise bu dördüñ hep birer tims̱ālidir
Bu sebebden çār-erkān olsalar dīne sezā

Bezm-i üns-i Aḥmedīde çār-şemᶜ bā-fürūᶜ
Şerᶜ-i dīn-i Muṣṭafāda oldılar nūr-ı żiyā

Biri rāh-ı ṣıdḳı tenvīr eyledi bu ümmete
Biri efᶜāliyle ᶜadli gösterüb virdi cilā

8b Birisi biẕẕāt ḥayā īmāndan oldığını
Bī-zebān itdi beyān aṣḥāba ol maḥż-ı ḥayā

[201] "Makdem ü takva" söz grubu "makdem-i takva" olabilir.
[202] Tamlama "Medine-i ilm-i hak" şeklinde olmalıdır.

Biri ᶜayn-ı ᶜilm ü ḥikmetdir teferrüc eyleyüb
Baḳ düvāzdeh çeşmeden ᶜatşāna itdiler ṣalā

Ḥāṣılı bu dördi itdi dört cihetden neşr-i dīn
Şarḳ u ġarb, ḳıble, şimāl bunlarla itdi ihtidā

Fetḥ ü teshīr-i bilād irşād ü taᶜlīm-i ᶜibād
Himmetiyle bunlarıñ itdi ḫalā᾽iḳ iᶜtilā

Ẓulmet ü şirk ü ḍalāl ü sū᾽-i ḫulḳı sürdiler
Nūr-ı tevḥīd-i ḫudā, aḫlāḳ buldı incilā

Ḥaḳḳ, bāṭıldan seçildi intiẓāmın buldı dīn
Dīn degil yalñız bütün ᶜālem daḫi ser-tā-be-pā

Tā ebed ervāḥ-ı ḳudsiyyelerin taḳdīs idüb
Şād u ḫandān eylesün dā᾽im Cenāb-ı Kibriyā

Bezm-i üns-i rūḥ-ı pāk-i Aḥmedīde tā be-ḥaşr
Şād-kām olsun hemīşe cānları bulsun ṣafā

Rūḥ-ı pāk-i Muṣṭafāya āl ü aṣḥābına hem
Her nefesde bizden olsun ṣad ṣalāt u ṣad s̱enā

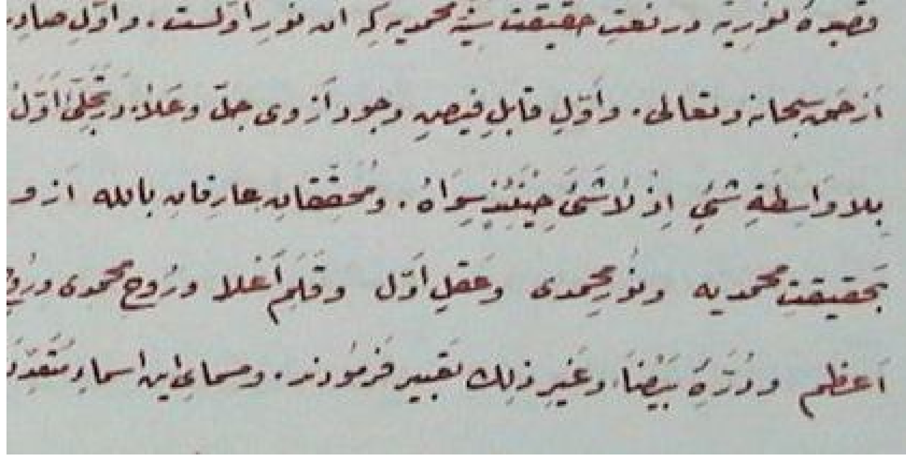
Vaṣfını taᶜdād ile medḥ ü s̱enā mümkin midir
Bunları Ḳur᾽anda medḥ itmiş Ḫüdā celle vü ᶜala

İntisabdır maḳṣadım ervāḥına ol şehleriñ
Yoḳsa evṣaf-ı celīli anlarıñ bī-intihā

25 Şükr Allah’a Elīf itdi beni luṭf ile

Āl ü aṣḥāb-ı resūlüñ ḥubbına bālā-feẕā

-14- [203] [204]

وقبضهٔ نوریه در نعت حقیقت سنیهٔ محمدیه که انه نور اولست . و اول صادر
از حضرت سبحانه و تعالی . و اول قابل فیض وجود از ذی جل و علا . و تجلی اول
بلا واسطهٔ شی اذ لا شی حینئذ سواه . و محققان عارفان بالله از و
بحقیقت محمدیه و نور محمدی و عقل اول و قلم اعلا و روح محمدی و روح
اعظم و درهٔ بیضا و غیر ذلک تعبیر فرمودلر . و صاحب آیه اسما متقدم

[203] I/14 (7) وَكَذَلِكَ **أَوْحَيْنَا** إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاء مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ :

“İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) ***vahyettik****. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun; göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah’ın yoluna. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah’a döner.”* Kur’an-ı Kerim, Şûrâ 42/52,53 Ayrıca bk. Nisa 4/163, A’raf 7/ 117,160, Mü’minûn 23/ 27, Şûrâ 42/7, 52-53, Yusuf 12/15, Şuarâ 26/63, 52, Nahl 16/123, Yunus 10/87, Enbiyâ 21/73, Tâ-hâ 20/77

[204] I/14 (9) ***وَعَلَّمَ*** آدَمَ ***الأَسْمَاء*** كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَـؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ : “Allah Adem’e bütün varlıkların ***isimlerini öğretti.*** Sonra onları meleklere göstererek, “Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin” dedi.” Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/31

9a

حجب الاعتبارات یکیست که نور محمدیست صلوات الله وسلامه علیه وآله

واین هر اسمار وارده است در احادیث نبویه

تعالی الله ز ذات بحت وی نوری شد پیدا	چه نوری آنکه بر وفق هر صفات و ذات بی همتا
چه نوری آنکه بخود کرده اضافه در تجلی ز ذاته	چه نوری آنکه شده انس وملک از عشق او شیدا
چه نوری آنکه تخصیصه قابل فیضه وجود از حمه	یگانه واسطه اندر میانه حق وهستیها
چه نوری آنکه زهر مشکاتی هر گشته برطوری	برنگی هر زجاجی کرده در عالم تجلیها
ز مشکات محمد بین خاتم آمد رسول الله	برنگ خاتمیت آمده نبی آسمانه بیما
ز مشکات علی گشته هویدا آمده ولی الله	برنگ آدمیت در ولایت آمده شه یکتا
ز مشکات محمد شهر علم و شرع ودین بینی	ز مشکات علی هم باب آمد اسرار او حینا
ز مشکات محمد آفتاب روشن ظلمت سوز	برنگ سیف وسطوت کرد ظلم وشرک را افنا
ز مشکات علی بدر منیر آسمانه علم	برنگ اسرار وحکم در علم الاسما
ز مشکات محمد گشته مشکات علی فوهر	ز مشکات علی بی حد مصابیح هدی پیدا
ز مشکات محمد اقتباس نور ممکن نیسته	بجز توسیط مشکات علی در اینه شب یلدا
ز مشکات علی هر اقتباسی هیچ آسانه نیست	بجز مصباح فرزندانیل حضرته زهرا
بدانسته باید مومنان از ما بقیه آنچه	مصابیح هدی ایشانه بود در صورت ومعنی
وصیت کرده در آخر رسول الله شنیدی	تمسک با کتاب الله وعترتمای دل دانا
رسول الله از حوض کوثر تا رسند ایشانه	هر آینه جدا نشود هر اینه دو از دگر قطعا

9b

هر اهل هدایت از ایشانه دیده و دانایانه | از ایشانه مقتبس اسرار دیده در حکم و در فتوی
هر اهل حقیقت اولیاء الله هم از ایشانه | منور کرده مصباح دل و جانه در ره تقوی
چراغ معرفت افروخته زیشانه در ره توحید | بدیشانه واصل مقصود گشته در ره مولی
خدا ایشانه را کوثر بخوانده در نبی بشنو | هر دانا دلا فهمیده آنه اسرار اعطینا
از ایشانه معرضانه و شانیه شده جمله ابتر | شرابا آنه سقاهم ربهم از حب ایشانه انبا
سعادتها بسی منوط حب آل مصطفی میدانه | صلاح دینه و دنیاهم نعیم باقی اخری
شعاعات ضیا افتابه نور اولند ایشانه | بدیشانست در عالم قوام هستی اشیا
از آنکه اصل ایشانه آنه نور اول بوده بیتا | که آنه بود اول قابل که نامش دره بیضا
اگر خواهی که اوست عقل اول یا قلم گویه | بگوهم روح اعظم روح احد جمله ایه اسما
بدانه سر حقیقت راست که نور محمد بود | که اوست مایه هر چیز اگر اعلی اگر ادنی
از و موجود گشت عالم از و موجود گشت آدم | بدو زنده شده گر دنیا و آسمانه بیترا
نبی بود نست آنه مظهر در آنه آنی که بود آدم | میانه آب و گل در دستگاه ثم انشانا
در آنه دم هم علی بوده ولی زانه نور شد ظاهر | بدو نزدیکتریه جمله خلقه زینه رو شد آشنا
اگر گویه هم ولی بودم میانه آب و گل آدم | جنبه فرموده محیی الدینه آنه غوث جهانه آرا

10a [205]

دریغا بی زبانم من نمی توانم که می گویم | شدم حیرانه و شوریده دریه بیدای بی پهنا
دریه وادی حیرتده حیرتست نعت بود آخره | الف بروانه آنه نور شرایه مقصد اقصی
بسوزی پر و بال صورت و معنی شوی فانی | رجوع با اصل ایست که تعبیه می کنی افنا

---

[205] Derkenardaki yazılar okunamadı

وجودی نیست ما را آنکه تعین را ستجوید اثر

تعینه کرشو رفانی فلا یبقی سوی المولی

-15-

في سر التوحيد وحفظ آدابه وسلم الاحدية

أسقط الياء والكاف آية ... رمت للتوحيد شرحاً كافيا

لا تقل بالياء والكاف فكله ... للخيال والظلال ماحيا

أنت في بحر الوجود كدر ... فانعدم حتى تراه صافيا

لا توحده ببرهان العقول ... قد تكون للصفات نافيا

ليس للعقل إليه من سبيل ... كلما تعلو تراه عاليا

إن في التوحيد شركا فاحترز ... أن تكون في الطريق غاويا

كلما وحدت فانظر ما نقول ... كلما قلت تكون حاكيا

عن وجود غير ما وحدته ... فهو بالله تكون ثانيا

أنت والواحد والتوحيد قد ... تعلم التثليث شركا جافيا .... اي غليظا

إنما التوحيد مأمورا به ... جار بالقرآن حكما منجيا

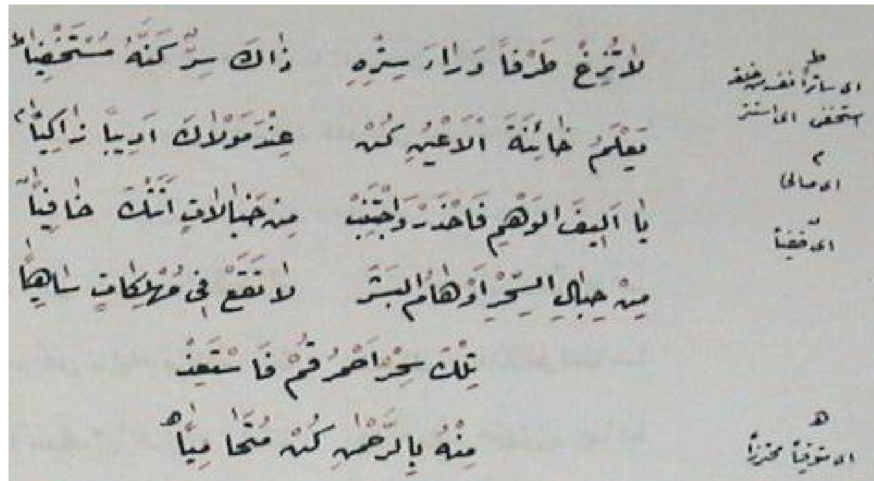
ذلك أمر نعتبر نا به ... ربنا فاعبد به كن ناجيا

وحد الله بتعريف من الـ ... مصطفى جار إلينا هاديا

إن في هذا سرا قد ستر ... نقتفي الظاهر منه راجيا

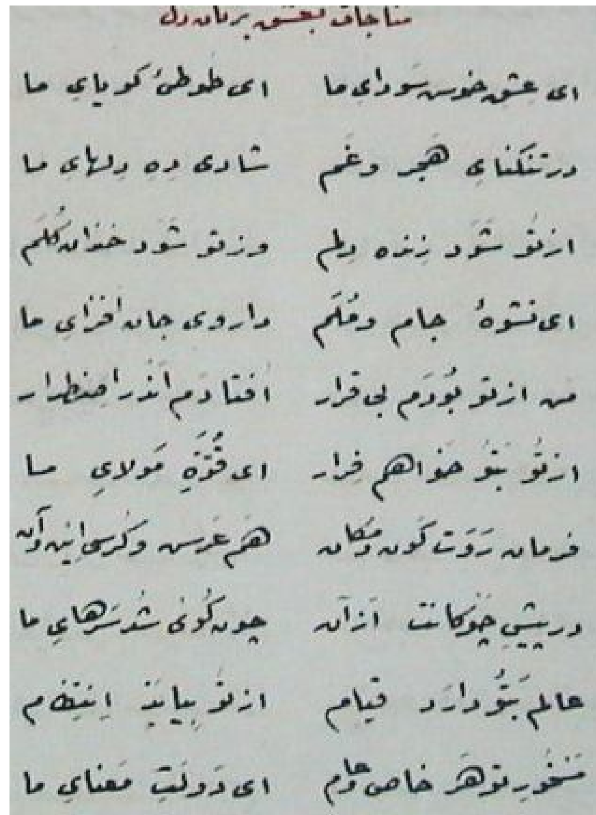
فهم معناه من المولى العليم ... أو من النور أتانا حاديا .... بالحاء المهملة اي سائقا

10b[206]

-16-

Münācāt be ʿaşḳ-ı bezmān-ı dil

[206] Derkenardaki yazılar okunamadı

11a

11

ای سرّ قیّوم از تو بود — غیب عدم هستی نمود
محکوم تو غیب و شهود — ای مهر جان بخشای ما
آدم شنیده بوی تو — جنبان شده از روی تو
برداشته از خوی تو — زان فتنه شد بابای ما
سرمست صهبای تو گشت — از جنت و حورا گذشت
جایش شده صحرا و دشت — چون عاشق لیلای ما
گر رهبرش نبوده‌ای — شهراه حق ننموده‌ای
کی توبه را آموده‌ای — چیره شدی اعدای ما
ای تو نکاح سازئی — در غرفه اشباح جارئی
از تو همه این زادئی — هم صلح و هم غوغای ما
ای لذت مطلق ترا — ای سرّ سرّ حق ترا
ای حکمت مغلق ترا — قربان شده جانهای ما
اوصاف تو در دل نهفت — دُرّ عباراتش نسفت
وانکه نتواند بگفت — آن قوّت گویای ما
معشوقه و عشقم یک وجود — اندر میانه عاشق کی بود
این مسئله مغلقه نمود — در محفل شورای ما
که نام او عشقه آمده — بی رنگ و بو مخفی شده

د. تذلیل کرده شدن
ی. یعنی ابلیس

11b[207]

اندر کمینه آتش نزده   سوزنده صورتهای ما

گاهی درآید با صور   در خط و خال منتشر

با قد زیبا گر درخت   شد فتنهٔ عظمای ما

گاهی به نوع صوفیانه   با زهد و تقوی شد عیانه

راز ادب کرده بیانه   آنه قبلهٔ جانهای ما

گاهی بجامی پر ز می   با دف و عود و چنگ و نی

کرده ز مجلس رسم طی   شد جنّة المأوای ما

که آه و واویلا کند   آفاقرا آتش زند

در بزم شورش افکند   حیران عاشق شیدای ما

با طور رنگارنگ او   گردد قضیه سو بسو

در جمله هستی مو بمو   حیرت ده هشیاری ما

اندر وجود او رابطه   در صاعده و هابطه

هم درمیانه واسطه   هم علت اولای ما

در گوشها شنوا شده   در چشمها بینا شده

در هر زبانه گویا شده   در دل شده اهوای ما

وصفش نگویش واصفانه   او گوید از راه نهانه

با زنش شود همزبانه   شد آتش لبهای ما

---

[207] 1. Notta “ تداك گرد شدن ”, 2. Notta “ya’ni iblis” yazmaktadır.

12a

گر قابل وکنجا بدم   دمساز وهم رازش شدم

از خط دیگر گوییدم   تن زد ز نقصانهای ما

این نکته چند ظریف   هم او بگوید در الیف

از لطف او آمد لطیف   نی از لب گویای ما

اکسیر عقل کل بسند   اعیانه بدو مبدل شوند

تنهای ما جانه می‌شوند   زر گردد این مسهای ما

-17-

حیرت در قطورات و اشارات زبانه شاره

کفر چه ایمانه چه درد چه درمانه چه   آه ازینه اختلاف شد چه کفرانه چه

باز بگو پیر منه ای که تو مشکل گشا   شد دم ازینه گفت وگو جهل چه عرفانه چه

عشق چه معشوقه کیست عاشق شیدا که بود   حیرتم افزونه شد وصلت جانانه چه

زاهد خودپسند حال گفته من عشق که راکه   لیک نمی گوییدم من زهد و عصیانه چه

صوفی بگوید بیا ذکر و فکر پیشه کنه   شرح نکرد دسته هم ذکر چه نسیانه چه

عاشق شیدا گفت راحت جانه سماع   لیک نگوید که این ناله و افغانه چه

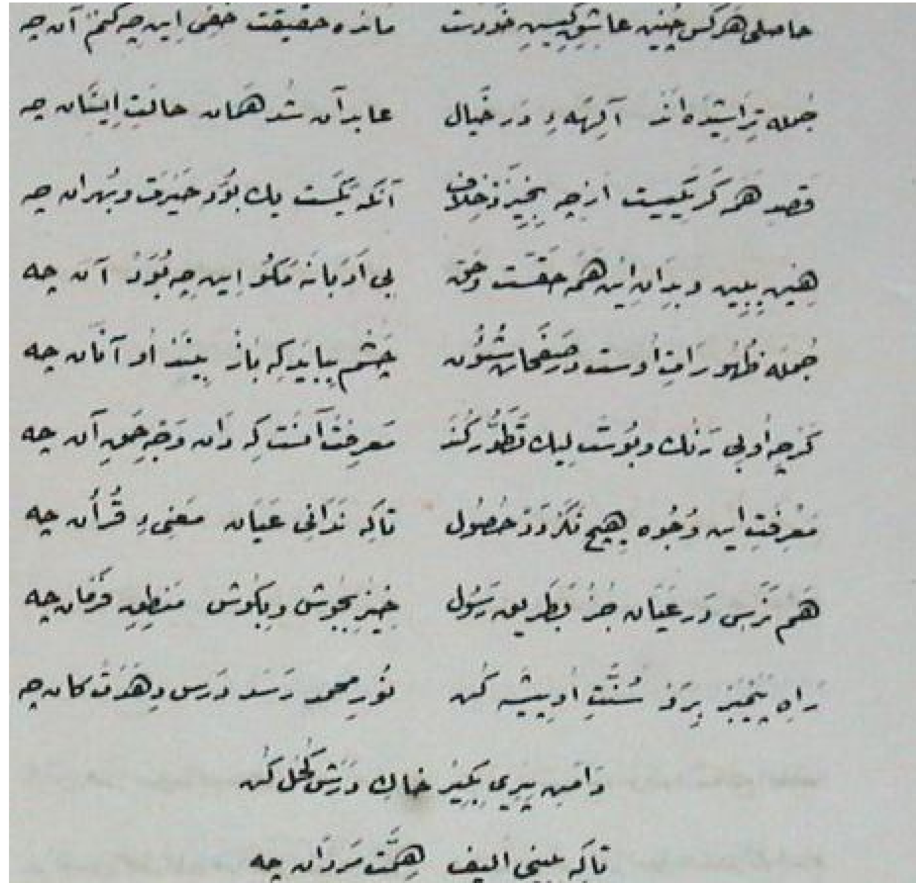
رند خرابات گفت باده بنوش ای پسر   نا بگفت این رنج دل این المه جانه چه

هم او نکرده بیانه باده چه نوشنده کیست   ساقی آنه هم کجاست نقل دل و جانه چه

گفته حکیمان همه فلسفه ما بگیر   لیک مشرح نشد مشتقه آنه چه

اهل جبر گفته او دست ما چو جباد عاجزیم   هم او نکرده عیانه خلقت یزدانه چه

12b

-18-

Tevşih berā-yı manżūme-i mevlid-i cenāb-ı seyyidetü'n-nisāᵓ Fāṭımatü'z-Zehraᵓ-i ᶜaleyhisselām murabbaᶜ

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

I. Şād olur diller semāᶜ-ı mevlid-i Zehrā ile
Sūr ider ᶜālem ḳudūm-i hażret-i ᶜaẕra ile
Raḳs eder ḥavrā-i cennet ḥulle-i ḥamrā ile
Merḥabā ey faḫr-i ümmet duḫter-i ḫayrü'l-beşer

Gül gül olmuş ruḥları bu neşveden güller gibi
Bū-nis̱ār olmuş hele giysūsu sünbüller gibi
Söyleşürler birbiriyle şöyle bülbüller gibi
Merḥabā ey faḫr-i ümmet duḫter-i ḫayrü'l-beşer

13a Ḳaᶜbe aṭlaslar giyüb hem bağlamış zerrīn kemer
Bezm-i nūş-ā-nūşa zemzem ḥāżır itmiş kāseler
Cūş idüb mīzāb raḥmet aḳıdır şīr ü şeker
Merḥabā ey faḫr-i ümmet duḫter-i ḫayrü'l-beşer

Müjde saᶜy itmiş ṣafā ile o dem tehniyyete
Her biri rükn ü maḳāmıñ ġarḳ olub hep ziynete
ᶜĀrż-ı tebrīkāt iderlerdi velīyy-i niᶜmete
Merḥabā ey faḫr-i ümmet duḫter-i ḫayrü'l-beşer

V. Gel Elīf eyle ṣabāya sen de tefhīm-i müdām
ᶜĀrż-ı baṭḥaya irince eylesün bā-iḥtirām
Ravża-i Zehrāya bizden böylece ᶜarż-ı selām
Merḥabā ey faḫr-i ümmet duḫter-i ḫayrü'l-beşer

-19-

Ve diger tevşīḥ

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

I. Ṭırāz-ı ḥulle-i beyżā-yı ᶜiṣmet mefḫar-i ümmet
Nihāl-i gülşen-i beyt-i nübüvvet şāfiᶜ-i millet
ᶜArūs-ı ḥacle-gāh-ı Murtežā gencine-i ḥikmet
Cenāb-ı Fāṭımā ḫayrü'n-nisā sulṭān-ı ᶜāli-cāh

Nücūm-ı ihtidā-yı ümmetiñ burc-ı muᶜallāsı
Düvaz-deh cūy-ı ᶜilm ü ḥikmetiñ yenbuᶜ-ı aᶜlāsı
Nübüvvet ẖātemīniñ faṣṣ-ı bī-hemtā-yı eclāsı
Cenāb-ı Fāṭımā ẖayrü'l-beşer sulṭān-ı ᶜāli-cāh

Kināyet eyledi kevs̱erle ẕatıñdan kelāmında
H̱üdā luṭfuyla itdi iᶜtidā aᶜlā-yı nāmıñda
Bulunmaz mis̱l-i sulṭāndır bu kevniñ zīr-i bānında
Cenāb-ı Fāṭımā ẖayrü'l-beşer sulṭān-ı ᶜāli-cāh

13b Nidā eyler H̱udā maḥşerde ehl-i maḥşere zinhār
Ḳapasun gözlerin hep başın egsün yār ile aġyār
Ḥarīm-i ẖāṣ-ı ḳurbā rāẖat ile eylesün reftār
Cenāb-ı Fāṭımā ẖayrü'l-beşer sulṭān-ı ᶜāli-cāh

V. Seniñ yoḳ ḳudretiñ medḥ-i betule bāri ol epsem
Elīfā derd-nāka iste sen rīş-i dile merhem
Şefaᶜatle buyursun ta seni luṭf eylesün ḥürrem
Cenāb-ı Fāṭımā ẖayrü'l-beşer sulṭān-ı ᶜāli-cāh

-20-

Eyżan tevşih-i diğer

mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü faᶜūlün

I. Ey gevher-i nā-būde-i iklīl-i saᶜādet
Vey dürre-i şehdāne-i deryā-yı siyādet
Ḳurᵓan-ı kerīm eylemede böyle şehādet
Dillerde seniñ ḥubbuñ olur ḥaḳḳa ᶜibādet

Ey bażᶜa-i maḫdūme-i Maḥmūd u Muḥammed
Sensin bize bir vāsıṭā-i devlet-i sermed
Bu ḳavlime şāhid hele Cibrīl ile Aḥmed
Dillerde seniñ ḥubbuñ olur Ḥaḳḳa ᶜibādet

Sen duḫter-i pākīze-i maḥbūb-ı Ḫüdāsıñ
Dildār-ı ᶜAli māder-i cümle süᶜedāsıñ
Bu ümmete Ḥaḳdan hele bir necm-i Hüdāsıñ
Dillerde seniñ ḥubbuñ olur Ḥaḳḳa ᶜibādet

Ger Āsiye vü Meryem ise ẕātıña hem-pā
Min vechin ider böyle müsāvāt iden ibnā
14a Sen fāżılasıñ çünki Muḥammed saña baba
Dillerde seniñ ḥubbuñ olur Ḥaḳḳa ᶜibādet

Ben bār-i günāh ile żaᶜīf oldum efendim
Ḥubbuñla seniñ şükr Elīf oldum efendim
Bu muᶜteḳadım ile ᶜarīf oldum efendim
Dillerde seniñ ḥubbuñ olur Ḥaḳḳa ᶜibādet

-21-

Muḫammes der münācāt-ı Bāri be-taḫmis-i mısrāᶜ ez kelam-ı baᶜż elᶜārifīn ḳuddesellahu esrārehüm

mefᶜūlü mefāᶜīlün mefᶜūlü mefāᶜīlün

I. Ey ḫāliḳ-i cān-baḫşa dil özledi tebşīri
Mücrīm ḳuluñum itdim cehlen nīce taḳṣīri
Her ḥalde perīşānım tutdum reh-i tebẕīri

Güm-geşte vü ḥayrānım sen it baña tedbīri
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

Dil-ḫaste ḳulum ᶜāciz dermān dilerim şāhım
Nefs ile hevā şeyṭān şaşırtdı baña rāhım
Bu deşt-i belā içre ayyūka çıkar āhım
Tedbirime terk itme bir dem beni Allahım
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

Her laḥẓa saña muḥtāc ser-geşte ve meftūnem
Miskīnim ve dermānde ālām ile meşḥūnem
ᶜAḳlım ile efkārım lā-şey çu mecnūnem
Sen itmez isen ıṣlāḥ ben ḫāsir ü maġbūnem
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

Ben nefs ü hevānıñ hep īġvālarina ḳandım
Bu ᶜaḳl-ı żaᶜīfe hem çoḳ defālar aldandım
Tedbīr ile maḳṣūda vāṣıl olurum ṣandım
Saᶜyim ile biñ kerre āteşlere ben yandım
14b Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

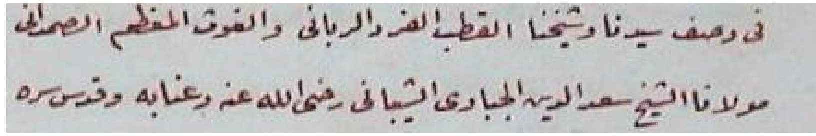
V. Dünyāyı ve ᶜuḳbāyı sen eyler iseñ iḥsān
Bendeñ olur ol ānda tevfīḳiñ ile pūyān
Maḳṣūda irer bī-şek luṭfuñla olur şādān
Yoḳsa ḳula tedbīriñ yoḳ nefᶜi bütün ḥüsrān
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

Temyīz idemem Rabbim ben ḫayrımı şerrimden
Ümmīd-i iṣābet yoḳ ᶜaḳlım ile fikrimden

Ḳatᶜiyyen emīn olmam reᵓyim ile ᶜilmimden
Sen tut elimi yā Rāb ḳurtar beni reᶜyimden
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

Bī-faᵓidedir gördüm ᶜaḳlım heme efkārım
Tevfīḳiñ irişmezse her ḥalde tebah-kārım
Sende bütün ümmīdim ey Ḳādir ü Cebbārım
Nefsine Elīfi sen terk eyleme Settārım
Tedbīri [vü] tedmīri tedbīrüñ[ün] taᶜmīri

-22-

في وصف سيدنا وشيخنا القطب الفرد الرباني والغوث المعظم الصمداني
مولانا الشيخ سعد الدين الجباوي الشيباني رضي الله عنه وعنا به وقدس سره

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

1 Dilā necm-i hidāyetdür Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin
Bize pīr-i tarīḳdür Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Reh-i Ḥaḳḳa dalāletde ᶜacībdir cümle eṭvārı
Bu yolda ṭurfe ḥāletdür Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

İder nāḳışları enẓār-ı rūḥāniyyesi ikmāl
Veliyy-i zü'l-celāletdür Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Hemīşe himmet-i ḳudsiyyesiyle bende-perverdir
Şeh-i ṣāhib-himāyetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Olur enfās-ı cān-bahşası ile ḳalbleri
Ḥekīm-i pür ḥaẕāḳātdır Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

15a Ḳulūba bī-zebān telḳīn ider esrār-ı tevḥīdi
Ātā-yı Ḥaḳḳ'a āletdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Ṭarīḳ-i cezbe-i raḥmānile kesdirme bir yoldur
Delīl-i rāh-ı ḥażretdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Reh-i esmā-i ṭarīḳ müstaṭīl ehl-i ḥalvetdir
Güzin-i ᶜaşḳ u ṣoḥbetdür Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Temeṡṡül eyleyüb ḥadd-rande kendine Rasulallah
Bu yüzden ehl-i vuṣlatdır Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Üveysiyyet taḥaḳḳuḳ itdi aẖẕında o sulṭānıñ
Anunçün ᶜaḳla ḥayretdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Ḳıbāb-ı ᶜizzet-i ḥaḳda libās-ı faḳr ile mestūr
ᶜArūs-ı çetr-i gayretdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Ricāl-i aẖfiyādan öyle bir ḳuṭbu'l-rumūzdur kim
Mekīn-i künc-i ᶜuzletdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Tamām idrāk olunmaz ᶜaḳl ile bir rūḥ-ı aḳdesdir
Dedem pīr-i melāmetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Hemān bir nām u ṣaytı münteşirdir sırrı ġaybü'l-ġayb
Muṭalsam kenz-i ḥikmetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Kerāmātı hemān ẓāhir çü ḫurşīd-i felek kendi
Bilinmez sırr-ı ḳudretdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Ben idrāk eyledim kendim kerāmātını nefsimde
Meded-res berk-i ḫaṣletdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Yetişdi çoḳ felāketlerde imdādıma berk-āsā
Mürīdānına raḥmetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Taṣarruf ṣāḥibidir ins ü cāna, cism ile cāna
Şeh-i milk-i kerāmetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

İderse ṣıdḳ u ᶜazm ile teveccüh ruḥuna ṭālib
Yeter-ṣāḥib reşāvetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdedin

Benimçün bāb-ı meftūḥ-ı ẖüdādır ẓāhir ü bāṭın
Vesīle-i ᶜizz ü rifᶜatdir[208] Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

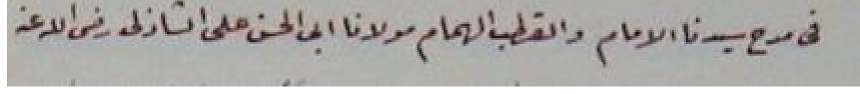
H̱üdā luṭf itdi dergāhınde ṭoġdum anda pīr oldum
Velīyy-i feyż ü niᶜmetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

Bütün ābā vü evlādımla niᶜmet-didesiyiz biz
Bize ḥaḳdan ᶜināyetdir Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

15b Elīfā cümleten biz dergehinde table-hārānız
Vesīle-i rūḥ u rāḥātdır Cenāb-ı Şeyẖ Saᶜdeddin

[208] "Vesile-i" tamlaması vezni bozmaktadır

-23-

فی مدح سیدنا الامام والقطب الهمام مولانا ابی الحسن علی الشاذلی رضی الله عنه

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Tariḳatde ʿAliyü'ş-Şāẕili ḥaḳḳa ʿaliyyüş-şān
Telāmiziyle aḫlāḳı yeter daʿvāmıza bürhān

İmām-ı evliyā şeyhü'ş-şuyūḫ ḳuṭb-ı ʿalem-efrāz
Kemālāt-ı maʿārifle bütün āfāḳa nūr-efşān

Semā-yı maʿrifetde āfitāb-ı ʿālem-ārādır
Birer necm-i hüdā aṣḥābı ḥavlinde ider devrān

Bütün ʿālem münevver oldu feyż-i nūr-ı ʿilminden
Zülāl-i ʿilm-i tevḥīd ile sīr-āb oldılar ʿaṭşān

O baḥr-i ʿaẕb-ı maʿnīden teşaʿub eyleyüb enhār
Yayıldı ʿāleme her biri oldı baḥr-ı bī-pāyān

Muṣaffā oldı diller pāk olub ḫāk-i tevḥīdden
Ġarīḳ-i baḥr-i vaḥdet oldılar hep vaḥde-i gūyān

O sulṭān-ı celīl-i ʿarş-ı aʿlā-yı ḫilāfet ki
Urılur kūsı irşādı cihānda ser-te-ser her ān

İmām bu'l-Ḥasen aʿnī ʿAliyyü'ş-Şāẕiliniñdir
Mürīdi her ne yerde merd-i ʿārīf görse bir insān

Kemāline delīl aṣḥābıdır ki her biri olmuş
İmām-ı ṣūret ü maᶜnī ḫaṭīb-i minber-i ᶜirfān

Kelāmından müᵓellefdir bütün āṯār-ı aḫlāḳı
Yenābi ᶜ-i ḥikemdir her biri bir çeşme-i ḥayvān

Dem-i ᶜİsī gibi aḳvāli eyler mürdeyi iḥyā
Devā her derde aḥzābı sülūk ehline ḥırz-ı cān

Ṭarīḳinde bu gün feyż-i ilāhi gün gibi ẓāhir
Bulur āndan telaḳḳī eylesünler derdine dermān

Şükür biz ced-be-ced āndan naṣībe-dār-ı feyżüz-hem
İki isnād iledir nisbetim Rabbim idüb iḥsān

Telaḳḳī itdim evvel vālidimden ṣoñra birlikde
Cenāb-ı Şeyḫ İbrāhīm Berᶜāde ᶜacībü'ş-şān

Öñünde beyᶜat itdik ism-i müfred eyledi telḳīn
Zülāl-i feyż-i enfāsından oldı cān ü dil reyyān

16a Ḫüdānıñ şükrü vācib niᶜmetidir bil Elīf el-ḥaḳ
ᶜAliyyüş-Şaẕilī'ye nisbetimiz minnet-i Mennān

-24-

Der metḥ u sitāyiş-i sulṭanu'l-ᶜāşiḳīn ve burhanu'l-vāṣılīn Mevlānā ve Mevla'l-ᶜārifīn cenāb-ı celāl'ü-l ḥaḳ ve'l-millete ve'd-din Muḥammed er-Rūmī radīyallahu ᶜanh ve ḳuddise sirruhu'l-ᶜālī

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

Ḳādīmī bendesiyiz dergehinde Monlā Ḫünkārıñ
Bugün nevbet-zeniyiz ᶜaskerinde Monlā Ḫünkārıñ

Kilār-ı feyż ü cūdundan bizim taᶜyınımız vardır
Pişer ṣubḥ u mesā hem maṭbaḫında Monlā Ḫünkārıñ

Nevāle-çīn-i ᶜilm ü maᶜrifetdir ruhımız[209] āndan
Azizim table-hāruz sufresinde Monlā Ḫünkārıñ

O bir sulṭān-ı maᶜnīdir ki ḥükmü nāfiẕ ü cāri
Bütün lāhut u nāsut ḳabżasında Monlā Ḫünkārıñ

Şehinşāh-ı serir-ārā-yı iḳlīm-i ḫilāfetdür
Cünūd-ı ġayb üstāde derinde Monlā Ḫünkārıñ

Geçer her yerde şarḳ u ġarbda oldı sikkesi maḳbūl
Hele iḳlīm-i ᶜaşḳıñ meşherinde Monlā Ḫünkārıñ

Urulur ṭabl u kusı daʾimā gülbang-ı iclāli
Çekilür ᶜilm ü ᶜirfān kişverinde Monlā Ḫünkārıñ

Muḥammed Şeh Celāleddin-i Rūmī yaᶜni Mevlānā
ᶜAẓīm ṭuġrāsı arżıñ her yerinde Monlā Ḫünkārıñ

Kitābı devlet-i tevḥīd ü ᶜaşḳıñ elde destūru
Bugün ḳānūn-ı ᶜadli milketinde Monlā Ḫünkārıñ

[209] Sözcük "ruhımız" şeklinde harekelenmiş, doğrusu "ruhumuz" şeklinde olacaktır.

Ḥaḳīḳat mes̱nevīdir ḥükümrān-ı ṣūret ü maʿna
ʿAcīb bir salṭanat var sözlerinde Monlā Ḫünkārıñ

Uṣūl-i fıḳhıdır ḥaḳḳā ki şerʿ-i ʿışḳ u tevḥīdiñ
Bulur her ḥükmü dil şeş defterinde Monlā Ḫünkārıñ

ʿUḳūl ʿāciz bütün taḳdīr-i ḳadr u şānı bābında
ʿAlūm u ḥāl u ṭavr u meşrebinde Monlā Ḫünkārıñ [210]

Ṣafā-baḥş olmada cān u dile bir başka ḥālet var
Semāʿ u devr-i çarh u cünbişinde Monlā Ḫünkārıñ

16b Ṭarīḳ-i nūr-ı şemsi evc-i vaḥdetle münevverdir
Selāmet-reh revāna şehrehinde Monlā Ḫünkārıñ

Şeb-i tārīk-i ʿunṣurdan ḫalāṣ isterse bir sālik
Revān olsun ṭarīḳ-i enverinde Monlā Ḫünkārıñ

Gider ġam dilde ḳalmaz ẓulmet-i nādāni vü ġaflet
Sülūk eylerse her kim mesleginde Monlā Ḫünkārıñ

Cenāb-ı bu'l-Kemāleyn Şeyḫ Ṣalāḥaddīn ʿOs̱mānıñ
Yedinden kām-yābım nisbetinde Monlā Ḫünkārıñ

Yegāne vāsıṭam şimdi revān-ı ḥażret-i pīre
Kitāb-ı mes̱nevī-i münzelinde Monlā Ḫünkārıñ

---

[210] Sözcük "¡alûm" şeklinde harekelenmiş, doğrusu "¡ulûm" olmalıdır.

Elīfā ḳıymeti yoḳ gevherimiñ şevḳ-i ʿirfānda

Revācında kerāmet sikkesinde Monlā Ḫünkārıñ

-25-

Der medḥ-i sulṭān-ı evliyā burhān-ı etḳiyā ġavṣ-i aʿẓam ve meded-res-i benī ādem ḥażret ʿAbdü'l-ḳādir el-Ceylānī raḍiyallahu ʿanh ve ʿinābehū

17a

-26-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Maḳālid-i semāvāt-ı ʿulūmuñ ḥāmili bizẕat
Fütūḥāt-ı ẖüdā ebvābınıñ mümtāzdır bānī

5. Füsūs-ı Ḥikmet-i ʿilm-i nübüvvatın bu .ümmette
Yegāne ẖāzin-i me'mūnu hem ṭabbāʿ-i zi-şānı

Cenāb-ı Şeyh Ekber nūr ezfer mürşid-i aʿẓam
Ṭabīb-i ḥāẕıḳ dil-ẖastegān-ı nevʿ-i insānī

17b Muġīs̱ü'l-külli Muḥyiddin ẖātemü'l-evliyā bī-reyb
Odur tenşīd iden ḥaḳḳā ḳılub ehl-i ʿirfānı

Niṡār-ı nūr ile ḫurşīd rūḥu ufḳ-ı ḳablinden
Münevver itdi ser-ta-ser bütün efhām u ezhānı

Şeb-i tārīki ġafletde ḫābīde iken ᶜālem
İdüb tenvīr uyandırdı cihānda müsteᶜiddānı

Münevver itdi āfāḳı çü ḫurşīd-i ḥayāt-efzā
ᶜAyān itdi bu gün āṡārı ile sırr-ı furḳānı

Ḫalāṣ oldu cihān ᶜilm-i kelāmıñ güft ü gūyundan
Anın āṡārı ile zāʾil oldu ebr-i ẓulmānī

فصوص **ile** فتوحاتı ḥayāt-ı cāvidān-baḫşā [211]
Ḥaḳīḳat burcunun māh biri ḫurşīd-i raḫşānī

Biri baḥr-i ḥaḳīḳat biri deryā-yı şerīᶜatdir
İrenler [212] مجمع البهرين **de** içdi āb-ı ḥayvānı

Birisi çeşme-i ḥayvān biri kevṡer-i ᶜācil
İkisinden olan dil-sīr gördü vech-i raḥmānī

Biri ḥıżr u biri ᶜīsā biri ṭūr u biri ṭubā
Vesīle maḳṣad-ı aḳṣā ᶜaceb bir sırr-ı vaḥdānī

Bütün āṡārı evc-i asumān-ı sırr-ı tevḥīdiñ
Birer necm-i hüdāsıdır cihān anlarla nūrānī

[211]" Fusûs, Futûhat," İbn Arabi'nin eserleridir.
[212] Mecmâu'l-bahreyn: İki denizin birleştiği yer. Bk. Ekler, Kehf 18/60 Ayrıca "Hızır ile Musa'nın birleştiği yerdir." Süleyman Uludağ, *age.*, s. 137

Meded ey ġavs̱-i aʿẓām bende-i nā-çīzüñem müştāḳ
Raḥīḳ-i ʿilmiñiñ dest-i fenāda oldum ʿaṭşānī

-27-

Ḥasbiḥāl-i murabbaʿ

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

18a I. Serāser ʿālemi keşt ü güzār ḳıl
Ḫarāb ender ḫarāb ender ḫarābdır
Bütün aḥvāle infāẕ-ı naẓar ḳıl
ʿAẕāb ender ʿaẕāb ender ʿaẕābdır

Görülse ger heme ʿālem kemāhi
ʿUmūmen zīnet ü iḳbāl ü cāhī
Gül ü gülzār ü enhār ü miyāhī
Serāb ender serāb ender serābdır

ʿAcebdir ser-be-ser her kūy u şehriñ
Kudūret ḳaplamış māh ile mihriñ
Ṣafā yoḳ evc ü afāḳı bu dehriñ
Seḥāb ender seḥāb ender seḥābdır

Eger bir laḥẓacık iḳbāl iderse
Nevāziş gūne azıcıḳ gülerse
Faḳaṭ söyler lisān-ı ḥāl ne dirse
ʿİtāb ender ʿitāb ender ʿitābdır

V. Naᶜim ü leẕẕet ü ẕevḳ u sururī

Ġınā vü s̱ervet ü faḫr u ḥuburī

Sarāy u bāġ u bostān u ḳuṣūrı

ᶜİḳāb ender ᶜiḳāb ender ᶜiḳābdır

Eger ircā olunsa çeşm-i ᶜibret

Ḳarār itmiş mi bunda hiç bir ümmet

Heme bāy u gedā şāh u raᶜiyyet

Türāb ender türāb ender türābdır

18b Faḳaṭ nūr-ı baṣīret ṣāḥibine

Tecelliyāt-ı ḥaḳḳıñ şāhidine

Raḥīḳ-i vaḥdetiñ teşne diline

Şarāb ender şarāb ender şarābdır

Hemān kel(i)māt-ı [213]Ḥaḳ bil īn ü ānı

Müheyyā ḳıl semāᶜa gūş-i cānı

Īşit her ẕerreniñ nutḳın nihānı

Ḫiṭāb ender ḫiṭāb ender ḫiṭābdır

Bu naẓm olsun Elīf iḫvāna nev-ber

İder tervīḥ-i cān çoḳ müşg-i ᶜanber

Süḫān-sencān olanlar itsin ezber

Kitāb ender kitāb ender kitābdır

---

[213] Sözcük "kelmât" şeklinde okunduğu zaman vezne uymaktadır.

-28-

Meṣnevi

مثنوی

در بیان اعتذار از برای ترک تقریر بعضی قصه‌های مثنوی معنوی حضرت مولوی
قدس الله سره و رضی عنه در اثنای تدریس از بیم کز فهمیدن آن قاصران کوته‌بینان
و اهل صورت که از مشرب و مذهب عارفانه ارباب حقیقت بی‌خبرند و فهم
و ادراک کافر ایشان بجز صور محسوسات نرسد و بآیه هم نقصان بر آن اهوای
تقلید بر فنا رفتنک و لوک بروند و در بیه وادی بگستاخی پای از گلیم
خود بیرون در آرند عصمنا الله تعالی من التعرض لاولیائه و ارشدنا و ایاهم
الی طریق مستقیم

19a

بشنو این رساله این بندهٔ نحیف   کم بضاعت عاجز و مسکین الیف

این شیخ مختار پیر نامدار   مظهر توفیق و فیض کردگار

یا فهم با همت و دعوات او   با نفسهای فیوض آیات او

از اله العرش امداد و فتوح   نور دل بخشید آن ملقی الروح

آن خداوندی که جود و نعمتش   هست بی علت ز محض رحمتش

کرده احسان و عطا این بنده را   دستگیری کرد این افکنده را

چهل سال آمد که از توفیق حق   مثنوی تقریر کردم بر سبق

ختم کردم شش صحف را بار هم   بارها توفیق کرد آن ذو الکرم

عاجزم از شکر این نعمت اگر   تا ابد ساجد شوم بنهاده سر

شکر نعمتهای وهاب کریم   کی توانیم که بجایش آوریم

شکر نعمت هم بتوفیقش منوط   هم بالهام و بتلقینش منوط

شکر نعمت نعمت دیگر بود   شکر باید منت دیگر بود

پس بباید خواست در هر حال و کار

عون و توفیقش ادب از کردگار

بنده در اثنای تقریر کتاب   اجتهادی کردم و دیدم صواب

یک دو قصه را که اسرار عظیم   تا قصا را لیک تقریرش وخیم

چونکه نتوان بفهم راز آن   در ضلال افتد از آن اندر زمان

19b

پس بکردم ترک عذر زین سبب   در زمانه قصه اینه دیدم ادب

بر ضعیفان را بباید مرحمت   ناصحانه مشغوله شده بر مصلحت

حزم و رد و رازیشی و آنکه کلام

خصلتِ هر ناصح آمد والسلام

گفته روزی با سه مور حقیر   عارفی دانا دلی روشن ضمیر

از سر تطییب و تلطیف توی   ای الیف راز دانه مثنوی

چونکه از اسرار خوب آیه کتاب   واقفی بر قدر خویشه عند الحساب

رمزها و نکته هایش سربسر   گفته آمد در قصص همچون درر

قصه گر مستهجن آمد چیست باک   مقصد سلطانه ما پاکست پاک

صورتا ایه قصه ها مقصود نیست   در حقیقت هر کرا مقصود نیست

حکمتی و سری از اسرار هر   که ز باطل می نماید خسبه رو

اوستادی ماهری تصویر گر   گر کند تصویر زشتی بر هنر

هست او را مقصدی زانه زشت رو   کس نداند می زند طعنه در او

گوهری باشد گرانه قیمت بهی   در خزینهٔ خاصهٔ شاهنشهی

دیگری در گنج ویرانه خفی   هر دو مقبولست نزد صیرفی

بوکه در ویرانه باشد قیمتیست   زانکه در صندوقه نزتیه مخفیست

هم چنینست قصه های مثنوی   هر یکی گنج جواهر معنوی

20a

آنچه رو بر جمیع خوبان برد رشت / هر دو صانع را هنر گوید درست

پس چرا تو ترک بعضی می کنی

هم ببازاری به جهت ظلمی کنی

گفتم ای یار لطیف نکته دان / عارف و دانندهٔ اسرار جان

هر چه می گفتی همه حق است و حق / لیک هر چیزی بجوید مستحق

طفل جوید شیر از بهر غذا / مرد خسته هم علاج و شوربا

وانکه دارد معده چون آسیاب / او بجوید قوت و حلوا و کباب

هم چنین آمد عقول جمله ناس / مختلف در فهم و هم در احتساس

بهر این فرموده آن فخر الفحول / کلّموا النّاس علی قدر العقول

مجلس پر نور مولانای ما / پر ز مردانه حقائق انتما

شیر مردانند در وی حاضران / جمله با نور فراست ناظران

اندر آنجا طفل طریقت کم بود / تو روا داری که در وی زنده شود

مجلس منه کشتی نوح است هین / هر چه می خواهی در و بنگر ببین

بس زنی در صورت مردانه درو / سال خورده طفلکانه اسپید مو

غیر از این صد گونه خلقه بوالعجب / مختلف در رنگ و معنی صنع رب

گرچه در صورت جمیعاً آدمیست / لیک اهل فهم و اذعان اندکیست

فهم بعضی ناقص و بعضی خطا / چشم عقل بعضه هم اندر غطا

20b [214]

کوش بعضی کر دکر هم کوز دل — دیکری از وزن معنی منفعل

وهم شان نایب مناب عقل شد — عقل شان از ضعف اسیر نقل شد

هم ز دور وجهل بد بعضی علیل — لیس فیهم مدرك الا قلیل

زان حکایت عذرشان یابد غرض — دیکران را زاید از وی صد مرض

بهر نفع عذر و ضرر باقیات — نیست لابد کر دنه اینه کلی زیان

زینه خط فرمود آن سلطان ما — پیر ما خنکار ما دردمان ما

با لب دمساز خود کر جفتمی — هم چو نی من کفتنیها کفتمی

زین سبب من نیز دارم احتیاط — تا نیفتد این ضعیفان در خباط

فائده کر عام باشد خوش بود — ورنه به که از ضرر ایمن بود

دائره جسته اکرچه قاعده ست — از ضرر ایمن شدن هم فائده ست

خسته چونکه بی مجالست و ضعیف — بایدش دارو علاج بس لطیف

کر برای نفع داروی قوی — می دهی زاید دو صد درد نوی

معده اش بی تاب و تن هم بس نزار — حزم باید در تداوی صد هزار

پس حکایاتی که ترکش کرده ام — زانکه سبب او دای تو نور دیده ام

---

[214] I/28 (55) Mevlânâ, Mesnevi-i Manevi C.I, 27. beyit

ورنه هیچی نه بر ذکر — نی کنم چون احمقانه کور و کر
مه همی دانم که جمله گوهریست — قصه‌ها قشر است لب با نیکیست
این همه خود قیمتی دارد گران — می ندانند قیمتش جز اهل آن

21a

هر یکی را هست بازاری دگر — هر یکی را هم خریداری دگر
کودکان را بازیچه با جوز و مویز — می بجوید پیر که اشیای عزیز
پس صنوف خلق هر زین سان بود — هر کس از بابت خود بپایه بود
غرضم بر قدر خریداران کنم — کالا را بیهوده قیمت نشکنم
این بود قصد الیف خیرخواه — با خلوص نیت اندر شاهراه
نیتم چون خالص اندر درونه
استغفر الله مما یفترونه

-29-

Ber vāḳıʿā-i ḥāsbiḥal-ġūne gofte şod

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Derviş neden cümleye bīgāne durusuñ
Sen kūşe-i ʿuzletde ne tenhā oturursuñ

Āsār-ı melāl olmada rūyuñda nümāyān
Ġamhārsın ey suḫte söyle ne görürsüñ

Hiç olma ḫīşānıña, iḫvānıña söyle
ʿĀlem bu yā derdine devā belki bulursuñ

Ebkem gibi durmaḳda ne var ḥālini söyle
Bir çāreye, ya tesliyete nāʾil olursuñ

Erbāb-ı muvālāt-ı vefā yoḳ mu cihānda
Aḥbābı ḳoyub kūşe-i yeʾse çekilürsüñ

Var ammā dedem cümlesi aġrāż ile maʿlūl
Her bī-kes ü bī-çāreye şāmil mi sanursuñ

Bāy ile gedā bir degil ʿālemde ʿazīzīm
Dervīşi tüvāngerle beraber mi ṣanursuñ

Şefḳatle olan ṭatlı söze baḳmaġa gelmez
O ṣarf-ı nezāketdir ʿacīb ki inānursuñ

21b Var ise eğer cāh u nüfūẕun ileri gel
Yoḳ bī-kes ü bī-çāre iseñ böyle ḳalursuñ

Ḫīşān ile iḫvāndaki ḥubb u vefādan
Dervīş iseñ elbet seçilür de atılursuñ

İḳbāl yeter dostluġa bīgāne de olsa
Envāʿ-i nevāziş ile ikrām olunursuñ

Kāfīdir eger görse de ātisini parlaḳ
Müstaḳbel içün bāri mükerrem bulunursuñ

Ancaḳ bu yeter ki umula fāʾidesinden
Sen de bu cihānda o zaman ḳām alursuñ

Yoḳ ise eğer fāʾide ümmīdi efendi
Her fażl u kemāliñle ḳapudan ḳoġulursuñ

Dervīşe ne dostdan ne digerden olur iḳbāl
Ḫīşāne bile arada kemter görünürsüñ

İḳbāl-perestdir görülen bāy u gedā hep
Her ṭatlı söze baḳma ṣaḳın pek yañılursuñ

Olsañ da eğer nāʾil-i eşfāḳ u merāhim
Bir sāʾile her ḥalde müsāvī görülürsün

Allahdan iste, neye muḥtāc iseñ iste
Ġayra güvenürseñ iki sözle ṣavulursuñ

Ḥaḳdan digere açma dihen[215] olsa da lāzım
Her ḳapuyu çalma yorulursuñ yorulursuñ

Her anda begim bāb-ı Ḫüdā cümleye meftūḥ
Terk itme o ḳapuyu ṣaḳın çoḳ sürünürsüñ

[215] "dihen" şeklinde harekelenmiş, ancak doğrusu "dehen"olmalıdır.

Dünyāyı da ʿuḳbāyı da leẕẕātı da iste
Allah ḳapusundan ne ki isterseñ alursuñ

Çoḳdur keremi hażret-i H̱allāḳ-ı cihānıñ
Bir gün gelir ʿālemde ki iʿẓām idülürsüñ

Maḥbūb olursuñ faḳaṭ āfetdir azīzim
Temkīn gerek ṣūrete şāyet ḳapulursuñ

İʿrāz ider Allah seni ẓāhir u bāṭın
İşte o zaman ẖilʿat-i ʿizzi giyinürsüñ

Çünki olasıñ maẓhār-ı iḥsān-ı ilāhī
Nā-çīz görün gözlere ʿālī görünürsüñ

22a Allah ile ol ġayra naẓardan ḥaẕer eyle
İşte o vaḳt pister-i nāzā ḳurulursuñ

H̱āḳ-i ḳademiñ gözlerine sürme iderler
Anlar ki bugün ḳapulardan sürülürsüñ

Şimdi bilemezlerse de ḳadriñ bilecekler
Gördükde seni seng-i muṣallāda yatursuñ

Bu ṣūret-i ẖāki-yi beşer perdesi ḳalḳsun
Bir gevher-i meknūnsuñ o anda açılursuñ

Ol ḥalde aḥvāli görübde dögünürler
Sen raḥmet-i Ḥaḳ ile o demde bilinürsüñ

Heyhāt bugün bilmediler aġlasun artıḳ
Ol an göreler ki seni ḫāke gömülürüsñ

Ḳabriñe gelüb ḥürmet ile ṭopraḳ alırlar
Taḳdīs ile tevfīr ile pek çoḳ anılursuñ

Merdāne, ḥaḳīrāne otur genc-i ḫafāda
Bā-feyż-i ḫüdā taḫt-ı Süleymānı bulursuñ

Vīrāne-i dünyāda yatan kenz-i ḫafādā
Āyende, revende basacaḳ bunu bilürsüñ

Çün kenz olasıñ ḳıymetiñ eyler mi tenāḳuṣ
Ẓan itme ki pā-māl olaraḳ sen ezilürsüñ

Ṣabr eyle metānetle Elīfā ṣademāta
Āḫirde mükāfātı görünce sevinürsüñ

-30-

Ḥācı Bektāş-ı Velī ḫanḳāhında Dede Babalıḳ maḳāmında bulunmuş olan Türābī Baba nāmında bir Bektāşi Dedesiniñ bu ṭarzdaki bir es̱erine naẓīre olaraḳ söylenmiştir.[216]

Müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün müfteʿilün

ʿİbret ile gel naẓar it ʿāleme bir dem didiler
Ṣoñra ḳamudan güẕer it çekme ṣaḳın ġam didiler

[216] Bk. Elif Efendi’nin Etkilendiği Şairler

Gerçi saña ḫoşca gelür ṣūretine dil virilür
İç yüzini ehli bilür ānıniçün semm didiler

Ṣūretine itme naẓar böyle didi ehl-i ʿiber
Ṣaffeti yoḳ cümle keder dūzaḫa tevʾem didiler

22b Olma bahāyim gibi sen boynuña gel ṭaḳma resen
Lāzım olan ḫulḳ-i ḥasen saña çü ādem didiler

Ḥaḳ sözi ger diñler iseñ rāḥatıñı ister iseñ
Kes̱reti terk eyler iseñ bir güzel ʿālem didiler

Ḫalḳa begendirme öziñ Ḫaḳḳa çevir durma yüziñ
Diñleme aġyār sözin medḥ ü eger zemm didiler

ʿĀdeti ḫalḳıñ bu olur her ne ki ʿālemde görür
Her birine ʿayb bulur bīş ü eger kem didiler

Ṣamt u sükūtı bulana ʿuzlet ü vaḥdet ḳılana
Meskenet üzre olana vāy ḳoca sersem didiler

ʿĀrif ü dānā ise ger ṣoḥbetine cümle gider
Ḥıḳd u ḥased ile o er laf-zen-i ādem didiler

ʿĀşıḳa mecnūn u ġavī ʿābide sālūs u denī
Zāhīde ḫuşk u bedevī başına ursam didiler

Ehl-i tevāżuʿ ise er ḫıffet ile yād ideler
Ṣāḥib-i temkīn ise ger ṭafralı ādem didiler

Olsa ġani ehl-i kerem eylese taṭyīb-i ümem
Cümle ḥasūdāna o dem müsrīf ü bī-hemm didiler

Faḳr ile ṣābīr olana Ḥaḳḳa tevekkül ḳılana
Bāb-ı rıżāda ṭurana nefsine ezlam didiler

Kesb ü ticāret ḳılanuñ saʿy ile s̱ervet bulanuñ
Oldı ḥarīṣ adı anuñ bende-i dirhem didiler

Ḥāṣılı bu ḫalḳa eger yaranıram dirse o er
ʿÖmri meşaḳḳatle geçer ṣoñra cehennem didiler

Geç bu hevā vü hevesi ṣayılı bil bu nefesi
Bülbülü al ḳır ḳafesi saña bu elzem didiler

Ġaflet ile yatma aman tehlikede çünki bu cān
Ṭurma ṭaleb eyle hemān yāreñe merhem didiler

Nevbet-i rıḥlet urılur ḳāfileler hep çekilür
Yolcu olan yola gelür bir nefes aḳdem didiler

ʿĀḳil iseñ ṭurma hemān ʿaşḳ yoluna ol ki revān
Bu seferi bunda ḳılan anda mükerrem didiler

Zādı ṣadāḳat bu yoluñ esbi muḥabbet bu yoluñ
Ḳamçısı himmet bu yoluñ çalmalı muḥkem didiler

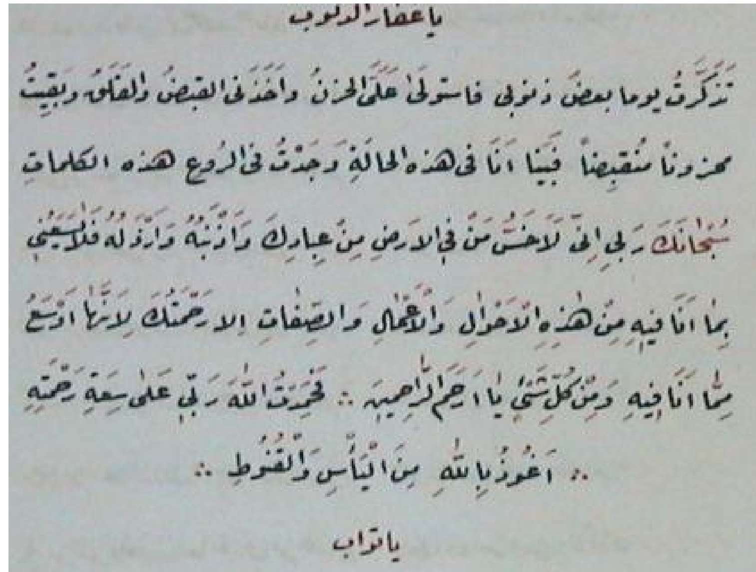
23a Vāṣıl-ı ser menzil olur ise kişi kāmil olur
Aṣlına hem vāṣıl olur yārine maḥrem didiler

Bedʾi meşaḳḳatli ise cüzʾice muḫteli ise
Nefse eziyyetli ise Ḥaḳ saña erḥam didiler

Bunda cefā ānda ṣafā bunda faḳr anda ġınā
Bunda bükā anda likā buna فا فهم didiler

İşte Elīf rāh-ı ṣavāb itme hemān ḫalḳa ḫiṭāb
Nefsiñe ḳıl böyle ʿitāb yoḳsa ol epsem? didiler

-31-

يا غفار الذنوب

تذكرت يوما بعض ذنوبي فاستولى على الحزن واخذني القبض والقلق وبقيت
محزونا منقبضا فبينا انا في هذه الحالة وجدت في روعي هذه الكلمات
سبحانك ربي إلهي لا اخس من في الارض من عبادك واذنبه واذله فلا يبقى
بما انا فيه من هذه الاحوال والاعمال والصفات الا رحمتك بلا شك اوسع
مما انا فيه ومن كل شيء يا ارحم الراحمين ∴ فحمدت الله ربي على سعة رحمته
∴ اعوذ بالله من اليأس والقنوط ∴

يا تواب

müstefʿilün müstefʿilün

I	Ḳulluḳda taḫlit eyledim
	Estaġfirullah el-azīm
	İfrāṭ u tefrīṭ eyledim
	Estaġfirullah el-azīm

	Her laḫẓada yüz biñ günāh
	İle idüb ʿömrüm tebāh

Zenb ile oldum rū-siyāh
Estaġfirullah el-azīm

23b Her ḥāl u her kārım güneh
Efkār u eẕkārım güneh
Bi'l-cümle eṭvārım güneh
Estaġfirullah el-azīm

Bāb-ı Ḫüdā'da yoḳ yüzüm
Yoḳ iᶜtiẕāra hiç sözüm
Maḥż-ı günāh olmuş özüm
Estaġfirullah el-azīm

V Bir ṭūṭi-i pür-suḫteyem
Bir bed-zebān āmuḫteyem
Nefs ü hevāya duḫteyim
Estaġfirullah el-azīm

Bir ᶜabd-i sūd-ı ābıkām
Her bir ᶜiḳāba lāyıḳam
Mücrimler içre sābıḳam
Estaġfirullah el-azīm

Küfrān-ı niᶜmetle ḫacīl
Sirf ü sefāhatle rezīl
Ḳaldım bu vādīde sefīl
Estaġfirullah el-azīm

ᶜİlm ü ᶜamelde müflisem
Şehvāt-ı nefse mūnisem
Her ᶜayb ile mütedennisem
Estaġfirullah el-azīm

Ṣuretde insānım hemān
Maᶜnāda yoḳ anda nişān
Yoḳ zerre ḫayrāt u ḥisān
Estaġfirullah el-azīm

X ᶜUcb u deryādan bir nefes
Ḫāli degil nefs-i eḫass
Ġafletde ḳaldım muḥtebes
Estaġfirullah el-azīm

Lehv ü luᶜb ile ḳīl ü kāl
Ehvās-ı nefse iştiġāl
24a İtdi beni şūrīde ḥāl
Estaġfirullah el-azīm

Güm-geşte-i dest-i hevā
Pūyān-ı rāh-ı nā-revā
Ser-geşte ḳaldım bī-nevā
Estaġfirullah el-azīm

Rāh-ı ṣavāba gitmedim
Bu yolda pāy incitmedim
Ḫāliṣ ᶜibādet itmedim
Estaġfirullah el-azīm

Ẓulm ü sitem hep sözlerim
Dünyāyı gözler gözlerim
Hep fāniyātı özlerim
Estaġfirullah el-azīm

XV Her anda biñ şer işlerim
Şer oldı hep cünbīşlerim
Evżāᶜ u ālāyişlerim
Estaġfirullah el-azīm

Leẕẕāt-ı nefsāniyyeden
Şehvāt-ı ḥayvāniyyeden
Hemẕāt-ı şeyṭāniyyeden
Estaġfirullah el-azīm

Yıḳdı beni bu benligim
Her laḥẓā şūr-efkenligim
Kibr ile dil-işkenligim
Estaġfirullah el-azīm

Ṣūretde ḳaldım bilmedim
Maᶜnāya vāṣıl olmadım
Taṣḥiḥ-i niyyet ḳılmadım
Estaġfirullah el-azīm

Ġafletle tāᶜat eyledim
Tezyīn-i ṣūret eyledim
Güyā ᶜibādet eyledim
Estaġfirullah el-azīm

24b XX

Tedḳīḳ idüb aᶜmālimi
Ben añladım aḥvālimi
Çirkīn olan āmālimi
Estaġfirullah el-azīm

Ṭāᶜat diye itdiklerim
Hep ẕenb imiş yaptıḳlarım
Ṭāġut imiş ṭapdıḳlarım
Estaġfirullah el-azīm

Ġayra göñül rabṭ itmişim
Aᶜmālimi ḥabt itmişim
Ẕenb ü ḫaṭā laḳṭ itmişim
Estaġfirullah el-azīm

Ehl-i ᶜazīmet olmadım
Ḥaḳḳile ṭāᶜat ḳılmadım
Ḫiẕlandan ḳurtulmadım
Estaġfirullah el-azīm

Ẓulmāt-ı nefsi geçmedim
Ḫażr ile ġūli seçmedim
Āb-ı hayātı içmedim
Estaġfirullah el-azīm

XXV

Ẕikrim bütün ġaflet imiş
Fikrim daḫi şehvet imiş
Virdim de maᶜsiyyet imiş
Estaġfirullah el-azīm

Şirk itmişim tevḥīd diye
Tenzīh hem tefrīd diye
Taḳdīs diye temcīd diye
Estaġfirullah el-azīm

Bez̠l-i z̠ekāt u cūddan
Tesbīḥ ile sücūddan
Mevhūm olan vücūddan
Estaġfirullah el-azīm

ʿİlmimle ʿāmil olmadım
Taḥḳīḳa vāṣıl olmadım
25a Cehlime kāʾil olmadım
Estaġfirullah el-azīm

Tevbe bu ʿilmimden hele
Taḳlīd olan ʿirfānile
Ṣavm u ṣālātımdan bile
Estaġfirullah el-azīm

XXX Aḥvelliğimden ben biri
İki görüb oldum ceri
Şirk içre ḳaldım serseri
Estaġfirullah el-azīm

Ḥaḳḳā ki z̠enb-i evvelim
Oldı vücūd-ı es̠felim
Z̠enbī mümes̠s̠il heykelim
Estaġfirullah el-azīm

Ey Rabb-ı Tevvāb u Raḥīm
Tevbe naṣīb it ey Kerīm

Bī-çāre ḳaldım ben leʾim
Estaġfirullah el-azīm

Tevbe Elīf her kārdan
Evrād u hem eẕkārdan
Ḥattā bu istiġfārdan
Estaġfirullah el-azīm

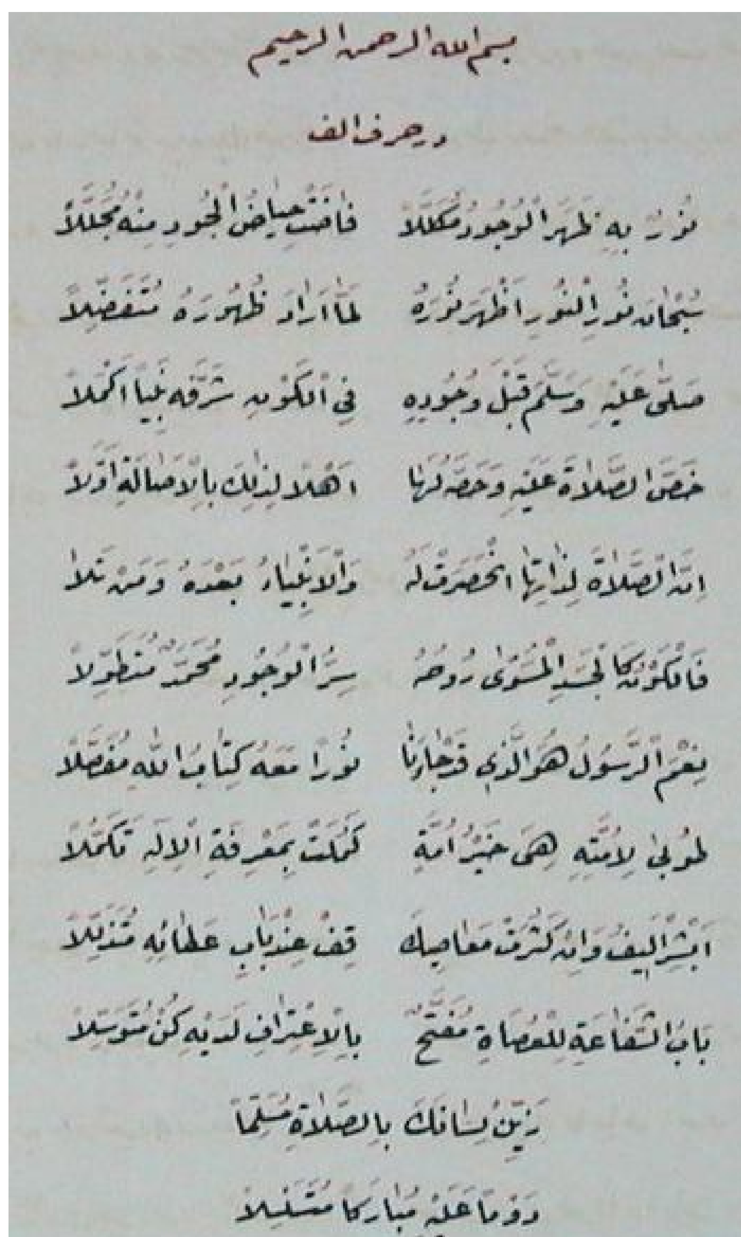
[3.2.2.] Sifr-i Sanī der Gazeliyāt

26a Sifr-i s̱ānī der-ġazeliyyāt

26b

-1-

Der-ḥarf-i elif

بسم الله الرحمن الرحيم

در حرف الف

نور به ظهر الوجود مكملا | فاضت حياض الجود منه مجللا

سبحانه نور النور اظهر نوره | لما اراد ظهوره متفضلا

صلى عليه وسلم قبل وجوده | في الكونين شرفه نبيا اكملا

خص الصلاة عليه وخصه ربنا | اهلا لذلك بالاصالة اولا

انه الصلاة لذاتها انحصرت له | والانبياء بعده ومنه نلا

فالكون كالجسد المسوى روحه | سر الوجود محمد متطولا

نعم الرسول هو الذي قد جاءنا | نورا معه كتاب الله مفصلا

طوبى لامته هي خير امة | كملت بمعرفة الاله تكملا

ابشر لطيف وان كثرت معاصيك | قف عند باب عطائه متذللا

باب الشفاعة للعصاة مفتح | بالاعتراف لديه كن متوسلا

زين لسانك بالصلاة مسلما

دوما عليه مباركا متهللا

-2-

27a

-3-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Dilā ʿibret-nümādır āfitāb-ı āsumān-peymā

Yanar bizẕāt ānun bu sūzişinde baḳ neler peydā

Żiyā-pāş-ı cihān olmaḳdadır yandıḳca ᶜālemde
Bekāsı dāᵓimā yanmaḳla mis̱l-i ᶜāşıḳ-ı şeydā

Yanar yanmaḳla eksilmez ḥayātı şūrişindendir
Bu yanmaḳ ḥaṣletile oldu eşyāda ḥayat-efzā

Mevālid-i ṣelāse terbiyet-yāb olsa tābından
ᶜAceb mi buldı andan heyᵓetin bu ḳubbe-i mīnā

Dirüb devşirdi ẕerrāt-ı hebāyī kürreler düzdi
Kemāl-i heybetiyle kāᵓinātı itdi istīlā

Bugün ᶜālemde her ne varsa cümle kih-ter ü mih-ter
Ṭavāf eyler ānı ṭevᶜan ve kerhen esfel ü aᶜlā

Odur ḥākim bütün nāsut-ı ekvān üzre ser-tā-ser
Anuñ devrindeki ḳānun-ı ceẕbidir cihan-peyrā

27b Tecelli-yi rububiyyetle itmiş ṣūrete ḥākim
Anı ḫallaḳ-ı ferd u ḳādir u ḳayyūm, āmennā

Kemāl-i ḳudretile eylemiş tesliṭ ekvāna
Bütün ecsām u ecrām üzre olmuş salṭanat-baḫşā

Bu cümle ḳuvvet ü ḳudret bütün bu şevket ü saṭvet
Anuñçündür ki ḫurşīd āteş oldı yandı ser-tā-pā

Teraḳḳī vü teᶜālī-yi merātib ẓāhir ü bāṭın
Menūṭ-ı sūziş-i nefs oldugında şibh yoḳ ḳatᶜā

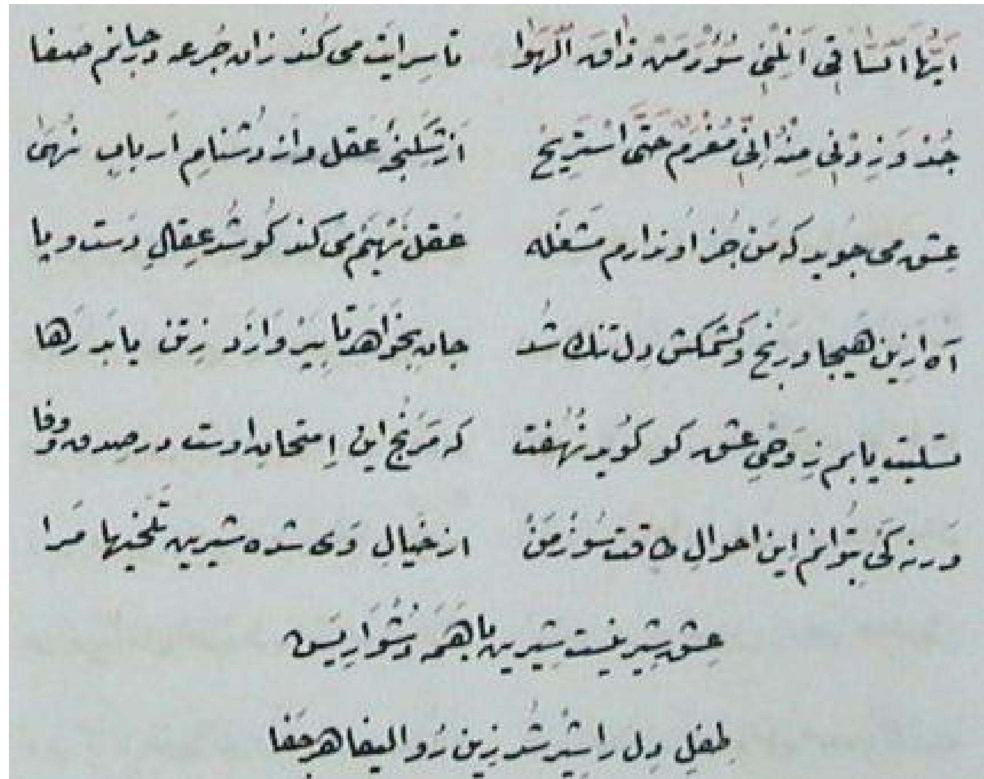
Taṣaffi ile ibrīz olmaz idi yanmasa nāre
Ḳalaydı maᶜdeninde ḫākden olmazdı müsteṡna

Meᶜālī vü saᶜādet ᶜizz ü rifᶜat ḥissen vü maᶜnen
Meşāḳḳ u miḫnete merhun ey ᶜākil ü dānā

Budur ḳānūn-ı ᶜadli ḥikmet-i fıṭratde feyyāżıñ
Tenāsüb ḥükm-i cārīdir ḳażāda der-heme eşyā

Elīfā çeşm-i ᶜibret-bīni aç geç tīh-i taḳlīdi
Ḥaḳīḳat şāhiḳātında teferrüc eyle var tenhā

-4-

ایها الساقی الحی سوره ذائقة الهوی   تا سرایت می کند زان جرعه در جانم صفا
جند دنی دنی منه الی مغرم حتی استریح   از تسلی عقل وارد دشنام ارباب نهی
عشق می جوید که من جز او ندارم مشغله   عقل تنبیهم می کند کوش عقالی دست و پا
آه ازین هیجا و رنج و کشمکش دل تنگ شد   چاره بخواهد تا بیند وارد زتن یابد رها
مسلبه یابم ز دخی عشق کو گوید نهفته   گر مرنج این امتحانه است در صدقه وفا
درنگی بتوانم این احوال ه رقت سوز من   از خیال وی شده شیرینه تلخیها مرا
عشق شیرین شیرینه با همه شواریس
طفل دل را شیر شد زین رو الیفا هر جفا

-5-

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

28a 1 ʿĀşıḳ-ı üftādeye ġamdan şikāyet nā-revā
Çeşm-i hicrān-dīdeye nemden şikāyet nā-revā

İbtilāsız kimse yoḳ ḥālince herkes mübtelā
ʿĀrife aḥvāl-i ʿālemden şikāyet nā-revā

Şerḫ-i aḥvāl-i derūn ile idüb de keşf-i rāz
Ṣoñra nādandan gelen demden şikāyet nā-revā

Şeyḫ ü şābb ʿālemde herkes ḥālini bilmek gerek
Ecrebe tizi-i merhemden şikāyet nā-revā

5 Meslekiñde germ ü serde ḳatlanır ʿārif olan
Ṣūfiye fıḳdān-ı dirhemden şikāyet nā-revā

Ḥürr ü āzādıñ da döşi bārdan ḫālī degil
Sūsen-i āzāda şebnemden şikāyet nā-revā

Keşti-i dehr içre keştībān metin olmak gerek
Tünd ü bād u şiddet-i yemden şikāyet nā-revā

Sāyis-i ıṣṭabl-ı esbān ḥardan miḫnet çeker [217]
Tündi-i eşheble evhamdan şikāyet nā-revā

---

[217] 1. Dizede eksik hece vardır. Beytin vezni bozuktur.

Ḥüsn-āmizeş gerekse ḫalḳıle şāyed Elif
Ġılẓet-i güftār-ı eşremden şikāyet nā-revā

-6-

Der-ḥarf-i bā

Mefāʿilün feʿilātün mefaʿilün feʿilün / fāʿilün

1 Vücūd-ı baḫta kemāl-i ẓuhūrı olur ḥicāb
Şühūd-ı baḥre ḥudūs̱-ı emvācı olur nikāb

Ẓuhūr-ı ʿayn-ı butūn u butūn-ı ʿayn-ı ẓuhūr
Lisān-ı ḥal ile şerḫ eyliyor bunı āfitāb

Serāʾir-i lāhūta vuḳūf içün naẓarı
Ṣaḥāʾif-i nāsūt olur egerçi saña kitāb

Ġurūr-ı maḥż degil mi kitāb ile maʿrifet
Naẓarda ʿayn-ı ḥayāt olur da o olur serāb

5 Ḥaḳīḳati ḫayāl-i maḥż ẓann idüb de hele
Ḫayāl-i maḥża ḥaḳīḳat dimek degil mi ʿucāb

Hemīşe ḥisse iʿtimād iden düşer ġalaṭa
Ġarīb-i bī-ḫıredānıñ delīli olur ġurāb

28b Cihānda ġalaṭ-ı ḥisse mübtelā olan hele
ʿAẕābı naʿīm görür naʿīmi ʿayn-ı ʿaẕāb

Nuḳūş-ı ṣūrete aldanma vehme uyub ṣaḳın
Laṭīfi aṣlına rāciᶜ kes̱ifi olur türāb

Nefes-i vedīᶜa-i ḥaḳdır ṣorulur bir gün olur
Maḥall-i ṣarfı aranır olunur ince ḥisāb

ᶜAzīz vaḳtini ṣarf it ḥuṣūl-ı maᶜrifete
Debistān-ı bedeniñ göçüb olmadan ḫarāb

Elīf saᶜy-ı beliġ ile sāz u sūz yetişir
Zaman olur ki bu yüzden teveccüh ider ᶜitāb

-7-

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Gevher-i bī-mis̱l ü pür-esrārdır cānā türāb
Ḥayret-efzā-yı ulu'l-ebṣārdır cānā türāb

Keşf olur taᶜmīḳ-i efkār eylese ehl-i naẓar
Kenz-i ᶜirfān-ı z̲evi'l-ebṣārdır cānā türāb

Ḫākde meknūz olan esrār-ı bī-pāyāna baḳ
Cemᶜ-i eżdād ile maᶜnīdārdır cānā türāb

Baḳ naṣıl bāy u gedānıñ zīr-i pāyında zelūl
Dāstān -ı ḳahr ile bīzārdır cānā türāb

Ṣūret-i nāçīz iken şāh u gedā muḥtāc aña
Ḫalḳı infāḳ ile nigū-kārdır cānā türāb

Andadır esbāb-ı şān u şevketi her şehriyār
Gerçi enẓārında ḫalḳıñ ḫārdır cānā türāb

Ẕillet içinde anuñ bu ᶜizzeti ḥayret virir
ᶜAḳla ṣığmaz bü'l-ᶜaceb eṭvārdır cānā türāb

Pākdir itmez taġayyür hem ider nā-pāki pāk
Gerçi her dem maṭraḥ-i aḳẕārdır cāna türāb

Kendi bī-ḳıymetdir ammā andadır her ẕi-ḳıyem
كنز لا يفنا[218]yı ḳıymetdārdır cāna türāb

Müflisi aġnā ᶜazīz eyler ẕelīli bī-ᶜıvāż
Herkese bir yār-i ḥoş-girdārdır cāna türāb

Olmasa ḫāk ᶜālem olmuşdı ser-ā-ser cīfe-zār
Ḳubḥ u ᶜayb u ḫubs̱ içün settādır cāna türāb

29a Ṣāliḥ u ṭāliḥ gedā vü şāh yeksāndır aña
ᶜĀḳıbet her ferd içün bir dārdır cāna türāb

Evvel ü āḫir meded-resdir cihānda herkese
Ayırub seçmez ᶜadālet-kārdır cāna türāb

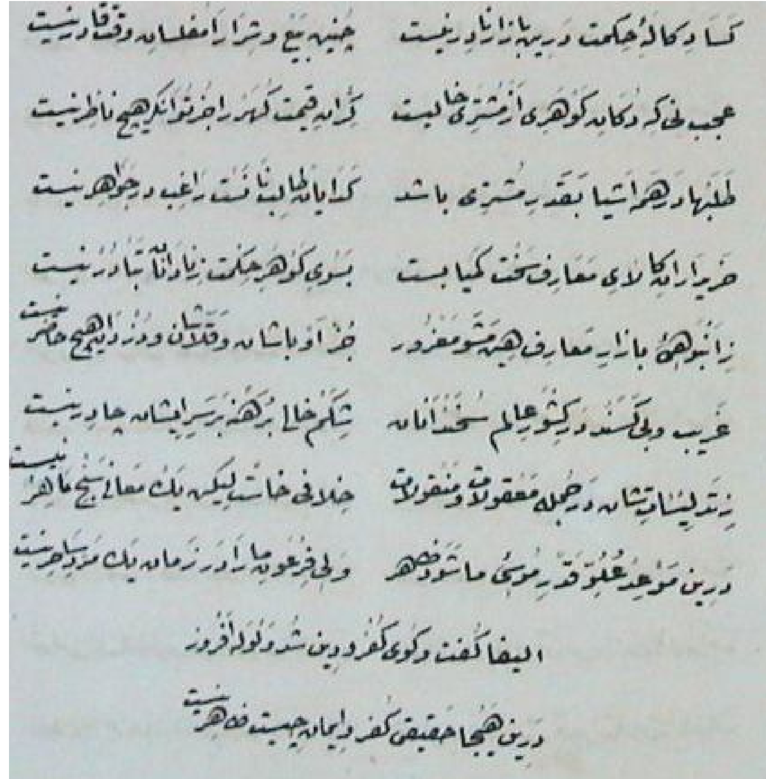
ᶜAdl u iḥsān u emānetle, tevāżuᶜ, cūd ile
Ders-i ᶜibret virmede der-kārdır cāna türāb

[218] "Kanaat,tükenmez hazinedir." Hadis-i şerif bk. Ekler

15 Ḳurb-i ḥaḳ rū-māl-i ḫāk olmaḳda eks̱erdir Elīf
Ser-te-ser baḳ mescid-i ebrārdır cāna türāb

-8-

Der-ḥarf-i tā

-9-

Der-ḥarf-i s̱a

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

29b

1 Ṭālib-i dünyāya meyl-i künc-i istiğnā ʿabes̱
Sālik-i rāh-ı fenāya raġbet-i dünyā ʿabes̱

Sāl-horde pīr-i kār-azma vaḳūr olmaḳ gerek
Ḫiffet ü şūḫı televvün ṭavr-ı müstes̱nā ᶜabes̱

Fāżıl-ı dānāya kāfīdir kemāli her zamān
Ehl-i ṣūret-veş hevā-yı rütbe-i bālā ᶜabes̱

Nūş-ı cām-ı maᶜrifet sebz gülistan-ı ḫayāl
Elvirir ṭabᶜ-ı selīm ehli içün ṣahbā ᶜabes̱

Pīş-i çevgān-ı ḳażāda gūy eyler mi ḳarar
İnḳılābāt-ı cihāndan āh u vāveylā ᶜabes̱

Niᶜmet-i varestegī varken ḳanāᶜatde varub
Pīş-i nāmerdānda ey dil vaḳfe-i ber-pā ᶜabes̱

Ḫāk-i şūre ver ki nādāna dökme āb-ı rū
Eylemez inbāt mesᵓūliñ anı irvāᶜ ᶜabes̱

Nāzır-ı renc olmalı her şeyde ᶜākil dāᵓimā
Gūşīş-i beyhūde ᶜömri lehv ile ifnā ᶜabes̱

Ṣuṣ Elīf āsān degil derk-i mezayā-yı kelām
ᶜĀleme tefhīm içün ġavgā-yı nā-bercā ᶜabes̱

-10-

Fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Cevr-i baḫt u fitne-i nefs ü hevādan el-Ġıyās̱
Sihr u efsūn-ı acūz-ı bā-cefādan el-Ġıyās̱

Görmedim bir dāne ki altında bir dām olmasun
Āh ṣayyād-ı felek şaṣt-ı belādan el-Ġıyās̱

Bir nefes āsūdegi żımnında biñ derd ü miḥen
İbtilā vü şiddet-i dār-ı fenādan el-Ġıyās̱

Şeş-cihet senk-i sitemle mübtenī zindanda
Dem-be-dem bīzār iden renc ü ʿanādan el-Ġıyās̱

Cürmümüzdür fi'l-ḥaḳīḳa mūcib-i maḥkūmiyyet
Muḳteżā-yı cürm olan sūʾi'l-ḳażādan el-Ġıyās̱

Añladım cürm ü günāhım cümle daʿvā-yı vücūd
Cehl ü ġafletle olan bu iddiʿādan el-Ġıyās̱

30a Pādişāhā tevbe-rūzi ḳıl Elīfe luṭfile
Mūris̱-i şirk-i ḫafī cehl ü ġıtādan el Ġıyās̱

-11-

Der-ḥarf-i cim

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Ḫaste-i derd-i firāk-ı yāre kār itmez ilāc
Sūziş-i dāġ-ı dil-i pür-nāre kār itmez ilāc

Ḫançer-i tīz-i zebān ile açılmış yāreye
Ger Felāṭun olsa derd-i zāra kār itmez ilāc

Siḫr-i efsūn-ı nigāh-ı şūḫ-ı istemkār[219] ile
Büsbütün muḫtel olan efkāra kār itmez ilāc

ᶜAşḳı envāᶜ-ı cünūndan ᶜadd iden bilmez ṭabīb
Çünki görmüş ᶜāşıḳ-ı ġam-ḫāre kār itmez ilāc

Ṭıbb-ı rūḥānī gerek emrāż-ı rūḥāniyeye
Derd-i rūḥānī ile bīmāre kār itmez ilāc

Ey ṭabīb-i cān dermānı Elīf'iñ sendedir
Sen devā it yoḳsa bu nāçāre kār itmez ilāc

-12-

Der- ḥarf-i ḥāᵓ

Mefᶜūlü fāᶜilātün mefᶜūlü fāᶜilātün
(Müstefᶜilün feᶜūlün müstefᶜilün feᶜūlün)

Ṣaḥāyif-i dehirden silindi nām-ı feraḥ [220]
Ne sāḳi-i feraḥ-nāk ne elde cām-ı feraḥ

Çekildi ārtıḳ andan es̱er görülmez oldu
ᶜAceb ider mi iḳbāl yine eyyām-ı feraḥ

Alışmamışdı ẕāten o ser-keş itdi niġār
Ele geçer mi dirsiñ yine zamān-ı feraḥ

Şeb-i visāl-i yāri teng itdi ṣubḥ-ı firāḳ
Mis̱āl-i ṣubḥ-ı veġā ᶜakīb-i şām-ı feraḥ

[219] "Sitem" sözcüğü "istem" şeklinde yazılmıştır.
[220] Vezin gereği bu şekilde okundu.

Ser-ā-ser itdi māġmūm cihānı cenk ü cidāl
Bozuldı ārtıḳ ey dil bütün niẓām-ı feraḥ

Seḥāb-ı ẓulm ü cefā idince arżı tārīk
Feżā-yı ġayba geçdi ceyş ü ḫıyām-ı feraḥ

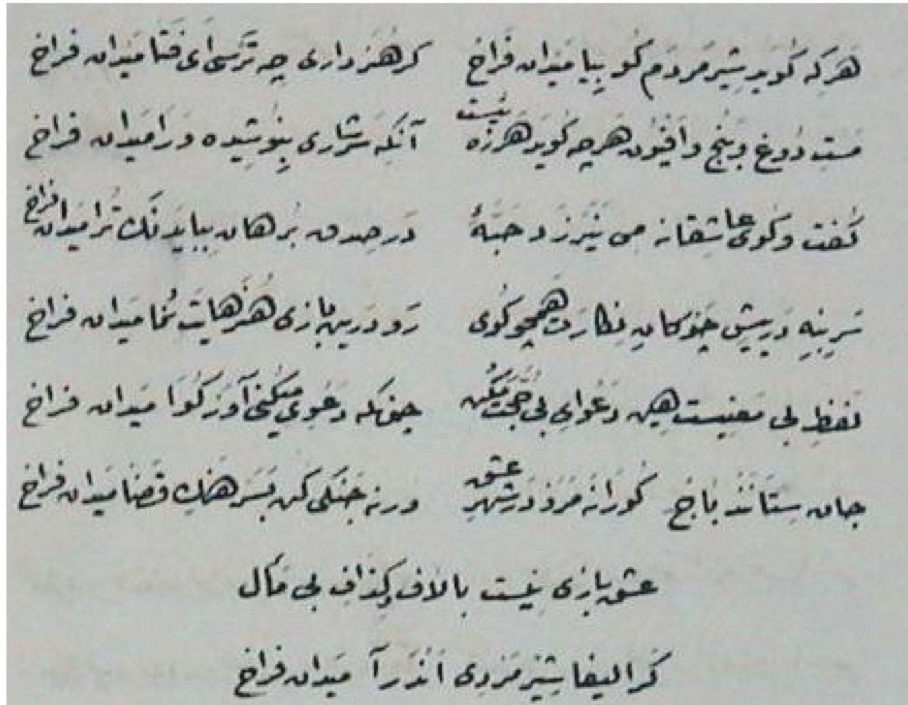
30b Der gūş-ı dil hemīşe diñler ki şeş cihetden
Dürūd ider mi ayā nāgeh peyām-ı feraḥ

Dü-çeşm-i cān-ı ḥazīn bu teng-nāy-ı tende
Derīçe-i ḳaderden gözler ḫırām-ı feraḥ

Elīf içün yeʾs yoḳ raḥmāna iʿtimādı
Ḳaderde varsa olur yine hengām-ı feraḥ [221]

-13-

Der-ḥarf-i ḫā-i muʿceme

[221] "Hengâm" sözcüğünde vezin bozuktur

-14-

Der ḥarf-i dāl-i mühmele

نوش جام وصل جویم نسیه هجرانه می‌دهد　　داد دردی دلربا باده اگر دامانه می‌دهد

خوفم از دلدار بی‌باکانه تکبیره زنه　　کز فسونش جادوئی می‌سازد افسانه می‌دهد

نیست او را شفقت و مهر و کرم بس دم زنه　　از دروغینه وعده‌هایش یأس و حرمانه می‌دهد

31a

از کرم دم می‌زنی از تنگ دستی وانگو　　جو نیابد بیشم ور ز اهل کرم جانانه می‌دهد

سه که در دشتم قلندر خصلتم ای گرسنه　　نزد من ناچیز باشد آنچه شاهانه می‌دهد

از تو امید وفا از دیده مژده عجب　　انتظار از جود تو حسرانه و خندانه می‌دهد

لاف زنه باشی ز حد مگذار ما انزالیف

این جواب پرشکوه را شاه مردانه می‌دهد

-15-

صفای وقت درویشانه در بی‌خودتر باشد　　دوای درد دل‌ریشانه در آنده دای صفا باشد

اگر در فقر هوش حزن و کدر بینه مجبور باده　　ولیکن بالمنح عینه صفا زهنت فزا باشد

وجود خارجی اهل دل جویند سوی اعراف است　　درونش جنت جشنه برونه رنج و عنا باشد

چو نقل باز کونه سنابه چه آذر طور و فتارش　　فسونه و جرابه مکاره بینه جیمها باشد

حقیقت بینه مردی کم بود در مشهد عالم　　هر با عقل نماید آنه وهم و خطا باشد

چنین دانم که تنها زیستن بینه عاقلانه تیز　　نعیم عاجل دانا دلانه با صفا باشد

هما بوده بخت آنه کوا فریبه زخانه بستگیه　　ز رنج صحبت ناجنس خودباری جدا باشد

زنشک اینه زمانه و اهل آنه و عزنه رهایش　　کشیده سر برید دلعه درویشی بجا باشد

باید هجرانه دو زمانه چو اهل کهف در کهفی　　از ایشانه گرفته یاری قطمیر آشنا باشد

الیفا فتنه آخر زمانه چونه سوزی افزود

ترا آنه به که ملجا در کهف آل مصطفی باشد

-16-

31b

-17-

Der ḥarf-i ẕāl-i muᶜceme

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1 Gürsine-çeşm-i ḥasūd-ı bed-liḳādan el-ᶜiyāẕ
Güft ü gūy-ı kūr-ı dil ehl-i riyādan el-ᶜiyāẕ

O dihān-ı kende-i dūzaḫ mis̱āliñ her nefes
Sū-be-sū neşr itdigi dūd-ı belādan el-ᶜiyāẕ

Ṭāliḥ-i nā-sāz-ı dervīşānemizden mi nedir
Bāz gūne devr iden çarḫ-ı ḳażādan el-ᶜiyāẕ

Bir nefes tenhā ḳomaz sāye gibi taᶜḳīb ider
Naẓra-i serd-i raḳīb-i bī-ḥayādan el-ᶜiyāẕ

5 Rāżıyam bir lemḥāya ruḫsār-ı yārımdan faḳaṭ
Māniᶜ-i didār olan ehl-i cefādan el-ᶜiyāẕ

Bīm-i cān olsa da iẓhār eylerem rāz-ı dili
Līk ḫaşm-i [222] āteşīn-i dil-rubādan el-ᶜiyāẕ

Ḳorḳarım tebᶜīd ider kūy-ı viṣālinden beni
Ġayret-i tīz-i celādet intimāda el-ᶜiyāẕ

Yoḳsa ṭaḳat mi olur ṣabr u sükūta āh āh
Āteş-i maḳt-ı ebedle ibtilādan el-ᶜiyāẕ

Hicr-i cānān ᶜāşıḳ-ı zāra ne müşkildir Elīf
32a Kūy-ı vaṣlından hele ṭard u celādan el-ᶜiyāẕ

-18-

Der- ḥarf-i rā

mefāᶜilün mefāᶜīlin feᶜūlün

1 Dilā duyduñ mu cānāndan ḫaber var
Dīl-i nīm-mürdeye cāndan ḫaber var

Bu derd-i hicr-i yāre ṣabr ister
Ki anda derde dermāndan ḫaber var

ᶜAceb mi şemm idelden būy-ı ᶜaşḳı
Göñül bekler gülistandan ḫaber var

[222] Sözcük "haşm" şeklinde harekelenmiş, doğrusu "hışm" olmalıdır.

Görünce raᶜd u berḳi çünki gülşen
Bilir ki anda bārāndan ḫaber var

5 Rāh-ı nā-reftedir ᶜāşıḳlara yeʾs
Ki cānında anın andan ḫaber var

Şeb-i firḳatde nūr-ı fecr-i ümmīd
Nişāndır mihr-i tābāndan ḫaber var

Şarāb-nāb-ı ᶜaşḳıñ ġulġulünde
Muḥaḳḳaḳ ṣunᶜ-ı baġbāndan ḫaber var

Ānunçün ḥabbeye ṣatdı bihişti
Babamız, kenz-i pinhāndan ḫaber var

Peyām-ı sırra merhūn ḥāṣılı cāna
Bu bābda bezm-i ᶜirfāndan ḫaber var

10 Zemīn ü āsumān zerrāt-ı ekvān
Diyorlar bizde bir kārdan ḫaber var

Elīfiñ gizli derdi bu ki dinmez
O mu ya anda mı andan ḫaber var

-19-

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

1 Belā-yı Kerbelā-yı pür-belādan tende cān aġlar
Cefā-yı teşne-gān-ı ehl-i beyte āsumān aġlar

Göñülde zerre īmānı olan bir kimse yoḳdur kim
Bu derde iştirāk itmez buna kevn ü mekān aġlar

Ḥüseyn-i müctebānıñ āl u evlādıyla birlikde
Giriftār olduġı ḥüzne zemīn aġlar zaman aġlar

32b Felāket-deyr kān-ı ehl-i beyti yād idüb her dem
Felek aġlar melek aġlar bütün ehl-i cinān aġlar

Furāt u Dicle aġlar Nīl aġlar nehr-i Kevs̱er hem
ᶜIṭtaş-ı Kerbelāya çeşme-i ḥayvān ḳan aġlar

Ḥasan ol dāder-i mihter cenāb-ı Fāṭıma Ḥaydar
Rasūlullah ile Cibrīl ü hep peyġamberān aġlar

Hemān āl-i Ebū Sufyān bīgāne bu mātemde
Ḳalan nevᶜ-i beşer cümle milel ḫalḳ-ı cihān aġlar

Cemīᶜan mātem-i āl-i rasūlullah ile maḥzūn
ᶜUmūman ᶜālem-i aᶜlada hep kerrūbiyān aġlar

Anuñçün ehl-i īmāna cihān dār-ı sürūr olmaz
Muḥammed Muṣṭafānıñ ḥürmetine ins ü cān aġlar

Dü-çeşm-i girye-nākim eşk-i mātemle Elīf oldı
Ten ü cānım dil-i maḫzūn-ı vīrānım hemān aġlar

-20-

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

(fāᶜilātün)

1 Ṣanma ᶜālemdeki bir gūşe-i bī-ġam bulunur
Külbe-i ġamda saña mūnis ü hemdem bulunur

Ṣaḳla rāz-ı dili müşkil ise de ṣabr eyle
Ḥasbiḥāl itmege żan itme ki maḥrem bulunur

Her Süleymān olamaz منطق ظير a vāḳıf [223]
Çünki engüşt-i Süleymānda ḫātem bulunur

Sīne-ṣaf oldığını bilmedigiñ sāḳīden
Nūş-ı cām itme mizācında ṣaḳın semm bulunur

5 Ḳurha-i ākiledür ḥıḳd u ḥased bāṭında
Bī-muḥāba dime her yāreye merhem bulunur

Diyojen ᶜuzlet ider miydi ḫumm-ı tenge girüb
Bilse ᶜālemde eger ṣoḥbete ādem bulunur

Olsa bir gūş Elīfā diyecek şeyler çoḳ
Vaḳt teng ise de telḳīn idecek dem bulunur

---

[223] Mantıku't-Tayr: Feridüddin Attar'ın meşhur eseri.

-21-

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Hicr-i cānān ile ġurbet gibi bir miḫnet mi var
Cānā aṣlından cüdā düşmek gibi ġurbet mi var

33a Yūsuf-ı maʿnāya bu sicn-i ṭabāyiʿ tār gelir
Çāh-ı ʿunṣurda o mehpāre içün rāḥat mı var

Aṣlıñı yād itdigündendir göñül sevdālarıñ
Yoḳsa bu mestāne hey hāya deger ʿillet mi var

Mest-i ṣahbā-yı elest olmuş ḫarābāt ehline
Bezm-i fānīde bu dem peymāneye ḥācet mi var

5 Daʿvi-i ʿaşḳ eyleyen ʿāşıḳlara burhān gerek
Rāh-ı ʿaşḳa bī-muḥāba girmege ṭāḳat mı var

لن تراني[224] nüktesinden düştü ġaşy oldu kelīm
Heybet-i nażra Ḫüdā'ya kuhde ḳudret mi var

Şevḳ-i dīdār ile Cebrāʾil'i sebḳat itmege
Aḥmed-i Muḫtārdan ġayrı yüce himmet mi var

Mūr-veş reftār-ı leng ü lūk ile olsun hemān
ʿĀzim-i şehrāh-ı ʿaşḳ olmaḳ gibi devlet mi var

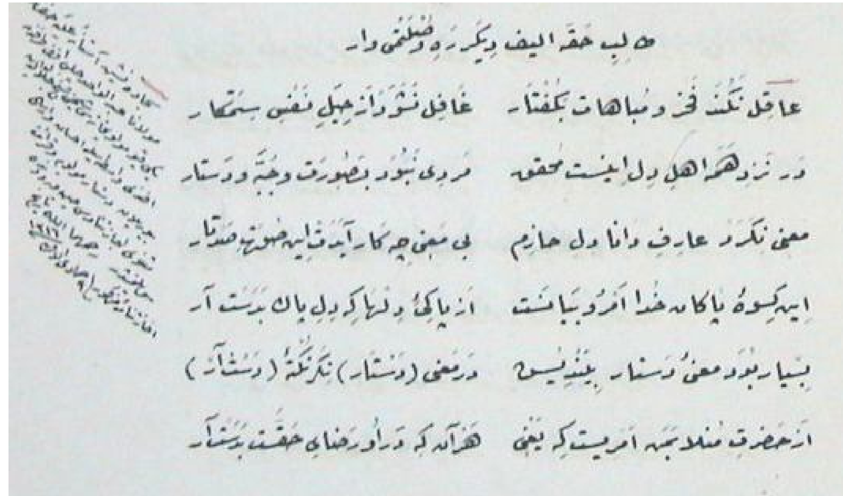
[224] **لَن تَرَانِي** : *"Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen* ***göremezsin****. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi…"* Kur'an-ı Kerim, A'raf 7/143 bk. Ekler

Maḥv-i mevhūm ile tā olsun ḥaḳīḳat münceli
Vaṣf-ı cānāne ᶜaceb bir başḳa keyfiyyet mi var

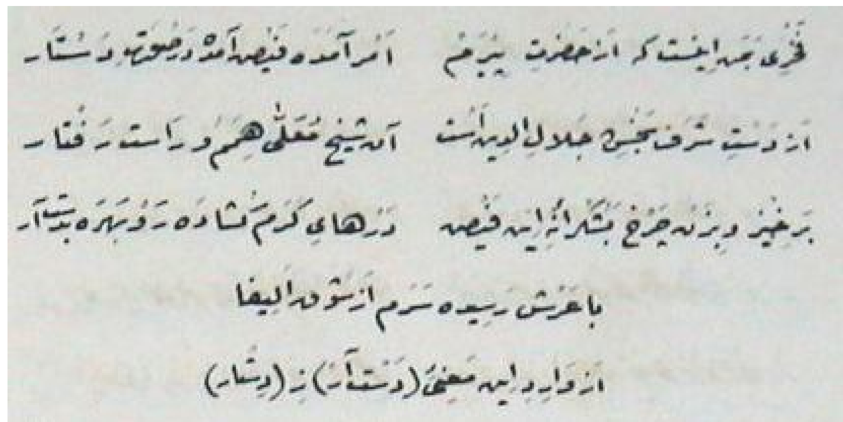
Maḥv-ı mevhum eylemek mevḳūf-ı himmetdir dilā
Ehl-i dilden al anı ya başḳa bir himmet mi var

Ḫāk-i pā-yı şeyḫi kühl-i dīde ḳıl dīdārı gör
Ṭālib-i Ḥaḳḳ'a Elīf diger reh-i vuṣlat mı var

-22- [225]

33b

[225]Sayfanın kenarında şöyle yazmaktadır: " Seccāde-nişīn āsitāne-i ᶜaliye ḥażret-i Mevlānā ᶜAbdü'l-vāḥid Çelebi Efendi ṭarafından Yeniḳapı Mevlevīḫānesi şeyḫi Şeyḫ Celāleddin Efendi vāsıṭasıyla iḥsān ve irsāl buyurulan destār-ı Mevleviyye ve ḳırāᵓat-i Mes̱nevi icāzet-nāmesi . .. . . .söylenmişdir. . . . .tāriḫ . . . . .1216"

-23-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Derūni āşinā ol cāhilān bīgāne ṣānsunlar
Hemān vaḳtiñ gözet sen ġāfilān dīvāne ṣansunlar

Hemīşe Kaʿbe-i dilde ola gör ʿākif ü sācid
Vücūduñ mescid olsun da velev büthāne ṣansunlar

Urub bünyān-ı nefsi tīşe-i himmetle taḫrīb it
Lişī ḳalsun da ḫalḳ maʿmur bir kāşāne ṣansunlar

Girüb sen bezm-i nūş-a-nūş-ı yāre mest ü ḥayrān ol
Velev ṣūret görenler ḫufte-i meyḫāne ṣansunlar

Taḳayyüd itme ṣūret ile olsun nīk ü bed yeksāna [226]
Yed-i dildārdan sen Kevs̱er iç peymāne ṣansunlar

Göñül īmān ü iḫlāṣ ile maʿmūr olsa kāfidir
Teʾessüf itme varsun zāhidān vīrāne ṣansunlar

Yanub şemʿ-i tecelliyāt-ı yāre nūr-ı maḳlūb ol
Teʾessüfle baḳub maḥv oldı bir pervāne ṣansunlar

Melāmet ḥırḳası ceybinde ṣaḳla cevher-i ẕātıñ
Cihān ister ḫazef-pāre diler dürdāne ṣansunlar

---

[226] Vezin gereği "nîk u yeksâne" olmalıdır.

Taḳayyüd goft ü gū-yı ḫalḳla beyhūde külfetdir
Elīfā huş-yār ol ṭavrıñı mestāne ṣansunlar

-24-

mefāʿīlün mefāʿīlün feūʿlün

1 Yeter ey üştür-i ten baḳ ḫaber var
Yüri gel kūy-ı maḥbūba sefer var

İdersen maḥmell-i ʿaşḳı taḥammül
Bu vādi-i ʿaṭāletden güzer var

34a [227] Reh-ı metrūk ṣanma rāh-ı ʿaşḳı
Görinür reh-revāndan eṡer var

Bu tīh-i hemm ü ġamında fenānıñ
Yatub ḳalmaḳda miḫnet var ḫaṭar var

5 Güzer ḳıl من و سلوای ibtilādır [228]
Naẓar it sende de elbet naẓar var

Yüri gel gir çerā-gāhına aşḳıñ
Şütür ne bunda ḳutsi āhular var

Açub per anda ṭāvūsān-ı maʿnā
Olurlar dāne-çīn anda neler var

---

[227] Sayfanın kenarında iki tane manzume bulunmaktadır. Şair bunların yerini belirtmiştir.
[228] الْمَنَّ وَالسَّلْوَى : *"Bulutu üstünüze gölge yaptık. Size,* ***kudret helvası ile bıldırcın*** *indirdik..."* Kur'ân-ı Kerim, Bakara 2/57 bk. Ekler

Yüri üştür yüri bu maḫmeli çek [229]
Rāh-ı aşḳda revişde zīb ü fer var

Baḳub da sebze-zārı kā'ināta
Tevaḳḳuf itme gurg-i kīne-ver var

10 ᶜAzīmet ile ol maḳsūda vāṣıl
Terāḫi itme yolda şūr u şer var

Elīf-āsā ṣaḳın sen yolda çökme
Reh-ı ᶜaşḳ içre çökmekde żarar var

-25-[230]

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1. Cümle ᶜālem naḳş-ı ber-āb olmada yeksāndır
.. .olan ancaḳ . . .bir ulu subḥāndır

Āb-ı ṣāfı görmez elbet naḳşla meşġūl olanlar
Mevcud deryāyı görmez çünki bi-imᶜandır

Gerçi hep emvāc u mesmuᶜdur ...
Ġāfile baḥri-i kā'inat pinhāndır

Kuḥl-i vaḥdetle devā itmek gerek çeşm-i dile
. . ġayb nūr-efzā-yı çeşm-i cāndır

---

[229] "mahmel" şeklinde harekelenmiş. Sözcüğün aslı "mahmil"dir
[230] Manzume, sayfanın kenarında ve küçük harflerle yazıldığı için tamamı okunamadı.

5. Mevcle eyler taᶜayyün rūy-ı deryāda ... .
. . . .deryāda temevvüc . . .imkāndır

Māhiyān-ı baḥr-i vaḥdet derk-i emvāc eylemez
Ānıñ meşhūdu ancaḳ .. .ᶜummāndır

Bir vücūdu meşġul ẓan itme emvācı . . .
. . .ḥaṣlet mecnūn sergerdāndır

Terk idüb mevcūdı saᶜy eyle vücūdı
Baḥri gör emvāc hep aᶜraż-ı bī-pāyāndır

Sırr-ı vaḥdet ḳīl ü ḳāl ile bilinir mi Elīf
. . . bir nefḥa-i raḥmāndır

-26-[231]

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1. . . .
. . .Ṣūrete maġlūb olanlar zilleti bilmez nedir

Taḫt . . . . . . .olduḳça bir faḳīr
Devlet-i faḳr u fenānıñ şevketi bilmez nedir

Çeşm-i ṣūret-i bīne maᶜkūsen nümāyāndır . . .
Ehl-i ṣūret niᶜmet ile . . .bilmez nedir

. . .eyler temennī devlet ü rifᶜat ṣanur
Cāhil ü ġāfil . . .devleti bilmez nedir

[231] Manzume, derkenarda yazıldığı için tamamı okunmadı.

Sermedi . . . zillet ṣanub eyler . . .
. . . .rāḥatı bilmez nedir

Ḥaḳḳı ḥaḳ u bāṭılı bāṭıl görene . . . . .
Kör dil eşyāda gizli ḥikmeti bilmez nedir

Cümle eşyāyı kemāhi görmenden ḥaḳdır Elif
Ġāfil ü maḥbūb ẓulmeti bilmez nedir

-27-

Der-ḥarf-i zā

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Pādişāh-ı taht-gāh-ı maẖv-i küldür pīrimiz
Gülsitān-ı ġayb-ı rūḥ-efzāda güldür pīrimiz

Bezm-i vaṣl-ı Muṣṭafāda Murtażādır rehberi
Vāriṡ-i tam-ı şehinşāh-ı rusūldur pīrimiz
Şehsüvār-ı ᶜarża-i ᶜaşḳ-ı ẖudā şemᶜ-i hüdā
Kūy-ı vaṣla mürşid aḳvā-yı’s-sübūldür pīrimiz

Ḫoş-nişīn-i ḳubbe-i ᶜizzet ᶜarūs-ı bezm-i ḥaḳ
Fenn-i ᶜaşḳda ṭālibā üstād-ı küldür pīrimiz

Gel şarāb-ı nāb-ı Saᶜdeddīn ile mest ol Elīf
Sāḳi-i meyẖāne-ārā-yı göñüldür pīrimiz

-28-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

34b Benim esrārımı yārā felek bilmez melek bilmez
Muʿammayam beni cānā felek bilmez melek bilmez

Muḳaffel dürc-i maʿnāda ḫafi bir dürr-i meknūnem
Ne bilsün gevheri ḥālā felek bilmez melek bilmez

Baḥr-i kevn ü eṣdāf-ı ʿanāṣır bī-ḫaberdirler
Benim miʿyārımı ḳaṭʿa felek bilmez melek bilmez

Şuʿa-ı şemsimiñ tābında ḥāṣıl oldı her cevher
Benem bir rāz-ı müstes̱nā felek bilmez melek bilmez

Hele feyż-i ḥayātı benden aldı çeşme-i ḥayvān
Benem rūḥ-ı heme eşyā felek bilmez melek bilmez

Ten-i ekvāna nefḫ olmuş muṣaffā rūḥ-ı ḳudsīyem
Benimle oldıgın iḫyā felek bilmez melek bilmez

Tereşşuḥ itdi benden kaʾinatıñ cevheri benim ben
ʿArażdır ṣūret ü maʿnā felek bilmez melek bilmez

Bu kevne ʿillet-i ġāʾiyyeyem ben olmasam ḳatʿā
Cihān olmaz idi peydā felek bilmez melek bilmez

Muḳaddemdür vücūdum benden evvel yoḳ idi ʿālem
Benem āyine-i Mevlā felek bilmez melek bilmez

10 Kitāb-ı nāṭıḳım ümmü'l-kitābıñ sırrını diñle
Dem-ā-dem eylerim inbā felek bilmez melek bilmez

Tefeccür eyleyen bu Kevs̱er-i maᶜnayı ḥaḳdur bil
Lisānımdan iden icrā felek bilmez melek bilmez

Mecāze ḥaml idüb ey ḫāˇce teᵓvīl itme güftārım
Ḥaḳīḳatdür sözüm ammā felek bilmez melek bilmez

Zebāndār-ı Muḥammed Muṣṭafāyım tercümānam ben
Elīfi ẓan ider güyā felek bilmez melek bilmez

-29-[232]

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

1 Dīvān-ı eşᶜar-ı belāġat ṣanmasın iḫvānımız
Sulṭān-ı ᶜaşḳ-ı vaḥdetüñ menşūrıdır divānımız

ᶜḪār-ı ṭarīḳ-i maᶜrifetdir ḥarf u lafẓ u ḳāfiye
Şehrāh-ı maᶜnāda yürür peyk-i dil-i revānımız

Geçdi şeb-i tārīk-i kes̱ret-i ẓulmet-i ṣūrın yanıb
Hep rūz-ı rūşen şems-i vaḥdetle bizim evānımız

35a Bir ᶜāleme irdi göñül ki saᶜd u naḥsıñ ḥükmü yoḳ
Şimdi müsāvī müşterī ile bizim keyvānımız

---

[232] Bu manzume aynı zamanda I. bölümün ilk manzumesidir.

Esrār-ı vahdetdir bütün ᶜayn-ı haḳīḳatden gelir
Cūy-ı zülāl-i maᶜrifetdir çeşme-i ḥayvānımız

Yenbuᶜ-ı ᶜilm-i ledün cārī Elīfā sū-be-sū
من تحتها الانهار[233]dır baḳ saḥa-i eyvānumuz

-30-

Der-ḥarf-i sīn

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Ber-tırāz idrāk-i ins ü cāndur esrār-ı Üveys[234]
Ḥıyre-sāz-ı şems-i nūr-efşāndur esrār-ı Üveys

Mest lāyᶜḳil idüb ḥayretde ḳoydu ᶜālemi
Neşve-dih-i kerrübiyāndır cām-ı ser-şār-ı Üveys

Tāc-ı ṣıddīḳīn faḫrü'l-evliyā nūr-ı mübīn
Ġıbṭa-fermā-yı cihān aḫvāl ü eṭvār-ı Üveys

Muḳtedā-yı evliyādur evvel, āḫir bī-mirā
Muḥyi-i dilhā-yı ebrār oldı güftār-ı Üveys

Tā ḳıyāmet ber-devām irşād u nesliñi anun
Nāḳışı ikmāl ider bir anda enẓār-ı Üveys

Tā Yemen'den intişār iden o raḫmāni nefes
Şübhe yoḳdur oldıgında būy-ı gülzār-ı Üveys

---

233 Kur'an-ı Kerim, Al-i İmran 3/136, bk. Ekler
234 Sayfanın kenarında "Üveys" sözcüğünün yanına kırmızı mürekkeple "ra∂ıyallahu ¡anh" ibresi eklenmiştir.

Sırr-ı mektūm-ı cenāb-ı Muṣṭafā kenz-i ḫafi
Ḥayret-efzā-yı ulu'l-ebṣārdır kār-ı Üveys

Ḥacle-i ġayretde maḫfi nāzenīn-i ḫāṣ-ı ḥaḳ
Keşf olunmaz ʿaḳl ile üstād-ı ṣad-tār-ı Üveys

Enbiyā ḥayrān olurdı görseler aḥvālini
Ders-i ʿibretdür Elīf aḥrāra reftār-ı Üveys

-31-

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Çekme ġam dünyā içün Allah bes
Loḳma-i ferdā içün Allah bes

Āb-rū dökme ṣaḳın kem māyeye
Lübbile ḥelvā içün Allah bes

35b Her ne ki taḳdīr olunduysa gelir
ʿAbda istiġnā içün Allah bes

Lez̠z̠et-i fānīye meyl itme yeter
Nān ile şurbā içün Allah bes

5 Ḳorḳma faḳr u fāḳadan infāḳ ḳıl
Yoḳsulı iġnā içün Allah bes

Faḳrı da fāni bunuñ itme telāş
Pest hem bālā içün Allah bes

Ṣabrsızlıḳdan Elīfā çekdigiñ
Ṣābir-i żarrā içün Allah bes

-32-

Der-ḥarf-i şın-i muᶜceme
fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Sırr-ı ehl-i kehfi fehm itdinse ey dil ol ḫamūş [235]
Sen de Yemliḥā gibi it bāde-i tevḥīdi nūş

Meks̱elīnā’dan sebaḳ-ḫˇan ol kitāb-ı ᶜaşḳı gel
Fı□h-ı ᶜuşşāḳı da Miṣlīnā’dan it cidd ile gūş

Eyle Mernūş’dan teᶜallüm bezm-i üns ādābını
Fāᵓide-baḫş eylemez çünki dirāyet ile hūş

Ḳıl Debernūş’dan telaḳḳi naġme-i sūz-ı dili
Bezm-i nūş-a-nūşda ẕevḳ ile ḳıl cūş u ḫurūş

Müsteᶜid ol nūş-ı cām-ı vuṣlata itmez diriġ
Cām-ı lebrīzi idāre eyledikde Şāẕenūş

Per u bāliñ şemᶜ-i ᶜaşḳa yaḳ Kefeşṭaṭyūş gibi
Yüri bu bāzārde bir cürᶜaya ol cān-fürūş

ᶜİbret al Ḳıtmīr’den baḳ bir seg-i nāçīz iken
Bāb-ı kehfi bekleyüb oldı Elīfā ehl-i hūş

[235] Yedi beyitte Ashab-ı kehf’in isimleri zikredilmiştir. Yemliḥā, Miṣlīnā, Mernūş’ Debernūş’ Şāẕenūş Kefeşṭaṭyūş, Ḳıtmīr

-33-

mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

1 Bizim bu ḫankāhda çillemiz ecdādan ḳalmış
Ne çāre pīşe olmuş böylece üstāddan ḳalmış

Çekilmez bārdır bu döşimizde cān-güdāz ammā
Ḫalāsa meylimiz yoḳ zümre-i emcāddan ḳalmış

36a Teselli-baḫş olan yalñız ḫayāl-i vaṣl-ı cānāndır
Ḫayāle ṭaġ devirmek ġālibā Ferhād'dan ḳalmış

Bütün gūş idilen ʿaks-i ṣadādır vādi-i ġamda
Muḥaḳḳaḳ naʿre-i āh-i dil-i nā-şāddan ḳalmış

5 Heme bir göñül yıḳmaḳ gibi meşʾum bir ḫaṣlet
Raḳībe ṣayḥa-i būm -i ḫarāb-ābāddan ḳalmış

Dime kāşāne-i ʿālem neden cuġdāne vekr olmuş
Tevārüs̱ eylemişler cedleri şeddāddan ḳalmış

Bu bir vīrāne ki bāġ-ı iremdür cāhile ḳarşı
Ser-ā-ser siḥrdir Firʿavn-ı zü'l-evtāddan ḳalmış

Ṭabiʿat meyl ider naḳş u nigārı dil-firīb ammā
Naḳış ber-ābdur aldanma gird-bāddan ḳalmış

Elīfā قل اعوز ol cadū-yı mekkāreden çünki [236]
Bu ḥaṣlet ṭıynetinde mebde-i īcāddan ḳalmış

-34-

Der-ḥārf-i ṣād

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Maᶜreke-i ᶜālemde olmaz tīġ-i nādāndan ẖalaṣ [237]
Sīne-i ᶜārif olur mu sehm-i dūnāndan ẖalaṣ

Merd-i süfli ẖaṣmdır daʾim maᶜāli ehline
Ṣınf-ı bālā hīç olur mu yāve-gūyāndan ẖalaṣ

Bu cedel-gāh-ı fenā cā-yı ser-āzādı degil
Olamaz bāy ü gedā renc-i dil ü cāndan ẖalaṣ

Sālik-i rāh-ı ḥaḳīḳat ḳurtulur her ḳayddan
Bulamaz līkin ᶜazīzim ḥācet-i nāndan ẖalaṣ

Yalıñız insān degil her şey cihānda mübtelā
Murġ u māhīye de olmaz āfet-i cāndan ẖalaṣ

Yoḳ selāmet ḥāṣılı bunda cemādāta daẖi
Ḫak-pā maᶜden mi olmuş zaẖm-ı Dastān ẖalaṣ

Sine-i dürr-i semīni deldiler biñ cevr ile
ᶜAnber u ᶜud oldılar mı sūz-ı nirāndan ẖalaṣ

---

[236] قل اعوز "sığınırım de" Kur'an-ı Kerim, Felak 113/1, Nâs 114/1 bk. Ekler. Ayrıca "ol" sözcüğü vezni bozmaktadır.

[237] "ma¡reke-i âlem" tamlaması vezni bozmaktadır

Hep şuʾūnāt-ı ḫüdādır çeşm-i ᶜibret-bīn içün
İstemez ᶜārif olan dil ḥükm-i yezdāndan ḫalaṣ

36b Sevdiginden incinen insān mıdır āyā Elīf
ᶜĀşıḳ-ı ṣādıḳ diler mi ᶜaşḳ-ı cānāndan ḫalāṣ

-35-

Der-ḥarf-i ḍad-ı muᶜceme

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Taḫliye- dildir ᶜazīzim terk-i dünyādan ġaraż [238]
Tecliye- mirʾat-i cāndır ẕikr-i Mevlādan ġaraż

Ṭālibe taᶜlīm-i aḫlāḳ-ı ilāhīdir hemān
Himmet-i ḳalb ile bu telḳīn-i esmādan ġaraż

Ẕikr-i esmādan ġaraż fikr-i müsemmādır hele
Rüʾyet-i vaḥdāniyyet fikr-i müsemmādan ġaraż

Bu ḳabil esrār-ı ṣoḥbet ile eyler incilā
Fehm-i maᶜnādır ḥużur-ı bezm-i dānādan ġaraż

Eyleme fekk-i dehān gūş ol serāpā gūş olub
Diñlemekdür şeyḫi muṭlaḳ semmᶜe īmādan ġaraż

Evvelā gūş ol zebān olmaḳ eger lāzım ise
ᶜİbret almaḳdır dedem bu çeşm-i bīnādan ġaraż

[238] "tahliye-i dildir" şeklinde yazılmış, ancak vezin gereği "tahliye-dildir" olmalıdır.

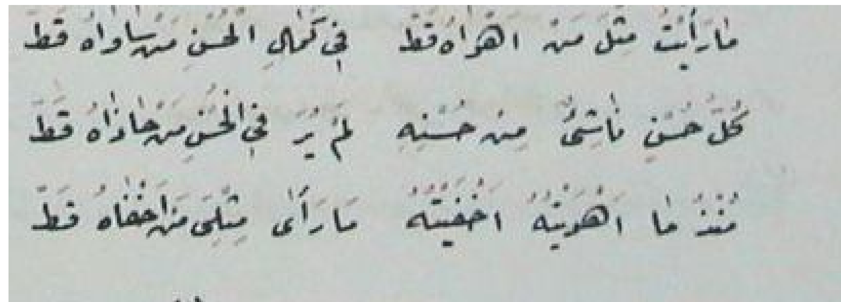
Gūşı olsa ebkemiñ nāṭıḳ oldurdu şübhesiz
Ḥikmet-i īcādı tefhīmdir bu maʿnādan ġaraż

Ṭıfl-ı nev-zādı görürsen gūş maḥż-ı bī-zebān
Ṣonra söyler işte bu taʿlīm-i babadan ġaraż

Terk-i ṣūret ḳıl telaḳḳi-i meʿnā it Elīf
Zindegi-yi ḳalbdir nefḫ-i Mesīḥādan ġaraż

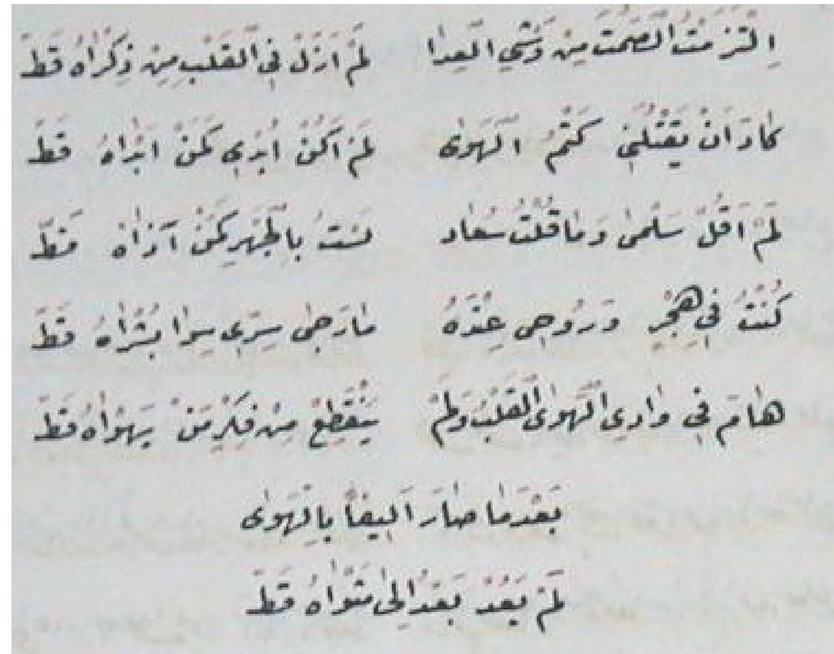
-36-

Der-ḥarf-i ṭaʾ

ما رأيت مثل من أهواه قط   في كمال الحسن من ساواه قط
كل حسن ناشئ من حسنه   لم ير في الحسن من حاذاه قط
منذ ما أهويته أخفيته   ما رأى شكلي من أخفاه قط

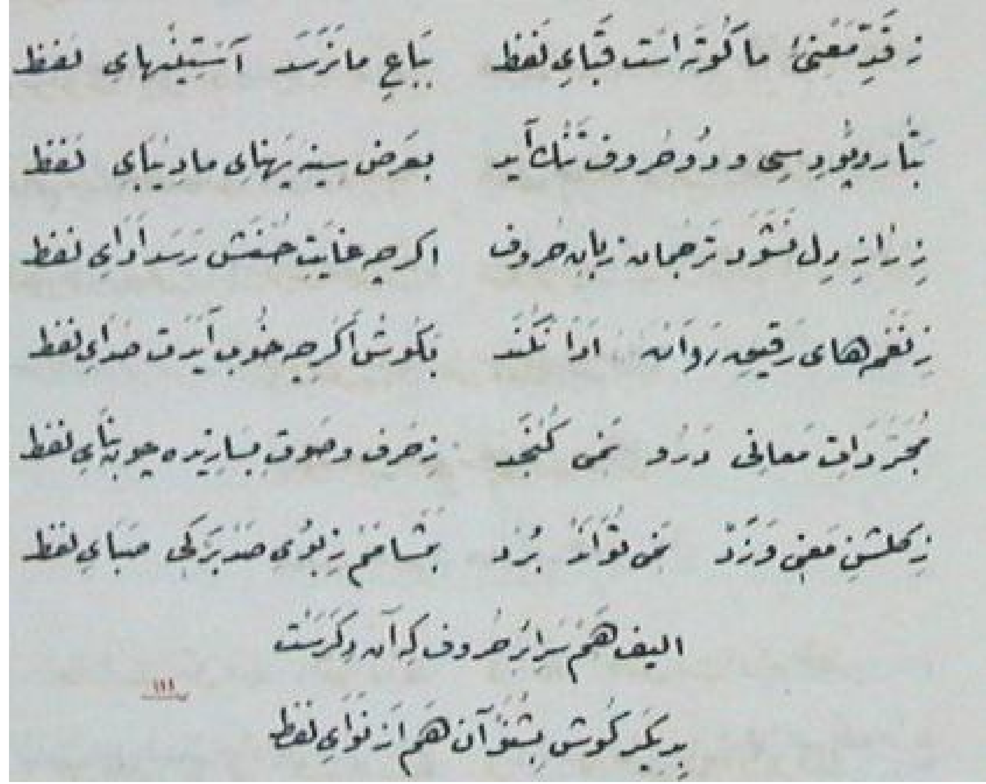
37a

التزمت الصمت منه وخشي العدا   لم أزل في القلب منه ذكراه قط
كاد أن يقتلني كتم الهوى   لم أكن أبديه لكن أبداه قط
لم أقل سلمى وما قلت سعاد   قلت بالجهر لكن آذاه قط
كنت في هجر ووصل عنده   ما جلى سري سوى بشراه قط
هام في وادي الهوى القلب ولم   ينقطع منه فكن من يهواه قط
بعدما صار أليفا بالهوى
لم يعد بعد الى شواه قط

-37-

Der-ḥarf-i ẓa-i muᶜceme

ز قد معنی ما کوتاه است قبای لفظ بباغ ما نرسد آستینهای لفظ

بیار وجود سیه دود حروف تنگ آید بعرض سینه پنهای ما ردای لفظ

ز رازی دل نشود ترجمان زبانه حروف اگرچه غایت جنبش رسد ادای لفظ

ز نغمه‌های رقیقه روانه ادا نکند بگوش اگرچه خوب آیدت صدای لفظ

مجردات معانی درود نمی گنجد ز حرف و صوت مبارزه چو بنای لفظ

ز گلشن معنی ورزد نمی فواد برد بشام زبوی صد برگی صبای لفظ

الیف هم سرا ز حروف که آمد و گرسته

بدیگر گوش بشنوان هم از نوای لفظ

-38-[239]

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1 Ruhā bir ḳayd-ı girān oldu ḥurūf u elfāz
. . .tūti-i cān oldu ḥurūf u elfāẓ

Ālem-i ḳudsta telkin idilen nükteleri
. . . . .zebān oldu . . . .

Bülbül-i gülşen-i maᶜnāyı ider lāl u . .
Baġ u esrāra ḫazān oldu ḥurūf u elfāẓ

[239] Manzume derkenarda yazıldığı için tamamı okunamamıştır.

Derd-i esrār-ı dili vaṣfdan oldu āciz
Pek girān-bend-i dihān oldu ḥurūf u elfāẓ

. . .āleme maʿnā-yı . . .giremez
Maʿni-i şerh ü beyān oldu ..

Mantıḳu't-tayra . . . .Süleymān ise de
. . . .lisān oldu ḥurūf u elfāẓ

. . .olsa da kitāb-ı ḥayāta vāṣıl
Maʿni-i teşne-dilān oldu ḥurūf u elfāẓ

Dā'ima söylemek ister gönül esrārını hep
Līk . . . beyān oldu ḥurūf u elfāz

Kaldı medfun Elif rāz-ı ḥaḳiḳat-ı dilde
Kabrine seng-i nişān oldu ḥurūf u elfāz

-39-

Der-ḥarf-i ʿayne'l-mühmele

37b **Der-ḥarf-i ʿayn**

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

ʿĀşıḳ-ı bezm-i viṣāle rehber-i cāndır semāʿ
Teşne-i cām-ı ṣafāya ke's-i nālāndır semāʿ

Defʿ ider dilden ġuyūm-ı keṡreti eyler ḫalāṣ
Rūşenāyī-baḫş-ı dilhā-yı ḥazīnāndır semāʿ

Baḥr-i maᶜnīde sefīne Nūḫ-ı meşḥūn-ı necāt
Tih-i ᶜaḳlīde ᶜaṣā-yı Mūsī-yi cāndır semāᶜ

Nār-ı Nemrūd-ı hevā-yı nefs olur berd u selām
Cān-ı İbrāhīm-i ᶜaşḳa rūḥ-ı reyḥāndır semāᶜ

Mübri-i çeşm-i dil-i ekmeh ḥayāt-ı mürdegān
Nefḫā-i rūḥu'l-ḳudüs Īsī-yi pinhāndır semāᶜ

Ufḳ-ı ālā-yı meᶜānīde mis̱āl-i Cebraᵓil
Gūş-i cāna mu□yi-i esrār-ı ḳurᵓandır semāᶜ

Süllem-i evc-i ḥaḳīḳatdir burāḳ-ı lā-mekān
Refref-i kūy-ı beḳā miᶜrāc-ı ᶜirfāndır semāᶜ

Sidre-i ᶜaḳlı geçüb tā لی مع اللهa gider [240]
Bī-cihet şehrā-ı bezm-i üns-i cānāndır semāᶜ

Feḥm-i esrār-ı ḥaḳīḳatde lisān-ı ġaybdan
Lehce-i bī-ḥarf ü lafẓ u ṣavt u mīzāndır semāᶜ

Āb-ı Nīl-āsā ider her şaḫṣa bir gūne es̱er
Sıbtiyāna kevs̱er ü kıbtīlere ḳandır semāᶜ

Sözlerimdir ser-be-ser şerḫ-i [241] ارخنا يا بلال
Sırr-ı feyż-i Aḥmedī medlūl-i furḳāndır semāᶜ

---

[240] لی مع الله : *"Allah ile öyle bir vaktim vardır ki orada ne peygamberler ve ne de yakın melekler bulunur."* Hadis-i Şerif, bk. Ekler

[241] "Ey Bilal! Bizi rahatlat" Hadis-i şerif, bk. Ekler

Cennet-i ʿāciledir ḥaḳḳā Elīf ehl-i dile
Ẓulmet-i ʿunṣurda cāna āb-ı ḥayvāndır semāʿ

-40-

Der-ḥarf-i ġayn-ı muʿceme

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Żulmet-i leyl-i ṭabīʿatde göñül ister çerāġ
Şāhid-i dīdār-ı yār olmaḳ içün bekler çerāġ

Kühl ما زاغ البصر la çeşm-i tīz olmaḳ gerek [242]
Tā ki bezm-i vaṣl ü ünse vire zīb ü fer çerāġ

38a Olmasa nūr-ı baṣar farż it çerāġıñ bā-fürūġ
Görmege pīş ü pesi aʿmālara neyler çerāġ

Lāzım ü melzumdur nūr-ı çerāġ ile baṣar
Kim dimiş ʿālemde tenhā fāʾide eyler çerāġ

Bilse ger cānān ʿuşşāḳıñ ketūm olduḳların
Tāb-ı ruḫsārı yiter ki aña reşk-āver çerāġ

Maḥrem-ı esrār olanlar tā ebed ḫāmuş olur
Varlıġın iḫrāḳ ider pervāne-veş ender çerāġ

ʿĀşıḳından ġayra maʿşūḳ eylemez ifşā-yı rāz
Gör ki esrār-ı dilin pervāneye söyler çerāġ

242 ما زاغ البصر “Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.” Kur’an-ı Kerim, Necm , 53/17 Bk. Ekler

Himmet-i merdāne ister kūr kūrāne degil
Ḳande bir ṣāḥib-baṣar ki cidd ile diler çerāġ

İʿtirāf itmez Elīfā kimse noḳṣānın bugün
Dest-i nā-bīnāda derd ile yanub aġlar çerāġ

-41-

Der-ḥarf-i fāʾ

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Būy-ı zülf-i yār mı yā ʿanber ü yā müşg-i nāf
Mest iden cān ü dili ʿuşşāḳ itmiş iḫtilāf

Meclis-i mestān-ı cām-ı ʿaşḳa düşdü ġulġule
Ṣordular Mecnūndan o ʿaczīn itdi iʿtirāf

Sāye-i ṭūbā-yı ümmīdimde yatmış ḳalmışım
Didiler rüʾyāda gel gel bir ṭaraf oldı ḫilaf

Gözüm açdım ʿarż-ı dīdār eylemiş biñ nāz ile
Didiler ki o degil bu gördügüñ ʿanḳā-yı ḳaf

Ḥayret-ender ḥayretim ben bu ikinci müşkiliñ
Her ne dinse ḥall ü şerḥinde bütün lāf ü güzāf

Sāḳiyā ṣun cām-ı ser-şārı pey ā-pey baʿde mā
ʿAḳl u ṣaḫv ile degil lāyıḳ benimçün ittiṣaf [243]

[243] Sözcüğün doğrusu "ṣaḥv" şeklindedir

Ḳurtulur tevḥīdden fehm eyleyen güftārımı
ᶜAyn-ı vaḥdetden ider āb-ı ḥayātı iġtirāf

ᶜAḳl u fikr u ḥikmet-i ᶜaḳliye şastından çıḳub
Māhiyān-ı baḥr-ı vaḥdet ile eyler iʾtilāf

38b Baḥr-i vaḥdetden ḥaḳīḳī ḥaẓ alan deryā-dilān
Fülk-i şerᶜ-i ᶜAḥmedīden eylemezler inḥirāf

Sācid ü mescūd u secde var yoḳ olmaḳ muḥāl
Ḳayd-ı hestīden hemān sen çıḳ hele ey sīne-saf

Ḥükm-i esmā vü ṣıfātı görmeyen kördür Elīf
Sırr-ı şerᶜ-i Aḥmedī bīnāya eyler inkişāf

-42-

Der-ḥarf-i ḳaf

Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün

1 Şaᶜir degilim belāġatim yoḳ
Daᶜvā-yı şiᶜrde liyāḳatim yoḳ

Yoḳdur kelāmımda selāset [244]
Nuṭḳ u beyānda ṭalāḳātim yoḳ

ᶜİlm-i ᶜaružu ezberlemedim
Fenn-i edebde ẖadāḳatım yoḳ

[244] 1. Dizenin vezni bozuktur.

Nefsimi işġal içüi ʿazīzim
Yazdım ziyādeye ṭāḳatim yoḳ

ʿĀlem begenmez ise şāyed
O yüzden hiç şikāyetim yoḳ

Bu tercümān-ı dilimden ancaḳ
Ḫalḳıñ pesendīne ḥācetim yoḳ

Hiç kimse ḳalbine ḥākim olmaz
Ḥıfż-ı lisāna riʿāyetim yoḳ

Her ne ki dilden itdiyse ẓuhūr
Söyledim ānda ṣınāʿatim yoḳ

Ḥasbiḥalim benim bu yoḳsa
Dīvān yazmaġa kifāyetim yoḳ

Tekellüfüm yoḳ vezn ü luġatde
Lāf-zenlikde mehāretim yoḳ

Bī-bak dervīş-i ḳalendirīyim
Elde taṣannuʿa āletim yoḳ

İster begen ister begenme
Andan da benim ḳasavetim yoḳ

39a Bī-bak dedim yā Elīf añla
Böyle noḳṣanda ḥacāletim yoḳ

-43-

Vezin ?

1 Nefs ü hevādan şikāyetim çoḳ
Aḫlāḳ yüzünden rezāletim çoḳ

Rāh-ı Ḫüdāda leng ü lūkem
Ḳulluḳda benim ʿaṭāletim çoḳ

İrmek reh-ı ʿaşḳa āsān degil
Ādāb-ı ʿaşḳda baṭāletim çoḳ

ʿİlm ü ʿamelde nāḳıṣım andan
Ehl-i dil içinde ḫacāletim çoḳ

5 Ḳulluḳda saʿyim żaʿif ü bārid
Reh-i serd-i hevāda ḥarāretim çoḳ

Bu ḥal ile ḳande ḳaldı teʿāla
Eyvāh benim kesāletim çoḳ

Aḥvāl-i perīşānıma esbāb
Nefsimde benim şeʾāmetim çoḳ

Tehzīb-i aḫlāḳa saʿyden ʿāciz
Çünki bāṭında ḥabās̱etim çoḳ

Ümīdim ancak raḥmet-i ḥaḳda
Yoḳsa efendi sefāhetim çoḳ

Dergeh-i Mevlāda hīç yüzüm yoḳ
Ben bir ḳulum ki ḳabāḥatim çoḳ

Allah kerīmdir yoḳsa Elīf
Rūz-i cezāda felāketim çoḳ

-44-

Der-ḥarf-i kef

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Bir nigārıñ ḳuluyum ki nüh felek
ʿĀşıḳ-ı üftādesi ins ü melek

Dergehinde bende-i efgendesi
Padişehler hem diler andan dilek

39b Kişver-i dilde görüb sulṭānını
Didiler teslīm idüb el-mülkü lek

Gördi billūrīn ṣarḫ-ı cāhı[245]
Didi Belḳıs-ı ʿaḳl اسلمت لك [246]

Nīm-nigāhıdır ḥayāt-efzā-yı dil
Ẕerre-i tāb-ı rūḫı mihr-i felek

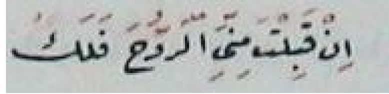
[245] Sözcük "ṣarḥ" şeklinde olmaldırı
[246] وَأَسْلَمْتُ : "..***teslim oldum***" Kur'an-ı Kerim, Neml 27/44 bk. Ekler

Çille-i saḫt-ı kemān-ı ʿışḳını
Çekmege ḳādir degil degme bilek

Ey ḥayāt-ı dil saña lāyıḳ ne var
Cümle bir āh ile bir cān mā melek [247]

Müflisem müflis neyim vār hep seniñ
Dīn senīn īmān seniñ tā küllü lek

Dergehiñde ʿarż ider bendeñ Elīf

-45-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Elifā aġla kim fānī cihāna sen Elīf olduñ
Uyub vehme bu nefs-i bed-gümāna sen Elīf olduñ

Unutduñ ʿahd-i evvelde s̱ebātı bī- vefā olduñ
Niçün ālāyiş-i fānī cihāna sen Elīf olduñ

Bilürdiñ ṣoḥbetiñ teʾs̱īri vārdır nefs uyṣaldır
Nīçün böyle bilürken ġāfilāna sen Elīf olduñ

Vaẓīfeñ bunda taḥṣīl-i kemāl-i ʿilm ü ʿirfāndı
Niçün üstādı ḳoydun cāhilana sen Elīf olduñ

[247] "Nesi varsa, varı yoğu, olanca şey" anlamında bir sözdür.

Hemān ikmāl-i noḳṣan eylemekdi maḳṣad-ı aṣlī
Niçün ᶜālemde hep bu nāḳıṣana sen Elīf olduñ

Saña vācibdi her dem ṣoḥbet-i ᶜāḳille istikmāl
Nīçün dīvāne-veş hep aḥmaḳāna sen Elīf olduñ

ᶜAḳldır fikr ile insānı insān eyleyen bī-şek
Nīçün mecnūn-ṣıfat dīvānegāna sen Elīf olduñ

Ṭarīḳatde faḳirdir cevher ü hep māsivā aᶜrāż
Nīçün nisyān idüb de īn ü āna sen Elīf olduñ

Yaḳışmazdı saña dervīş iken şāhān ile ülfet
Niçün ḥadden çıḳub şāh u cihāna sen Elīf olduñ

40a Yazıḳ şehbāz-ı ḳudsīdiñ düşüb bu ẖakdan içre
Niçün mürġāb u baṭ u mākiyāna sen Elīf olduñ

Yeter artıḳ yeter gel aṣlıña cinsiñle ülfet ḳıl
Niçün nā-cins olan bīgānegāna sen Elīf olduñ

Ṭarīḳat nāmını isrāf idüb bāzīçe olmuşsuñ
Niçün eṭfāl-i bī-ᶜaḳl-i zamāna sen Elīf olduñ

Yazıḳ altmış sekiz yıl ᶜömrüñü cümle hebā itdüñ
Niçün bu luᶜb u lehv-i kūdigāna sen Elīf olduñ

Bütün sermāye gitdi elden olduñ müflīs ü bī-tāb
Niçün ṭabᶜ-ı sefīh ü bī-emāna sen Elīf olduñ

15 Elīfā taᵓib ol gel илticā it raḥmet-i ḥaḳḳa
Niçün yeᵓs ile bu bār-i girāna sen Elīf olduñ

-46-

Der-ḥārf-i lām[248]

-47-

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

40b 1 Ḥaḳdır māhiyet-i ᶜaşḳı bilen ġayrı degil
ᶜAşḳdır ġaybı şuhūda getiren ġayrı degil

[248] Şair, 1. Dizenin ilk ve ikinci sözcükleri için sayfanın kenarına açıklama yazmıştır. Ancak okunamamaktadır.

Ḥaḳdır kevni iden ʿaşḳla mest ü ḥayrān
ʿAşḳdır ġulġule-efzā-yı cihān ġayrı degil

Ḥaḳdır ʿaşḳı iden kevn ü mekāna ḫākim
ʿAşḳdır cengi iden ṣulḥu veren ġayrı degil

Ḥaḳdır ʿaşḳı iden māye-i mülk ü melekūt
ʿAşḳdır hep görinen gizlü ʿayān ġayrı degil

Ḥaḳdır bāde-i ʿaşḳ ile iden Ādemi mest
ʿAşḳdır cenneti buġdaya ṣatan ġayrı degil

Ḥaḳdır bādbān eyleyen ʿaşḳı fülke
ʿAşḳdır Nuḥı bu ṭūfāna ṣalan ġayrı degil

Ḥaḳdır Ṭura iden āteş-i ʿaşḳı īḳād
ʿAşḳdır Mūsāya āteş görinen ġayrı degil

Ḥaḳdır ṭılsım-ı ʿaşḳı iden ʿİsāya ʿaṭā
ʿAşḳdır mürdeyi iḥyā buyuran ġayrı degil

Ḥaḳdır refref-i ʿaşḳı iden irsāl hele
ʿAşḳdır Aḥmed’i ber-dūş ḳılan ġayrı degil

Ḥaḳdır ḫalvet-i maḫṣūṣda sāḳi biẕẕāt
ʿAşḳdır cām-ı mül-i faḫr-ı cihān ġāyrı degil

Ḥaḳdır ʿaşḳa iden şāh u gedāyı maġlūb
ʿAşḳdır şāh u gedāyı bir iden ġayrı degil

Ḥaḳdır silsile-i ᶜaşḳı iden gerden-bend
ᶜAşḳdır ᶜaḳlımı başımdan alan ġayrı degil

Ḥaḳdır naġme-i ᶜaşḳ ile viren cūş u ḫurūş
ᶜAşḳdır raḳs u semaᶜa çıḳaran ġayrı degil

Ḥaḳdır ᶜaşḳa iden cümleyi tesḫīr Elīf
ᶜAşḳdır rūḥ-ı cihān kevn ü mekān ġayrı degil

-48-

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1 Ḥikmet-i ᶜaḳlīyi terk it mekteb-i ᶜirfāna gel
Güft ü gūy-ı maḥżı terk it ḥikmet-i ḳurᵓana gel

Farż u taḳdīr ü taḥayyülden doġan bir ḥikmetiñ
Bir serāb olduġını iẕᶜān ile īmāna gel

41a ᶜAḳl ile keşf-i ḥaḳīḳat mümkün olmaz bilmiş ol
Añlaşılmış mı naẓar ḳıl nüsḫa-i insāna gel

Nāḳıs u menḳūż bir çoḳ güft u gūdur felsefe
Ders alub rūḥu'l-ḳudüsden rütbe-i īḳāna gel

5 Pāy-ı çūpindir berāhīn ᶜuḳūl-i bī- s̱ebāt
ᶜAḳl-ı cüzᵓīyi bıraḳ burhānı geç furḳāna gel

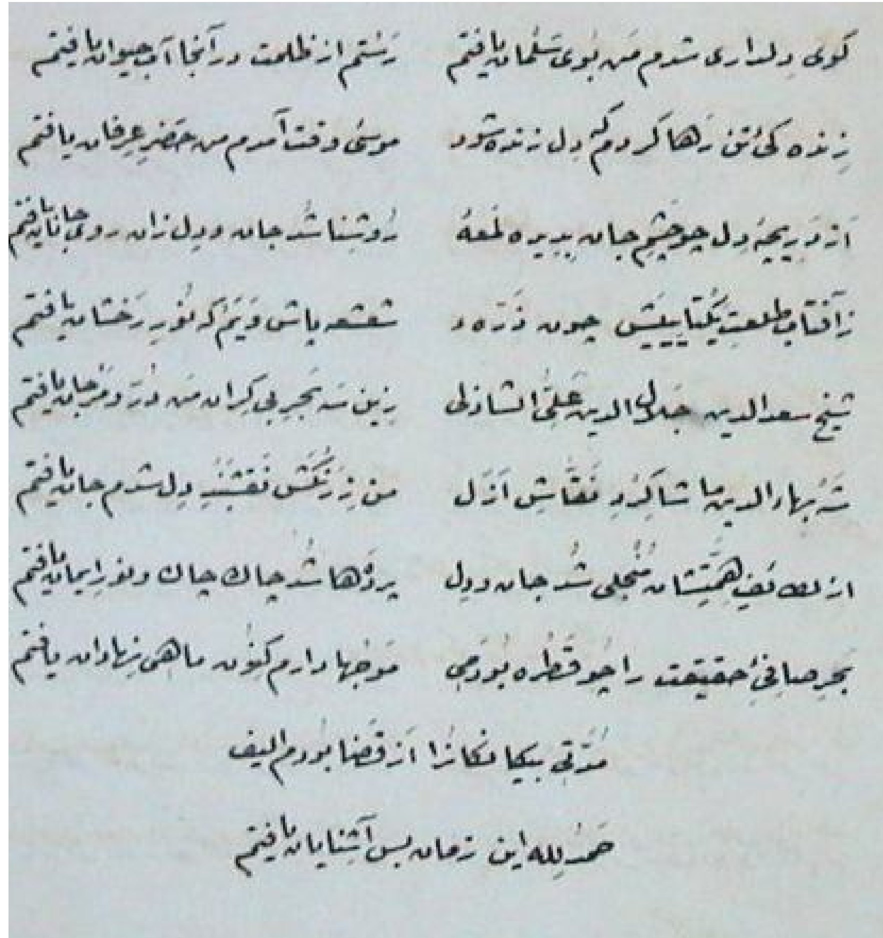
Ṭālib-i ᶜilm-i ḥaḳīḳat ol ḫayāli terk ile
Çeşm ü gūş ol da serāpā ṣoḥbet-i merdāna gel

Ḳıble-i zāta sücūd içün Elīf eyle vużū

Āb-ı şūr-ı ḥissi terk it çeşme-i ḥayvāna gel

-49-

Der-ḥarf-i mīm

-50-

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

41b 1 Yüri ey peyk-i dil it maʿşer-i iḫvāna selām

Ṭarafımdan idesiñ böylece teblīġ-i peyām

Bu naṣīb olmadı aḳrānım olan dostāna
Neşve-i ḳalbi baña virdi ḫüdā itdi be-kām

Keremiyle reh-ı faḳr içre ḳılub müstāġnī
Beni evlād-ı dil ü ṣülb ile muḥtār-ı enām

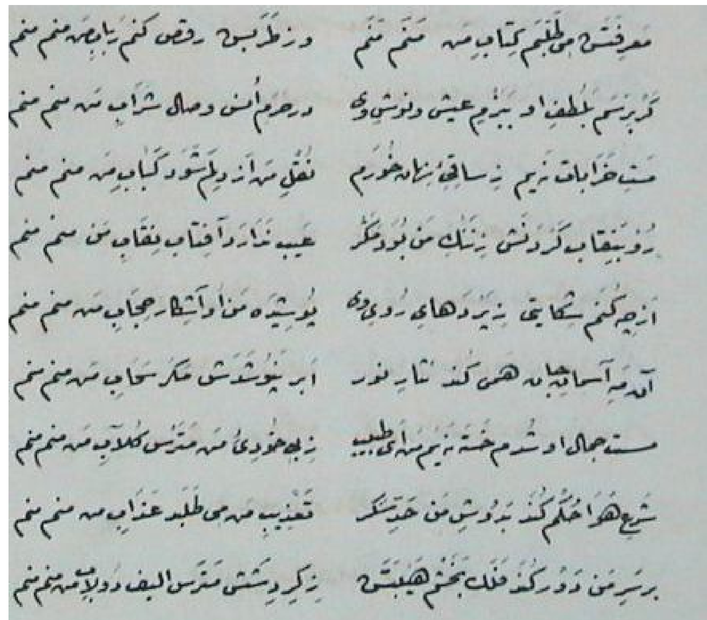
Dür ü gevher ile tersiᶜ olunub ḥaşre ḳadar
Reh-ı ᶜaşḳ içre bula silsilemiz ḥüsn-i niẓām

İde ḫallāḳ-ı cihān luṭf ile ḫayr-ı ḫalef
Bütün evlād u dil u sülbümü tā rūz-ı ḳıyām

Ṭutaraḳ ḳuvvet ile ḥabl-ı kitāb u süneni
Bize tevḥīd ola her ḥālde aḳṣā-yı merām

Niᶜmet-i şükr-i niᶜamla müteneᶜim olaraḳ
İdelim böyle Elīf neşᵓe-i dünyāyı tamam

-51-

-52-

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

42a Mes̱nevi-i ḥāżret-i Mollā-yı Rūm
Şeh-ı Celāleddin deryā-yı ᶜulūm

Olalı gūşumda menkūş-ı güher
Ḥamd-i ḥaḳḳa ḳalmadı dilde ġumūm

Fātiḥ-i aḳfāl-i cümle müşkilāt
Dāfiᶜ-i vehm ü ḫayālāt ü hümūm

Mes̱nevīdir mes̱nevīdir mes̱nevī
Ḳut-i ervāḥ-ı heme ehl-i fuhūm

Yazmadı ḥaḳḳa ṣaḥīfe-i dehrden
Böyle ḳudsī nāme kim nefᶜi ᶜumūm

Hāme-i[249] taḳdīr bir yazmış bunu
Mis̱lin imlā itmedi çün yoḳ lüzūm

Baş egüb ehl-i ḥaḳīḳat cümleten
Eyledi taṣdīḳ hem ehl-i rusūm

Ḥaḳ bu kim şems-i semāᶜ-yı maᶜrifet
Tābına māniᶜ degil ḳatᶜā ġuyūm

---

[249] Sözcük “ḫāme” şeklinde olmalıdır.

Zer ider mess-i vücūduñ ey Elīf
Kīmyā-yı nuṭḳ-ı ān Mollā-yı Rūm

-53-

Der-ḥārf-i nūn

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Şeh-i iklīm-i ḥüsn-i muṭlaḳıñ dīvānesiyim ben
Şarāb-ı bezm-i ins-i aḳdemıñ mestānesiyim ben

Bu fānūs-ı fenānıñ naḳş-ı reng-ā-rengi bī-ferdir
Bu reng ü fer ü naḳşıñ ser-te-ser bīgānesiyim ben

Beni meftūn iden bir nūr-ı ʿālem-tāb-ı bī-rengdir
O şemʿ-i şuʿle-pāş-ı dāʾimiñ bir pervānesiyim ben

Benim ṣūretde bu naḳş ü nigārım zīb ü ferim hep
Anunçündür ki bir şehin-şehiñ kāşānesiyim ben

Baḳub ṣūret görenler her biri bir ẓanna düşmüşler
Hümā-yı evc-i maʿnānıñ Elīfā lānesiyim ben

-54-

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü faʿūlün

42b Her dem ki ḫayāli geçiyor bu naẓarımdan
Fevri dökülür dürr ü güher çeşm-i terimden

Güyā olurum reh-güzer yāre güher-pāş
Can naḳdini beẕl eyle kīs-i cigerimden

Ketm itmiyorum rāz-ı dili artıḳ ᶜabeŝdir
Fāş oldı bütün sūz-ı dilim dūd-ı serimden

Ben bādeye bīgāne isem ḫūn-ı dilim var
Ẓan itme ki içmem ānı ḫalḳdan haẕerimden

5 ᶜAşḳa düşen elbette olur ᶜāleme rüsvāᵓ
Ey bende-i nāmūs çekil rehgüzerimden

Fānī olalı ᶜaḳl ḫayālinde o şūḫuñ
İşrāḳ idiyor al-i ruḫı dīdelerimden

Mecnūn'a ḫaber vir de Elīfā baña gelsün
Taᶜlīm ideyim ᶜaşḳı āña ben ziberimden [250]

-55-

mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü faᶜūlün

1 Gülzār-ı ḫayālimde teferrücde iken ben
Bir gözleri āhūya dil olmuş naẓar-efgen

Bī-hūş düşüb sāyesine naḫl-ı ümīdiñ
Begler yatır ol şemm ide tā müşk-i terinden

---

[250] Sözcük ""zibr" olmalıdır. Vezin gereği "ziber" şeklinde harekelenmiştir.

Mesḫūr-ı füsūn-ı nigehi olmuş anıñçün
Mecnūn-ṣıfat ᶜaḳlı görür kendine rehzen

Dört gözle olub muntaẓır lemᶜa-i dīdār
Ẕerrāt-ı vücūd olmuş aña her biri revzen

Bir ḳatre mey-i vaṣlına biñ cān ile ṭālib
Tā sāᶜid-i billūrı ide çeşmini rūşen

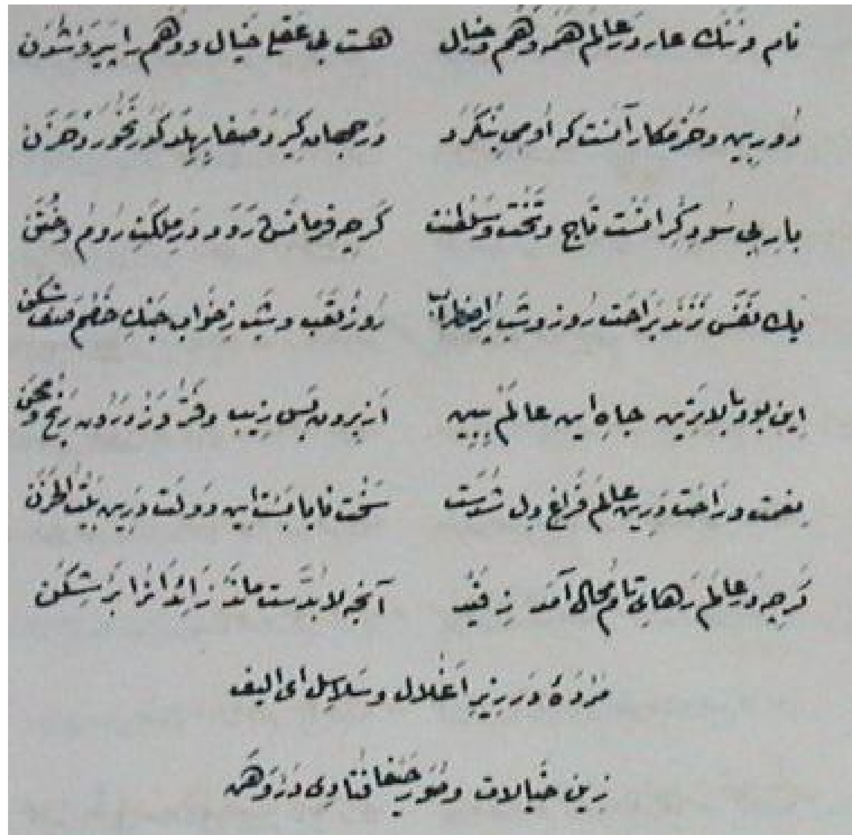
Heyhāy-ı şerer bār-ı dil-i suḫte-i ġamm
Yaḳdı beni de oldı bir āteş-gede bu ten

Sevdā-yı ruḫ-ı yāre Elīf olmuş o dönmez
Artıḳ baña bār olmayacaḳ gitdi dil elden

-56-

دائما همت مردانه بردار دیرلک   همدم ایسه آدمیه صورت بکمه بخشش

43a

-57-

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Olma ḫūy-kerde-cebīn ḫāṭır-ı aḥbāb içün
Eyleme būs-ı zemin ḫāṭır-ı aḥbāb içün

Göñlünü ẕihniñi efkārıñı beyhūde yere
İtme itʿāb ṣaḳın ḫāṭır-ı aḥbāb içün

Şarṭ-ı ülfet bu zamanda göñül eglendirmek
Sen de ġam çekme hemīn ḫāṭır-ı aḥbāb içün

Kimse bār istemiyor olsa daẖi ẕerre ḳadar
Oluyor taᶜb-güzin ẖāṭır-ı aḥbāb içün

Böyle bed-ẖūy idiyor işte bizi ehl-i zaman
Sen de gel olma ḥazīn ẖāṭır-ı aḥbāb içün

Bī-vefādır ṣaḳın aldanma Elīfā nāsa
Zaḥmete ḳoyma özin ẖāṭır-ı aḥbāb içün

-58-

mefāᶜīlün mefāᶜīlün feᶜūlün

Aman ey luṭfu çoḳ Ḫallāḳ uYezdān
Ḳapuñda bende-i miskīn ü ḥayrān

43b ᶜAlīl ü ᶜāciz ü pīrem zebūnam
Ẕelīl ü bī-kes ü üftāde giryān

Gedāyem bāb-ı luṭfuñda İlāhī
İki ᶜālemde senden luṭf u iḥsān

Benim sermāyem ancaḳ raḥmetiñdir
Olur mu dergeh-i raḥmetde ẖüsrān

Baña bildirdigiñçün raḥmetiñi
Göñülde yeʾs yoḳ ey yüce raḥmān

İlāhī luṭf idüb imdād eyle
Tasalluṭ eyliyor erbāb-ı ṭuġyā

Teᶜaddiyāt -ı erbāb-ı ġarażdan
Ḫalāṣ it ḳudretiñle itme nālān

Şerār-ı nāsdan pek muṣṭaribdür
Bugün müʾminler ey ḳudretli sulṭān

İlāhi sen yetiş imdāda yandıḳ
Edānī ellerinde ṭob u çevgān

Kerem ḳıl ehl-i beytimle cihānda
Düşürme ẕillete yā Rabbī bir ān

Elīf itdiñ beni luṭfuñla çünki
Dem-i pīrīde itme rehn-i ḫiẕlān

-59-

Mefᶜūlü mefāᶜīlü mefāᶜīlü faᶜūlün
Mefᶜūlü faᶜūlün

Ey pādişeh-ı lem-yezel ü ḫālıḳ-i ekvān
Ey Ḳādir ü Mennān
Ey baḥr-i ᶜaṭā vü keremi bī-ḥad ü pāyān
Yoḳ sāḥili ᶜummān

Senden diger ey Ḫallaḳ-ı Rezzāḳım, İlāhī
Yoḳ püşt ü penāhım
Ben ᶜāciz ü bī-çāre vü müstaġraḳ-i ᶜiṣyān
Sen ṣāḥib-i ġufrān

Bāb-ı keremiñ cümleye her demde küşāde
Her ṣubḥ u ʿişāda
ʿİnʿam u ʿināyāt u ʿaṭāda heme yeksān
Küffār u müselmān

44a Cūd u keremiñden beni şād eyle ilāhī
Göster baña rāhı
Bu dehşet-i ġurbet beni āh eyledi ḥayrān
Yaḳdı dili hicrān

5 Düşdüm bu hevā vü hevese nefsime uydum
Ben kendime ḳıydım
Yaḳdım başımı nāra elim ile çü mestān
Yanmaḳtayım el-ān

Dāne içün atdım ne ʿaceb kendimi dāma
Çün mürġ-ı ḥamāme
Bī-derkligümden olurum anda ḫırāmān
Yoḳsa ṣoñu nīrān

Deldim cigerim cehl ile bā-nīze-i mesmūm
Yā Rāb saña maʿlūm
Hep fāʾide ẓan itdigim oldu bañā ḫüsrān
Ey derdime dermān

Luṭf eyle bu aḥvāl-i perīşānıma raḥm it
Sen merhem-i zaḫm it
Bāb-ı keremiñde olayım nāʾil-i iḥsān
Şād ola dil ü cān

Yā Rāb be-Muḥammed ü ᶜAlī şāh-i vilāyet
Ān kān-ı seḫāvet
Bā-ᶜiṣmet-i Zehrā vü ber ẓulūm-ı sıbṭān
Bā- ᶜizzet-i īşān

10 Ḳıl dām-ı nefsden bu ḳuluñ luṭf ile āzād
Maḫzūn dilimi şād
Ṣun bāde-i ᶜaşḳıñ kerem it mest ola bu cān
Tā maḥşer ü mīzān

Bu rīş-i dile merhem ola nūr-ı tecellī
Cān bula tesellī
Berḳ-i ceẕebātıñ ola bu varlıġı sūzān
Ḥatta olam insān

Taḫlīs buyur şirk-i ḫafīden beni şāhım
Maᶜbūdum İlāhım
44b Rūşen ola sīnem evi bā-şuᶜle-i īmān
Çün sīne-i Selmān

Yā Rāb bu Elīf ᶜāciz ü bī-çāre gedādır
Muḫtāc-ı ᶜaṭadır
Durmuş der-i cūduñda buyur cāʾize iḥsān
Sensiñ ġani subḥān

-60

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Yıḳılsun yere geçsün ḫānesi ḳānı heder olsun
İlāhī ḫanümānı cümleten zīr ü zeber olsun

Nedir bu pīşe ḳılmışlar āzād-ı cevr ü ṭuġyānı
Bu çāh-ı mekr ü tezvīr anlara çāh-ı saḳar olsun

Ṭarīḳ-ı evliyāyı dām-ı tezvīr-i fesād itdi
Yüzininñ ḳarası yā Rabbī ḳalbinden beter olsun

Dağılsun ṣarṣar-ı ḳahr ile cemʿīyyetleri ḫaṣmıñ
O dehşetle heme gūyende-i اين المفر olsun [251]

5 Biz ancaḳ dergeh-i luṭf-ı ḫüdāda fāriġü'l-bālız
Elīfā ḳıl tevekkül ṣabrımız ʿayn-ı ẓafer olsun

-61-

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ṣafḥa-i na-mütenāhi-i vücūd-ı imkān
Levḥa-i ṣanʿat-ı naḳḳāş-i ezeldir ey cān

Ḫāme-i ḳudreti naḳş itdi tamāmen bunda
Görünür hep ṣuver-ı ʿilm-i ḳadīm-i Yezdān

---

[251] ***أين المفر*** : "…***kaçış nereye…***" Kur'an-ı Kerim, Kıyame 75/7-10 bk. ekler

Ḥikmet-i bāliġa-i mübdeiᶜ-i cümle mevcūd
İḳtiżā itdi ẓuhūrın yaradıldı ekvān

Cümlesi muḳteżiyāt-ı ḥażarāt-i esmā
Her biri āyīne-i ṣāf-ı ṣıfāt-ı raḥmān

Ṣūret-i muḥdes̱-i mirᵓatden ey dil güzār it
Baḳ gözin var ise gör vech-i ḳadīmi her ān [252]

Lemḥā-i lāmiᶜāsın gör subuhāt-ı vechiñ
Cān göziyle naẓar it eyle bu sırrı imᶜān

Lemᶜa-i bāriḳa-i nūr-ı celāl-ı vaḥdet
Her nefes māḥi-i kes̱ret idigün ḳıl iẕᶜān

Ẓıll-ı zāᵓildür ᶜazīzim ṣuver-i mevcūdāt
Ṣūrete ḥaḳ dime mānend-i cehūl-ı nādān

45a Cümlesi hālik anuñ vech-i ẖüdāyı göresin
Dīde-i cān ile baḳ işte Elīfā ᶜirfān

-62-

Mefᶜūlü mefāᶜilün feᶜūlün
(Mefᶜūlün fāᶜilün feᶜūlün)

Feryād alāyık-ı dünyevīden
Rehzen şehrāh-ı uẖrevīden

---

[252] Sözcük “göziñ” şeklinde olmalıdır.

Yā Rab zülāl-ı sırrını sen ṣun
Ḳurʾan u sünnetiñ mes̱nevīden

Luṭfuñ ile ẕevḳ-yāb it ilāhī
Esrār-ı künūz-i maʿnevīden

Meslek-i süllak-ı sünnete gel gir
Dūr olma iʿtiḳād-ı ḳavīden

5 Ḥaḳ virir esrār-ı mes̱nevīyi
Ẓan itme ġarīb-i münzevīden

Ayırma luṭf eyle Elīfi yā Rab
Meşreb-i şettār-ı Mevlevīden

-63-

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Ne ittiḥād u teraḳḳi ne mülk ü cāha güven
Ne ītilāfa temāyül ne irticāʿa özen

Ḥaḳāyıḳ-ı kitāb u sünneti kuhl-i baṣar it
Şuʾūn-ı ḥaḳḳı gör ʿālemde odur ḥükm süren

Bütün siyāset-i ehl-i ṣuver netāʾic-i vehm
Muʿāmelāt-ı cihān ser-ā-ser yalan ü düzen

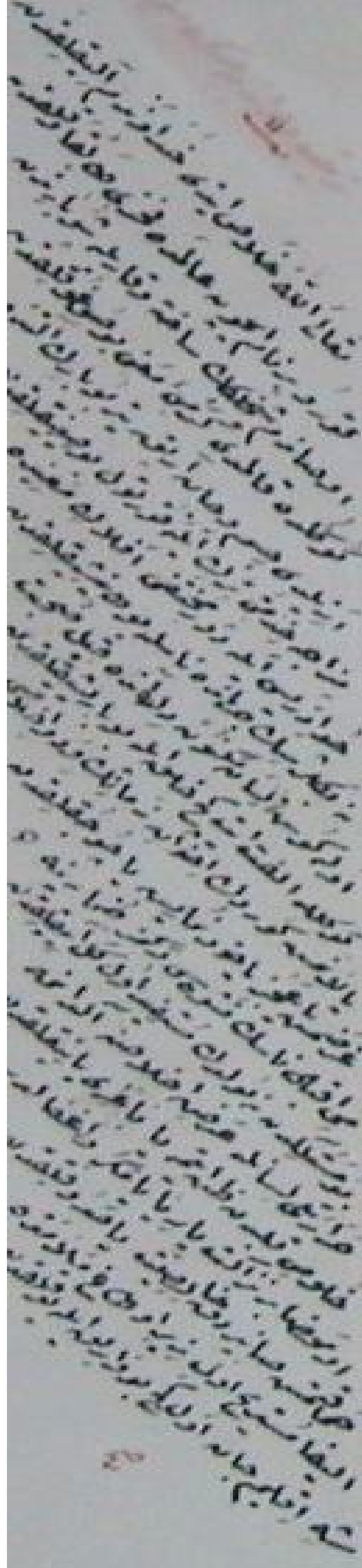
Muḥīte gerçi uymayan biraz meşaḳḳat çeker
Selāmet dilī żāyiʿ ider muḥīṭe uyan

Nifāḳ-ı ᶜārifāne gerekdir zamanımızda
Nedāmet ider bir gün bunlara temāyül iden

Mülāzım-ı buyūt olub sükūtu pīşe ider
Fehīm ü ᶜāḳil ü dūr-bīn u dūr-endīş olan

Ḥazer gerek fiten-i sāriyeden şimdi Elīf
Felākete uġrar ḥamiyyet ü ġayrete düşen

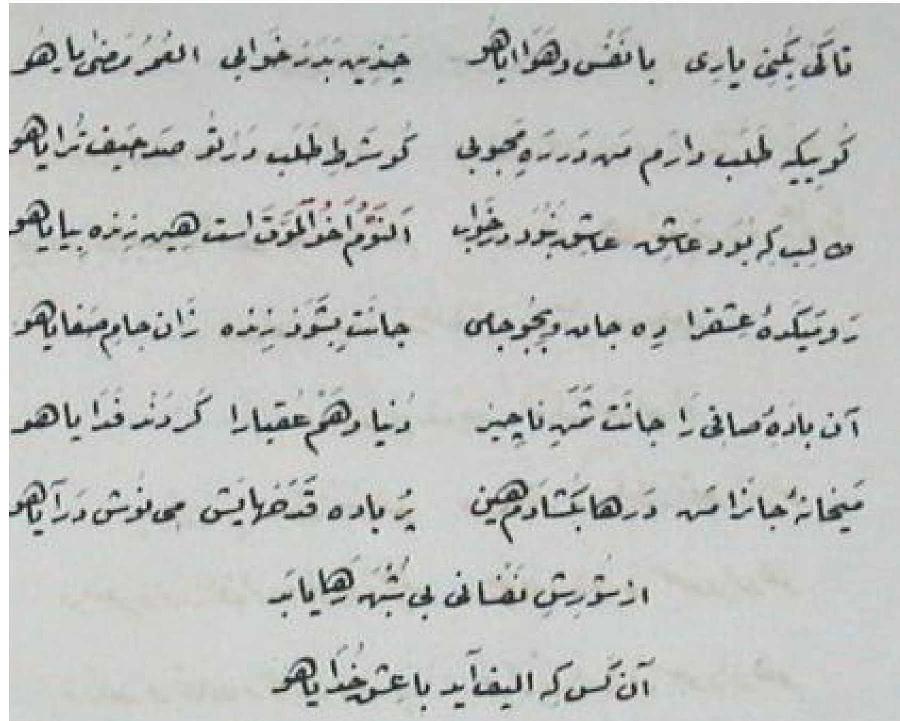
-64-[253]

253 Manzume derkenarda yazıldığı için okunamadı.

-65-

45b **Der-ḥarf-i vāv**

تا کی بکنی یاری با نفس و هوا یا هو   چندین بتر خوابی الغرض مضی یا هو

گوییکه طلب دارم شه در ره محبوبی   گر شرط طلب داری صد حیف ترا یا هو

هی لب گر بود عاشق عاشق بود در خواب   النوم اخو الموت است هین زنده بیا یا هو

در میکده عشق آ ده جام و بجو جانی   جانت بشود زنده زان جام صفا یا هو

آن باده صافی را جانت شه ناچیز   دنیا و همه عقبا را گردند فدا یا هو

میخانه جانا شه در ها بگشادم هین   پر باده قدحهایست می نوش درآ یا هو

از شورش نفسانی بی شبهه رها یابد

آن کس که الیف آید با عشق خدا یا هو

-66-

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Yeter itdiñ cihānda çoḳ teḳāpū
Eḥibbā vü aḳārib ile yā hū

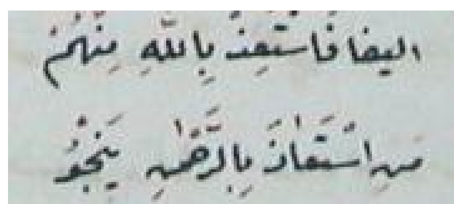
Ne ḳaldı elde bundan saña ancaḳ
Żiyaʿ-i vaḳt ü muḫtele siyah-rū

Sefīhān-ı zamānı dost mu ṣandıñ
Neden rūbāhdan olduñ vefā-cū

Müṣāḥib, ādemiñ cinsi gerekdir
Nīçün nā-cinse açdıñ dilde ḳapu

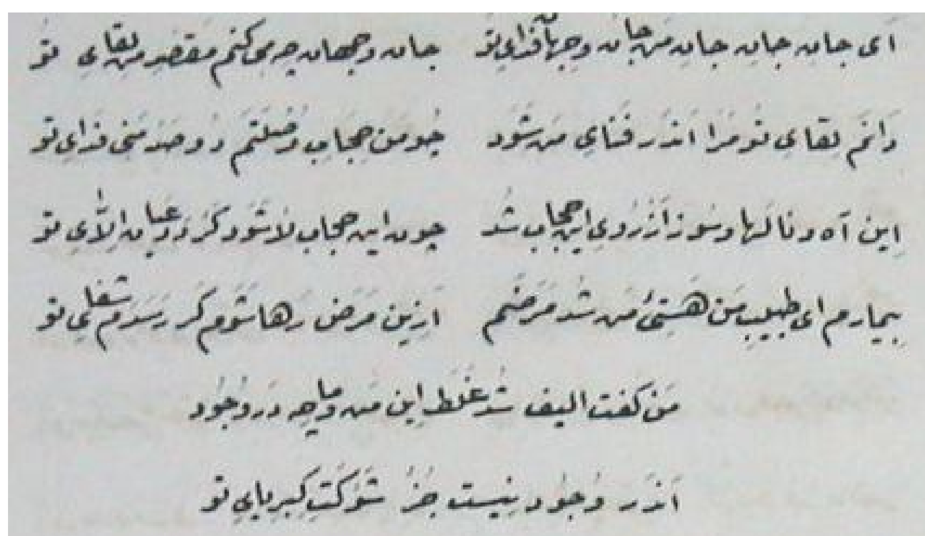
Görüb ṣūretiñ naḳşı ṣanma ṭāvus
Heme mār-ı munaḳḳaşdır pür āġu

Sevād-ı pīşe zār-ı pür ḫaṭarda
Görünür baʿżı kerre gurg, āhū

ایضا فاستعذ بالله منهم
سه استعاذ بالرحمن ینجو

-67-

46a

ای جان جان جان من جان و جهان فدای تو — جان و جهان چه می‌کنم مقصد من لقای تو
دائم بقای تو مرا اندر فنای من شود — چون من حجاب رفعتم در وحدتی فدای تو
این آه و نالهای و سوز از دردی این حجاب شد — چون این حجاب لا شود گردد عیان لقای تو
بیمارم ای طبیب من هستی من شد مرضم — از این مرض رها شوم گر برسدم شفای تو
من گفته الیف شد غلط این من و ما چه در وجود
اندر وجود نیست جز شوکت کبریای تو

-68-

من هیچ نمی دانم معبود الا هو   در ظاهر و در باطن مقصود الا هو

او منعم و او رزاق او معطی و او وهاب   در جمله لسانی فی محمود الا هو

در کعبه و بتخانه در خانقه و در دیر   بنگر که در آنها فی مسجود الا هو

او اول و او آخر، او ظاهر و او باطن   در عین حقیقت فی موجود الا هو

ترقیه نظر می کنه با نور خدا بنگر   بینی که در اشیا فی مشهود الا هو

از فیض خدا می جو تا نور نظر هست   با این نکند کس را مسعود الا هو

بیرون شد الیفا زین اضمار و اضافتها

تا در دل تو گردد نابود الا هو

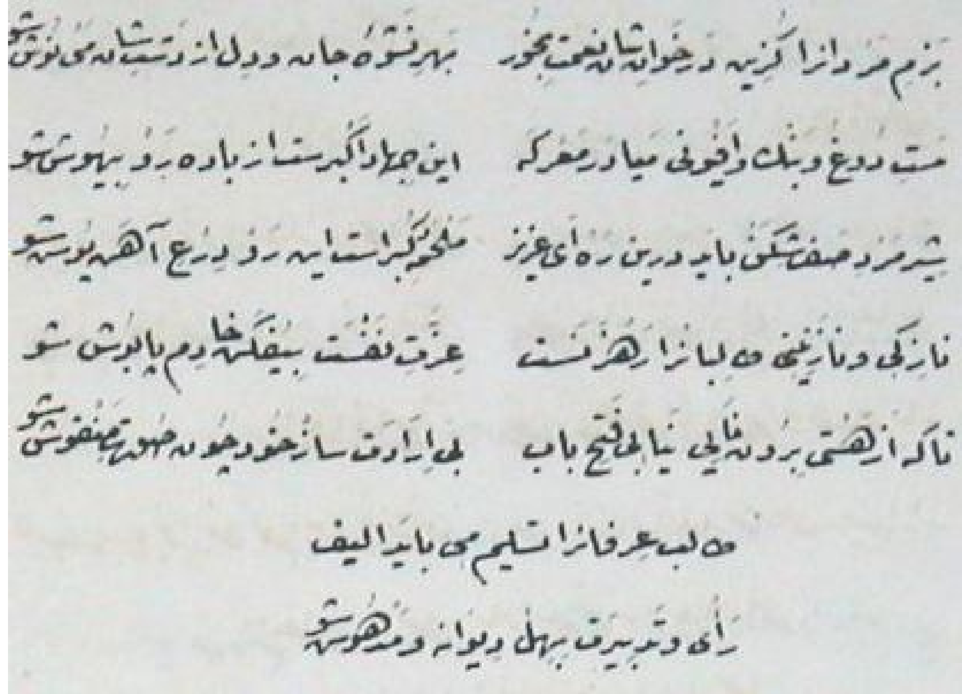
-69-

گر بخواهی تو بتو عرفانه سراپا گوش شو   گر بجوئی حکمت فرقانه یکلی هوش شو

بر دهانه قفلی بنه از دفتر نه گر در لیسا   هیچ طفلی شیر در نزد پیر خاموش شو

در فصاحت شیر پستانه طبیعت بدگمال   مرد بالغ شو بجیدانه آ و جبه پوش شو

46b

-70-

Der-ḥarf-i hāʾ

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

1 Yā Rab faḳīrem ben seniñ ᶜafvıñ ile ġufrānıña
Her ḥalde muḥtācım ilāhī raḥmet ü iḥsānıña

Hem ḥālet-i nizᶜamda hem ḳabrimde hem maḥşer günü
Aġlatma luṭfen raḥmet eyle [kıl] sezā rıḍvānıña [254]

Cān ü tenim, cüzᶜ ü külüm söyler hemīşe pādişāh
Ben bir ḳulum ᶜāciz gelüb durdum seniñ dīvānıña

Bir müflis-i bī-çāreyem elde ne varsa heb seniñ
Senden ᶜīnāyet ey kerīm ser-dādeyem fermānıña

---

[254] Vezin gereği “kıl sezâ” olmalıdır

ᶜAbdiñ Elīf nā-tüvān miskīn ü üftāde berū
Bir ḫaste cān kende-i muḥtācdur dermānıña

-71-

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün

Telemmüz ittim ol medrese-i üstād-ı . . .
Ḳırāᵓat eyledim ben ebcedi bir bāb-ı mücmelde

Tedris eyledim ᶜilm-i uṣūl-ı fiḳh-ı vaḥdetden
Furūᶜ-ı şurūᶜ-ı ᶜaşḳı ezber itdim ders-i evvelde

Kitāb-ı kāᵓinātı oḳudum bir noḳṭa içinde
Taḥaḳḳuḳ itdi ḥālā māsivā bir ḥarf imiş elde

Velikin vaḥdet-i kes̱retle meşhūr olduġu böyle
. . . . .çeşm-i aḥvalde

Ne göz olsa ẓāhir ḳıymet-i ẕātīsi yoḳ . . . .
Görünen ḳıymet ancaḳ vāḥidiñdir . . . .

İcāzet virilür tedrīse ammā vaḳt-i ᶜaṣr oldu
Boşandı medrese mekteb ḳapandı şimdi bu ilde

Elīfā sen de bu hengām-ı taᶜṣili ġanimet bil
Biraz maḥbūsu da ḳalsıñ ḥücre-i tengin maḳfelde

-72-

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

ʿAceb mi ıżṭırab cān ü dil-i ʿālemde insāna
Görür mü rūy-ı raḥat atılan bīçāre zindāna

Ḫuṣūṣan ʿālem-i balādan inmiş mürġ-i ḳudsiye
Ṣafā-āver olur mu dām-ı teng içindeki dāne

Ten-i ḫāki-i ẓulmāni ḳabrdir rūḥa nisbetle
ʿAẕāb-ı ḳabrdir bī-şek ḥāyāt-ı dünyevī cāna

47a ʿAẕāb-ı ḳabr içinde raḥat arzūsu ḥamāḳatdür
Temenni-i muḥal itmez meger ki ola dīvāne

Dilā aḥvāl-i ḳabre ḳarşı şāh ile gedā birdir
Bütün ḥāricdedir bu ẕīnet-i her-ḳabr-i şāhāne

Baḳub ṣūretdeki ālāyişe aldanma ey ʿāḳil
O hep ās̱ār-ı cinnetdür ya bir ṭavr-ı sefīhāne

Muʿaẕẕebdür cihānıñ germ ü serdinden bütün ʿālem
Bu miḫnetden ṣaḳın ẓan itme ḳalmış kimse bīġāne

Tesellī-yāb vuṣlat idi yalñız enbiyā yoḳsa
Geçirdi ʿömrünü anlar da bunda hep ḥazīnāne

Hemīşe mürġ-ı nīm-bismil gibi beyhūde çırpınmaḳ
İder teşdīd-i ālām-ı cürūḥī rīşedārāne

10 Elīfā çāre yoḳ mādām ki ḳabr-i tende medfūnsuñ
ᶜAẕābıñ ᶜaẕb olur ancaḳ niyāz it ulu raḥmāna

-73-

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

1 Taḫaṭṭur eyledikce Kerbelāyı yā Resūlallah
Aḳıdır çeşm-i dil ḫūn-ı ġarrāyı yā Rasūlallah

Peyām-ı ibtilā-yı ehl-i beytiñ daġdār itdi
Bize telḫ eyledi ᶜayş u ṣafāyı yā Rasūlallah

Oñulmaz yāre açdı sinemizde āl-i Bū Süfyān
Ferāmuş eyleyüb rūz-ı cezāyı yā Rasūlallah

Ne var laᶜn ü nefrīn ile yād eylersek aᶜdāyı
Mübāḥ itdi saña çünki cefāyı yā Rasūlallah

5 Gözüm giryān ü dil vīrān ü cān nālān ü pür-efġān
Tefekkür eyledikce mācerāyı yā Rasūlallah

Elīfem ḥubb-ı ṣaf-ı ehl-i beytiñle bi-ḥamdillah
Dil-i mecrūḥuma sen ḳıl devāyı yā Rasūlallah

-74-

feᶜilātün feᶜilātün feᶜilātün feᶜilün

1 Āh sūz-ı elem-i firḳat-i iḫvāndan āh
Āh ḥüzn ü keder-i rıḫlet-i iḫvāndan āh

Künc-i ġurbetde enīs-i dil ü cān lāzımdır
Āh ʿālemde dilā ḥasret-i iḫvāndan āh

47b Dil bilür ḥalden anlar kişiye yār gerek
Vaḳt-i şiddetde hele ḳıllet-i iḫvāndan āh

Oldu maʿḳūs bu demlerde uḫuvvet maʿna
Şöyle kim şimdi deriz kes̱ret-i iḫvāndan āh

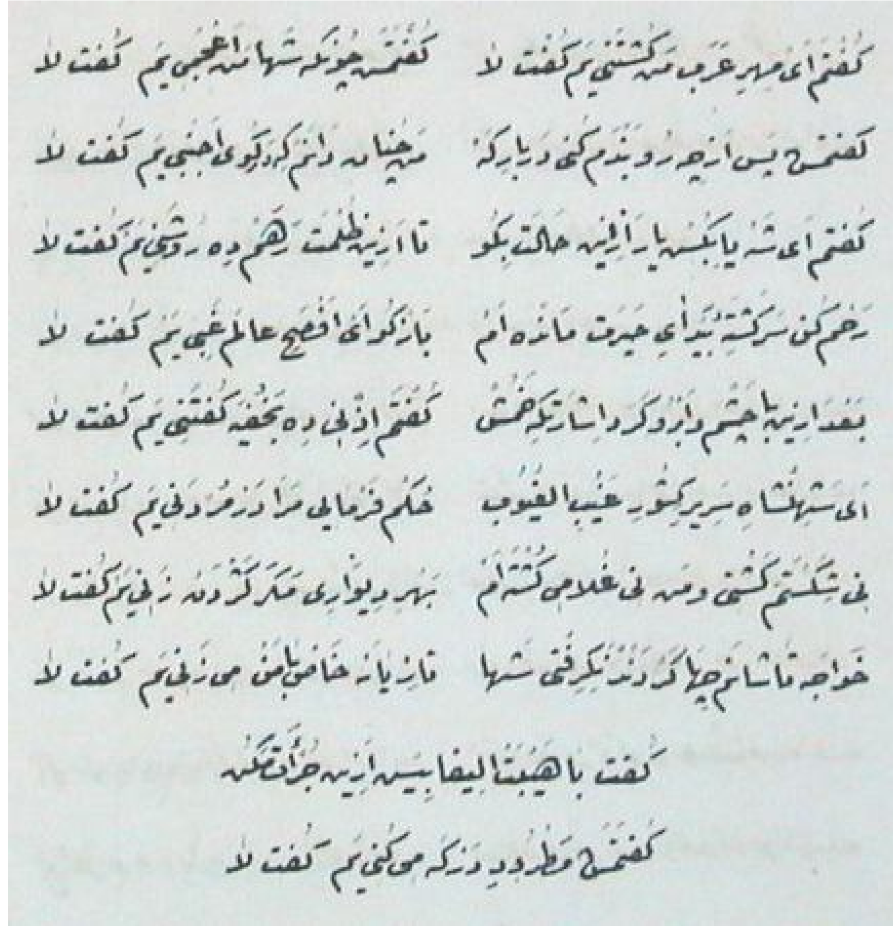
Yalıñız sözde bugün ṣıdḳ u ḫulūṣ-ı yārān
El-ḥaẕer ḫullet-i bī-ṣafvet-i iḫvāndan āh

Ṣıdḳ-ı daʿvā-yı uḫuvvetde gerekdir burhān
Yoḳsa bī-şāhid olan ḫullet-i iḫvāndan āh

Çünki şevketle bugün şāh-ı serīr-i ṣıdḳız
Ṣuṣ Elīf itme yeter nedret-i iḫvāndan āh

-75-

Der-ḥarf-i lā

- 76-

-Der-ḥarf-i yāʾ

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

48a 1 Olalı dil şemʿ-i ḥüsn-i muṭlaḳıñ pervānesi
Kühsār-ı ʿaşḳıñ oldı Kays-veş dīvānesi

Mest-i ṣahbā-yı ḫumm-ı meyhāne-i ġayb oldı cān
Şūriş-efzā-yı cihāndır ḥālet-i mestānesi

El-ḥaẕer ey ʿaḳl u temyīz u taʿayyün el-ḥaẕer
Şimdi huşyārān-ı bezmiñ olmuşam bīgānesi

Gülistān-ı reng ü būda hiç olur mu lāne-sāz
Bülbül-i ḳudsīnin elbet lā-mekāndır lānesi

Nāẓırān-ı mülk-i maʿnāya bu ʿālem pestdir
Şāhiḳāt-ı kāf-ı himmet üzredir kāşānesi

Nefs ü ṭabʿıñ deh-cihāna meylini maʿẕūr gör
Lā-cerem her būm-ı meşʾūmuñ da olur vīrānesi

Sāḳiyā ṣun bir daḫi bu cāna tā olsun ṣabūḥ
Şimdi geldi yādıma çünki ezel ḫum-ḫānesi

Mest-i medhūş u ḫarāb olsam da ʿālemde çi ġam
Kişver-i maʿnīniñ olduḳca dilā ferzānesi

Bī-ser ü bün sözlerim maʿẕūr ṭutulmaz mı Elīf
Çünki mestim söyleten belki ezel peymānesi

-77-

feʿilātün feʿilatün feʿilatün feʿilün

Ey göñül terk iderek ṣūret-i اسلمنا yı
Eyle taḥṣīle heves maʿnī-yi امنا yı [255]

---

255 أسْلَمْنَا ...... آمَنَّا : **“İman ettik”** ..... **eğdik** Kur’an-ı Kerim, Hucûrat 49/14
Bk. Ekler

Ṣıdḳ ile peyrev olub ᶜārif-i dānā dile gel
Mekteb-i ᶜaşḳa oḳu nükte-i كرمنا yı[256]

Sırr-ı lāhūtı bize keşf içün itmiş īcād
Ḥikmet ü ḳudret ile ḥażret-i Mevlā(nāyı)

Nefḫa-i ḳudsīyye-i ḥaḳḳı bulub zinde-dil ol
Ḳıl ġızā-yı dil ü cān naġme-i علمنا yı[257]

Ṣūret ü maᶜnīyi tefrīḳe çalışma cemᶜ it
Cemᶜ-i cemᶜ ile olur maᶜrifet ü dānāyi

Kem ᶜayāram diye yeʾs itme zer-i ḫāliṣ olur
Ṣıdḳla ber-ser iden sikke-i Mevlānāyı

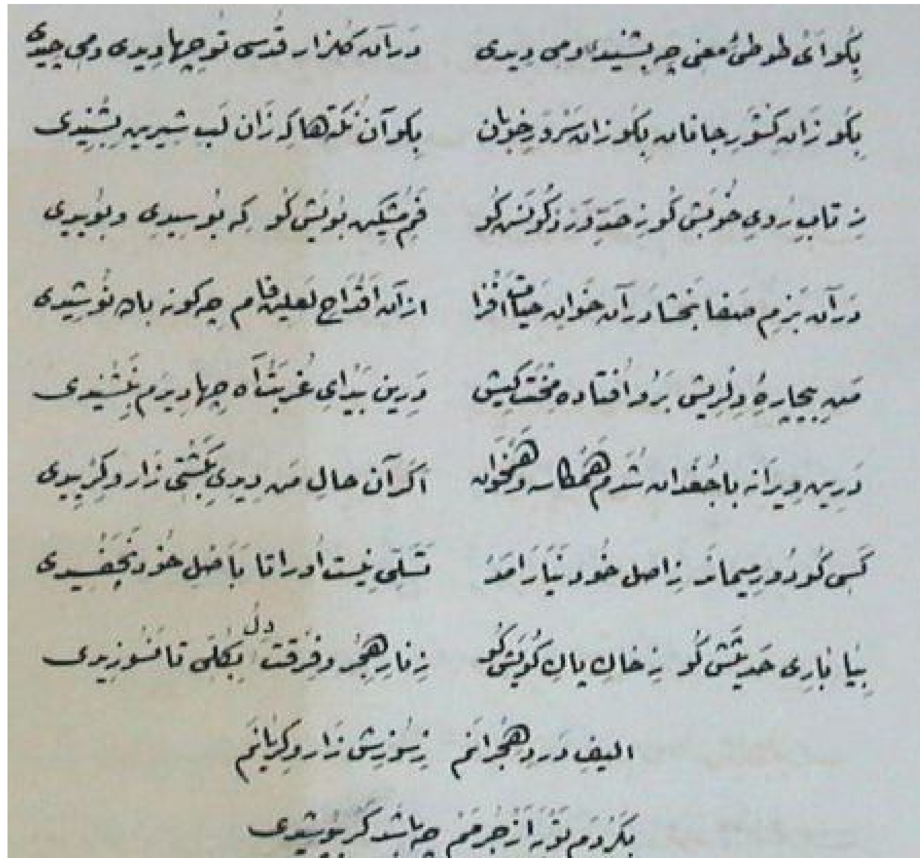
48b Müdmin-i ḫamr-ı muḥabbet olalı cān-ı Elīf
Tekye-gāh eyledi ḫumḫāne-i ferruḫnāyı

---

[256] وَلَقَدْ **كَرَّمْنَا** بَنِي آدَمَ : *"Andolsun, biz insanoğlunu **şerefli kıldık**."* Kur'an-ı Kerim, İsra 17/70 bk. Ekler

[257] ***وَعَلَّمَ*** آدَمَ ***الأَسْمَاء*** ك: "Allah Adem'e bütün varlıkların ***isimlerini öğretti***." Kur'an-ı Kerim, Bakara 2/31 bk. Ekler

-78-

-79-

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

1 Nefse artıḳ dām-ı āmāl içre dāne ḳalmadı
Eyledi iᶜraz o kendi yoḳsa kimse çalmadı

Ser-firū etmezdik ammā ṣayrefī-dehre biz
ᶜArż-ı kālā eyledik bāzāra dellāl almadı

Deşt-i ġurbetde egerçi lāzım oldı ıstịyad
Tāzımız dil-sīr idi şiddetle ṣayda ṣalmadı

Gerçi irkāb itdi esb-i himmete sulṭānımız
Rāyiż-i ḥükm-i ḳader bir tāziyāne çalmadı

Dürr ü mercānından olsun istifāde itmedik
Çünki bu ġāvvāṣımız baḥr-i fenāya dalmadı

49a Rākīb-i fülk-i necāt olduḳsa da rīḥ-i ḳażā
Esmede ḥālā anuñçün mevcler alçalmadı

Dem-be-dem ʿālem daralmaḳda bu ḫalḳıñ başına
Yalıñız ehl-i fesāda şimdilik daralmadı

Rūḥ u reyḥānından artıḳ dizligiñ bıḳtıḳ Elīf
Artmada her dem cefā bir laḥẓa da azalmadı

-80-

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ben dür-ı deryā-yı şīrem māhīyān bilmez beni
Gevher-i kān-ı ḫafīyem Dāstān bilmez beni

Bustān-ı ḥikmetiñ naḫl-ı ter-i āzādıyam
Meyve-çīn olsa da benden baġbān bilmez beni

Asmān-ı ḳudretiñ bir necm-i kiysudāriyem
Burc u bārū-yı felekle kehkeşān bilmez beni

Serseri seyr eylerem eflāk ḥayrāndır baña
Defter-i tencīsime ṣıġmam rāṣıdan bilmez beni[258]

Herkesin cidden taḥarri itdigi maṭlūbıyam
Dillerinde dāstān iken cihān bilmez beni

Bāy ile bāyam gedā ile gedā pīr ile pīr
Ṭıfl ile ṭıfl-ı ṣaġīrem īn ü ān bilmez beni

Ṣāliḥ ü ṭāliḥ ḥarīf oldum bütün nīk ü bede
Herkese dem-sāzem amma ins ü cān bilmez beni

Öyle bir nūram ki idrāk eylemez ẕātım ḥevās
H̱āric ez-ᶜaḳlam dedem kevn ü mekān bilmez beni

Gerçi müştāḳān-ı ser-dādem benim nevᶜ-i melek
Līk taᶜrīż itdiler kerrūbiyān bilmez beni

İstitār itdim bu renk ü ṣūret ṣad-tār ile
Öyle bir sırrım ki bu rūh-ı revān bilmez beni

Kenz-i maḥfīyim bilinmem ḳalmışım ḥālā ḫafī [259]
Bir ṭılsımam ki Elīf-i nā-tüvān bilmez beni[260]

[258] Sözcük, “tencisime” yazılmış, vezin gereği “defter-i tencise” şeklinde olmalıdır.

[259] “Gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim.” Sözüne işaret edilmektedir. Bk. Ekler
[260] Sayfanın kenarında “ hakikat-ı insaniye” yazmaktadır.

-81-

گر نرستی دشمن یارم درهایی سفتمی   صنعت خود می نمایم رازهای نهفتمی

49b

بر دهانم زد گرانه قفل از آنه می زدم   ورنه من از قصه هایش گفتنیها گفتمی

از نهال گلشنش چون غنچه ناشکفته ام   بوی گل از من چو جویی اگر بشکفتمی

همچو بلبل می سرایم نغمه های غیب را   من نه آهنگ زانه وهم از آید خود گر جفتمی

از درون خوابیده می پندارد م گرچه رقیب   نیستم خوابیده از مستیست گر می خفتمی

مستیم از بنک و دوغ نیست از جام سلم   ور نبد نقلم نه ترشی یا فتح هم الفتمی

گرچه مستم قوتی دارم الیفا هیه بیا

تا که با جاروب همت خانه دل رفتمی

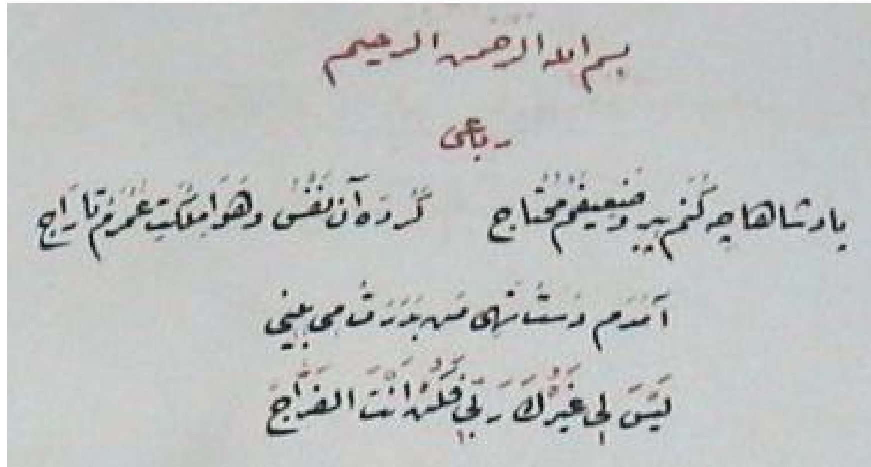
[3.2.3] Sifr-i Salis der Müteferrikât

50a Sifr-i s̱ālis̱ der-müteferriḳāt

50b

-1-

Rubāʿi

بسم الله الرحمن الرحيم
رباعی
پادشاها چه کنم بنده ضعیفم محتاج   کرده آن نفس و هوا مملکت عمرم تاراج

-2-

Ḳıtʿa

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Dest-i ḳudret ḫāme-i taḳdīr ile naḳş eylemiş
Levḥ-i dilde bir muḫammes vefḳdir bu ḥırz-ı cān
Māye-i كن dür Muḥammed gevher-i kāndır ʿAlī [261]
Ḥażret-i Zehrā Ḥüseyn ile Ḥasan kehfü'l-emān [262]

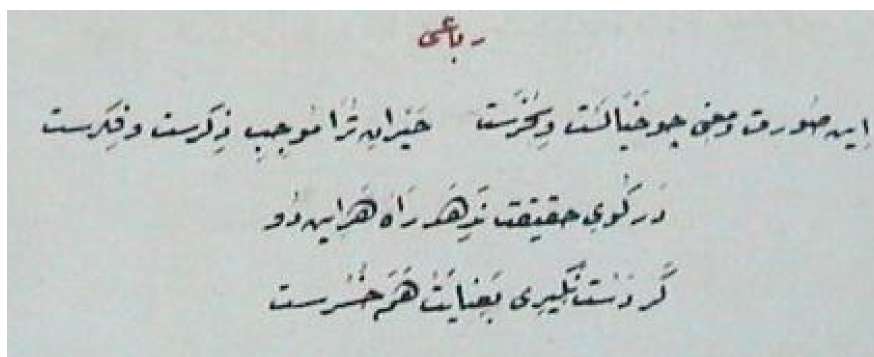
---

[261] كُنْ : "Ol!" Kur'ân-ı Kerim, Âl-i İmran Sûresi, 3/59 bk. Ekler

[262] لَمَّا نَزَلَتْ هذه الاية : تَعَالَوْ نَدْعُ اَبْنَاءَنَا و اَبْنَاءَكُمْ و نِسَءَكُمْ اللأيه , دعا رسول الله : عَلِيًّا و فاتمَة و حسنا و حسينا و قال : اللهم هَؤُلأءِ اَهْلِى "Allahım, bunlar benim ailemdir" buyurdu." Hadis-i şerif, Bk. Ekler

-3-

Rubāʿi

رباعی

این صورت و معنی جو خیالست و دگر نیست   حیرانه ترا موجب ذکرست و فکرست

در کوی حقیقت نه هر راه هر ایه دو

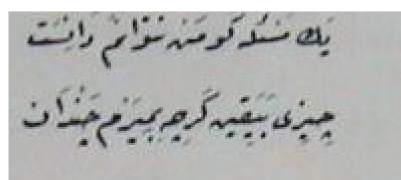
گر دست نگیری بعنایت هر خیرست

-4-

Rubāʿi

محصول هر عارف دانا و سخندان   در خانقه و مدرسه و محفل رندان

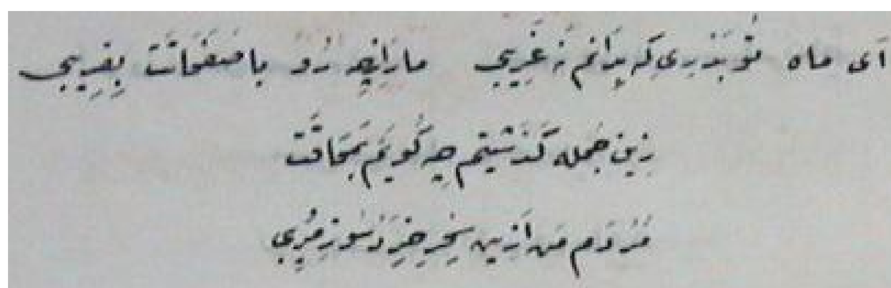
51a

یک نکته که من نتوانم دانست

چیزی نبقیه گر چه بپرسم چندان

-5-

Rubāʿi

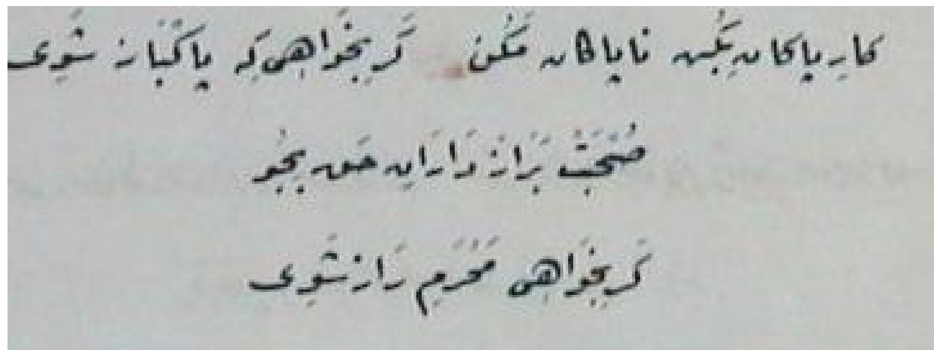

ای ماه تو بندهٔ که بدانم ز غریب   ما انچه بود با صفات بقیبی

زین جمله که نشستم چه گویم بحاقت

مردم منه آزینه بجز خیز دسوز مریی

-6-

Ḳıṭʿa

کار پاکانه بجمله ناپاکانه مکن   گر بخواهی که پاکباز شوی

صحبت پاکزادانه همه بجو

گر بخواهی محرم راز شوی

-7-

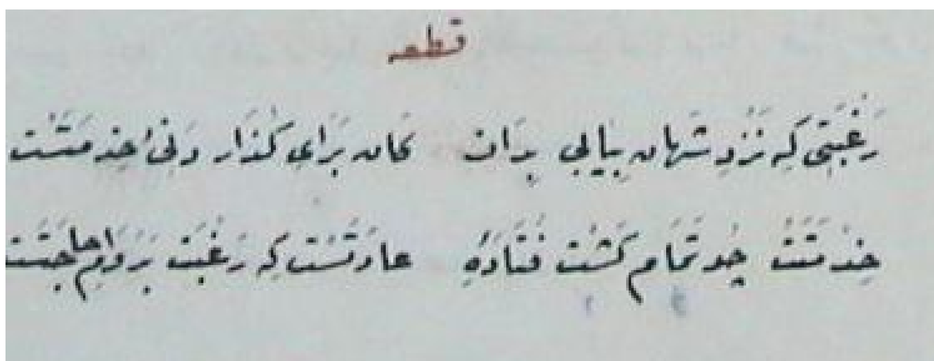
Ḳıṭʿa

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Tıfl-ı dili gehvāre-i dünyāya yatırma
Bīdār idüb evvel aña şefḳatle nevā ver
Biryān dirilmez ḥaẕer it ṭıfl-ı rāżıʿa
Südlicede gel şīr-i muḥabbetle ġıżā ver

-8-

Ḳıṭʿa

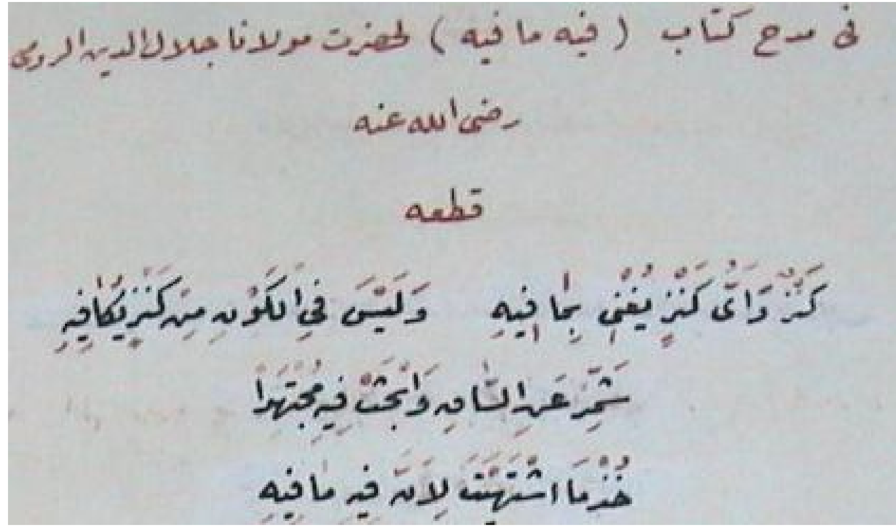
قطعه

رغبتی که نزد شاهانه پایش بدان   کانه برای کذار دفع خدمتست

خدمتش چه تمام گشت فتاده   عادتست که رغبت بروز حاجتست

51b

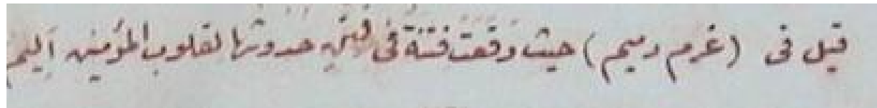
-9-

في مدح كتاب (فيه ما فيه) لحضرت مولانا جلال الدين الرومي
رضي الله عنه
قطعه
كنز وأي كنز يغني بما فيه   وليس في الكون منه كنز يكافيه
شمّر عن الساق وابحث فيه مجتهدا
خذ ما اشتهيته لأن فيه ما فيه

-10-

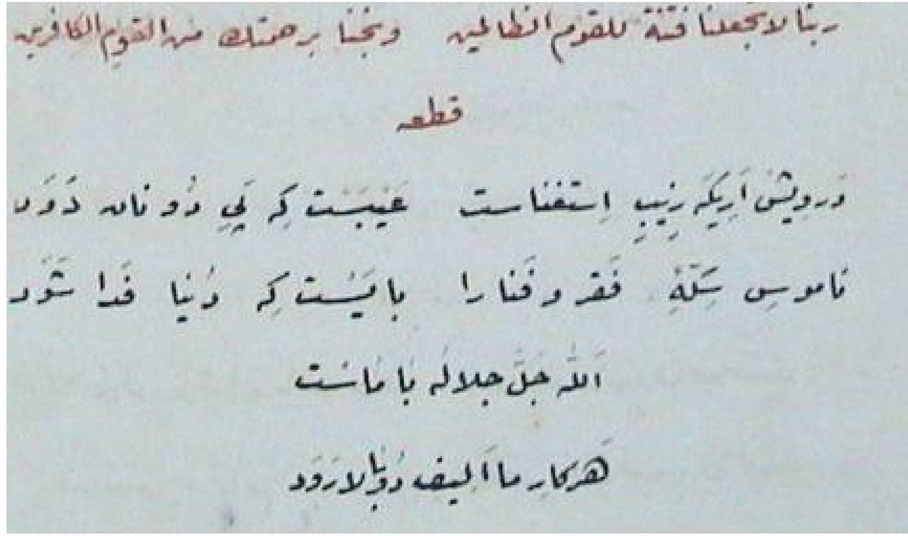
Ḳıṭʿa

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Ḫayli demdir musṭaribken fülk-i ümīd ü emel
Şarḳ u ġarb ile şimāliñ ṣarṣār-ı şūmında āh
Ḳıbleden ẓāhir olan bād-i ḳażādan nāgihān
Gird-bād oldı bugün girdāba düşdi vāh vāh

-11-

ربنا لا تجعلنا فتنة للقوم الظالمين ونجنا برحمتك من القوم الكافرين

قطعه

درویش اگر زیب استغناست عیبست که پی دو نان دود

ناموس سلك فقر وفنا را بایست که دنیا فدا شود

الله جل جلاله باماست

هر کار ما الیفه دو بالا رود

52a -12-

Ḳıṭʿa

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlü

Şāʿirlige māʾil degilem müfteḫar olmam
Şiʿr eyle[263] ki mevcūddur o ṭabʿ-ı beşerde
Bi-ṭ-ṭabʿ olan şeyʾe fażīlet diyemem ben
Bir ḫayli hüner var ise de gerçi es̱erde

-13-

İḫvānımızdan bir ẕātıñ ḳarīne ziyāretinden ʿavdetinde söylenmişdir

Ḳıṭʿa

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Enīs-i rūh u maḥbūb-ı dilim niʿme'l-refīḳımdan
Eger cüzʾi de olsa iftirāḳım ḥüzn-āverdir

[263] Sözcük "eyle" şeklinde yazılmış, "öyle" şeklinde olmalıdır.

Göñülde buʿd u firḳat yoḳ bu ḥālet cisme ʿāʾiddir
Faḳaṭ vardır Elīfā ḥaḳḳı çeşmiñ ġāyr-ı münkerdir

-14-

Ebyāt-ı müfrede

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

İtme ʿışḳ u ʿāşıḳ u maʿşūḳı farḳ teṡlīṡ olur
İştiḳāḳa baḳ ki birdir ʿāşıḳ u maʿşūḳ u ʿışḳ
[264] فی قوله تعالی *قل لا اسءلکم علیه اجرا المودة فی القلربی جعلنا الله من اهلها*

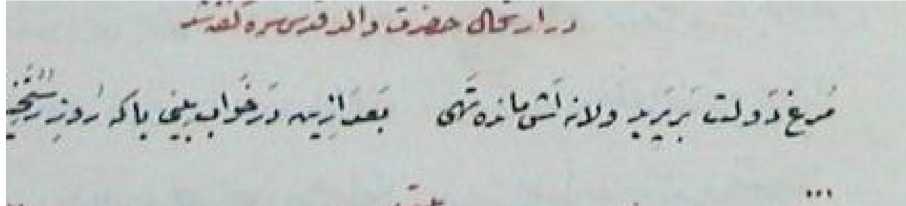
-15-

Beyt

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Göñül mişkātını mıṣbāḥ-ı īmān eylemez tenvīr
Meded-res olmasa zeyt-i meveddāt-ı zevi'l-ḳurbā

-16-

-17-

52b **Beyt**

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

[264] ***الصَّالِحَاتِ قُلْ لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى*** وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ : *“İşte bu müjdeyle Allah, iman edip iyi işler yapan kullarını müjdeliyor. De ki “**buna karşı sizden yakınlıktan başka bir şey istemem**....”* Kur'an-ı Kerim, Şûrâ 42/23 bk. Ekler

Cihān bir cisr-i bī-pāye durur baḥr-i fenā üzre

Baḳub ᶜibret gözleriyle ḳudreti gör durma hem geç git

-18-

Beyt

mefāᶜīlün feᶜilāün mefāᶜīlün feᶜilün

Ḳoşulan āsiyāb-ı dehre çeşm-beste döner

Naṣībi anda nuḫāle raḳīḳi ādem içün

-19-

Beyt

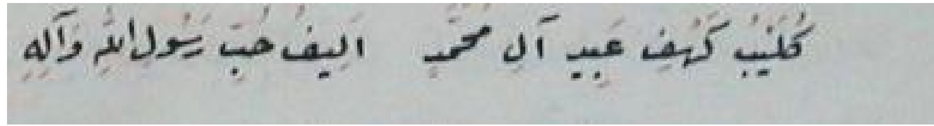
fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Geçmiş evvel ḳarbān-ı ehl-i dil biz görmedik

Bir eṡer ḳalmamışdı maḥv itdi anı da rüzgār

-20-

Beyt

كليب كهف عبيد آل محمد   اليف حب رسول الله وآله

-21-

Tevāriḫ ü teḳāriż ü ġayri ẕālik

Ekābir-i meşāyiḫ-i ḫalvetiyeden ṭoḳuz yüz otuz üç tāriḫinde Südlice'de irtiḥāl idüb maḥal-i mezḳūrda ḳapu aġası Maḥmūd Aġa Cāmiᶜ-i şerīfi saḥasındaki türbe-i maḫṣūṣunda medfūn olan Şeyḫ İsḥaḳ Cemāleddin Karamānī ḳuddise sirruh türbe-i şerīfesiniñ āḫiren vāḳıᶜ olan taᶜmirinde ḥāżret-i müşārun ileyhiñ ḳabr-i münevverine važᶜ olunmaḳ üzere söylenmişdir

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Şeyḫ-i ekmel ḳutb-ı efḫam ser-firāz-ı evliyā
Pīr-i ṣāḥib vecd ü ḥāl ü ins ü cinne muḳteżā

Ḥażret-i İsḥaḳ Cemāleddīn ḳuṭbu'l-ʿārifīn
Sırrını taḳdīs ü rūhun şād ide mevla'lʿulā

Hem cemāl-i ḫalveti dinmekle maʿrūfu'l-kemāl
Şevḳ ü sūzişle celīlü'l-ḳadr şeyḫ-i pāk-edā

Maʿden ü ʿirfān u ʿilm ile vahīd-i ʿaṣr idi
Cezbe-i raḥmān ile müstaġraḳ ʿışḳ-ı ḫüdā

53a Ḳuṭb-ı ʿalī-menzelet keşf ü kerāmet menbeʿı
Çeşme-sār-ı feyż-i ḳudsī maẓhar-ı faḳr u fenā

Gel ziyāret ḳıl edeble rūḥunu tevḳīr idüb
Medfen-i cennet-mis̱āli ḳalbe baḫş eyler ṣafā

Ḳıl teveccüh zāʾirā rūḥundan istimdād ile
Fetḥ olur müşkilleriñ çün bundadır müşkil-küşā

Ẓāhiren üstād-ı kül maʿnī ledünnī baḥridir
Mecmuʿu'l-bāhreyn kenz-i maḫfī-i bī-intihā

Genc idi cümle ʿulūma sīne-i ṣāfı anuñ
Ḫaṭṭ-ı nesḫi dürr-i bī-hemtā gibi revnaḳ-fezā

Eylemiş teʾlīf ü taṣnīf ile neşr-i maʿrifet
İşte ez-cümle nevābiġ ʿilm-i ṣarfda ḫoş-edā

Āḫirinden üç cüzʾ Ḳurʾanı tefsīr eylemiş
Ḫāşiye yazmışdı Beyżāvīye şeyḫü'l-ezkiyā

Hem ḥadīs̱-i erbāʿīne şerḫ taḫrīr eylemiş
Bir nice taḥḳīḳ ü tedḳīḳ ile itmiş iʿtinā

Bāb-ı ʿışḳda çoḳ ḳaṣāʾid söylemiş ki bī-naẓīr
Bunda imlā eyledim bir maṭlāʿ ʿibret-nümā

Biñde bir vaṣfın lisān ü ḫāme taḳrīr idemez
Bir muṣavver rūḥ u nūrānī-cism ḥayret-fezā

Eylemiş taʿṭīr bustān-ı şaḳāyıḳ saḥasın
Bir varaḳ bu derd-i ṣad-berkden alub mecdī-besā

İntisāb-ı dergehi maḳṣūd ise saña Elīf
Medfen-i pākin ziyāret-gāh idin ṣubḥ u mesā

Naʿş-ı pākin defn idüb bunda dimiş aṣḥāb-ı ḥāl
Rıḥleti tariḫini مات زبدة الاوليا [265]

[265] Sayfanın kenarında “Tari«de (زبده) niñ a«rindeki hâ-i √âlet va§l i¡tibariyle تا hesâb olunmuşdur” yazmaktadır.

933

-22-

Eyüb civārında vāḳıᶜ ᶜAlibeg Köyünde kā᾿in ṭarīḳat-ı ᶜaliy-i Şāẕeliyeden

53b **Silaḥdār ᶜAbdullah Aġa tekyesiniñ müceddiden inşāsında söylenmişdir**

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

Ẓıll-ı Ḫüdā sulṭān-ı sāḥib-şevket-i zü'l-iḳtidār
Yaᶜni emīrü'l-mü'minīn tāc-ı ser-i her tāc-dār

Ḫāḳān-ı ᶜālem pişvā-yı ehl-i din ᶜAbdülḥamīd
Olsun serīr-i salṭanatda ᶜavn-ı ḥaḳla pāyidār

Bu ḫanḳāh-ı ġavs̱-i aᶜẓam şeyḫ ᶜAliyüş-Şāẕilī
Ḫayli zamandır münhadim ḳalmışdı bī-saḳf u kenār

Gördükde ol şāhenşeh-i āgāh-ı dil bu ḥāleti
Nūr-ı ᶜuluvv-ı himmeti derḥal olub pertev-nisār

Bir rūşinā[266] ᶜāli binā inşā buyurdı bī-bedel
Ehl-i ṭarīḳe oldı ḥaḳḳa mūcib faḫr u mesārr

Vird-i zebān olsun duᶜā-yı devleti ez-cān u dil
Āyin-i pīr dest-kīr olduḳca her leyl ü nehār

Ḳılsun futūḥ ᶜavn u nuṣretle mü᾿eyyed dā᾿imā [267]
Her vechile āmāline itsün muvaffaḳ gird-i kār

---

[266] "ruşinâ" sözcüğü "ruşenâ" olmalıdır

[267] وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا **نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ** وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ : *"Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele."* Kur'ân-ı Kerim, Saff 61/13 bk. Ekler

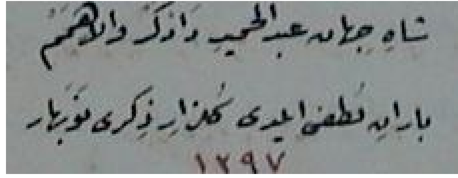
Ẕāt-ı hümāyūnı heme āfātdan mahżuẓ olub
Aᶜdāsı olsun maṭar-ı ḳahr u helāḳ ü iḥtiḳār

İdüb duᶜā-yı şevketin tāriḫini inşā içün
Ḳıldım hemān imdād-ı merdān-ı ḫüdāya intiẓār

Geldi Elīfā bir nidā rūḥ-ı cenāb-ı pīrden
Bu gevherīn beytile tāriḫin oḳudı āşikār

Şāh-ı cihān ᶜAbdülḥamīd-i dād-ger-i vālā-himem
Bārān-ı luṭfı eyledi gülzār-ı ẕikri nev-bahār

1297

شاه جهان عبد الحميد دادكر والا همم
باران لطفی ایلدی گلزار ذکری نوبهار
۱۲۹۷

-23-

Dergāh-ı şerīf-i meẕkuruñ semāᶜḫānesi ḳıble cihetinde mevżuᶜ ṭuġrā-yı hümāyūn içün tevşīḥ olaraḳ söylenmiş ve maḥalle yazılmışdır

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

Yazılsa ṭāḳ-ı bālāya sezā ṭuġrā-yı ġarrāsı
Şehenşāh-ı cihān ḳuṭb-ı medār-ı ᶜadl u şevketdür

ᶜAliyyü'ş-Şaẕilīniñ rūḥunı iᶜzāz içün ancaḳ
Bu vālā ḫanḳāhı yapdı güyā ḳaṣr-ı cennetdür

-24-

54a Kerīmem Fāṭıma necīleniñ vefātında müteʾessiren söylenilen mersiye ve tāriḫdir

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

1 Ṭūṭi-i ḫoş-avāmiz-i zībā ve hem yegāne
Nāgeh elimden uçdı tā evc-i āsumāna

Ol mürġ-ı nev-resīde şāḫ-ı şuhūda ḳondı
On bir yıl itdi āram meyl itmedi cihāna

ʿAḳl ü zekāvetile aḫlāḳ-ı dil-nüvāzı
Neşve-fezā-yı cāndı mālikdi ḥüsn-i āna

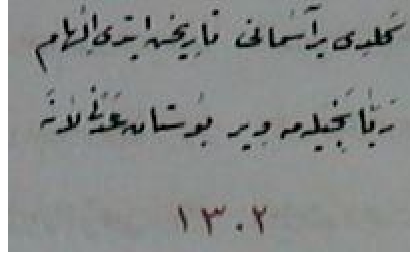
Ḳurʾan u zikr-i ḥaḳla dem-sāz idi hemīşe
Güyā ki bir melekdi eṭvārı nāzikāne

5 Nār-ı firāḳı ile sīnem mis̱āl-i tennūr
Ḥāli n'olur bilinmez dil nāre yana yana

Dilde bu zaḫm-ı cān-sūz çünki Elīf açıldı
Mevte ḳadar ʿaceb mi ḳan aġlamaḳ bu cāna

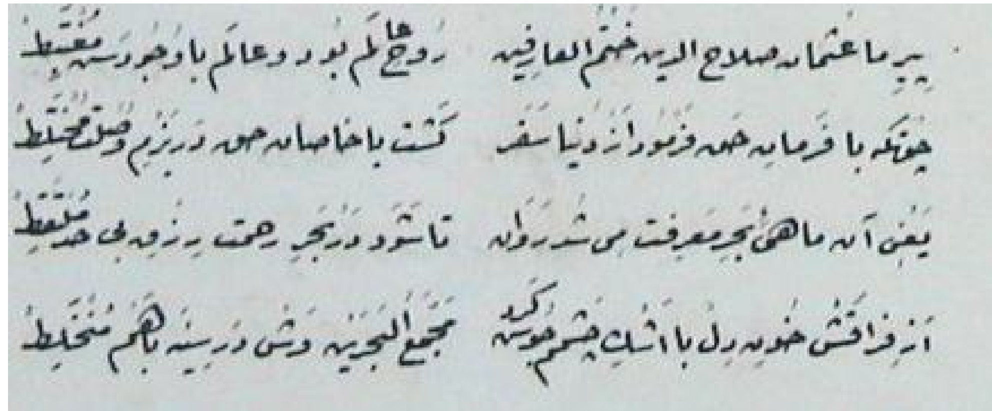
Geldi bir āsumānı tāriḫin itdi ilhām
Rabbā necīleme vir bustān-ı ʿadni lāne

1302

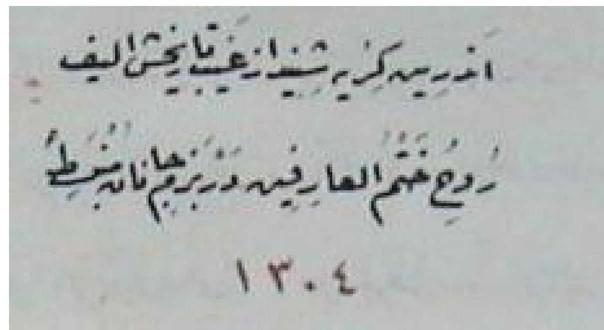

-25-

Yeñiḳapu Mevlevīḫanesi seccāde-nişīni üstād Ekrem ü nihrir-i muᶜaẓẓam ᶜumdetü'l-muḥaḳḳīḳin ve ḫātimetü'l-ᶜārifīn cenāb-ı şeyḫ Ebū'l-Kemāleyn ᶜOs̱man Ṣalaḥaddīn efendi ḳuddise sirruh ḥażretleriniñ irtiḥalinde söylenmişdir

54b

1304

-26-

Āsitāne-i celīle-i ḥażret-i Mevlānā ḳuddisellāhu sirruh ilā ᶜaleyh post-nişīni ᶜAbdu'l-Vāḥid Çelebi Efendi bin Muḥammed Saᶜid Hemdem Çelebi'niñ maḳām-ı muᶜallā-yı ḥażret-i müşārun ileyhe taᶜyininde söylenilen tāriḫdir

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Faḫr-i āl-i Mevlevi sāmi-neseb vālā-cenāb
Şeyḫ ᶜAbdü'l-Vāḥid-i ᶜāli himem-i ᶜiẕẕet-meᵓab

O ᶜazīz ibn ᶜazīz ü hem saᶜid ibn saᶜid
Hem-dem-i merdān-hak merd-i fażīlet-iktisāb

Revnaḳ-efzā-yı maḳām-ı ced olub bā-ger ü fer
İtdi iᶜlān server-i ᶜāşıḳlara çenk ü rebāb

Eylesün Allah postunda o şeyḫi ber-ḳarar
Sāyesinde çoḳ zaman ṭālibler olsun feyż-yāb

Olsun evlād-ı kirāmıyla bisārıyla masūn
Cümleten āfātdan devr eyledikce āfitāb

Ceddiniñ esrārına maḥrem olub bā- feyż-i ḥaḳ
Ṣıyt-ı irşād ü kemālātiyle ṭolsun nüh-kubāb[268]

Bendegān-ı ḥażret-i mollā surūrundan bu gün
Çarḫ urub eflāke faḫr eyler dedem bī-irtiyāb

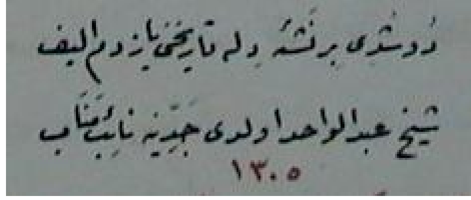
---

[268] Kubbenin çoğulu olan "kubâb" sözcüğü "kıbab" şeklinde yazılmıştır.

Çünki bu yektā ferīdü'l-ʿaṣr kim vāḥid ke-elf
Pişvāya peyrev olmaḳla olurlar kām-yāb

Düşdi bir neşʾe dile tāriḫini yazdım Elīf
Şeyḫ ʿAbdu'l-Vāḥid oldı ceddine nāʾib-menāb

1305

دوشدی بر نشئه دله تاریخنی یازدم الیف
شیخ عبدالواحد اولدی جدینه نائب مناب
١٣٠٥

-27-

Valid-i mā ceddim ve şeyḫ-i bozorg-vārım üstād-ı ekrem ʿārif-i dānā-dil mürebbī-i kāmil

55a Ḥaṣīrī-zade Şeyḫ Aḥmed Muḥtār Efendi ibnü'ş-şeyḫ Süleymān Ṣıdḳı Efendi'niñ irtiḫāllerine tāriḫdir

خزینه کمال و پیر رشید | دلیل حق و در زمان فرید

جناب پیر ما احمد مختار | سلیل پاکبازان راه سدید

خلوه مرد و زنده دل عارف | تواضعش چنانکه کسی ندید

سخن‌ور و دقیقه‌دان و ظریف | طبیب دلهای محب و مرید

وفا شعار و کرم‌کار و متین | صدوق و در اشکال جمیع رشید

مجاهد و صبور در درد و بلا | جنانه بذکر و لا علیه مزید

حقیقة بکار عاشقی بود | بپای معشوقه خود برسید

بجای هشتاد سال عمر عزیز | همیشه صعب و عبادت گزید

بطیب نفس خود گذر به سفر | ندای ارجعی ز حق چو شنید

از این فراق نه خیره سر شدم | دلم زاین زهر شوره چون چشید

با اشک چشم و خون دل سازم | بعد از این شرح این کتاب جدید

الیفا نویسم بدایه شرح هم | تاریخ رحلتش آنه پیر وحید

سنه هزار آنه محب صدوقه | چو در محرمی بغایه رسید

دخیل شیخ پنج آل عبا

(اثابه الله ثوابه الشهید)

١٣١٩

-28-

55b **Aṣdiḳa-yı ihvān-ı ṭarīḳatimizde Ḫāriciye Neẓāreti evrāḳ müdiri muᶜāvini Rāşid Efendi'niñ kerimesi içün tāriḫdir**

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

Rāşid Efendi'niñ ümīdi bağına bir tünd-bād
Esdi ḫarāb itdi mükāfāt eylesün Rabbü'l-ᶜibād

Bir ġonca şüküftesi kim duḫter-i pākīzesi
Maḥṣūl-i ᶜömri ser-te-ser bir meh-liḳā ḫūri-nihād

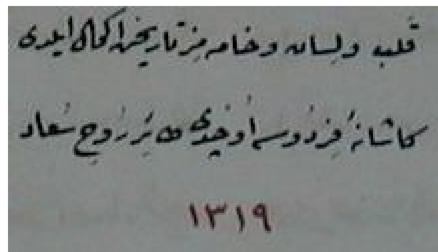
Yaᶜni Suᵓad Ḫānım cihanı görmekden kām almadı
Aldı elinden ṣarṣar-ı bād-ı ecel itdi ᶜinād

O nev-nihāl-i gülşen-i āmālini ṣoldurdı āh
Bī-çāre oldı telḫ-kām itdi bükā bī-iᶜtiyād

Ḥaḳ vālideynine hemān ṣabr-ı cemīl iḥsān ide
Ḥükm-i ḳażāya çāre yoḳ ṣabr u rıżā rāh-ı sedād

Ḳalb u lisān u ḫāmemiz tāriḫin ikmāl eyledi
Kāşāne-i firdevse uçdı ṭāᵓir-i rūḥ-ı suᶜad

1319

قلب و لسان و خامه‌مز تاریخنی اکمال ایلدی
کاشانهٔ فردوسه اوچدی طائر روح سعاد
١٣١٩

-29-

Südlice'de vāḳıᶜ Ḳapuaġası Maḥmūd Aġa Cāmiᶜ-i şerīfi ḳurbunda merḥūm müşārun ileyhiñ ās̱ārından olan mekteb-i ibtidaʾīniñ müceddeden bir ehl-i ḫayr ṭarafından inşāsında söylenmiş tāriḫdir

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

Ḥāḳān-ı ᶜālem şāh-ı dīn ᶜAbdu'l-ḥamīdiñ ser-te-ser
ᶜAṣrında maᶜmūr oldı ᶜālem şevket-i mezdād ola

Maḥmūd Aġa'nıñ mektebi inşā olundı dil-nişīn
Īḥyā olundı münderis olmuşdı rūḥı şād ola

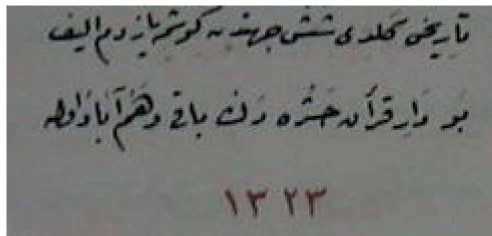
ᶜİzzet Paşa'nıñ duḫteri yaᶜni Ḫadīce Ḫānımıñ
Mālından inşā eyledi tā bunda nāmı yād ola

ᶜOs̱mān Efendi itdi infāz-ı vaṣiyyet ḥaḳ bu kim
Şād eyledi zevcesiniñ rūḥın o da dil-şād ola

56a Maḥmūd Aġa-yı ṣāḥibü'l-ḫayr ile bu merhūmeye
Envār-ı Ḳurʾan-ı kerīm ᶜuḳbāda ẕuḫr ü zād ola

Tāriḫi geldi şeş cihetden gūşuma yazdım Elīf
Bu dār-ı Ḳurʾan ḥaşre dek bāḳi vü hem ābād ola

1323

تاریخی کلدی شش جهتدن کوشمه یازدم الیف
بو دار قرآن حشره دك باقی وهم آباد اوله
١٣٢٣

-30-

Dayı-zādem Ḥasan Ḥalet Bey merḥūmuñ vefātında söylenmiş tāriḫdir

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Bilmiş olsun meyl iden ġāfil bu dār-ı miḫnete
Ülfet ister bundaki ālām-ı telḫ-i firḳate

İşte bu Ḥālet Ḥasan Bey ḫala-zādemdi benim
Pek severdim çāre ne uġradı mevt-i fücʾate

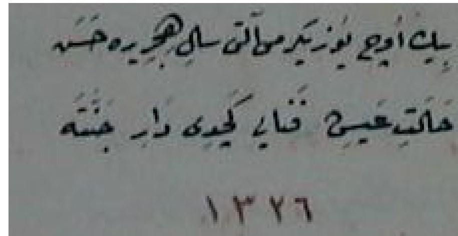
Dāġdār itdi bütün ḫīşānını aġlatdı hep
Çünki ḫoş-aḫlāḳ idi lāyıḳdı dürr-i ḫullete

Raḥmet itsün ḥaşre dek Allah maġfūr eylesün
Rūḥı şād olsun irüb ḳabrinde revḥ u raḥata

Biri lafẓen digeri ḥarfen iki tāriḫ Elīf
Eyledim inci gibi itḥāf ḳabr-i Ḥālete

Biñ üç yüz yirmi altı sāl-ı hicrīde Ḥasan
Ḥālet-i ʿayş-ı fenā-yı geçdi dār-ı cennete

1326

بیك اوچ یوز یكرمی آلتی سال هجریده حسن
حالت عیش فنایی كچدی دار جنته
١٣٢٦

-31-

Yeniḳapu Mevlevīḫānesi şeyḫi Mes̱nevī-ḫān Şeyḫ Muḥammed Celāleddin Efendi ibnü'ş-şeyḫü'l-üstāẕ ḫātemetü'l-ʿārifīn Şeyḫ ʿOs̱mān Ṣalāḥaddin Efendi'nin irtiḥālinde söylemişdir

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Āh dil derd-i firāḳ ile yine miḥnet-zede
Dīde pür-nem sīne pür-ġam gūyiyā mātem-kede

Firḳat-i yārān u ḫullān-ı ṣafādan āh vāh
Telḫ-kāmız her nefes bilmem bunuñ zevḳi nede

56b [269] İşte nūr-ı ʿayn u şādī-yi dilim hem mūnisim
Şeyḫ Celāleddin Muḥammed ʿārif-i dānāya da

Nevbet-i rıḥlet idüb göçdi ḳodı tenhā beni
Bir ġarīb-i bī-kesem ben şimdi bu ġam-ḫānede

ʿĀrif-i zinde-dil ü merd-i ḥaḳāyıḳdan idi
Tercümān-ı mes̱nevī ḥaẕıḳ idi her fende de

Nükte-senc ḫoş-gū ḫalūḳ u dil-nüvāz-ı pür-bahā
Ẕü-neseb vālā-ḥaseb kāmil idi her şuʿbede

ʿĀlim ü kāmil kitāb u sünnet idi mesnedi
Vāḳıf idi ser-be-ser maʿḳūle de menḳūle de

[269] Sayfanın kenarında bir âyet yazılmıştır.

Bist ü dū sal irşād-ı mürīdīn eyledi
Ḥāṣılı merd-i mücāhiddi bu kāfi maḳṣada

Mübtelā idi nice emrāż ile ḫayli zaman
Meşher-i Eyyūbde sābir idi ālāma da

Olsa niᶜme'l-ᶜabd ᶜaceb mi nezd-i Mevlāda o şeyḫ
Ẕikr ü şākirdi ḥatta ḥālet-i rıḥletinde de

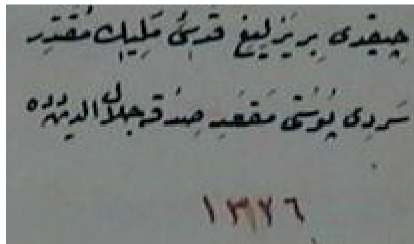
Ḳalb maḥzūnumla çeşm-i eşk-bārım müştekī
İftirāḳ erçi dedem işbāḥımız üzreyse de

Līk var mı çāre çünki daᶜvet-i ḥaḳdır Elīf
Ḫaṣṣā bir müştāḳunam maḥbūb ānı daᶜvet ide

İşte bu şevḳ ile ᶜazm itdi o merd-i muttaḳī
Geçdi cennāt u nehrden tā irişdi maḳṣada

Çıḳdı bir yarlıġ-ı ḳudsī [vü] melīk-i muḳtedir
Serdi postu maḳṣad-ı ṣıdḳa Celāleddin Dede

1326

-32-

Baḥriye ḳudemā-yı umerāsından Avaron muḥarebesi nāmdārından Ünye'de medfūn Tiryāḳi oġlı Ḥasan Paşa-zāde daᵓim-i baḥriye miralaylıġından müteḳāᶜid Ḥüseyin Ḥüsnü Beg merḥūmuñ tāriḫ-i irtiḫālidir raḥmetullahi ᶜaley

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

57a Muḥterem Tiryāḳi-zāde Ḥüsni Beg kim müşehher
Ġāzi-i āvārdan[270] Ḥasan Paşa'nıñ oġlı nām-ver

Ḥavzlar meᵓmūru idi çoḳ zaman baḥriyede
Miralaylıḳla idüb bir ḫayli ḫidmet ser-te-ser

Eyledi maᶜmūr tanẓīm eyleyüb tedvīrini
Ḥavzı iḥyā itdi saᶜyile o mir-i pür-hüner

Āḫir ᶜömründe olmuşdı teḳāᶜüdle be-kām
Yetmişe yetmişdi ᶜömri ᶜizz ile bā-kerr ü fer

ارجعى[271] emri irüb nā-geh simāh-ı cānına
Rıḥlet itdi eyledi ḫīşānını hep pür-keder

Ġarḳa-i deryā-yı raḥmet eyleyüb luṭfıyla ḥaḳ
Maġfiretle zenbini itsün ānı cennet-maḳar

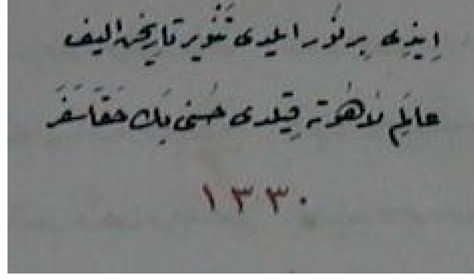
İtdi bir nūr eyledi tenvīr tāriḫin Elīf
ᶜĀlem-i lāhūta ḳıldı Ḥüsni Beg Ḥaḳḳ'a sefer

---

[270] "gâzi-i âvâr" şeklinde yazılmış, doğrusu "gâzi-âvâr" olmalıdır.

[271] ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ: "…Rabbine *dön*." Kur'an-ı Kerim, Fecr 89/28 bk. Ekler

1330

-33-

Ḳıṭʿa

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Cenāb-ı Şeyḫ S̱aʿādeddin rūḥum mebde-i feyżim
Şeb-i tārīk-i ʿużletde baña necm-i hidāyetdür

ʿAliyyü'ş-Şāẕelī sulṭān Celāleddin Mevlānā
Dū-çeşm-i ḫoş ü dildir işte bu ʿayn-ı ʿināyetdür

Elīf oldum cemiʿ-i evliyānıñ ḥubb-ı ṣāfiyle
Heme bir nūrdur ḥāḳḳa ki ol nūr-ı vilāyetdür

-34-

Seccāde-nişīn-i āsitāne-i feyż āşiyāne-ı ḥażret-i Mevlānā merḥūm ʿAbdu'l-vāḥid Çelebi Efendi İbnü'ş-şeyḫ Muḥammed Said-i Hemdem Çelebi Efendi ṭarafından 9 Cemaziye'l-evvel 216 senesinde destār-ı şerīf ile mesnevī-i şerīf ḳırāʾati içün icāzetnāme irsāl buyurularaḳ talṭīfimde berā-yı teşekkür söylenüb taḳdīm olunmuşdur

57b *mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*

1 Yine esdi nesīm-i feyż-baḫşā-yı ḥayāt-efzā
İrişdi gülstān-ı maʿnevīden bū-yı Mevlānā

Ḫazān-ı ġamdan olmuşdı dil-i zārım çü ḫāristān
Ḥayāt tāze buldı şimdi oldı ravża-i ḥaḍrā

Dem-ā-dem ᶜandelīb-i rūḥum olsun baᶜd- ezin gūyā
Hemīşe naġme-i şükr ü s̱enāyı söylesün raᶜnā

Vufūr-ı niᶜmet-i sulṭan-ı maᶜnī şeh Celāleddin
Bu kemter bende-i dīrīnesini eyledi iḥyā

Ḫuṣūṣa necl-i pāki cā-nişīni ḳurretü'l-ᶜaynı
Cenāb-ı şeyḫ ᶜAbdu'l-vāḥid-i merd-i kerem-fermā

ᶜAṭā-baḫş olmada peyrev olub ceddine her laḫzā
Zülāl-i cūd u iḥsānıyla eyler bendesin irvā

Kerīm ibn kerīm elbet ider iḥsān ᶜale'l-iḥsān
ᶜAzīz ibn ᶜazīz elbet olur iᶜzāzda yektā

Müşerref eyledi destār u iḥsān-ı icāzetle
Be-kām itdi bu demde işte ᶜabd-ı kemterīn ḥaḳḳā

Ser-i bī-sūduma bir mürġ-ı devlet tāc-ı ᶜizzetdir
Ne gūna şükr idersem itmiş olmam ḥaḳḳını īfā

Duᶜā-yı devlet-i ṣāḥib-reşādetle olub meşġūl
İdeyim bāri bu ḫidmetlerinde ᶜömrümü ifnā

Be-ḥaḳḳ-ı ḥażret-i sulṭān-ı kevneyn-i celīlü'ş-şān
Be-feyż-i Murtażā yaᶜni vaṣıy-yi ḫaṣṣı bī-hemtā

Benām-ı pāk-ı Zehrā ḳurre-i ᶜayn-ı Resūlullah
Be-sıbṭeyn-i kerimeyn-i şehenşāh-ı ᶜaṭā-baḫşā

Be-sırr-ı himmet-i ḳudsiyye-i merdān-ı vālā-cāh
Cenāb-ı pīriyā ḳuṭb-ı hümāyūn-baḫt Mevlānā

Cihān durduḳca olsun āl-i Mevlānā hem maḫfūẓ
Ḫuṣūṣan ḥażret-i ṣāḥib-reşādet ᶜārif ü dānā

İlāhī Şeyḫ ᶜAbdu'l-vāḥid-i ᶜāli-himem dā'im
Ola seccādesinde maẓhar-ı esrār-ı Mevlānā

Bütün evlād u aḥfādıyla ensābıyla olsunlar
Ṣafā vü ᶜāfiyetle ṣaḥn-ı iḳbāle şeref-efzā

58a Elīf āmīn-ḫāˇn olsun duᶜāma Mevlevīler hep
Ḫulūṣ-ı ḳalble dest-i niyāzı eyleyüb iᶜlā

Cenāb-ı vāhibü'l-āmāl idüb daᶜvātımı maḳbūl
ᶜAzīzi ᶜizz-i tām ile maḳāmında ide ibḳā

-35-

Cennet-mekān Sulṭan Murād Ḫān-ı ḫāmis ḥażretleriniñ kerīme-i muḥtereme-i ᶜiffet vesīmeleri Fāṭıma Sulṭan ᶜaliyyütü'ş-şān hażretlerine berā-yı teşekkür ᶜarż olunmuşdur

fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilātün fāᶜilün

Nāmdāş duḫter-i faḫr-i rüsūl ḫayru'l-beşer
Necl-i pāk-i şeh Murād-ı nām-dār-ı müşteher

Zīver-i iklīl-i ᶜiṣmet fass-ı ḫatm-ı salṭanat
Fāṭıma Sulṭan ᶜalī-şān nīgū nām u fer

Ṣāḥibe-i cūd u kerem vālā-himem dervīş-nüvāz
Āfitāb-ı evc-i aᶜlā-yı necābet şuᶜle-ver

Yāverīn ḥıżr eylesün her demde tevfīḳīn refīḳ
ᶜAfiyetle ᶜömrün efzūn ide ḫallāḳ-ı beşer

Ḳaṣr-ı maᶜmūr ola encāl ü refīḳīle hemān
Feyż-i ḥaḳḳla pür-sürūr olsun hemīşe ser-be-ser

Dāᵓī-yi dīrīnesin taṭyībe iḳbāl eylemiş
Ḳalb-i ṣāfında ḥaḳīḳat eyledi luṭfu es̱er

Eyledim baᶜl-baḫş ᶜarż-ı şükrāna vekīl
Çünki dervīşem Elīf olsun vekīlim muᶜteber

-36-

Eniştem ᶜAli Refīḳ Paşa’nın livā rütbesi iḥrāzında berā-yı tebrīk söylenmişdir

mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün mefāᶜīlün

Nesīm-i feyż-i bārı esdi çünki nev-bahar oldı
Şukūfe-zār-ı baḫtı tāzelendi bū-nis̱ār oldı

Refīḳ olmuş livā-yı ṭāliᶜi ezhāra gülşende
Temevvüc eyleyüb de tabᶜım andan neşve-dār oldı

Ḳulūbı yār u ḫīşānıñ meserretle leb-ā-lebdür
Bu ᶜıyd içinde ᶜıyd içinde ᶜıyd idrāki şādīye medār oldı

58b ᶜAli Paşa-yı āli-himmeti tebrīk içün işte
Bu ṭabᶜ-ı bī-mecāl u ḳudretim pür-iḳtidār oldı

Elīfiñ resm ü ᶜādāt-ı ᶜavāma raġbeti yoḳ da
Anıñçün dergeh-i ḥaḳdan duᶜāya ibtidār oldı

Mübārek eyleyüb Mevlā tevālī eylesün feyżi
Riyāsızca duᶜāmız daᶜvet-i ḫullet şiᶜār oldı

-37-

Mevāliden Rodos ḳaḍısı İbrāhim Necīb Beg'iñ mecmūᶜā-i eşᶜārına taḳrīż olaraḳ söylenmişdir

müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün müstefᶜilün

Mecmūᶜā-i fażl u kemāl-i mir İbrāhim Necīb
Taḥsīn ü şā-pāşa sezā reşk-āveri her biri edīb

Gencīne-i ᶜilm ü hüner ṣandūḳa-i dürr ü güher
Her beyti ḳaṣr-ı dil-güşā neşve dih-i ḳalb-i lebīb

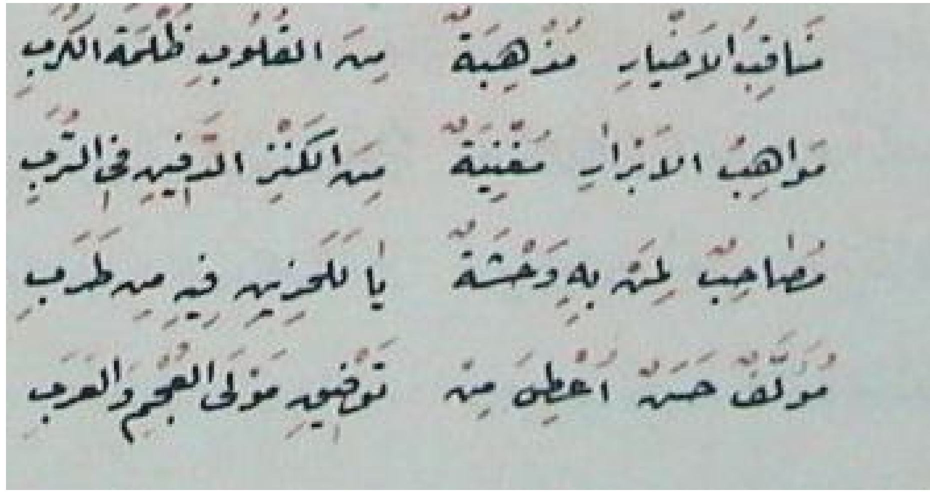
Esdāf-ı efkār-ı meᶜālīde yetişmiş inciler
Her biri kābin-i kirān-ı nev-ᶜarūs-ı dil-firīb

Ṣad-āferīn ey ṭabᶜ-ı pür-ḥikmet saña ṣad-āferīn
Ṣad-bārekallah ey bedāyiᶜ-pīşe ve' y merd-i erīb

Oldı s̱enā-ḫāvn-ı şükūfe-zār-ı ṭabᶜ-ı nāẓımıñ
Naġmāt-ı medḥinde Elīf işte mis̱āl-i ᶜandelīb

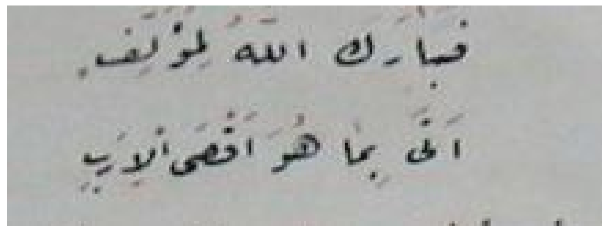
-38-

Baḥriye neẓāreti mektupçusu Ḥasan Tevfīḳ Efendi merḥūmuñ te'līf itdiği Menāḳıbü'l-aḫyār ve Mevāhibü'l-ebrār nām kitaba yazılan taḳrīż-i ᶜarabiyye tezyil idilmişdir

مناقب الاخيار مذهبة   من القلوب ظلمة الكرب
مواهب الابرار مغنية   من الكنز الدفين في الترب
مصاحب لمن به وحشة   يا للحزين فيه من طرب
مؤلف حسن اعطى من   توضيحه مولى العجم والعرب

59a

فبارك الله لمؤلف
الى بما هو اقصى الارب

-39-

Ḳutbu’l-ʿārifīn Ḫāce Ḥüsameddin Efendi ḥażretleriniñ menāḳıblarına yazılmışdır

حسام الحق والدين شمس الطريقة　　امام العصر فى فضلاء الشريعة

هو الراسخ الجليل فى كل شعبة　　من العلم والعرفان بالاكملية

هو الشيخ من كل الوجوه فى وقته　　بديع البيان فى علوم الحقيقة

هو العارف المقصود لكل قاصد　　مجد فى طلب المعالى الجليلة

هو الحاذق بالمشكلات فى حلها　　بقصد القلب وبالاقوال البديعة

لقد كان بانفاسه وهمته　　ينال المنى فى خدمته العلية

فيرجى الآن من روحه عند قبره المنور كل ما قلنا فى القصيدة

لمن زاره بحسن الاعتقاد به　　كما كان فى حياته الدنيوية

ابيف الضعيف يستمد من روحه　　لكل مهم فى الصبح والعشية

قدس الله سره ونفعه

واكرم بعنايته السرمدية

SONUÇ

1. Bu çalışmada Elif Efendi'ye ait Divan'ın tek nüsha olduğu tespit edildi ve inceleme bu eser üzerinde yapıldı.

2. Elif Efendi'nin ailesi, yaşadığı muhit, eğitimi ve eserleri hakkında araştırma yapıldı.

3. Elif Efendi'nin eserleri onu ve yaşadığı dönemi anlamada önemli bir eksikliği dolduracağı düşüncesi ortaya kondu.

4. Elif Efendi'nin tarikatı ve şeyhleri hakkında bilgiler bir araya getirildi.

5. Elif Efendi'nin etkilendiği ve etkilediği şairler araştırıldı ve eserindeki izler üzerinde duruldu.

6. Şairin sanat eseri ortaya koymayı amaçlamadığını belirtmesine rağmen sanatkarâne bir üsluba sahip olduğu anlaşıldı.

7. Tasavvufi literatürü kullanmanın sonucu ağır bir dil kullanırken, yer yer halk söyleyişine yöneldiği ifade edildi.

8. Elif Efendi'nin Arapça ve Farsçaya vâkıf olduğu, bunu diğer eserlerinde olduğu gibi Divan'ına da yansıttığı görüldü.

9. Divan'da aruzun az kullanılan kalıplarıyla yazılmış manzumeler ve yine divanlarda az sayıda görülen Hz. Fatıma için mevlid ve divan- halk geleneğinin ortak ürünü olan bir satranç örneği tespit edildi.

10. Elif Efendi, batılılaşma döneminde yaşayıp eser vermesine rağmen, klasik Türk şiiri geleneğini, tasavvufî anlayışı devam ettirdiği sonucuna ulaşıldı.

SÖZLÜK

A

Ābık (Ar.): efendisinin yanından sebepsiz kaçan köle

A’dā (Ar.): en zalim, gaddar

Acūz (Ar.): kocakarı, cadı karı

Ahadī (Ar.): 1. kimse, hiç kimse, 2. bire ait

Ahvel (Ar.) bir şeyi iki gören, şaşı

Akīb (Ar.): bir diğerinin arkasından gelen

Alīl (Ar.) 1. kör, 2. sakat 3. hasta

Anā (Ar.): zahmet, meşakkat, güçlük

Ās (Far.): değirmen

Āsiyāb (Far.): su değirmeni

Āvār (Far.): gurbette, yıkık, virāne

Azīr (Ar.): biçilmiş ekinin tarlada satılması

B

Bahāyim: (Ar.): 1. dört ayaklı hayvanlar, canavarlar. 2. Suriye’de bir sıradağlar

Bār-gāh (Far.): girmek için izin almak gereken yer, yüksek divan

Bārid (Ar.): soğuk

Batt (Ar.): kaz

Bedāyi’ (Ar.): eşi ve benzeri olmayan güzel, mükemmel ve yeni şeyler

Benām (Ar.) parmak ucu

Berāhīn (Ar.): deliller, tanıklar

Bes (Far.) yeter, yetişir.

Besā (Far.): nice nice, pek çok, hayli

Bīş ü kem: fazla ve eksik

Bīm (Far.) 1. korku, 2. tehlike

Bī-muhāba (Far.): çekinmeden.

Bisār (Ar.): genç oğul ve kızlar

Bist (Far.): yirmi

Bürr (Ar.): buğday

C

Cebīn (Ar.): 1. korkak, 2. alın

Celā (Ar.): memleketten ayrılma, gurbete düşme

Ceri (Ar.): cesur, yiğit, gözü pek

Cezbe (Ar.): Tarikat ehlinin kendinden geçme hali

Cisr (Ar.): köprü

Cuğd (Ar.): baykuş

Ç

Çah (Far.): kuyu, çukur

Çāker (Far.): kul, köle, cariye, yanaşma

Çarh (Far.): tef

Çenk (Far.): el, pençe

Çerā-geh (Far.): hayvan otlatılan yer, çayır- otlak

Çetr (Far.): gölgelik, şemsiye, çadır, gece

D

Debistān (Far.): mektep, okul

Deryüze (Far.): dilencilik

Deyr (Ar.): kilise; insanlık ālemi

Dil-sir (Far.): gözü gönlü tok

Diriğ (Far.): esirgeme

Döş (Tür.): göğüs, bağır

Dürc (Ar.): kutu, sandık, cevher kutusu

Dürūd (Far.): dua, medih, selam

E

Ebrār (Ar.): hayır sahipleri ,iyiler, dindarlar, özü sözü doğru olanlar

Ebsār (Ar.) görme hassāları

Ecreb (Ar.): uyuz (insan veya hayvan)

Emcād (Ar.): şeref, onur ve haysiyet sahibi olanlar

Enam (Ar.): 1. bütün mahluklar, yaratılmış olan canlılar 2. halk, insanlar

Erīb (Ar.): akıllı, zeki, zeyrek, olgun [adam]

Esmān (Ar.): bedeller, kıymetler

Eşheb (Ar.): beyaz at

Eşrem (Ar.): burunsuz, burnu kesik kimse

Etkiyā (Ar.): günah işlemekten korkan

Eyne'l-mefer (Ar.) kaçacak yer yok mu?

Ezkiyā (Ar.) Lekesizler

F

Fāriğ (Ar.) 1. Vazgeçmiş, çekilmiş 2. rahat, āsūde, 3. boş, boş kalmış, işni bitirmiş, işsiz

Fass (Ar.) yüzük taşı

Fekk (Ar.): feshetme, bozma, kesme, koparma

G

Gā'i (Ar.): son, nihai

Garra (Ar.): 1. alnında beyaz bir lekesi olan (at ve saire) 2. ak, parlak, güzel, gösterişli, nümayişli, şatafatlı

Gavvās (Ar.): dalgıç

Gehvāre (Far.): beşik

Gılzet (Ar.): galizlik, kalınlık, kabalık, sertlik

Gıtā (Ar.): örtü

Gıyās (Ar.): yardım.

Gīsūdār (Far.): saçlı, necm-i gūsūdār: kuyruklu yıldız.

Gūl (Ar.): hortlak, şeytan

Gurāb (Ar.): karga

Gurg (Far.): kurt, canavar

Gūşiş (Far.): çalışma, çabalama

Guyūm (Ar.) bulutlar.

Güvā (Far.): şahit

H

Habl (Ar.): ip, urgan, halat

Hālik (Ar.): helāk olan, miskinlik içinde ölen

Hamākāt (Ar.): ahmaklık, beyinsizlik

Hamām (Ar.) 1. güvercin, 2. kumru

Hasūd-āne (Ar.-Far.): hasūd olana yakışacak surette, hasetçilikle, kıskançlıkla

Havl (Ar.): 1. yıl, sene 2. etraf, çevre, 3. güç, kuvvet, tākāt

Hebāi (Ar.): ince toz, zerre

Hemm (Ar.): gam, keder, tasa, kaygı

Hıkd (Ar.) kin tutma, öc alma.

Hırz (Ar.): sığınak, nazar boncuğu, tılsım

Hibre (Ar.): hoca, öğretmen

Hire-sāz (Far.): göz kamaştırıcı, şaşırtıcı

Hired (Far.): akıl, us

Hīşān (Far.): akraba, soy sop

Hizlān (Ar.) muavenetsiz, yardımcısız, kimsesiz, yalnız başına kalıp zelil, sefil olma

Hubs (Ar.): murdarlık, pislik

Hubūr (Ar.): 1. sevinç 2. ālimler, fākihler

Hufte: (Far.) Yatmış, uyumuş

Hullet (Ar.) içten sevgi, hakiki dostluk, arkadaşlık

Huşyar (Far.) aklı kendisine yār olan, akıllı

Hūy-kerde (Far.): terlemiş, alışmış

I

Istābl (Ar.): ahır

Istiyād (Ar.): avlama, ava gitme

Itāş (Ar.): susamış

Ivaz (Ar.) bir şeye bedel olarak alınan veya verilen şey

İ

İbkā (Ar.): baki, daim, devamlı, sürekli kılma.

İbrīz (Ar.): hālis,saf [altın]

İbtidār (Ar.): bir işe süratle, çabuklukla başlama

İhtikar (Ar.) vurgunculuk, boğuntu, badrabazlık

İğtiraf (Ar.): avuçla su içme

İkāb (Ar.): ezā, cefā, eziyet

Īkād (Ar.): yakma, yakılma

İkān (Ar.): sağlam biliş, bilme

İkdām (Ar.) gayret ve sebatla çalışma

İklīl (Ar.): taç

İ'la (Ar.): yükseltme, yüceltme

İm'an (Ar.) Bir işte çok ileri varma, çok dikkatli olma 2.inceden inceye araştırma

İnbā (Ar.): haber verme

İnhirāf (Ar.): dönme, sapma

İ'rāz (Ar.): yüz çavirme, başka tarafa dönme

İrkāb (Ar.): bindirme

İrtiyāb (Ar.): şüphelenme, duraklama

İrvā (Ar.):suya kandırma

İstitār (Ar.): gizlenme, saklanma

İşā (Ar.): yatsı

'İtāb (Ar.): azarlama, tersleme

İttisaf (Ar.) vasıflandırma, niteleme

İyāz (Ar.) sığınma

İ'zām (Ar.): lüzumundan fazla ehemmiyet verme

K

Kālā (Far.): 1. kumaş, 2. sermaye

Kār-azmā (Far.): tecrübeli, iş bilen

Kebed (Ar.): karaciğer

Kende (Far): 1. çukur, hendek 2. s. Kesilmiş, biçilmiş

Kerkes (Ar): akbaba

Kerrubiyān (Ar.): Allah'a en yakın meleklerin en büyükleri

Ke's (Ar.): içi dolu çanak; kadeh, bir bardak şarap

Kesālet (Ar.) tembellik, uyuşukluk

Kih-ter (Far.) çok küçük

Kīne-ver (Far.): kinci

Kūdigān/ kūdek (Far.): çocukluk

Kuhl (Ar.): göze çekilen sürme, göz ilacı

Kura (Ar.): köyler, kasabalar; pek dar

Kut (Ar.): yiyecek

Kutb (Ar.): dönen bir çarkın aksi; bir tarikatın ulusu

L

Lā-cerem (Ar.): şüphesiz, besbelli, elbette

Laim (Ar.): levm eden yüze karşı çekiştiren

Lakt(Ar.): yerden toplama

Lebīb (Ar.): akıllı

Lehv (Ar.) oyun, eğlence, faydasız iş.

Le'im (Ar.): aşağılık, cimri kimse

Lemha (Ar.): 1. bir defa bakma, bir göz atış 2. parıltı, parlama

Leng. (Far.):Topal

Lūk (Far.): çolak, āciz

Lübb (Ar.): iç, öz

M

Ma'ali (Ar.): 1.yüksek, derin fikirler, 2. şerefler, ululuklar

Mahmil (Ar.): mahfe, deve üzerine konulan sepet

Makiyān (Far.): tavuk

Makt (Ar.):kin, hiddet

Matem-kede (Ar.-Far.): matem evi

Mattar (Ar.): yağmur

Matrah (Ar.): 1. tarh edilecek; tarh olunacak nesne, miktar 2. yer (bkz. Mahal) 3. bir şey atılan yer 4. vergiye mahsus tutulan kazanç

Me'ab(Ar.): geri dönülecek, sığınılacak yer

Medār (Ar.): bir şeyin döneceği, devredeceği, üzerinde hareket edeceği yer, etrafında dönülen nokta.

Mekkār (Ar.): hileci, düzenbaz

Meknūn (Ar.): 1. dizilmiş, 2. saklı, gizli, örtülü

Meknūz (Ar.): yere gömülü, hazinede saklı

Mekr (Ar..) 1. hīle, düzen 2. hile ile aldatma, maksadından vazgeçirme

Menkūz (Ar.): nakzedilmiş, bozulmuş, hükümsüz bırakılmış.

Menn (Ar.): 1. kudret helvası, 2. ihsan etme, iyilik etme, bağışlama 3. batman 4. eden iyiliği başa kakma

Menzele (Ar.): derece, sıra; durak

Mesarr (Ar.): sevinçler

Mesmūm (Ar.): zehirlenmiş, ağılanmış, zehirli

Mess (Ar.): 1. Yapışma, değme, dokunma 2. meydana gelme

Meşhūn (Ar.) doldurulmuş, dolu

Mevhum (Ar.): kuruntuya dayanan

Mevkuf (Ar.): 1. vakfedilmiş, 2. durdurulmuş, alıkonulmuş 3. tutulmuş, hapsedilmiş, 4. ait, bağlı

Mezāyā (Ar.): meziyetler, üstünlük vasıfları

Mih-ter (Far.): daha büyük

Mısbāh (Ar.): kandil, çıra

Mişkāt (Ar.): fanus, lambalık

Mirā (Ar.) riya etme, mürayi olma

Mizāb (Ar.): suyolu, oluk

Muhtel (Ar.): ihlal edilmiş, bozulmuş.

Mukaffel (Ar.): kilitli

Mūris (Ar.): 1. irās eden, getiren, veren, kazandıran 2. mirās bırakan

Muvālāt (Ar.)dostluk, karşılıklı sevgi, koruma, yardım

Mübtenī (Ar.): 1. ibtinā eden- kurulu, kurulmuş olan 2. dayanan

Münderis (Ar.): izi, eseri kalmamış.

Mürgab (Far.) su kuşu; ördek,; kurbağa

Müşkil-güşā (Ar.-Far.): müşkil şeyleri halleden

Mütedennis (Ar.): tedennüs eden, kir peyda eden, kirlenen

N

Nā-bercā (Far.): yersiz, yolsuz.

Nāfiz (Ar.): delen, delip geçen, 2. içeriye giren, işleyen, 3. tasvir yapan, sözü geçen

Nahs (Ar.): uğursuzluk

Nā-sāz (Far.): uygunsuz

Nā-tuvān (Far.): zayıf, kuvvetsiz.

Nazra (Ar.): (bir tek) bakış

Necl (Ar.): evlat, oğul, çocuk

Nedret (Ar.): azlık, seyreklik

Nef'i (Ar.): çıkarcı, faydacı

Nefrin (Far.): ilenç

Nevābig (Ar.): ulu, şerefli kimseler, 2. sonradan şair olanlar

Nevāle-çin (Ar.-Far.): kısmetini alan, yiyecek toplayan

Nev-ber (Far.): turfanda çıkan meyve ve çiçek

Nīgū (Far.): güzel, iyi

Nigū-kār (Far.): 1. iyi iş yapan 2. iyilik eden

Nīrān (Ar.): aydınlıklar, parıltı; cehennem; ateş

Nīze (Far.): kargı, mızrak, süngü, harbe

Nuhāle ((Ar.): elekte kalan

P

Pesendide (Far.) beğenilmiş.

Pest (Far.) alçak, aşağı

Peyk (Far.) haber ve bilgi getirip götüren

Peyrev (Far.): arkası sıra giden

Pister (Ar.): yatak, döşek

Pīş (Far.): ön, ileri

Pīşe (Far.): sanat, meslek, iş, huy, ādet

R

Ra’d (Ar.): gök gürlemesi

Rahīk (Ar.): 1. (kızıl renkli) duru ve temiz şarap

Rāsıdān (Ar.): gözetenler, gözleyenler

Rāyiz (Ar.): seyis

Rāzı’a (Ar.): çocuklu, emzikli kadın

Rehzen (Far.): yol kesen

Resen (Far.): ip, urgan, halat

Resīd (Far.): hesabın hükümsüzlüğüne dair edilen işāret

Reşk-āver (Far.): hasede düşüren.

Revh (Ar.): rahat, gönül rahatlığı

Rīh (Ar.): yel, rüzgar

Riş (Far.): yara

Rīşe (Far.): saçak, püskül

Rubāh (Far.): tilki

Rū-māl (Far.): yüz süren, yüz sürücü

Rusūm (Ar.): vergiler; merāsim, usul

S

Sa'd (Ar.): kutlu, uğurlu

Sademāt (Ar.): ansızın başa gelen bela

Sad-tar: bin saç teli, bin karanlık

Sakar (Ar.) cehennem, tamu

Sakk (Ar.):huk. Vesikalar

Sālūs (Far.): riyākar, ikiyüzlü

Savāb (Ar.): doğruluk

Sayrafī (Ar.): işini bilir, kurnaz, sarraf

Sebkāt (Ar.): geçme, ilerleme

Sedād (Ar.): doğruluk

Sehāb (Ar.): bulut, karanlık

Sehm (Ar.): ok; yay

Sehm (Far.): korku, dehşet

Selva (Ar.): bal 2. İsrailoğullarının Tih sahrasında bulunduğu müddetçe "menn" ile Allah'ın ihsanı olan bir kuş

Sem' (Ar.): işitme, kulak

Serāir (Ar.): gizli şeyler

Ser-dāde (Far.): baş vermiş.

Ser-firu (Far.): baş eğme, söz dinleme

Sicn (Ar.): hapishane, cezaevi

Siyādet:(Ar.): efendilik

Süedā (Ar.): Kutlu,uğurlu kimseler

Süllem (Ar.) Merdiven

Ş

Şā-bāş (Far.) takdir etme, beğenme

Şahbāz (Far.): iri ve beyaz doğan; yiğit adam

Şast (Far.): altmış

Şehr-yār (Far.) padişāh, hükümdar

Şe'n (Ar.) 1.İş, 2. yani iş, yeni çıkan hal, hadise

Şūr (Far.): 1. tuzlu 2. kekremsi 3. şamata, gürültü

Şūre (Far.): 1. çorak, verimsiz toprak 2. tuzlu nesne

Şūr-efken (Far.): kargaşa çıkaran

Şūriş (Far.): karışıklık, kargaşa

Şūm (Far.): uğursuz

Şühūd (Ar.): 1. şahitler, tanıklar 2. s. Maddi, mer'i 3. vücud bulma, var olma, görünme 4. görme

Şütür (Far.) deve

T

Tabl (Ar.) davul

Tagayyür (a.i.): 1. değişme, başkalaşma, 2. rengi değişme 3. bozulma, kokma

Tā'ib (Ar.): tövbe eden

Tak (Ar.): bina kemeri; kubbe, kümbet; asma, üzüm kütüğü

Takayyüd (a.i.): 1. bağlanma, bağlı olma 2. çalışma, çabalama, uğraşma, üstüne düşme 3. dikkatli davranma

Taslīt (Ar.): musallat etme, sataştırma

Tatyīb (Ar.): hoş etme, hoşlandırma.

Tav'an (Ar.): isteyerek, kendi isteğiyle

Tāziyāne (Far.): kırbaç, kamçı

Tebek-kār (Far.): harabeden, mahveden, bitiren

Tebzīr (Ar.): har vurup harman savurma

Tehzīb (Ar.): ıslah etme, temizleme, düzeltme

Tekāpū (Far.): 1. telaş ile koşarak araştırma 2. dalkavukluk, kavuk sallama

Telh-kām (Far.): “damağı acı” kederli

Temrīz (Ar.): zayıf gösterme, gösterilme

Tenākus (Ar.): azalma, eksilme

Teng (f.s.): 1. dar, sıkıntılı, 2. küçük, 3. i. Denk, eşya, yük dengi, 4. sıkı, yapışık, 5. zavallı, 6. nadir 7. zor 8. ince 9. bağ, kayış

Teng-nāy (Far.): sıkıntılı yer

Teşāub (Ar.): şubelenme, dallanma, dal budak peyda etme, çatallanma

Tevāli (Ar.): bir biri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devam etme, sürme

Tev’em (Ar.): ikiz. Mec. Eş, benzer

Tevessül (Ar.): 1.sarılma, 2. inanma, 3. sebep tutma, 4. başvurma, girişme

Tevfīr:(Ar.): çoğaltma, arttırma

Te’vil (Ar.): sözü çevirme, söze başka mana vermeye kalkışma

Tevkīr (Ar.): güzel karşılama, ağırlama

Tevşih (Ar.): 1. süsleme, süslendirme, süslü elbise giydirme 2. ed. Mukayyed kafiye ile şiir yazma, çifte kafiye

Tezvīr (Ar.) 1. yalan, dolan 2. ara bozmak, ve bilhassa fenalık kasdıyla yapılan kovuculuk

Tırāz (Far.): donatan, süsleyen

Tīşe (Far.): 1. balta, nacak, külünk 2. keser

Tünd-bād (Far.): kasırga, sert rüzgār

U

Ucb (Ar.): kendini beğenmişlik

Uhuvvet (Ar.): kardeşlik

Ulū (Ar.): sahipler. ulu’l-ebsār: görüş kabiliyetinde olan kimseler

V

Vedīa (Ar.): emānet

Vefk (Ar.): uygun, tılsım

Vegā (Ar.): gürültü, patırtı, kavga, savaş

Vekr (Ar.): kuş yuvası

Vesīme (Ar.): 1. güzel yüzlü, 2.rastıklı, 3. damgalı

Veted (Ar.): ağaç, kazık

Vufūr (Ar.): çokluk, bolluk

Vukūf (Ar.): durma, duruş; anlama, bilme

Vuzū’ (Ar.): Abdest

Y

Yarlığ (Tr.): Ferman

Yāve-gūyān (Far.): saçamalayanlar, saçmasapan konuşanlar

Yebāb (Far.): harap, yıkık, virāne.

Yemm (Ar.): deniz

Z

Zād (Ar.): azık, yiyinti

Zahm (Far.): yara

Zā’ira (Ar.): ziyaret eden

Zarra (Ar.): 1.mihnet, keder, sıkıntı, belā, 2. şiddet

Zebandār (Far.) 1. dili, 2. meramını anlatabilen, becerikli

Zelūl (Ar.): yavaş, yumuşak huylu, başı sert olmayan

Zemm (Ar.): yerme, kınama, ayıplama

Zeyt (Ar.): zeytin yağı

Zıyk (Ar.): dar, sıkıntılı

Zibr (Ar.): mektup, kitap, yazı

Zīr ü zeber (Far.) alt üst

Ziver (Far.) süs, bezek

Zuhr ü zād: ihtiyaç zamanı için saklanan şey ve azık, yiyinti

Zülāl (Ar.) saf, hafif, soğuk, güzel, tatlı su

DİZİN

Kişi adları dizini:

Yer adları dizini:

EKLER:

İktibaslar:

1. “De ki:"Ben ağaran sabahın Rabbine sığınırım”, قل أعوذ برب الفلق

   Kur’an-ı Kerim, Felak 113/1

   De ki: Sığınırım ben insanların Rabbine, قل أعوذ برب الناس

   Kur’an-ı Kerim, Nas 114/1

2. مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى: Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı" Kur’an-ı Kerim, Necm, 53/17

3. وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى: “Ortalığı bürüdüğü zaman geceye andolsun.” Kur’an-ı Kerim, duha, 92/1 Ayrıca, Müddesir 74/33, Tekvir 81/17,

4. إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ ***كُن*** فَيَكُونُ: Allah nezdinde İsā’nın durumu, Adem’in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona “Ol!” dedi ve oluverdi.” Āl-i İmran Sūresi, 3/59

5. اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ***اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ*** مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ: “Allah, gökleri ve yeri, ikisi arasındakileri altı gün içinde (altı evrede) yaratan sonra da ***Arş’a kurulandır***. Sizin için ondan başka hiçbir dost, hiçbir şefaatçi yoktur. Hālā düşünüp öğüt almayacak mısınız?” Kur’an-ı Kerim, Secde 32/4

6. وَلَقَدْ ***كَرَّمْنَا*** بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً: Andolsun, biz insanoğlunu ***şerefli kıldık***. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın bir çoğundan üstün kıldık. Kur’ān-ı Kerim, İsra 17/70

7. وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ **مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ** أَوْ أَمْضِيَ حُقُبًا: “Hani Mūsā beraberindeki gence şöyle demişti: “İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayacağım, ya da uzun zaman gideceğim.” Kur’an-ı Kerim, Kehf 18/60

8. قَالَتِ الْأَعْرَابُ **آمَنَّا** قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِن قُولُوا **أَسْلَمْنَا** وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ: “Bedevīler “**İman ettik”** dediler. De ki: “İman etmediniz. (Öyle ise, “iman ettik” demeyin.) “Fakat boyun **eğdik” deyin**. Henüz iman kalplerinize girmedi. Eğer Allah’a ve Peygamberine itaat ederseniz, yaptıklarınızdan hiçbir şeyi eksiltmez. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet

edendir." Kur'an-ı Kerim, Hucūrat 49/14 آمَنَّا ifadesi için ayrıca bk. Şuara 26/47, Nur 24/47, Mü'minun 23/109, A'raf 7/121-126, Bakara 2/8-14-76-136

9. فَإنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ وَالأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُواْ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ: "Seninle tartışmaya girişirlerse, de ki: "Ben, bana uyanlarla birlikte kendi özümü Allah'a teslim ettim." Kendilerine kitap verilenlere ve ümmīlere6 de ki: "Siz de İslām'ı kabul ettiniz mi?" Eğer İslām'a girerlerse hidayete ermiş olurlar. Yok, eğer yüz çevirirlerse sana düşen şey ancak tebliğ etmektir. Allah kullarını hakkıyla görendir." Kur'an-ı Kerim, Al-i İmran 3/20

10. وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاء مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ *"İşte sana da, emrimizle, bir ruh (kalpleri dirilten bir kitap) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi, kendisiyle doğru yola eriştireceğimiz bir nur yaptık. Şüphesiz ki sen doğru bir yola iletiyorsun; göklerdeki ve yerdeki her şeyin sahibi olan Allah'ın yoluna. İyi bilin ki, bütün işler sonunda Allah'a döner."* Kur'an-ı Kerim, Şūrā 42/52,53 Ayrıca bk. Nisa 4/163, A'raf 7/ 117,160, Mü'minūn 23/ 27, Şūrā 42/7, 52-53, Yusuf 12/15, Şuarā 26/63, 52, Nahl 16/123, Yunus 10/87, Enbiyā 21/73, Tā-hā 20/77

11. وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ:: "Seveceğiniz başka bir kazanç daha var: Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih (Mekke'nin fethi). (Ey Muhammed!) Mü'minleri müjdele." Kur'ān-ı Kerim, Saff 61/13

12. وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَـكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ: "Bulutu üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bıldırcın indirdik. "Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin" (dedik). Onlar (verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle) bize zulmetmediler fakat, kendilerine zulmediyorlardı." Kur'an-ı Kerim, Bakara 2/57

13. وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء هَـؤُلاء إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ "Allah Adem'e bütün varlıkların isimlerini öğretti. Sonra onları meleklere göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi." Kur'an-ı Kerim, Bakara 2/31

14. ***أين المفر***فإذا برقَ البصر (7) و خسف القمر (8) و جمع الشمس و القمر (9) يقول الانسان يومأذٍ**:** "Gözler kamaştığı, ay karanlığa gömüldüğü, güneş ve ay bir araya getirildiği zaman, o gün insan "kaçış nereye?" diyecektir." Kur'an-ı Kerim, Kıyame 75/7-10
15. ***ارْجِعِي*** إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً: *"Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön ."*Kur'an-ı Kerim, 90/28
16. وَلَمَّا جَاء مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ ***لَن تَرَانِي*** وَلَـكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ موسَى صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ: *"Mūsa, belirlediğimiz yere (Tūr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi."* Kur'an-ı Kerim, A'raf 7/143
17. ***فَبِمَا رَحْمَةٍ*** مِّنَ اللّهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ:
18. *"Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri seve"* Āl-i İmran 3/159
19. ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ***قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى*** وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ - : "*İşte bu müjdeyle Allah, iman edip iyi işler yapan kullarını müjdeliyor. De ki "buna karşı sizden yakınlıktan başka bir şey istemem. " her kim çalışır da bir güzellik kazanırsa ona orada daha fazla bir güzellik veririz. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır. Çokça şükrün karşılığını verendir."* Kur'an-ı Kerim, Şūrā 42/23
20. ***ثُمَّ أَنشَأْنَا*** مِن بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ: *"Sonra bunların arkalarından başka nesiller yarattık."* Kur'an-ı Kerim Mü'minun 23/42

21. عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ **وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ** شَرَابًا طَهُورًا: "Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir." Kur'an-ı Kerim, İnsan 76/21

22. وَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا **نَجَّيْنَا** هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَاهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ: "Helāk emrimiz gelince, Hūd'u ve beraberindeki iman etmiş olanları, tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır bir azaptan kurtardık" Kur'an-ı Kerim, Hud 11/ 58 Ayrıca bk.Hud 11/66, 94, Fussilet 41/18, Duhan 44/30

23. أُوْلَـئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي **مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ** خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ:: "İşte onların mükafatı Rab'leri tarafından bağışlanma ve altlarında ırmaklar akan içinde ebedi kalacaklar cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!" Kur'ān-ı Kerim, Āl-i İmran, 3/136

24. فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَـكِنَّ اللّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَـكِنَّ اللّهَ رَمَى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلاء حَسَناً إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيم: "Sonra onları siz öldürmediniz, fakat onları Allah öldürdü. Attığın zaman da sen atmadın, lākin Allah attı. Bu da mü'minlerre güzel bir imtihan geçirtmek içindi. Gerçekten allah işitendir, bilendir." Kuran-ı Kerim, Enfāl 8/ 17

25. يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ **وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ** وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ: "Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür." Kuran-ı Kerim, Tahrim 66/9

26. ***أَلَمْ نَشْرَحْ*** لَكَ صَدْرَكَ: "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" Kur'anı Kerim, İnşirah, 94/1

27. ***بِسْمِ اللَّهِ*** الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ *"Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla".* Ku'rān-ı Kerim Fatiha 1/1, Neml/27/30 ***وَالضُّحَى*** *"Kuşluk vaktine and olsun.",* Kur'ān-ı Kerīm, Duhā, 93/1.

28. وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءكِ وَيَا سَمَاء أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاء وَقُضِيَ الأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ:

29. " 'Ey yer, suyunu yut. Ey gök suyunu tut!' denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi Cudi'nin üzerine yerleşti. Ve 'o zalimler topluluğunun canı cehenneme' denildi." Kur'an-ı Kerim, Hud, 11/44

30. **سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى** بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ::

"Kendisine āyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." Kur'an-ı Kerim, İsra 17/1

31. رحنا يا بلال ا: "Ey Bilâl! Bizi Rahatlat." Sâlim İbn Ebi'l-Câ'd'den rivayet edildiğine göre bir adam: "keşke şu namazı kılsaydım da bir rahata erseydim." Demiş. Bazı kimseler bu sözünden dolayı o adamı ayıplar gibi bir tavır takınmışlar, bunun üzerine sözü geçen adam: "Ben Rasulullah'ın 'Ey Bilâl! Kalk namaza çağır da bizi rahatlat.' derken işittim." demiştir. Sünen-i Ebu Dâvud C.16 S. 228

32. كنت كنزا مخفيا فأحببت أن أعرف فخلقت الخلق لكي أعرف

"Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi arzu ettim ve mahlukatı yarattım." Bk. Aliyü'l-Kāri , Mevzūat s. 62; Zerkeşi, et-Tezkire s. 136

33. بالقَنَعَةِ, فإِنَّ القَنَاعَة مَالٌ لايَنْفَدُعَلَيْكُمْ

"Kanaati elden bırakmayınız. Çünkü *kanaat tükenmez bir servettir.*" Camiussağir muhtasarı, Tecüme ve Şerhi, C.2, s.591

34. لمَّا نَزَلَتْ هذه الاية: تَعَالَوْ نَدْعُ اَبْنَاءَنَا و أَبْنَاءَكُمْ و نِسَءَكُمْ اللأيه , دعا

رسول الله: عَلِيًّا و فَاتمَة و حسنا و حسينا و قال: اللهم هَوَلأءِ اَهْلِى

"Ahzab 33 (Ve evlerinizde karar kılın (oturun). Evvelki cahiliyye zamanındaki gibi (ziynetlerinizi) açmayın. Namazı ikame edin ve zekātı verin. Allah ve O'nun Resūl'üne itaat edin. Ey ehli beyt! Allah sadece sizden günahları gidermek ve sizi tertemiz temizlemek istiyor." ayinete karşılık Hz. Peygamber, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin'e bir örtü bürüdü. *"Allah'ım işte bunlar benim ehl-i beytimdir.* Bunlardan günahı gider ve bunları tertemiz kıl." buyurdu. Kütüb-i sitte C.13 s. 5

35. اَصْحَبى كَاَنّجُمْ بِاَيهم اهْتَدَيْتُمْ

"Ashabım gökteki yıldızlar gibidir." Hz. Ömer'den naklen: Ben Rabbimden Ashabımın benden sonra düşeceği ihtilaf hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle vahyetti: "Ey Muhammed! Senin ashabın benim nezdimde, gökteki yıldızlar gibidir. Bazıları diğerlerinden daha kavidirler. Her biri için bir nur vardır. Öyleyse kim onların ihtilaf ettikleri meselelerden birini alırsa, o kimse benim nazarımda hidayet üzeredir."

Rasulallah devam etti: “ Ashabım yıldızlar gibidir. Hanginse uyarsanız hidayet bulursunuz.” Kütüb-i Sitte C. XII, s. 418

36. با لب دمساز خود گر جفتمی

همچو نی من گفتنیها گفتمی

“Eğer ben kendi dem-sāzım dudağı ile eş ola idim, ben söylemeye lāyık olanı söylerdim.” Mevlāna, Mesnevi-i Ma’nevi 27. Beyit

37. بشنو این نی چون حکایت می‌کند

از جدایی‌ها شکایت می‌کند

“Bu neyi dinle, nasıl şkāyet ediyor? Ayrılıklardan hikāyet ediyor.” Mevlāna, Mesnevi-i Ma’nevi, 1. beyit

38. **لی مع الله:** *“Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki orada ne peygamberler ve ne de yakın melekler bulunur.”* Hadis-i ŞerifKeşfü’l-hafa C. 11. s. 173

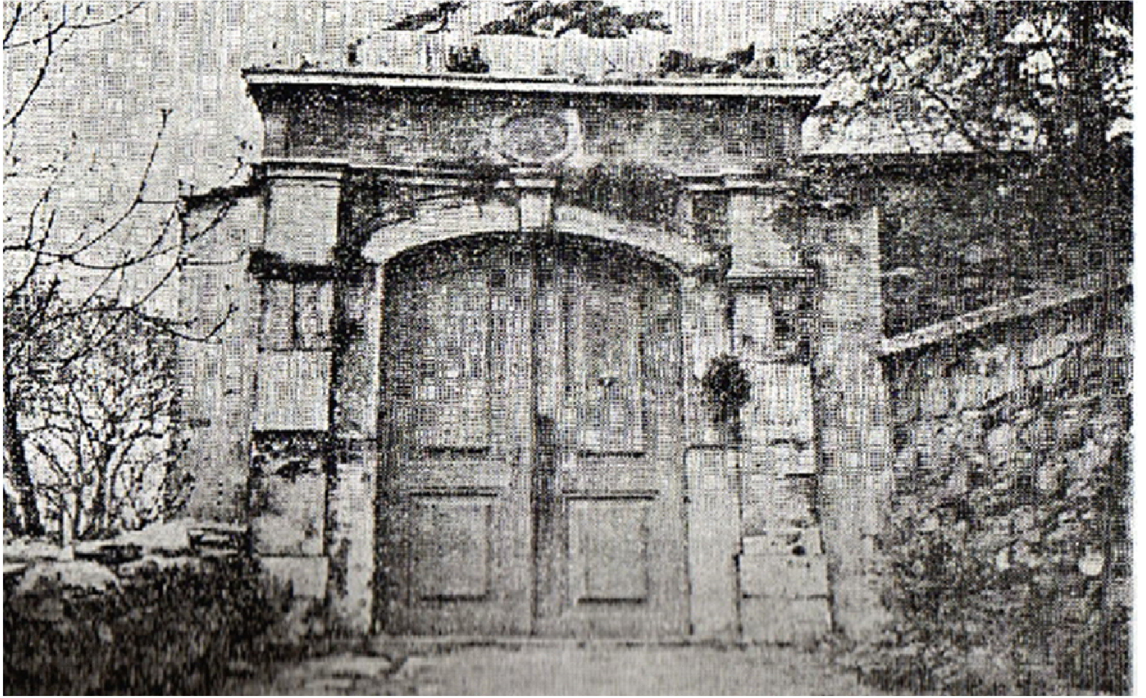
39.

Şeyh İshak Karamânî’ye ait bir beyittir.

RESİMLER

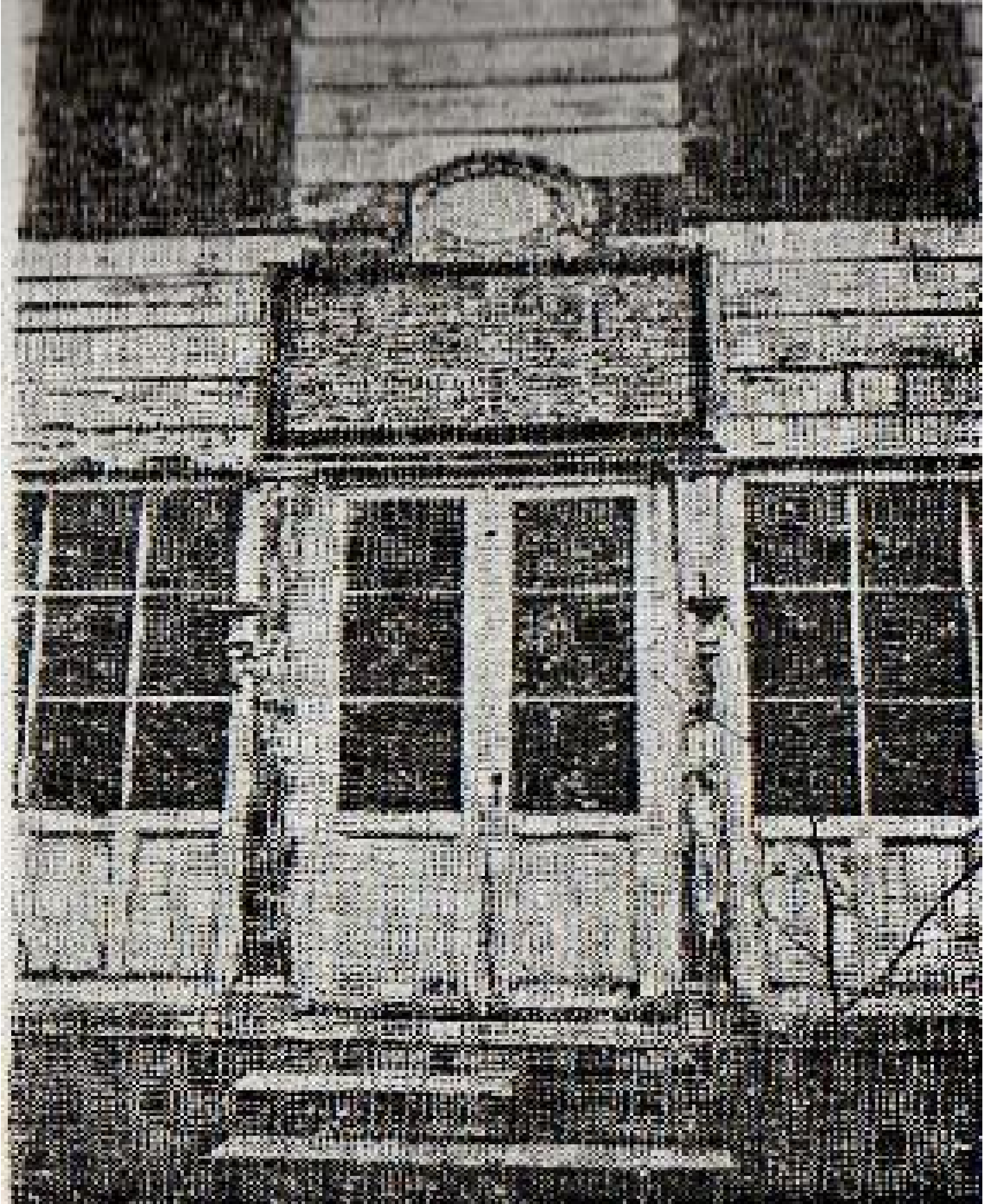
Hasirizāde Mehmet Elif Efendi

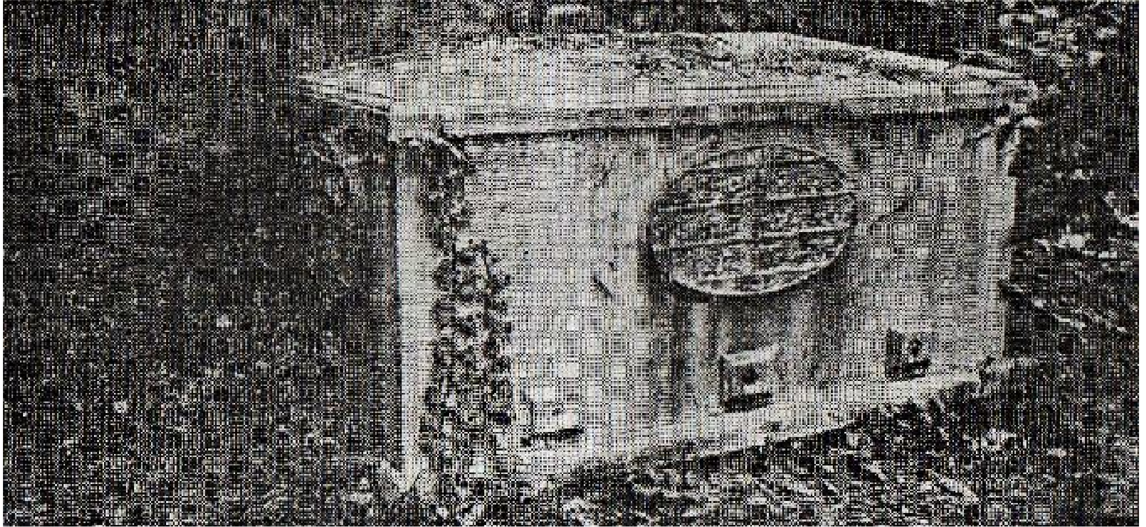
M. Baha Tanman'a ait Hasirizāde Tekkesi'nin fotoğrafları ve çizimleri bk. *Agm.*

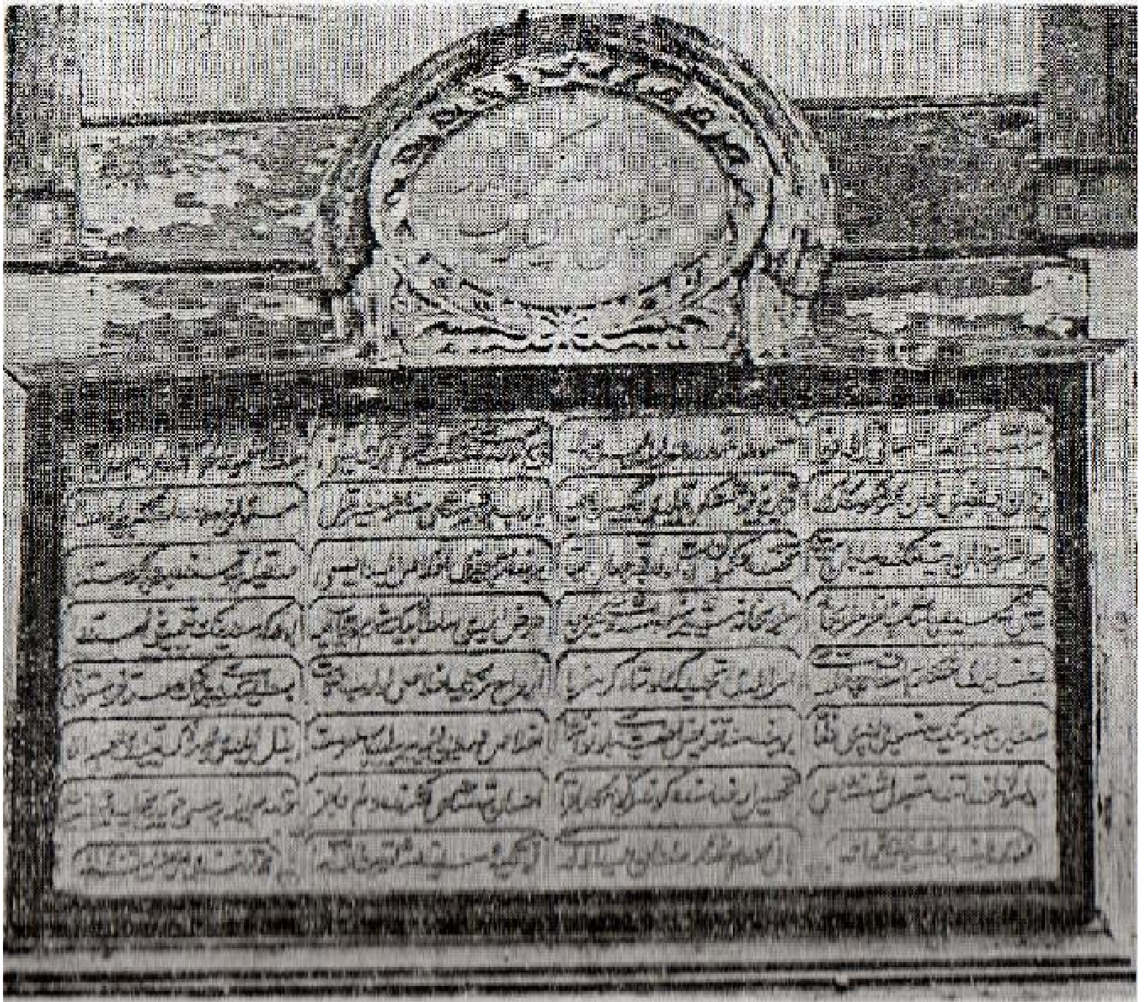
Giriş (Batı) Cephesi

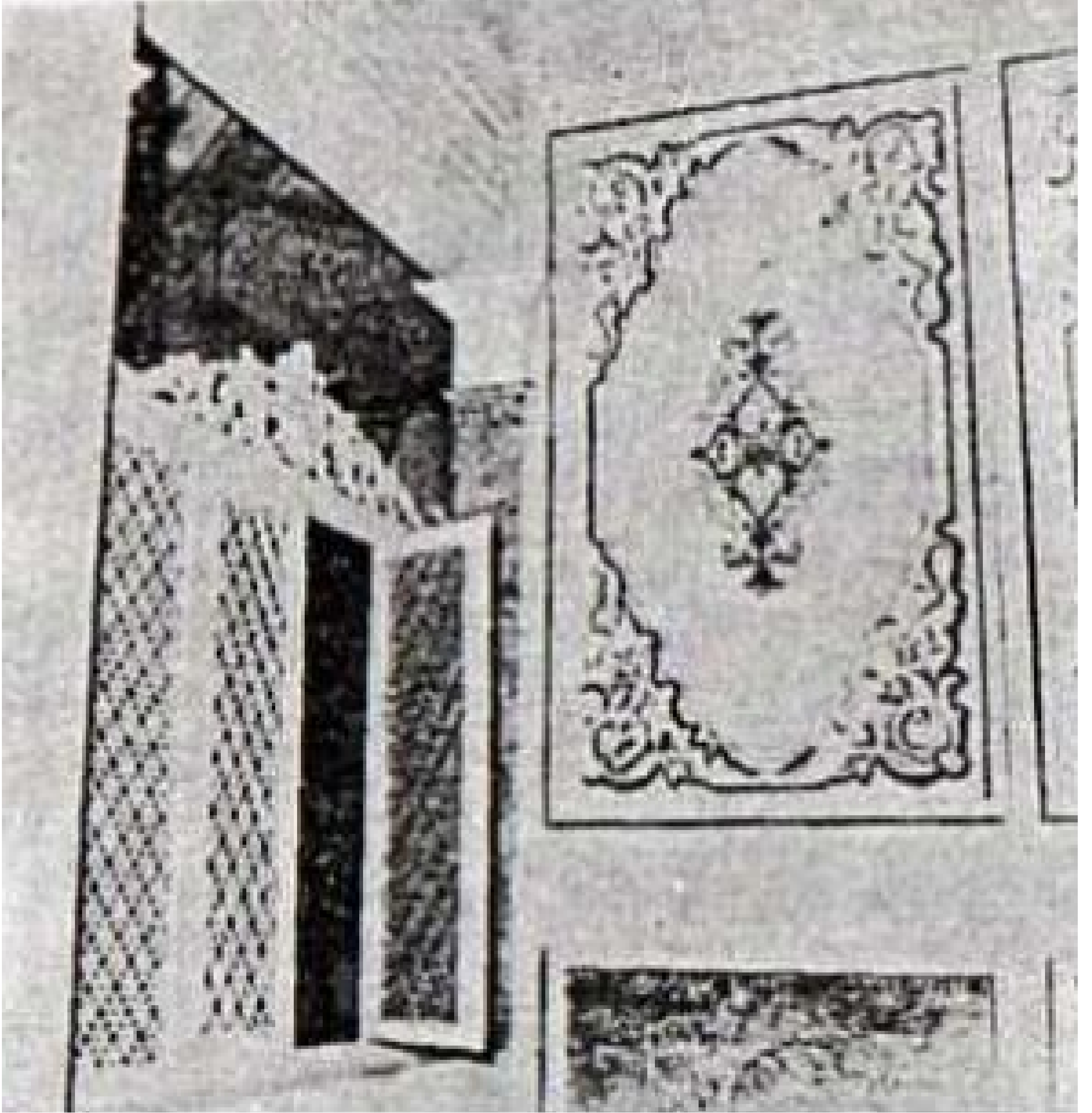
Tekkenin Esas Kapısı

Abdest Muslukları

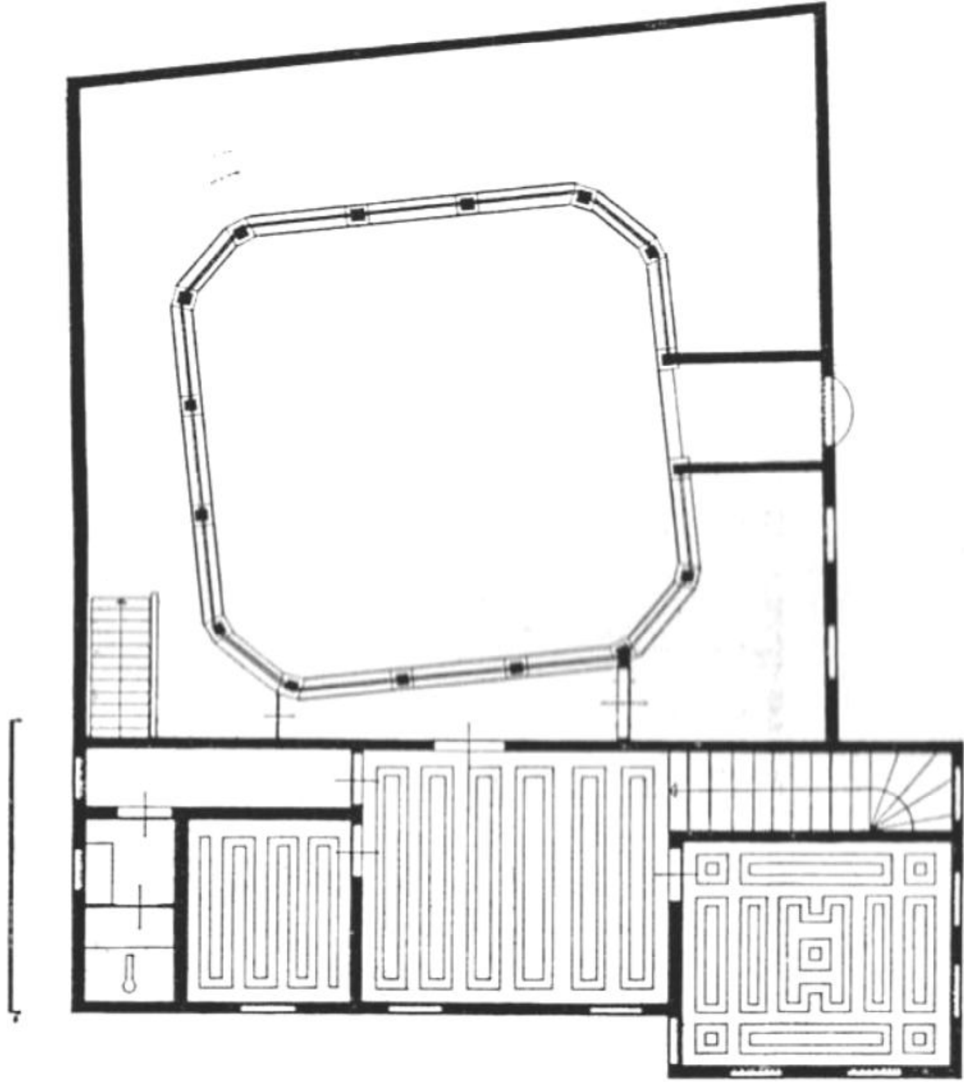
Tekke'nin Esaskapısı Üzerindeki Kitabe

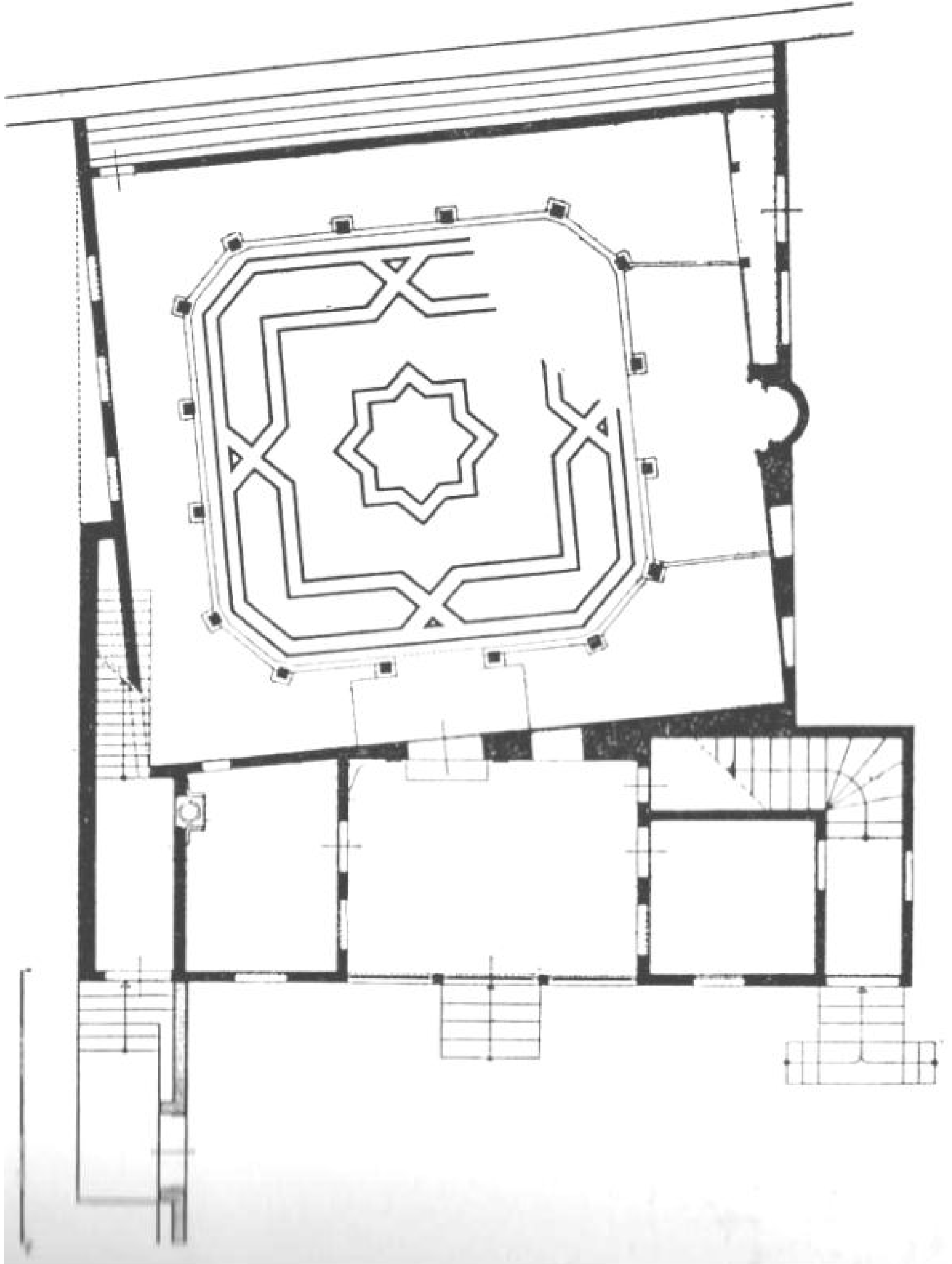
Hünkār Mahfilinden Görünüş

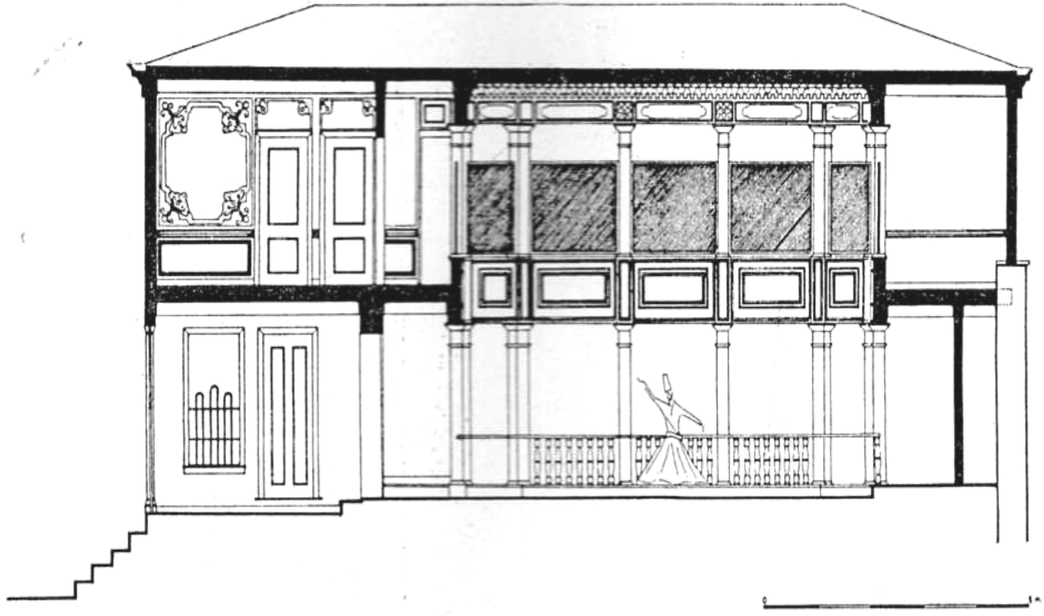
Semāhane Tavanı Süslemeleri (II).

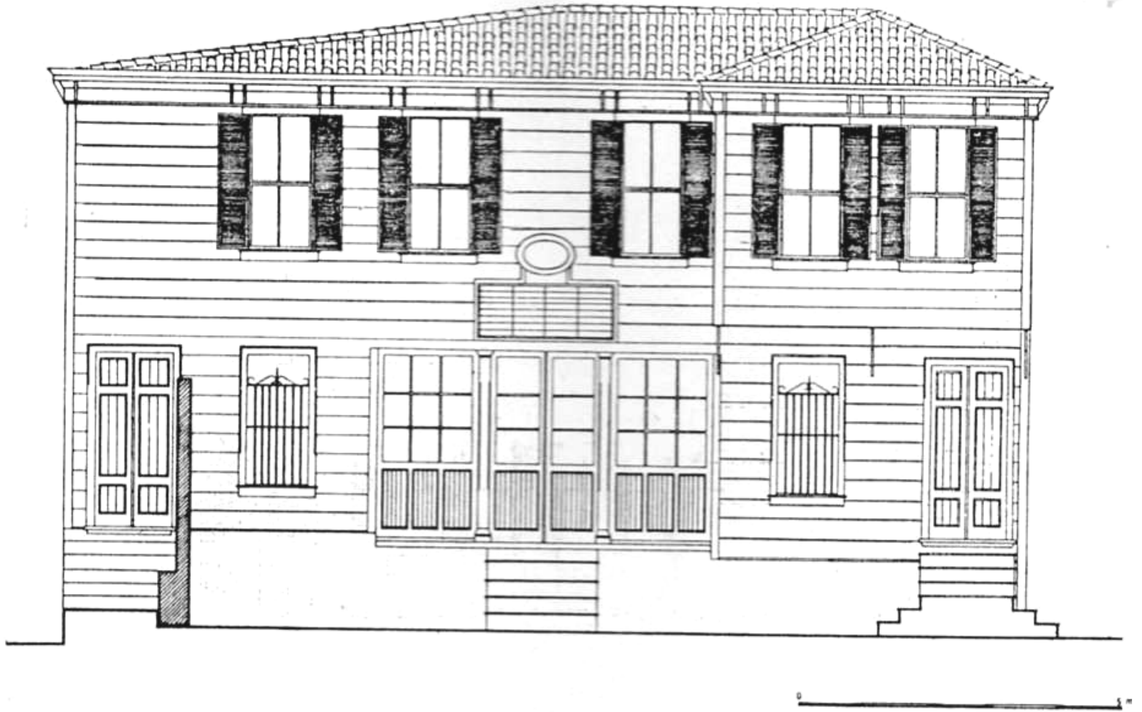
Üst Kat Planı

Alt Kat Planı

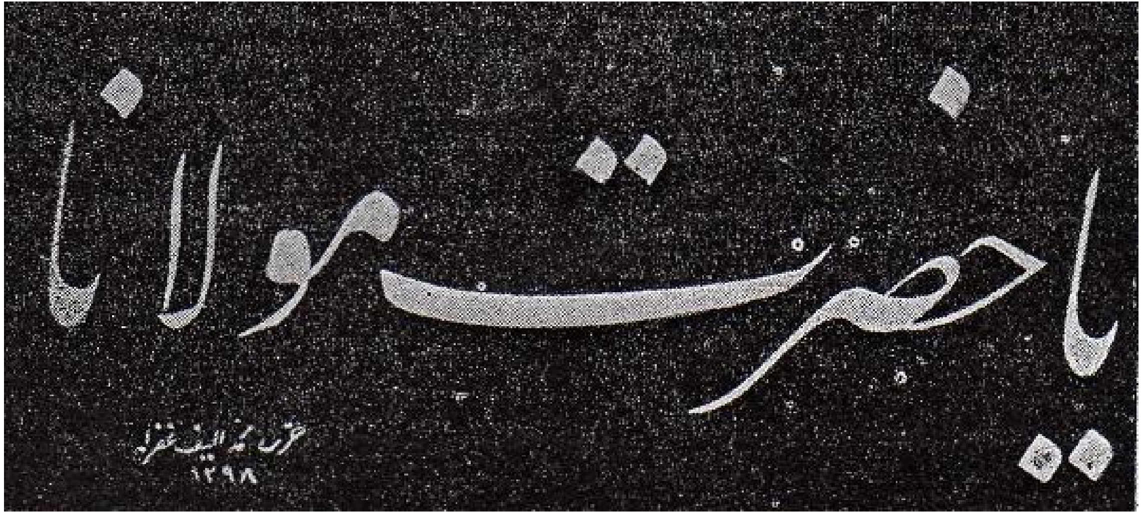
Kesit

Giriş (Batı) Cephesi

Mihrap (Güney) Cephesi

M. Kemal İnal'ın "Son Hattatlar " Kitabından Elif Efendi'ye Ait Hat Yazısı s. 819

TEKKENİN BUGÜNÜNE AİT FOTOĞRAFLAR

Tekkenin Giriş Kapısı

Tekkenin Bugünkü Görünümünden Bir Kesit

Elif Efendi’nni Mezarı

Elif Efendi’nni Mezar Kitâbesi

TABLOLAR

VEZİN	KASİDE	GAZEL	MURABBA	MUHAMMES	TARİH	BEYİT	KIT'A	SATRANÇ	HASBİHAL	MÜSTEZAT	TOPLAM	
Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün	1	23	1		5	1	3				34	36,17%
Fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün	1	7									8	8,51%
Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün		3									3	3,19%
Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün		1										1.06 %
Mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lü / fa û lün	1	3	1				2				7	7,45%
Müf te i lün / fâ i lün / müf te i lün / fâ i lün	1										1	1,06%
Mef û lü / me fâ î lün / mef û lü / me fâ î lün				1							1	1,06%
Me fâ î lün / me fâ î lün / fe û lün		3	1								4	4,26%
Müs tef i lün / müs tef i lün		1	1								1	1,06%
Mef û lü / me fâ i lün / fe û lün		2									2	2,13%
Me fâ î lün / fe i lâ tün / me fâ î lün / fe i lün (fâ i lün)		2									2	2,13%
Mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lü / fa û lün Mef û lü / fa û lün										1	1	1,06%
Mef û lü / me fâ i lün / fa û lün (mef û lün / fâ i lün / fa û lün)		1									1	1,06%
Müs tef i lün / müs tef i lün / müs tef i lün / müs tef i lün		3			3						6	6,38%
Me fâ î lün / me fâ î lün / me fâ î lün / me fâ î lün	7	9	1				2				19	20,21%
Müf te i lün / müf te i lün / müf te i lün / müf te i lün								1			1	1,06%
Mef û lü / fâ i lâ tün / mef û lü / fâ i lâ tün (müs tef i lün /fe û lün / müs tef i lün / fe û lün)		1			1						2	2,13%
TOPLAM											94	

KAYNAKLAR

Ahmed Sâfî; *Sefîne-i Sâfî*, Süleymaniye Kütüphanesi mikrofilm ve Fotokopi Servisi, Arşiv No: 2096. C. XII

Akkuş, Metin; *Divan Şiirinde İnsan, I. Dinî Kişilikler*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Yay. Erzurum, 2000

Aktepe, Münir; "I. Abdülhamit" mad. *DİA* C. I, İst. 1988

Akyüz, Kenan-Süheyl Beken-Sedit Yüksel-Müjgan Cunbur; *Fuzûlî Tükçe Divanı,* TTK Basımevi, Ank. 1958

Albayrak, Sadık; "Mehmet Elif Efendi", Son Devir Osmanlı Uleması, C. III, Büyükşehir Belediyesi Yay. İst., 2000

Alper, Ö. Mahir "İbn Sina" mad. *DİA* C.XX. İst. 1999

Altınok, Bâki Yaşa; *Türâbî Divânı ve Yanbolulu Ali Türâbî Baba,* Horasan Yay., İst., 2006

Arı, Osman Sacid; *Meclis-i Meşâyıh Arşiv'ine Göre Hicrî 1296-1307 (Miladî 1879-1890) Yılları Arasında Osmanlı Tekkelerinde Ortaya Çıkan Problemler,* Düzeltilmiş Yüksek Lisans Tezi, İÜSBE, İst., 2005

Aşkar, Mustafa, *Tasavvuf Tarihi Literatürü*, Kültür Bakanlığı Yay. , Ank. 2001

Aycan, İrfan; "Ebu Süfyan" mad. *DİA* C.X., İst., 1994

Aydın, Bilgin; "Osmanlı Devleti'nde Tekkeler Reformu ve Meclis-i Meşaih'in Şeyhülislamlık'a Bağlı Olarak Kuruluşu, Faaliyetleri ve Arşivi ", *İstanbul Araştırmaları*, S. VII, Güz 1998

Ayvansarayi Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi; *Hadikatü'l-Cevâmî İstanbul Camileri ve Diğer Dînî-Sivil Mimari Yapılar,* İşaret Yay., İst., 2001

Azamat, Nihat; "Elif Efendi", *DİA.,* İst., C. XI. İst., 1995

Banarlı, Nihat Sami; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,* C.II, MEB. Yay. İst. 1998

Bingöl, Abdülkuddus; "İsaguci" mad. *DİA*, C.XXII, İst., 2000

Bolay, Süleyman Hayri " Âdem`` mad., *DİA*, C. I, İst., 1988

Bursalı Mehmet Tahir Efendi; "Cemaleddin İshak Karamani", *Osmanlı Müellifleri*, 1299-1915 C.I, İstanbul 1972

Büyüker, Kâmil; *II. Abdülhamit Han'ın Şeyhi Şeyh Muhammed Zafir Efendi ve Ertuğrul Tekkesi,* İst., 2004

Canan, İbrahim: Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yay. Ank. 1991

Cebecioğlu, Ethem; *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü,* Anka Yay.İst., 2005

Çelebi, Asaf Hâlet; *Molla Câmî*, Hece Yay. Ankara, 2002

Çöğenli, M. Sâdi-Toparlı, Recep; *Osmalıcada Kullanılan Arapça ve Farsça Edat, Zarf, Deyim ve Terkipler,* Atatürk Ünivarsitesi Fen-Edebiyat Fak. Yay. Erzurum 1990

Dalgın, Nihat- Macit, Yunus; kültürümüzü Şekillendiren Hadisler, Etüt Yay., İst.; 2007

Dilçin, Cem; *Türk Şiir Bilgisi*, Ank. 1997

Dilçin, Cem; *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1997

Dizdaroğlu, Hikmet; Halk Şiirinde Türler, TDK Yay. 1969

Doğan, Enfel- Tığlı, Fatih; Sultan V. Mehmet Reşat'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler, *İstanbul Ünv. Edb. Fak.Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* C. XXXIII, İstanbul 2005

Enginün, İnci; *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimattan Cumhuriyete (1839-1923),* Dergah Yay., İst., 2006

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar,* Marmara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yay., İst. 2004

Erdoğan, Mustafa; *Türk Edebiyatında Muhammes*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002

Ergin, Muharrem*; Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İst. 1998

Ergun, Sadettin Nüzhet*; Türk Musikisi Antolojisi*, İst., 1942

Esad Erbilî, *Divan-ı Es'ad* Farsça- Türkçe, Erkam Yay., İst., 1991

Feridüddin Attar, Çev. Süleyman Uludağ, *Evliya Tezkireleri,* İst. 2007

G. Levi Della Vida; "Selman-ı Farisi" mad. *İslam Ansiklopedisi*, C. X. MEB. Yay., İst. 1980

Galitekin, Ahmet Nezih; *Osmanlı Kaynaklarına Göre İst. Cami, Tekke, Medrese, Mekteb, Türbe, Hamam, Kütüphane, Matbaa,* Mahale ve Selâtin İmâretleri, İşaret Yay, İst. 2003

Gölpınarlı, Abdülbâki; Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik, İnkılap ve Anka Yay., İst. 1983

Güven, Mustafa Salim; *Ebu'l-Hasan Şâzilî ve Şaziliyye,* Basılmamış Doktora Tezi, MÜSBE, İst.1999

Hâce Muhammed Lutfī, *Hulâsatu'l-Hakâyık ve Mektūbât-ı Hâce Muhammed Lutfī*, İstanbul 2006

Hâfız; hz. Hürremşâhî, Bahaeddin, *Divan-ı Hâfız*, 2. bs. Tahran, 1375

Harman, Ömer Faruk; "Asiye" mad. *DİA*. C. III, İst., 1991

__________________: "Eyyûb" mad. *DİA* C. XII, İst., 1995

_________________: "Meryem"mad. *DİA* C. XXIX, İst., 2004

Hüseyin Vassaf; "*Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr*, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yay. I-V, İst., 2006

_____________: "Hazret-i Pir Sa'dettin", C.I, İst., 2006

_____________: "eş-Şeyh el-Hac Mustafa İzzi Efendi", C. I, İst., 2006

_____________: " Şeyh Süleyman Sıtkî", C. I, İst., 2006

_____________: "eş-Şeyh el-Hac Ahmed Muhtar Efendi Hazretleri, C.I, İst., 2006

_____________: "Şeyh Muhammdfed Elif Efendi", C. I, İst., 2006

_____________: "Ebu'l-mefâhir Şeyh Yusuf Zâhir Efendi", C. I, İst., 2006

_____________: "Hoca Hasan Hüsameddin Efendi" C.II, İst., 2006

_____________: "Şeyh Osman Salahaddin Dede", C.V, İst., 2006

İbrahim Alaaddin; "Elif Efendi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*, İst., 1933-1935 s. 390

İnal, Mahmut Kemal; "Elif Efendi", *Son Hattalar*, M.E.B., İst., 1970

_____________: "Elif Efendi", *Son Asır Türk Şairleri*, Dergah Yay. C. I İst., 1988

_____________:"Hasan Tevfik Efendi", C. IV.

_____________: "Muhtar", Son Asır Türk Şairleri, C. II

_____________: "Necib", Son Asır Türk Şairleri, C. III

_____________: "Sıtkî", Son Asır Türk Şairleri, C. III

İpekten, Haluk; *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergah Yay, İst., 1997

İsen, Mustafa; *Tezkireler Işığında Divan Edebiyatına Bakışlar: Divan Şairlerinin Tasavvuf ve Taikat İlişkileri,* Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, Yapı Kredi Yayınları, İst., 1999

İz, Fahir; *Eski Türk Edebiyatında Nazım,* Akçağ Yay. Ankara, 1995

İz, Mahir; *Tasavvuf*, İstanbul, 1969

Kara, Mustafa; *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler,* Dergah Yay. İst., 1999

_____________: *Metinlerle Osmanlılarda Tasavvuf ve Tarikatlar*, Sır Yay., Bursa 2004

_____________: "Osmanlı Devletinde Tekkelerin Ehemmiyeti", *Hareket Dergisi,* İst. 1974

____________: *Türk Tasavvuf Tarihi Araştırmaları*, İst. 2005

____________: Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi, Dergah Yay., İst. 2006

Karabey, Turgut; Türk Edebiyatında Tarih Düşürme, Doktora Tezi, Erzurum 1983

Kılıç, M. Erol "İbnü'l-Arabî" mad. *DİA* C. XX, İst. 1999

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, haz. Hayrettin Karaman ve diğerleri, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ank. 2007

Kurt, Hüseyin, *Hasirizâde Mehmet Elif Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri,* Doktora Tezi, Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003

____________: "Mehmed Elif Efendi'nin 'el-Kelimetü'l-mücmele fi şerhi't-tuhfeti'l-mürsele' Adlı Eserine Göre Vahdet-i Vücud Anlayışı" , *Tasavvuf İlmi ve Araştırma Dergisi,* Sayı XI, 2003

Küçük, Cevdet; "Abdülhamit II", *DİA*. C. I, İst. 1988

____________: "V. Murat", *DİA*. C. XXXI, İst., 2006

Küçük, Sabahattin, Baki Divanı Tenkitli Basım, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ank. 1994

Küçük, Sezâi, *Mevleviliğin Son Yüzyılı,* Simurg Yay., İst., 2003

Lewis, Bernard; Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu, Ank. 2007

Macit, Muhsin; *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Kapı Yay. İst. 2005

Mehmet Elif Efendi, *Divan*, Süleymâniye Ktp., Sütlüce Dergahı, Elif Efendi Bölümü, No. 444

____________: *Tenşitü'l-Muhibbîn bi Menâkıb-ı Hâce Hüsâmeddin*, Matbaa-i Bahriye, 1342

Mevlânâ Celaleddin Rûmî, *Mesnevi-i Ma'nevî Tercüme ve Şerh*, haz. S. Eraydın, M. Tahralı, İst. 2004

Ocak, Ahmet Yaşar; *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler,kaynaklar-doktrin- ayin ve erkan- tarikatlar- edebiyat- mimari- ikonografi- modernizm,* TTK, Ank. 2005

____________; *Türk Sufiliğine Bakışlar,* İletişim Yay., İst. 2005

Okumuş, Ömer; Molla Cami" mad. *DİA* C. VII, İst. 1993

Olguner, Fahrettin; "Eflâtun" mad. *DİA*, C. X, İst., 1994

Onay, Ahmet Talat; *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar,* MEB. Yay., İst., 1996

Öngören, Reşat; *Osmanlılarda Tasavvuf, Anadolu'da Sufiler, Devlet ve Ulemâ (16. yy.),* İz Yay. İst., 2000

Öztuna, Yılmaz; "Tevşih" *Türk Musikisi Ansiklopedisi,* MEB.,C.II, İst., 1976

Özdamar, Mustafa; *Dersaadet Dergâhları*, Kırkkandil Yay., İst., 1994

Pala, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü,* Ötüken Neşriyat, İst., 1999

Sertoğlu, Mithat; "Halıcıoğlu'ndan Kasımpaşa'ya" *Hayat-Tarih Mecmuası*, S.4, İst., 1977

____________:"Sütlüce ve Üç Hattat Mezarı", *Hayat-Tarih Mecmuası,* S. 4, İst., 1977

Tanman, M. Baha; "Hasirizade Tekkesi", *İstanbul Ünv.Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Yıllığı,* VII. 1976-1977

____________: "Hasirizâde Tekkesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,* Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, C.IV, İst., 2003

____________: "Hasirizâde Tekkesi", *DİA.* C. XVI, İst. 1997

____________: "Mehmed Elif Efendi", *Yapıtları ve Yaşamlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* YKY. C. II, İst., 1999

____________: "İstanbul Mevlevihaneleri*"Osmanlı Araştırmaları,* C. XIV, İst., 1994

Tarlan, A. Nihat, *Hayâlî Divanı,* Akçağ Yay., Ank., 1992

Tatçı, Mustafa; Kurnaz, Cemal; *Türk Edebiyatında Hû Şiirleri*, Keşkül Yay., İst. 2007

______: "*Yunus Emre, Divan ve Risaletü'n-Nushiyye",* İst. 2005

Tökel, Dursun Ali; *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi,* Akçağ Yay. Ank., 2000

Tuman, Mehmet Nâilî, *Tuhfe-i Nâili Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,* haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatçı, Bizim Büro Yay. Ank. 2001

Uludağ, Süleyman; *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* Kabalcı Yay. İst., 2002

____________: "Abdülkadir Geylânî" mad. *DİA*, C. I, İst., 1988

Ünver, İsmail, "XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı", Ötüken Yay., C. VIII, İst. 1988

Yakıt, İsmail; *Türk-İslam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme,* Ötüken Yay., İst., 1992

Yavuz, Yusuf Şevki; "Beydazavi" *DİA*, C. VI, İst., 1992

__________________: "Cebrail" mad. *DİA*, C. VII, İst., 1993

Yeniel, Necati –Kayapınar, Hüseyin; *Sünen-i Ebu Dâvud Terceme ve Şerhi,* C.XVI, Şamil Yay. İst. , 2003

Yılmaz, Kâmil; *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatler,* Ensar Neşriyat, İst., 2007

Yücer, Hür Mahmut; *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. yy.),* İnsan Yay. İst., 2004

Yücetürk, Orhan Seyfi; "Belkıs" mad. *DİA* C.V, İst., 1992

Atalar,Münir,"OsmanlıPadişahları",http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/769/9766.pdf

Yıldırım, Kâzım; *İbnü'l-Arabi'nin Kültürümüzdeki Yeri ve Önemi,* http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/makale/say%C4%B145/5-%C4%B0BN%C3%9C.pdf

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soayadı : Elif Eraslan

Doğum Yeri ve Yılı : Trabzon 1980

Medenī Hali : Evli

Elmek : eraslanelif@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

Tezsiz Yüksek Lisans: 2004, Kocaeli Üniversitesi

Lisans: 2002, Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KÜTAHYA

İŞ HAYATI

2009- , Öğretmen, Yakacık Anadolu Teknik Lisesi Kartal / İstanbul (Devam ediyor.)

2005-2007, Kandilli Lisesi, Aşkale / ERZURUM

2004-2005, Genç İmam-Hatip Lisesi Genç / BİNGÖL

YABANCI DİL

İngilizce

BİLGİSAYAR

Ofis programları